

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΣΤ'

ΙΟΥΛΙΟΣ 1957

ΤΕΥΧΟΣ 63ον

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ἀ. μ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑΝ

Τὰ περαιτέρω δημοσιευόμενα ἀποσπάσματα Βενετικῶν ἐγγράφων μᾶς δίδουν διαφόρους πληροφορίας περὶ τῶν Ἰωαννίνων, Ἄρτης, Πρεβέζης καὶ Αἰτωλο—Ἀκαρνανίας.

Ἦτο ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ Φραγκῖσκος Μοροζίνι ὁ ἐπικληθεὶς πελοποννησιακός, εἶχε καταπλεύσει μὲ ἰσχυρὸν σιόλον καὶ στρατὸν ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν κατάληψιν διαφόρων Τουρκικῶν τόπων ἤτοι Πρεβέζης, Λευκάδος, Πελοποννήσου, Ἀθηνῶν κ.λ.π. Ἀλλὰ ἡ Βενετία τότε, ἐξηντιλημένη ἀπὸ τὸν Τουρκο—Βενετικὸν πόλεμον τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν 25 σχεδὸν χρόνια, δὲν εἶχε πολλὰ χρηματικὰ μέσα ἵνα καταβάλῃ τοὺς μισθοὺς εἰς τὰ μισθοφόρα στρατεύματα καὶ μόλις κατέλαβον τὴν Λευκάδα οἱ Βενετοὶ ἤρχισαν νὰ κάμουν διαφόρους ἐπιδρομὰς χρησιμοποιοῦντες ἀτάκτους «παρτιζιάνους» εἰς τὴν ἐνδοχώραν τῆς Αἰτωλο—Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Ἄρτης, μόνον καὶ μόνον μὲ τὸν σκοπὸν ἵνα ἐξαναγκάσουν τοὺς πληθυσμοὺς εἰς μίαν ἐτησίαν καταναγκαστικὴν εἰσφορὰν καὶ τὸ ἐπετύγχανον. Ὅταν ὅμως ἀπεχώρουν οἱ Ἐνετοί, οἱ κάτοικοι ὑπερχεοῦντο νὰ δίδουν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους τὸ «χαράτσι». — Καὶ αὐτὰς τὰς ταλαιπωρίας, αὐτὰς τὰς ἀθλιότητας, αὐτὰς τὰς καταπιέσεις, μᾶς περιγράφουν τὰ περαιτέρω δημοσιευόμενα ἀποσπάσματα τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα πρώτην τῶρα φορὰν ἔρχονται εἰς τὴν δημοσιότητα.

Καὶ εἶναι νὰ θαυμάζῃ κανεὶς τὴν ἀντοχὴν τῆς φυλῆς μας ἡ ὁποία τόσα καὶ τόσα ὑπέστη δεινὰ καὶ ὅμως κατώρθωσε νὰ διαφυλάξῃ παρ' ὅλας τὰς πιέσεις, τὴν ὑπόστασίν τῆς.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Φλωρεντινῶν κατὰ τῆς Πρεβέζης

Εἰς τὸν 15ον τόμον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» εἶχομεν δημοσιεύσει ἐν σελ. 34 τὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Φλωρεντινῶν Γαλερῶν κατὰ τῆς Πρεβέζης, τῆς ἐπισυμβάσης τὰς ἀρχὰς Μαΐου τοῦ 1605. Τώρα ἔχομεν καὶ συμπληρωματικὰς πληροφορίας ἀπὸ ἄλλον φάκελλον τοῦ Κρατικῶν Ἀρχείου Βενετίας καὶ εἰς ἔγγραφον ὑπὸ χρονολογίαν 8 Μαΐου 1605 τὸ ὁποῖον μᾶς προσδιορίζει ὅτι ἡ λεία τὴν ὁποίαν ἀπεκόμησαν οἱ Φλωρεντινοὶ ἦτο ἀξίας 150.000 Δουκάτων καὶ οἱ Τούρκοι αἰχμάλωτοι ἦσαν 500, περιλαμβανομένων καὶ τῶν γυναικοπαίδων. Περαιτέρω τὸ ἔγγραφον ἀναφέρει ὅτι καθ' ἃ ἐπιμόνως διεδίδετο, ὁ κατάσκοπος ὁ καταδώσας εἰς τοὺς Φλωρεντι-

νοὺς τὰ ἐν Πρεβέζῃ διατρέγοντα καὶ ὁ ὀδηγήσας αὐτοὺς εἰς τὴν ἐπιδρομὴν ἦτο Χριστιανὸς Πρεβεζάνος τοῦ ὁποίου τὴν γυναῖκα εἶχεν ἀρπάσει ἓνας Τούρκος.

Αὐτὰ λέγει τὸ μόλις προσφάτως ἀποκαλυφθὲν ἔγγραφο.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ Πρέβεζα τότε εὐρίσκειτο εἰς μίαν ἐπίζηλον ἀκμὴν ἀπὸ ἀπόψεως πλούτου καὶ ἐμπορίου, ἐφ' ὅσον εὐρῆκαν οἱ Φλωρεντινοὶ 150.000 Δουκάτα εἰς μετρητὰ καὶ ἐμπορεύματα καὶ τὰ ἀφήρπασαν.

Τὸ Δουκάτον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς πρὸς τὴν ἀγοραστικὴν του δύναμιν ἡμπορεῖ νὰ ὑπολογισθῇ μὲ τὴν χρυσοῦν Ἀγγλικὴν λίραν τῶν ἡμερῶν μας.

Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βενετίας—Γενικὸς κατὰ θάλασσαν προβλεπτῆς

Δέσμη 866.

Ὁ ἔκτακτος προβλεπτῆς Ἀγίας Μαύρας γράφει εἰς τὸν Δόγην:

7 Σεβρίου 1686.

«... εἶπε δύο ἐβδομάδες πρὸ ἔλαθα τὴν εἰδήσιν ὅτι ἓνας Πασσᾶς μὲ 1500 ἀνδρας ἐπρόκειτο νὰ μετακινηθῇ ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Ἄρτας, ὁποῦ ἦτο ἐστρατοπεδευμένος, πρὸς τὴν Ναύπακτον. Ἐπειδὴ δὲ θὰ διήρρχετο ἀπὸ τὸ Ἐπὶ τὸν Ἄραρον καὶ τὸν Βάλτον, πρὸς ἀποτελοῦνται ἀπὸ 80 χωρὶα φόρου ὑποτελεῖ εἰς τὴν Ἑμετέραν Γαληνότητα, ἵνα τὰ προφυλάξω ἀπὸ ἀρπαγᾶς καὶ διαπραγίας, κατῴρθωσα νὰ πείσω μερικὸς νησιώτας καὶ ἄλλους Ἕλληνας ἐμπειροπολέμους, νὰ λάβουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ πηγαίνουν πρὸς φύλαξιν τῶν χωριῶν, χωρὶς νὰ ἐνοχλήσουν καθόλου τὸν πασσᾶν καὶ ἔτσι ἐγένεν...»

Ἀγία Μαύρα 3 Νοεμβρίου 1686. ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Δόγην:

«... ἀνέφερα πρὸς τὴν Α.Ε. τὸν Γενικὸν Καπιτάνον τὰ τῆς σημαντικῆς εἰσφορᾶς ἐκ 450 ρεαλιῶν ἐτησίως, τὰ ὁποῖα ἀνέλαβον νὰ καταβάλλουν, κατόπιν τῶν ἐνεργειῶν μου, οἱ κάτοικοι τοῦ Λούρου, μὲ τὸν σκοπὸν ἵνα ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἡμετέρων «παρτιζάνων» καὶ ἀναμένω τὴν ἔγκρισιν τῆς Α.Ε. ... αὐτὴν τὴν στιγμήν ὑποβάλλω εἰς τὴν Α.Ε. μερικὰς ἐπιστολάς ἐνδὸς ἀπεσταλμένου τοῦ πασσᾶ τῆς Ἄρτας πρὸς τὸν Καπουδᾶν Πασσᾶν, αἱ ὁποῖαι κατεσχέθησαν ἐπ' αὐτοῦ, τὴν στιγμήν πρὸς συνελήφθη ἀπὸ ἓνα δημόσιον τρεχαντήρι, τὸ ὁποῖον περιπλέει κατόπιν διαταγῆς μου τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης πρὸς διασφάλισιν τῆς ναυσιπλοΐας. Μεταφράσας αὐτὰς εἰς τὴν γλῶσσαν μας τὰς ἀποστέλλω καὶ εἰς τὴν Ἑμετέραν Γαληνότητα. Μολονότι τὸ περιε-

χόμενον των δὲν εἶναι σπουδαῖον, ἐν τούτοις ὁμως τὸ γεγονός αὐτὸ μαρτυρεῖ μὲ πῶτον ζῆλον ἐπαγρυπνῶ ἵνα ἀποκρίσω ὑφελίς τι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς λατρευτῆς πατρίδος...»

Κείμενον ἑλληνικῆς ἐπιστολῆς (ἐκ τῶν κατασχεθεισῶν) καὶ ὄλαι αἱ ἄλλαι εἶπε στήν Ἑλληνικὴν. «Νὰ δοθῇ στὰ χέρια τοῦ Μουσταφᾶ Μπασᾶ τοῦ καὶ ἂν εἴσκηται.

Ἀπὸ τὴν Ἀρτῶν. Ἀπὸ ἐμένα τὸν Ἀνδρέα εἰς ἐσᾶς Αὐθέντη Μεχμέτ Τσελεμπῆ πολλοὺς χαιρετισμοὺς καὶ χαιρετίσματα καὶ ἀπὸ τὸν Σούφη Ζαῖμ διὰ τὸν Χασᾶν μπέην καὶ εἰς τὸν Σούφη καὶ εἰς τὸν Ἀλήμπην πολλὰ χαιρετίσματα καὶ εἰς τὸν Χατζῆ Μεχμέτ πολλὰ χαιρετίσματα καὶ εἰς τὸν Καραμουσταφᾶ πολλὰ χαιρετίσματα. Ἀπὸ τὸν Παπᾶ—Καρακάση πολλὰ χαιρετίσματα καὶ δὲν μοῦ στέλλεις ἓνα κομμάτι χαρτί γιὰ νὰ μάθω ἂν εἴσθε γεροὶ καὶ καλὰ, μόνον αὐτὸ θέλω μὲ τὸν ἄνθρωπον πρὸς θὰ φέρῃ τὸ παρὸν στείλτε καὶ σὲ μᾶς ἓνα κομμάτι χαρτί γιὰ νὰ μάθωμε πῶς εἴστε καὶ εἰς τὸ Μπαμπᾶν πολλὰ χαιρετίσματα ἀπὸ ἐμέν τὸν Ἀνδρέαν καὶ τὴ μητέρα μου. Πολλὰ χαιρετίσματα ἔχετε ἀπὸ τὸ Μπαμπᾶ—Μαρτάνο καὶ ἀπὸ τὸν δικόν μας τὸν Παπᾶ τὴ σέβη του, καὶ, χάριτι Κυρίου τοῦ θεοῦ εἴμαστε γεροὶ—Τόσοι ἐρχονται ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ δὲν ἐστείλατε ποτὲ ἓνα κομμάτι χαρτί νὰ μάθωμε τί κάμετε. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸν παρὸν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ στέλλετε κανένα κομμάτι χαρτί νὰ μάθωμε τί γίνεσθε. Τίποτε ἄλλο καὶ νὰ σᾶς φιλῶ ὁ Θεός.

1686 Σεπτεμβρίου 12. Ἄρτα.

(Τὸ ἐπόμενον γράμμα ἦτο σὲ φόδρα πρὸ ῥάζο χρώματος βύσσινου)

1) «μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ θὰ φθάσω τὰ γράμματά μας καὶ θὰ τὰ λάβητε.

Τοῦ Ἰσμαήλ Πασᾶ Σερδάνη

Σὲ σένα πασᾶ τὰ χρόνια σας νὰ εἶναι πολλὰ καὶ εὐχομαι νὰ εἰσθε καλὰ ἀπὸ ὑγείαν.

Ἐμαθα διὰ τὸ αὐθέντης Μουσταφᾶ πασᾶς θέλει νὰ στείλῃ ἐδῶ πολὺν κόσμον καὶ ἦλθε ἐδῶ ἕνας ἄνθρωπος τοῦ καὶ εἶπε νὰ βροῦμε ἐδῶ σπῖτια διὰ νὰ περάσουν τὸν χειμῶνα. Ἐγὼ αὐθέντη σᾶς προσκυνῶ καὶ σᾶς παρακαλῶ γιατί εἶμαι δούλος σας καὶ νὰ ἔχη ἡ ἀφεντιὰ σας χρόνια πολλὰ καὶ τώρα ἔστειλες διαταγὴ ἐδῶ στήν Ἄρταν καὶ τώρα δὲν ξέρω τί νὰ κάνω καὶ γράψτε μου καθαρὰ τί πρέπει νὰ κάνω.

Ἀπὸ ἐμένα Ἄλῃ

2) (Φοδραρισμένο μὲ «ράζο» χρώματος ἐπιχρῶσου).

«Ὅταν μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ φθάσῃ κῦττοῦ τὸ γράμμα μου νὰ τὸ δεχθῆτε Κεχαγια, δηλαδὴ γραμματεὺς τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ.

Αὐθέντη μου νὰ εἶναι πολλὰ τὰ ἔτη σας, ὦ ἀγαῖ μου, ἐγὼ στὴ γῆ κάτω, στὰ πόδια σας, κλίνω τὸ κεφάλι μου καὶ ὁ παντοδύναμος Θεὸς καὶ Κύριος νὰ χαρίζῃ εἰς ἡμᾶς ὑμετέραν Αὐθεντιάν πολλήν εὐτυχίαν καὶ πολὺν πλοῦτον νὰ χαρίζῃ εἰς τὸν ἀφέντη πασᾶ μας πού νὰ εἶναι πολυχρονισμένος, ἵνα ἡμέρα του νὰ εἶναι χίλιες καὶ ἕνα ἔτος οὐ νὰ εἶνε χίλια, ἔτσι νὰ δώσῃ ὁ θεός,

Ἀκουσα διὰ πρόκειται νὰ ἔλθῃ ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς καὶ ἦλθεν ὁ ἄνθρωπος τοῦ καὶ ζητεῖ καταλύματα ἐδῶ στήν Ἄρτα. Ἐεῖνος ἔχει πολλοὺς ἄνδρας καὶ ἐγὼ ἔχω πολλοὺς καὶ ὁ τόπος αὐτός δὲν φθάνει καὶ τὰ τοὺς δυὸ. Σᾶς παρακαλῶ νὰ μιλήσῃτε πρὸς τὸν πασᾶ νὰ μοῦ κάμῃ μίαν χάριν, καὶ δώσῃς ἡμῶν σκλάβος τοῦ προτῆτερα θὰ εἶται καὶ εἰς τὸ ἐξῆς. Ἄν ἔλθουν οἱ οὐλᾶτες τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ δὲν μᾶς παίρνει ὁ ἄνθρωπος καὶ τοὺς δυὸ διότι εἶναι πολλοὶ οἱ ἄνδρες μου καὶ οἱ δικοί του καὶ δὲν θὰ εἰσέλθωμεν σύμφωνοι, παρακαλῶ τὸν πασᾶν—καὶ νὰ εἶναι πολλὰ τὰ ἔτη του καὶ ἡ αὐθεντιὰ σας κάμῃ μου αὐτὴν τὴ χάριν.

Ἀλήμπεης

3) Μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ γράμμα μου νὰ φθάσῃ εἰς τὰ χέρια τοῦ Ἰσμαήλ πασᾶ—πρὸς νὰ εἶναι πολλὰ τὰ ἔτη—καὶ τοὺς ἀγάδες τοῦ τῶν Γιαννίνων, υἱοὺς τοῦ Χασεῖν Ἀγαῖ.]

Στὴν ἀφεντιὰ σας ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν Χουσεῖν ἀγαῖ, ὅτον ἐφθασαν τὰ γράμματά σας καὶ τὰ ἐπήραμε στὰ χέρια μας μᾶς ἔδωκαν καὶ δύο τσεκίνια ἐγγλέζικα οἱ Ἕλληνες πού ἔφεραν τὰ γράμματα καὶ ἄν ρωτᾶς καὶ γιὰ ἐμᾶς, ὅλοι εἴμεθα γεροὶ καὶ καλὰ. Ἄν ρωτᾶς γιὰ τὸν ἀδελφὸ σου Καπλάν δὲν ἠμποροῦμε νὰ μάθωμε ἂν εἶναι γερός ἢ ἂν χάθηκε στὴν Πρέβεζαν ἢ στὴν Ἀγιαμαύραν. Ἐστειλαμεν ἄνθρωπο στὴν Κέρκυραν νὰ ἐξετάσῃ καὶ νὰ μάθῃ καὶ ἂν ἔλθῃ ἀπάντησις θὰ σοῦ στείλωμεν εἶδησιν, εἴτε εἶναι εἴτε δὲν εἶναι.

Ἀκούσαμε διὰ πρόκειται νὰ ἔλθουν οἱ Ἀγάδες τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ καὶ σᾶς παρακαλεῖ ὁ Ἄλῃς νὰ μιλήσῃτε εἰς τὸν Κεχαγια, δηλαδὴ τὸν γραμματεῖα καὶ τὸν Πασᾶ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ νὰ μείνουν ἢ νὰ πάνε σὲ ἄλλο μέρος καὶ ἂν δὲν θελήσῃ νὰ κάμῃ τὴν χάριν γιὰ σένα ἢ ἂν τὴν κάμῃ, θὰ μοῦ γράψῃς. Καὶ ἂν ρωτᾶς γιὰ ἐμᾶς εἴμεθα γεροὶ καὶ καλὰ.—Νὰ δώσῃς χαιρετισμοὺς στὸν Κεχαγια τοῦ πασᾶ τὸν ὅποιον προσκυνῶ καθὼς καὶ τὸν Μασσάν ἀγαῖ νὰ παρακαλέσῃ τὸν πασᾶν νὰ ὁμιλήσῃ στὸν ἄλλον πασᾶν, νὰ πηγαίῃ νὰ περάσῃ ἄλλο τὸν χειμῶνα καὶ τί ἀπάντησις θὰ σοῦ δώσῃ ὁ πασᾶς θὰ μοῦ γράψῃς καὶ θὰ μοῦ στείλῃς εἶδησιν.

Ἄλῃς ἀπὸ τὰ Γιάννινα

4) Μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ τὸ γράμμα νὰ δοθῇ στὰ χέρια τοῦ Μπελημπαση ἀπὸ τὰ Γιάννινα Γιακούπ μπέη.

Ἀγαῖ μου Γιακούπ—τὰ χρόνια σου νὰ εἶνε πολλὰ—αὐτοῦ πού θὰ ἔλθῃ τὸ γράμμα μου νὰ τὸ δεχθῆς στὰ χέρια σου.

Ἀκούσαμε διὰ τὸ Μουσταφᾶ πασᾶς θέλει νὰ στείλῃ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ νὰ ξεχειμάσουν ἐδῶ στήν Ἄρταν. Ἦλθεν ἕνας ἄνθρωπος τοῦ ἐδῶ καὶ ζητεῖ νὰ βρῇ σπῖτια διὰ τὸν χειμῶνα. Κῦτταξε σὲ παρακαλῶ νὰ πᾶς στὸν Κεχαγια τοῦ πασᾶ νὰ τὸν ρωτήσῃς ἂν εἶναι ἀλήθεια ἢ ψέμματα καὶ νὰ μᾶς στείλῃς ἀπάντησιν ἂν θὰ ἔλθουν ἢ δὲν θὰ ἔλθουν. Πολὺν κόσμον ἔχει νὰ στείλῃ. ἔχω καὶ ἐγὼ πολλοὺς καὶ δὲν μποροῦμε νὰ καθίσωμεν ὅλοι στὰ σπῖτια. Καὶ ἂν ἔχη ἀπόφασιν νὰ ἔλθῃ χωρὶς ἄλλο, νὰ μᾶς στείλῃς εἶδησι σωτή. Ἐγραψα καὶ ἄλλο γράμμα καὶ τὸ ἔστειλα στὸν πασᾶ καὶ θὰ εἶδῃς τί θὰ

ἀπαντήση ὁ πασῶς και βυτερα νὰ τοῦ δώ-
σης τὸ γράμμα, και νὰ πᾶς και στὸν Κεχα-
γιᾶ τοῦ Πασᾶ και νὰ τοῦ μιλήσης και ἂν
θέλῃ νὰ στείλῃ κόσμο ἐδῶ, νὰ κυττάξῃς νὰ
τοῦ ἀλλάξῃς γνώμη νὰ μὴ στείλῃ και περι-
μένω θετικὴν ἀπάντησι θὰ στείλῃ ἢ δὲν θὰ
στείλῃ.

Παρακαλῶ ἐσᾶς και τοὺς τρεῖς: Γιακούβ,
Χουσεῖν και Κεχαγιᾶν, και οἱ τρεῖς μαζὺ
νὰ πᾶτε στὸν πασᾶ και νὰ τὸν παρακαλέ-
σητε νὰ μὴ στείλῃ ἐδῶ τοὺς ἀνθρώπους
του και νὰ μοῦ στείλῃς τὴν ἀπάντησι, σὲ
παρακαλῶ πολὺ.

Ἄλῃς ἀπὸ τὴν Ἄρτα

5) Ἀπὸ τὸ χωριὸ Μαρνάτες. Νὰ δοθῇ
στὰ χέρια τοῦ Χασάν Μπουλούκμπαση.

Ἰγεία και χαιρετισμοὺς σὲ σένα Χασάν
Μπουλούκμπαση ἂν ρωτᾶς και γιὰ μᾶς, μὲ
τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ καλὰ εἴμαστε.

Τόσον καιρὸ ἔχεις αὐτοῦ, ὦ σὺ ἀδελφέ
μου, γιατί δὲν ἔγραψες ἕνα κομμάτι χαρτί
γιὰ νὰ ξέρω γερός εἶσαι, καλὰ εἶσαι, πῶς
εἶσαι και ἔστειλες ἕνα σιαλθάρι μὲ ἕνα Ρω-
μῆδ και τὸ ἔλαβα. Κι' ἂν ρωτᾶς γιὰ τὸ
σπίτι σου ὅλοι γεροὶ και καλὰ εἶνε.—Σα-
μέτ Σάμο, Ἰμπραῆμ Κασσίβι και Χατζῆ
Μπαῖραχτάρη νὰ ἔχουν πολλὰ χαιρετίσμα-
τα και θὰ τοὺς παραλάβῃτε αὐτοῦ και ἀπὸ
τὸν Χασάνη και τὸν Ἰμέρι και τὸν Χασάν
Μπουλούκμπαση και τὸν Ὀδᾶμπαση, πολ-
λὰ χαιρετίσματα και ἀπὸ ὅλους τοὺς συν-
τρόφους και ἀπὸ τὸν Μεχμέτ Σπαῆ πολλὰ
χαιρετίσματα και γιὰ τὸ σπίτι σου ἂν μὲ
ρωτᾶς ὅλοι γεροὶ και καλὰ εἶνε και ἀπὸ ὅ-
λους ἡμᾶς χαιρετίσματα ἀπὸ ἐμένα Ἄχμέτ
Ὀδᾶμπαση, ἀπὸ τὸν Σαγμέτι και τὸν ἀδελ-
φόν του Σουμάνη και ἀπὸ ὅλους τοὺς συν-
τρόφους ποὺ εἴμαστε ἐδῶ χαιρετίσματα και
ὑγεία σὲ σᾶς. Και σὺ Χασάν Μπουλούκ-
μπαση ἂν ρωτᾶς γιὰ τὸ σπίτι σου πόσα γεν-
γῆματα ἔκαμαν, ἔκαμαν 20 φορτώματα κρι-
θᾶρι και ἄλλα 20 σιτᾶρι, ἔτσι θὰ μάθῃς.

Χασάν Μίμα

6) Εἰς τὸν Χασάν Μπουλούκμπαση νὰ
δοθῇ, Γειά—χαρὰ σὲ σένα ἀδελφέ μου
Χάσκο, και σὲ σένα Μουσταφᾶ και σὲ σένα
Ἰμπραῆμ γειά—χαρὰ και ἂν ρωτᾶς γιὰ μᾶς
μὲ τὴν δύναμι τοῦ θεοῦ γεροὶ και καλὰ εἴμα-
στε και ἂν ρωτᾶς γιὰ τὸν πατέρα μας γε-
ρός και καλὰ εἶναι και ἂν ρωτᾶς γιὰ τὸν

ἀδελφὸ σου γερός και καλὰ εἶναι. Γιατί τό-
σον καιρὸ δὲν μοῦ ἔστειλες ἕνα χαρτί γιὰ
νὰ ἰδῶ ἂν εἶσαι γερός, πῶς εἶσαι, πῶς δὲν
εἶσαι, γιὰ νὰ ξέρῃ και ὁ πατέρας σου και
ἡ μητέρα σου και ἡμεῖς. Χαιρετῶ πολὺ
τὸν Χουσεῖν Ἄγᾶ και τὸν Μπουλούκμπα-
ση και τὸν Ὀδᾶμπαση και τὸν Χασάν Κό-
τσικα και στὸν ἀδελφόν του πολλὰ χαιρετί-
σματα και γιατί δὲ στέλλουν κι' αὐτοὶ ἕνα
κομμάτι χαρτί γιὰ νὰ μάθουν γεροὶ εἶνε,
καλὰ εἶνε, πῶς εἶνε και σένα Μεχμέτ πο-
λὺ σὲ χαιρετῶ και σὺ Ἄλῃ Ἀχεμουῦσο
ποῦ εἶσαι; ποῦ δὲν εἶσαι; Εἴμαστε μακρὰ
και μᾶς ξεχάσατε.

Ραμαδάν

7) τὸ παρὸν νὰ δοθῇ στὰ χέρια τοῦ Δα-
λίγη Πασᾶ ἀπὸ τὴν Ἀγιομαύραν.

Γειά—χαρὰ στήν ἀφεντεϊᾶ σας. Νὰ εἴ-
στε πάντοτε καλὰ και ἂν ρωτᾶς γιὰ μᾶς
ἀπ' ἐδῶ, γεροὶ και καλὰ εἴμαστε και γιατί
δὲν μᾶς στέλλεις κανένα γράμμα, θὰ στεί-
λῃς ἢ δὲ θὰ στείλῃς; Νὰ εἴστε καλὰ ἀλλά
νὰ μὴ στείλῃς ἕνα κομμάτι χαρτί σὲ μᾶς
ποὺ εἴμαστε συγγενεῖς ἢ ἐσὺ ἢ ὁ Ἄλῃ
Μπαγλή ἢ ὁ Χασάν Μπαγλί. Ἄν θέλετε νὰ
στείλῃτε, στείλτε. Διαφορετικὰ δὲν πειρά-
ζει, μόνο νὰ εἴστε καλὰ. Μάτια ποὺ δὲ βλέ-
πονται, γρήγορα λησμονιοῦνται. Και ἂν ρω-
τᾶς γιὰ ὅλους ἐδῶ, ὅλοι καλὰ εἶνε και σᾶς
χαιρετοῦν. Γιατί δὲν μᾶς στείλατε ἕνα κομ-
μάτι χαρτί νὰ ἰδοῦμε γεροὶ εἴστε; καλὰ
εἴστε; Ἄν ἔλθῃ κανένας ἀπὸ τὴν Ἀγιο-
μαύρα νὰ μᾶς στείλῃτε εἰδησι.

Γειά χαρὰ Ἄλῃ μπέη και Χασάν μπα-
γλή πολλὰ χαιρετίσματα και σὲ σένα Χα-
τζῆ Μουσταφᾶ και σὲ σένα Χαϊ-
δάρ Τσελεπῆ πολλὰ χαιρετίσματα και σὲ
ὅλους ἀπὸ τὴν Ἀγιομαύρα ποὺ εἶνε αὐτοῦ
και στὸν ἀθθέντην Μεμί Ἄγᾶ πολλὰ χαι-
ρετίσματα. Εἴκοσι ἐπτὰ ρεάλια ἔδωκα στὸν
Μπάη και ἦσαν ἄρῶν ὅταν τοῦ τὰ ἔδωκα
και τώρα δὲν ἔχω χρήματα και σὲ παρα-
καλῶ πολὺ νὰ μοῦ τὰ εἰσπράξῃς.

Ἰμπραῆμ Δεδὲ (δηλαδὴ ὁ Χότζας)

8) Ἡ διαταγὴ τοῦ Πασᾶ—ποῦ νὰ εἶναι
πολλὰ τὰ ἔτη του—Ἰδοῦ ἔδωκε τὸ χαρτί
τοῦ ὁ πασᾶς τῆς Ἄρτας εἰς ἕνα Ρωμῆδ κα
διαττάσσει νὰ μὴ τὸν ἐνοχλήσῃ κανεὶς εἰ
τὸ δρόμο και ἂν λάβῃ ἀνάγκη και ἀπὸ ἐν.

άλογο, να τῷ δοθῇ. Αὐτὴ εἶναι διαταγὴ τοῦ πασᾶ.

Ὁ Κεχαγιάς Μουσταφᾶς

9) μὲ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ τὸ παρὸν νὰ δοθῇ στὴν Ναύπακτο εἰς τὰ χέρια τοῦ Ἀλῆ Μπαμπᾶ Χουσεῖν μπέη.

«Μάτια μου, καρδιά μου, ψυχὴ μου, παιδί μου Ἀλλῆ πολλὰ σὲ χαιρετῶ καὶ σὲ φιλῶ τὰ δυὸ τὰ μάτια σου καὶ εἶσαι ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ χέρια τῶν Ρωμηῶν, ὁ θεὸς σὲ ἠλευθέρωσεν. Μέρα καὶ νύχτα παρακαλῶ καὶ προσκυνῶ τὸν θεὸν νὰ μὲ ἀνταμώσῃ μὲ σένα καὶ νὰ ἰδῶ τὰ μάτια μου καὶ ἓνα γράμμα πού ἐστειλες τὸ ἐλάβαμε καὶ πολὺ τὸ χαρήκαμε. Δόξα νὰ ἔχῃ ὁ Θεὸς πού σὲ ἀπελευθέρωσεν καὶ ἂν ρωτᾶς γιὰ μᾶς ἐδῶ, μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ γεροὶ καὶ καλὰ εἶμαστε. Ὁ Ζολφικάρ Τσελεπῆς καὶ ὁ Μετεζίνο καὶ ὁ Ἰμάμης πολλὰ σὲ χαιρετοῦν καὶ σὲ χαιρετᾶ καὶ ἡ μητέρα σου καὶ ὁ Μπεκῆρ Τσελεπῆς πολλὰ σὲ χαιρετᾶ καὶ ὁ Χασάν Δεδὲ (δηλ. Χότζας) καὶ ἡ μητέρα σου ἕκαστὸ φορὲς σὲ χαιρετᾶ καὶ ἀπὸ τῆ Χαΐδω πολλὰ χαιρέτισματα.

Μπαμπᾶ Χουσεῖν

5 Φεβρουαρίου 1687 ὁ ἑκτακτος προβλεπτής Πέτρος Μπέμπο γράφει εἰς τὸν Δόγην: «... τὰ ἰχθυοτροφεία Πρεβέζης ἀπὸ 750 ρεάλια τὸ παρελθὸν ἔτος, τὰ ἐνοίκιασα ἐφέτος εἰς πλειστηριασμὸν διὰ 1260, δηλαδὴ 510 ἐπὶ πλέον. Ἐλαδα καὶ τὴν ἐγκρισιν τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν προβλεπτοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἔμεινε καὶ τόσον πολὺ εὐχαριστημένος διότι δὲν κατωρθώθη νὰ πραγματοποιηθῇ πολὺ μεγαλειότερον εἰσόδημα πού θὰ ἐδίδαν ἂν υπεράσσειτο ἢ τουλάχιστον κατεστρέφετο ἢ Ἄρτα καὶ ἔτσι τὰ ἰχθυοτροφεία θὰ ἀπηλλάσσοντο ἀπὸ τὰς καθημερινὰς ἐνοχλήσεις τῶν Τούρκων.

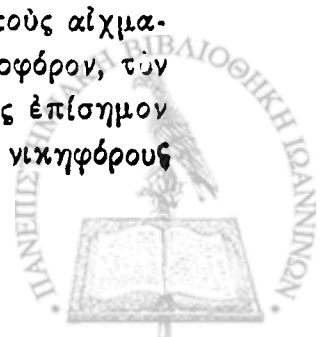
«Λαβὼν ὠρισμένας διαταγὰς παρὰ τοῦ Γενικοῦ προβλεπτοῦ ἵνα ἐξαναγκάσω τοὺς κατοίκους τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τοῦ Μεσολογιοῦ νὰ πληρώσουν τὰς εἰσφορὰς πού ἐμείναμεν σύμφωνοι νὰ καταβάλλουν καὶ διὰ τὴν πρακτικὴν τῶν εἰσπραξίν ἡμῶν ἔτοιμος νὰ ἀπελθῶ μίαν μοῖραν πολεμικῶν πλοίων καὶ ἐφοῦ ἔθεσα εἰς κίνησιν ἐν μέρει τὰς ἀπειρήσεις, ἐν μέρει δὲ τὰς κολακείας, ἠνάγκασα τοὺς πληθυσμοὺς ἐκείνους εἰς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρῶνουν τὰς συμφωνηθείσας ἔτη-

σίας εἰσφορὰς καὶ δὲν ἐχρειάσθη ἡ ἐπέμβασις τῶν δπλων τῆς Ἑμετ. Γαληνότητος. Τοιοῦτοτρόπως κατώρθωσα νὰ ὑποχρεώσω τοὺς κατοίκους τοῦ Ἐηρομέρου, Βάλτου καὶ Καρπενησίου νὰ πληρῶνουν καὶ αὐτοὶ εἰσφορὰς εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον καὶ ἕκαστα τὸ Δημόσιον ὄνομα σεβαστὸν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Τουρκικῆς Χώρας καὶ τοὺς κολακεύω καὶ τοὺς ἐνθαρρύνω νὰ ἀποτινάξουν τὸν Τουρκικὸν ζυγὸν καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν μόνον τὴν ἀήττητον Γαληνοτάτην καὶ ἀθάνατον Δημοκρατίαν. Δείγματα ὑποταγῆς μοῦ ἔφεραν οἱ δημογέροντες τῶν χωριῶν ἐκείνων ὄχι μόνον τῆς περιοχῆς τῶν Ἀγράφων καὶ Τρικάλων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Λάρισσαν καὶ ἀπὸ τὰ Φάρσαλα ἔρχονται καὶ προσφέρονται αὐθορμήτως καὶ δηλώνουν ὑποταγὴν καὶ ὑπόσχονται νὰ συνεισφέρουν ἔτησίως διάφορα ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ἐλπίζοντες νὰ ἀπαλλαγῶν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν ἀπίστων.

Ὁλην αὐτὴν τὴν ἐπιτυχίαν τὴν ὀφείλω εἰς τὸν Θωμᾶν ντέλλα Δέτσιμαν ἀδελφὸν τοῦ ἀποθανόντος συνταγματάρχου, τὸν ὁποῖον ἔτοποθέτησα προσωρινῶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἔως τώρα ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποταγὴν 20 χωριά καὶ ἔχει λόγον νὰ τραβήξῃ καὶ ἄλλα 100 τὰ ὁποῖα καὶ θὰ πληρῶνουν ἔτησίως εἰσφορὰς...».

1 Μαΐου 1687 ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Δόγην:

«... αἱ εἰσφοραὶ περὶ ὧν ἀνέφερα εἰς προγενεστέραν μου τῶν διαφορῶν χωριῶν τῆς ἐνδοχώρας ἔσταμάτησαν διὰ τι διάστημα διότι ἐπέδραμον οἱ Τούρκοι βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τὴν ἀπιστίαν μερικῶν ἐλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἠρνοῦντο τὴν καταβολὴν καὶ οὕτως, ἐνωθέντες οἱ μὲν μὲ τοὺς δὲ, ἐφθασαν καὶ μέχρι τῶν συνόρων τῆς Πρεβέζης καὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ ἔδαφός μας ἵνα προβοῦν εἰς ἀντεκδικήσεις καὶ κατώρθωσαν νὰ αἰχμαλωτίσουν ἓνα σημαιοφόρον καὶ μερικοὺς στρατιώτας. Πρὸ τοιαύτης θρασύτητος, παρακινήθέντες παρ' ἐμοῦ μερικοὶ κάτοικοι ἐθελονταὶ ἐκ τοῦ τόπου, τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς ἐφθασαν μέχρι τῆς Ἄρτης, ἔπου ὑπεχρέωσαν αὐτοὺς νὰ ἀπολύσουν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας, μαζὺ μὲ τὸν σημαιοφόρον, τὸν ὁποῖον οἱ δάρβαροι ἐθεώρουν ὡς ἐπίσημον ὑποκείμενον, ἐφόσον ἔφερε τὰς νικηφόρους

σημαίας της Ύμετ. Γαληνότητος και ἐξή-
τουον ὄχι μικράν ἐξαγοράν.

Ἐπωφελήθησαν οἱ δικοὶ μας τῆς ἐπιτυ-
χίας ταύτης, προέβησαν εἰς ἀρπαγὰς και
ληηλασίας τῶν χωριῶν τῆς Ἄρτης και ἐπῆ-
ραν και μερικοὺς ἐξ αὐτῶν ὁμήρους ἕως ο-
του ὅλοι κατέβαλον εἰς ἀκέραιον τὰς καθυ-
στερουμένας εἰσφορὰς και τότε ἀπέδωκα εἰς
τοὺς ἰδίους μερικὰ ἐκ τῶν λεηλατηθέντων
εἰδῶν... Καὶ εἰς τὰ βουνὰ τῶν Ἀγράφων και
πέρα ἀκόμη πρὸς τὴν Θεσσαλίαν, ἐνεφανί-
σθη ἕνας ἀρχηγὸς τῶν κακοποιῶν ὀνόματι
Ἀνδρέας ὁ ὁποῖος εὕρισκμενος εἰς συνενό-
νησιν μὲ τοὺς πασάδες τῆς Ἄρτης και Λα-
ρίσης, ἠμπόδιζε τοὺς κατοίκους τῶν με-
ρῶν ἐκείνων νὰ καταβάλουν τὰς ὑποσχεθεί-
σας εἰσφορὰς, και τοὺς ἀγγαρεύει κατόπιν
ὁ ἴδιος και τοῖς προξενεῖ ἀνυποφόρους ἐκ-
θιασμοὺς πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἐν τῷ μεταξὺ
οἱ πληθυσμοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀφω-
σιωμένοι εἰς τὸ ἔνδοξον ὄνομα τῆς Ύμετ.
Γαληνότητος, πιεζόμενοι ἀπὸ τὰς τυραννι-
κὰς μεθόδους τοῦ κακοποιοῦ Ἀνδρέα και
τῶν ὀπαδῶν του, μοῦ ἔστειλαν ἕνα πρόκρι-
τον ἵνα ζητήσουν βοήθειαν προτοῦ ἐκεῖνος
ἐγκαταστήσει ἕνα τυραννικὸν καθεστῶς εἰς
ἐκεῖνα τὰ χωριά, ὅπου ἀνήγειρε ἕνα μικρὸν
φρούριον και ἐτοποθέτησε καίμικρὰ κανόνια.

Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ νὰ ἔλθω ἀρωγός, χω-
ρὶς νὰ θέσω εἰς κίνδυνον τοὺς ἀνδρας τῆς
φρουρὰς, ἐπέτρεψα εἰς τὸν ἀπεσταλμένον
νὰ συγκεντρώσῃ ἕνα σοβαρὸν ἀριθμὸν τυ-
χοδιωκτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους συνά-
ξας περὶ τοὺς χιλίους, ἐκινήθη πρὸς ἐκεῖνα
τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ, ὅπου εἰς μίαν αἵμα-
τηρὰν συμπλοκὴν ἐφρονεύθη ὁ ἀρχιληστής
Ἀνδρέας, διεσκορπίσθησαν οἱ ὀπαδοὶ του
και κατεδαφίσθη και τὸ φρούριον.

Τοιοῦτοτρόπως ἀπηλλάγη ὁ τόπος ἐκεῖ-
νος και ἦλθαν πρὸς ἐμὲ οἱ πρόκριτοι τῶν
μερῶν αὐτῶν νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Ἀντι-
προσωπεῖαν τῆς Ύμετ. Γαληνότητος διότι
ἐγίνεν ἡ αἰτία νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν μά-
στιγα τοῦ Ἀνδρέα και ὑπεσχέθησαν, ἐν ὀνό-
ματι ἔλου τοῦ πληθυσμοῦ τῶν 90 χωριῶν
μίαν πλουσιωτέραν εἰσφορὰν και τώρα πε-
ριμένουν ἐδῶ τὴν ἀφίξιν τοῦ Γενικοῦ Προ-
βλεπτοῦ ὁ ὁποῖος νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν γενο-
μένην συμφωνίαν...».

8 Ὀκτωβρίου 1687 ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Δόγην:

«...Ἐπίστευα πράγματι ἐγὼ νὰ ἐξασφα-
λίσω ἐφέλη σημαντικώτατα διὰ τὴν Ύμε-
τέραν Γαληνότητα ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς Ἄρ-
της, μετὰ τοῦ ὁποῖου ὡς και μετὰ τοῦ ἔλ-
ληνος Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς διετήρησα και
διατηρῶ, ἐξεπίτηδες καλὰς σχέσεις και εἰ-
μαι εἰς τακτικὴν ἀλληλογραφίαν. Τοὺς εἰχα
καταφέρει νὰ προσφέρουν μίαν ἐνδιαφέρου-
σαν εἰσφορὰν, ὅπως πέρυσιν προσέφεραν οἱ
Τούρκοι και οἱ Ἕλληνες τῶν Ἀθηῶν, ἀλ-
λά, ἐνῶ εἶχον ἀναφέρει τὰ περὶ τῆς γενομέ-
νης συμφωνίας εἰς τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν
και ἐπερίμενα ἀπὸ τὴν Αὐτοῦ Ἐξουχότητα
νὰ μοὶ ἀποστείλῃ τὸ Διάταγμα τῆς ἐγκρι-
σεως, αἴφνης ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας ἀπέπλευσεν
ἀπὸ τὸν Κόλπον τῆς Ναυπάκτου ὁ Στόλος
και κατηυθύνετο εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος. Καὶ
ἐπειδὴ εἶδον οἱ πληθυσμοὶ ἐκεῖνοι ὅτι ὁ
Στόλος εἶναι μακρὰν ἀπὸ αὐτὰ τὰ μέρη,
ἀνέτρεψαν τὴν συμφωνίαν και ἔδωκαν μό-
νον τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι, ἂν και πάλιν ἐμ-
φανισθῇ ἔστω και μία μοῖρα τοῦ Στόλου θὰ
ἐθεώρουν ἐγκυρον τὴν συμφωνίαν, ἡ πραγ-
ματοποίησις τῆς ὁποίας θὰ μὰς ἐξησφάλιζε
ἐν ἐτήσιον ἔσοδον ἀπὸ 10.000 Δουκάτα.
Τώρα δὲν μένει παρὰ μία ἀβεβαία ὑπόσχε-
σις, καθ' ἕν χρόνον ἢ ἐγκαιρος καταβολὴ
τῶν 10.000 Δουκάτων θὰ ἐχρησίμευε διὰ
τὴν πληρωμὴν δύο μισθοδοσιῶν μηχαναίων
εἰς τοὺς ἀνδρας τῆς φρουρὰς... Ἐχω ἀπό-
λυτον ἀνάγκην νὰ προμηθευθῶ ἀπὸ ἄλλο
μέρος τὸ ἀναγκαῖον μοι ποσὸν και θὰ ζη-
τήσω τοὺς πόρους ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῆς Νήσου
ταύτης...»

10 Μαΐου 1688 ὁ αὐτὸς Ἐκτακτὸς προ-
βλεπτὴς πρὸς τὸν Δόγην:

«...κινήθεις ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀπιστίαν
ἕνας κάποιος Δῆμο Μάρρα, καπιτάνιος τῶν
«παρτιζάνων», ὁ ὁποῖος μὲ ἐγγράφον ἐγκρι-
σιν τοῦ ἐξουχωτάτου Γενικοῦ Προβλεπτοῦ
ἐνήργει ἐπιδρομὰς εἰς τὰ Τουρκικὰ μέρη
ἀρπάξων και λεηλατῶν, ἐξαφνα προσεχώ-
ρησε μὲ τοὺς ὀπαδοὺς του εἰς τοὺς Τούρ-
κους και ἀνέλαθεν ὑπηρεσίαν ὑπὸ τὸν Πα-
σάν τῆς Ἄρτης. Οὗτος ἐνεδρεύων εἰς τὴν
ἀκροθαλασσιὰ μεταξὺ Πρεβέζης και Ἄρτης
κατῶρθωσε νὰ ἀιχμαλωτίσῃ ἕνα καὶκι Κερ-
φιάτικο, μὲ τὸ ὁποῖον ἐσκόπευε νὰ ἀσκή-
σῃ τὴν πειρατεῖαν εἰς τὸν Κόλπον εἰς βάρος
τῶν ὑπηκόων τῆς Ύμετ. Γαληνότητος κα

της ελευθέρως ναυσιπλοίας. Μόλις έλαβα την είδησιν ότι ο Μάρρα είχε οδηγήσει το καΐκι εις την Άρταν διά του ποταμού, με την πρόθεσιν να το εξοπλίση, έγραψα άμέσως εις τους άνταποκριτάς μου τους όποιους έχω εκεί, και κατώρθωσα να βάλω άνθρωπον να κάψη το καΐκι, και έτσι έγινε και τουτουτρόπως άπεφύχθησαν άλλα έπεισόδια πειρατικά... Και άφου έματαιώθησαν τα σχέδια κατά θάλασσαν, οι θάρβαροι έπετέθησαν κατά των κατοίκων της ένδοχώρας... Κατήρτισα ένα χαρτοσημασμένον κατάστιχον εις το όποιον είναι καταγεγραμμένοι όλαι αι Κοινότητες και αναφέρεται και το προσόν που έκάστη ανέλαβε την υποχρέωσιν να καταβάλη έτησίως εις το Δημόσιον Ταμείον και θα δίδεται κανονική απόδειξις παραλαβής εις τον καθένα από τους νέους υπηκόους εις τρόπον ώστε θα προκύπτη καθαρόν το χρέος έκάστης Κοινότητας...». 20 Μαΐου 1688 ο αυτός προς τον Δόγην:

«... Όλιγοστεύουν αι είσφοραι της ένδοχώρας όχι τόσο από τας άπειλάς των Τούρκων οι όποιοι καθυσόχασαν άφου εισέπραξαν το χαράτσι, όσο από την σφαλεράν πολιτείαν των ένδιαφερομένων Διοικητών, ή όποια είναι επίζημία και εις το δημόσιον συμφέρον και εις το ιδιωτικόν.

Εις το αξίωμα τουτο διωρίσθησαν από τον Γαληνότατον με τον τίτλον του επιθεωρητου του Ήρρομέρου κατά πρώτον ο Ιππότης Άγγελος Δελαντέτσιμας και κατόπιν ο συνταγματάρχης Γεώργιος Μόρμωρης, οι όποιοι εξήσκησαν την δοθείσαν έντολήν με τόσοην άπόλυτον δικαιοδοσίαν, ώστε από τους κατοίκους των χωριών απήτουν αυθαирέτως ένα προσόν, ενώ εις το Δημόσιον ταμείον κατέβαλλον ο,τι ένόμιζον κατά θούλησιν. Έξήτασα καλά τίνι τρόπω θα ήτο δυνατόν να εκλείψη αυτή ή άνωμαλια και έπειδή ο πρώτος απέθανε, επέβαλα εις τον δεύτερον να εισπράττη συμφώνως με το σημείωμα ένα ανάλογον χαράτσι από κάθε χωριό καθώς έπίσης ήξίωσα από τον ίδιον να καταβάλη άμέσως τας εισπράξεις εις το Δημόσιον. Άλλ' έπειδή δέν υπάρχει τόσο προσεκτικός νόμος ο όποιος να μη δύναται να ύφίσταται την επίβρασιν της κακοηθείας και πανουργίας, ο επιθεωρητής, ως άνω, με διάφορα προσχήματα παρημέλησε τα

Δημόσια συμφέροντα και καταχρώμενος της εξουσίας, ήρχισε συναλλαγάς, και ιδιαίτερα εμπόρια ή εξήτει από τους δίδουν τας εισφοράς εις σιτάρι να του συμπληρώνουν μεγαλυτέρας ποσότητας, άφου ειχε ακόμη αλλοιώση και τα μέτρα χωρητικώτητος, προσποριζόμενος, ούτω, παράνομα όφέλει.— "Όχι όλίγα κατέφθασαν τα παράπονα των δυστυχών χωρικών... Κατόπιν τουτου, άπεφάσισα να ειδοποιήσω τους δίδοντας σιτάρι ως εισφοράν, να δίδουν εις χρήμα μετρητόν και έδωκα εις όλους την ελευθερίαν να φέρουν κατ' ευθείαν έδώ την εισφοράν και να την καταθέτουν εις το Δημόσιον ταμείον. Και φαίνεται ότι προτιμούν το μέσον τουτο, να αποφύγουν τα θάρη που υπέστησαν έως τώρα από τους επιθεωρητάς...»

(Δίδει περαιτέρω σημείωσιν των εισφορών που επλήρωσαν οι κάτοικοι των διαφόρων περιωχών ως «χαράτσι» διά το έτος 1687: το Ήρρόμερο 950 καδια σιτάρι έτησίως

ο Βάλτος λίρες βενέτικες 500 και 1050 καδια σιτάρι έτησίως

το Καρπενήσι λίρες 10000 έτησίως

τα "Άγραφα » 12000 »
όμιλει κατόπιν περι Αίτωλικου, Μεσολογίου κ.λ.π. και καταλήγει:)

«Κατερχόμεθα από τα θουνα και εισερχόμεθα εις την περιωχήν της "Άρτης» καιτοι κατέχεται από τους έχθρους, έν τούτοις κατώρθωσα να άποσπάσω από 6 χωριά και μερικους συνοικισμους κατ' έτος λίρας βενετικάς 650 και καδια 100 σιταριου.

Άπ' εκεί έρχόμεθα εις την περιφέρειαν του Λούρου, αποτελουμένην από 20 χωριά, κείμενα μεταξύ Πρεβέζης και "Άρτης. Και ο Λούρος ανέλαβε την υποχρέωσιν και πληρώνει έτησίως εις το Δημόσιον ταμείον λίρες 4500 και 130 καδια σιτάρι.

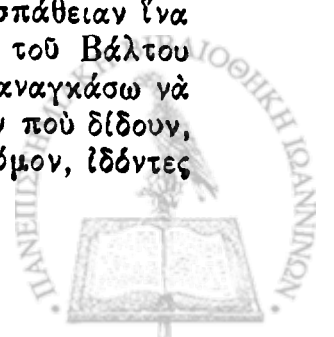
1 Ιουνίου 1688.

ο έκτακτος προβλεπτής Άγλας Μαύρας

Πέτρος Μπέμπο

26 Αυγούστου 1688: ο νέος έκτακτος προβλεπτής Ιερώνυμος Πριούλη γράφει:

«... Κατέβαλα κάθε προσπάθειαν να συνεννοηθώ με τους κατοίκους του Βάλτου προς τον σκοπόν να τους πειθαναγκάσω να αυξήσουν την έτησίαν εισφοράν που δίδουν, αλλά κατελήφθησαν από τρόπον, ιδόντες

τόν Σελιχτάρην μὲ σημαντικὸν ἀριθμὸν Τούρκων συγκεντρωθέντων ἐκεῖ ἵνα προσπί-
σουν τὴν Ἄρταν, ἀπὸ κάθε ἐπίθεσιν ποῦ
ἤθελε τυχὸν ἐπιχειρήσει ὁ ἐξοχώτατος προ-
βλεπτὴς τῶν τριῶν Νήσων Ναβαγκιέρ, ὁ-
στις ἐνεργεῖ συγκεντρώσεις ἀνδρῶν...

Δὲν προσήλθον λοιπὸν, ὡς μοῦ εἶχον ἀ-
ναγγεῖλει οἱ προὔχοντες τοῦ Βάλτου διὰ
τὰς ἀνω αἰτίας...»

28 Φεβρουαρίου 1689 ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Δόγην:

«... προσεγγιζούσης, τῆς νέας ἐποχῆς
πρὸς ἐκστρατεῖαν, σκέπτομαι νὰ ἀποστείλω
εἰς τὸ Ξηρομέρο τὸν συνταγματάρχην Μόρ-
μορη, ἐπιθεωρητὴν μὲ τὸ σῶμα του, ἵνα ἀφ'
ἐνὸς μὲν προφυλάξῃ τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὰς
συνεχεῖς ἐπιδρομὰς καὶ ἀπὸ τὰς βαρβαρότη-
τας ποῦ διαπράττουν οἱ παρτιζάνοι ἐναντί-
ον τῶν νέων αὐτῶν ὑπηκόων, ὅχι μικρο-
τέρας ἀπὸ ἐκείνας τῶν Τούρ-
κων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα διὰ τῆς παρουσί-
ας του καὶ τῆς ἐπιτηδειότητός του κατορ-
θῶσιν νὰ προσελκύσῃ καὶ ἄλλους κατοίκους
νέων χωριῶν ὡς ἐθέλοντάς ὑπηκόους, μὲ ἀ-
νάλογον ἐτησίαν εἰσφορὰν...»

26 Μαΐου 1689 ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

«... μόλις ἐτελείωσαν αἱ ἐκλογαὶ τῶν
δημογερόντων Ξηρομέρου, Βάλτου, Ἀγγελ-
οκάστρου κ.λ.π. ἐξεστράτευσεν ὁ Γκια-
οῦρ πασὰς ὀνόματι Μπέη Λιμπεράκη μὲ πο-
λυαριθμοὺς ὀπαδοὺς ἀνερχομένους εἰς 2500,
μεταξὺ τῶν ὀπίων εἶνε πολλοὶ Ἕλληνες
καὶ ἀφοῦ ἐπέδραμε κατὰ τοῦ Μεσολογγίου
ὅπου διήρπασεν, ἔκαψεν καὶ ἠχμαλώτισεν,
μετέβη εἰς τὸ Βρακοχώρι (1) καὶ ἔστειλεν ἀ-
πειλητικὰ γράμματα εἰς ὅλας τὰς Κοινότη-
τας τοῦ Ξηρομέρου—ποῦ εἶναι ὑπήκοοί μας
νὰ διακόψουν τὰς εἰσφορὰς εἰς τοὺς Βενε-
τοὺς καὶ νὰ δώσουν καὶ ὀμήρους διὰ τὴν ἀ-
φοσίωσίν των, πρὸς τὸν Μέγαν Αὐθέντην.
Ἐν τῇ μεταξὺ δὲ ὁ ἴδιος ἔδιδε εἰς ἄλλους
μικρὰ φιλοδωρήματα ἵνα τοὺς προσεταιρι-
σθῇ... (περαιτέρω ἀναφέρει ὅτι συνήθρισε
πολλοὺς ἐθέλοντάς χωρικοὺς, τοὺς ἐξώπλι-
σε καὶ τοὺς ἔθεσεν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ
Μόρμορη ὅτι αὐτοὶ προχώρησαν κατὰ τοῦ
Λιμπεράκη τὸν ὀπίον συνήντησαν εἰς ἓν
μέρος πρὸς τὸ Ζαπάντι ποῦ χωρίζεται ἀπὸ
ἓνα ποτάμι καὶ συγκροτηθείσης μάχης, ὁ

Λιμπεράκης ὑπεχώρησε κατευθυνόμενος
πρὸς τὴν Ναύπακτον, ἀφοῦ ἔκαψε μερικὰ
σπίτια καὶ ἐπῆρε καὶ ὅχι ὀλίγα ζῶα... ὅτι
μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκτόπησε τὸ Αἰτωλικὸ
τοῦ ὀπίου οἱ κάτοικοι ἀντέστησαν, ἐνισχυ-
θέντες καὶ ἀπὸ τριῶν Βενετικῶν τρεχαντήρια
καὶ τῶν ἀπέκρουσαν)

... θὰ παρακολουθήσω τὰ φεροίματα
τοῦ Λιμπεράκη ἵνα προφυλάξω τοὺς ἀτυχεῖς
τούτους ὑπηκόους ἀπὸ νέας βλάβαις. Οἱ ἀτυ-
χεῖς οὗτοι ἐκτὸς τοῦ ὅτι πληρώνουν ἐτησί-
ως δυσβαστάκτους εἰσφορὰς, φοβοῦνται πάν-
τοτα καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων. Καὶ
δὲν φθάνουν αὐτὰ, ἀλλὰ ἐνοχλοῦνται καὶ
ἀπὸ τοὺς Κεφαλλωνῆτες, οἱ ὅποιοι μὲ τὸ νὰ
εἶναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ συνταγματάρ-
χου Μόρμορη ἐντεταλμένοι νὰ διαφυλάττουν
τὴν ζωὴν καὶ περιουσίαν τῶν ὑπηκόων τού-
των, δὲν παύουν νὰ τοὺς ἐνοχλοῦν ἀρπάζον-
τες τὰς περιουσίας των καὶ φονεύοντες καὶ
ἔτσι κατήντησαν οἱ ὑπήκοοί μας χει-
ρότεροί ἀπὸ τοὺς σκλάβους
... ἔχει ἤδη γίνῃ σχετικὴ ἔκθεσις εἰς τὸν
ἐξοχώτατον προβλεπτὴν τῶν τριῶν νήσων
Ναβαγκιέρ παρὰ τοῦ ὀπίου καὶ θὰ τιμω-
ρηθοῦν αὐστηρῶς οἱ ἐνοχοὶ καὶ ἐγκληματῆαι
καὶ θὰ ἀνακουφισθοῦν οἱ δυστυχεῖς οὗτοι
οἱ ὅποιοι ὑφίστανται τόσα καὶ τόσα μαρτύ-
ρια...»

30 Φεβρουαρίου 1689 ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

... ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρω εἰς τὰς
ὀμιτέρας ἐξοχότητας ὅτι κατὰ τὴν τελευ-
ταίαν φάσιν τῆς σελήνης τοῦ Αὐγούστου ἐ-
ξετέλεσα τὴν διαταγὴν τῆς κοπῆς εἰς τὴν
περιφέρειαν Πρεβέζης 100.000 καὶ πλέον
πασάλων ἐκ ὄρυδος καθὼς ἔκοψα καὶ ἄλλας
ὄρυς χονδρὰς διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν Γα-
λερῶν καὶ ἄλλων σκαφῶν. Τὰ ἐν λόγῳ τὰ
κατεβάξω εἰς τὴν ἀκροθαλασσιὰν διὰ καλ-
λιτέραν εὐκολίαν πρὸς φόρτωσιν διὰ Βενε-
τίαν... ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ποῦ ἐφυ-
γεν ἀπὸ τὸν Λιμπεράκη ἓνας Γκισοῦρ Νι-
κόλας μὲ 300 ὀπαδοὺς Βουλγάρους, οἱ πε-
ρισσότεροι τῶν ὀπίων εἶνε ἔφιπποι, καὶ
τοὺς ἐδέχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας. Τοὺς
ἔστειλα δὲ πρὸς τὰ μέρη τοῦ Βάλτου ἵνα
ἀφ' ἐνὸς μὲν κρατοῦν ἀμυναγ κατὰ τοῦ ἐχ-
θροῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου καταδιώκουν τοὺς κα-
κοποιούς ποῦ λυμαίνονται ἐκεῖνα τὰ μέ-
ρη...»

1. Βρακοχώρι.

20 Δεκεμβρίου 1689 ο αὐτὸς ἑκτακτὸς προβλεπτὴς πρὸς τὸν Δόγην:

«... πολλὰς φρεσὲς ἐπεχειρήσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσβάλουν εἰς τὸ Ξηρόμερο, ἀλλὰ τὴν τῶρα τὸ ἐπέτυχον, διότι λείπει ὁ συνταγματάρχης Μόρμωρη. Τὴν εἰσβολὴν ἐνήργησεν ὁ Γκιαούρ πασᾶς (1) μὲ 1500 καὶ μὲ κάποιον Σταύρον Ἀβγέρον, ὑπήκοον τῆς Ἰμετ. Γαληνότητος, ὁ ὁποῖος λητμονήσας ὅτι εἶναι χριστιανός, ἐπῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Τούρκων...»

26 Μαΐου 1690 ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Δόγην:

«... ἐξακολουθεῖ ὁ Γκιαούρ πασᾶς ὀνομαζόμενος Λιμπεράκης τὰς ἐπιδρομὰς... Ἀπέστειλα εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη τὸν καπετάν Γιάννην Λουδορέκαν Βούλγαρον μὲ τοὺς ἑνδρες του καθὼς καὶ τὸν ταγματάρχην Γιάννην Πυλαρινὸν ἵνα ὑπερασπίσουν τὰ χωριὰ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Λιμπεράκη... ὁ ἐχθρὸς οὗτος ἄμα ὡς ἐπληροφορήθη ὅτι γίνεται παρ' ἡμῶν συγκέντρωσις 4000 ἀνδρῶν, φοβούμενος τὴν καταστροφὴν του, ἐγκατέλειψε τὸν ἀγῶνα καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Ἄρταν. Ἀπομακρύνας δὲ ἐκεῖθεν τὰς οἰκογενεῖας καὶ ἐπιτυχῶν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὰ γειτονικὰ χωριὰ, ἡτοιμάζετο νὰ ἀντιτάξῃ σθεναρὰν ἀμυναν, ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελε προσβληθῆ παρ' ἡμῶν ἢ πόλις ἐκείνη... Ἐπειδὴ ὁμως ἐκρίθη δύσκολος ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τῆς Ἄρτης, δὲν ἐγένετο καμμία κίνησις κατὰ τῆς πόλεως. Ἄλλωστε ἐφόσον ὁ Λιμπεράκης ἐξεκένωσε ὅλα τὰ φόρου ὑποτελῆ μέρη, ὁ ἀντικειμενικὸς μας σκοπὸς ἐπιτεύχθη, συνεπῶς ἄς κἀθηται αὐτὸς στὴν Ἄρταν, καθ' ὃν χρόνον ἡμεῖς ἐξασφαλίζομεν τὴν ἀφοσίωσιν τῶν κοινοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ καταβάλλουν τὰς ἐτησίους εἰσφοράς, διότι ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν κίνησιν τοῦ Γκιαούρ πασᾶ...»

Φάκελλος Ἐκθέσεων ἀρ. 77 Περιγραφὴ τῆς Ἄρτης

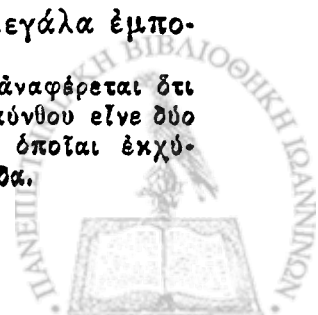
Ἐκθεσις τοῦ εὐγενοῦς Ἀνδρέα Ναβαγκιέρ πρώην Γενικοῦ Προβλεπτοῦ τῶν Νήσων τοῦ Ἰονίου, ὑποβληθεῖσα εἰς τὴν Γερουσίαν τὴν 16 Φεβρουαρίου 1961 ἐκ τῆς ὁποίας μεταφέρομεν μερικὰ ἀποσπάσματα ἀφορῶντα τὴν περιοχὴν τῆς Ἄρτης:

1, Ὁ Λιμπεράκης Γερακάρης, Μανιάτης.

Ἄφου ἀναφέρει λεπτομερῶς τὰ ἀφορῶντα τὴν Λευκάδα, ὁμιλεῖ διὰ τὸ Ξηρόμερο τὸ ὁποῖον εἶχον καταστήσει οἱ Ἑνετοὶ φόρου ὑποτελῆς ὡς καὶ περὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ Μεσολογγίου καὶ λέγει ὅτι ὁ Λιμπεράκης τοὺς ἀντιμετώπιζε τοὺς ὀλίγους Ἑνετοὺς καὶ ἐζήτει καὶ αὐτὸς τὸ χαράτσι ἀπὸ τὰ ἴδια μέρη. Λέγει κατόπιν ἐν τῇ ἐκθέσει ὅτι ὁ Λιμπεράκης εἰς μίαν στιγμὴν εἶχε καταφύγει μὲ τοὺς ἀνδρας του εἰς τὸ Κομπότι, ὅτι ὁ Ναύαρχος μὲ τὸν Στόλον εἶχε καταπλεύσει εἰς τὸν Κόλπον τῆς Πρεβέζης, ὅπου εἶχε φθάσει καὶ ὁ ἑκτακτὸς Προβλεπτὴς τῆς Λευκάδος μὲ νεοσυλλέκτους ἀνδρας τοῦ τόπου, ὁ δὲ Λιμπεράκης πληροφορηθεὶς τὰς κινήσεις ταύτας, δὲν ἠσθάνθη ἑαυτὸν ἀσφαλῆ εἰς τὸ Κομπότι καὶ κατέφυγεν μὲ τοὺς ἀνδρας του εἰς τὴν Ἄρταν ὅπου διέδωκε τὴν φήμην ὅτι τὰ Βενετικὰ ὄπλα ἡτοιμάζοντο νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς πόλεως.

Εἰς τὴν Ἄρταν ἠύρισκοντο 500 πεζοὶ καὶ 200 ἑφιπποὶ καὶ μαζὺ μὲ τὸ σῶμα τοῦ Λιμπεράκη, ἀνήρχοντο εἰς 2200. Ἄφου, γράφει, ὁ Γενικὸς προβλεπτὴς παρέμεινεν ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ ἀδρανῆς, παρακολουθῶν τὸν Λιμπεράκην ὁ ὁποῖος δὲν ἔκαμε καμμίαν κίνησιν, ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ καὶ νὰ ἀπολύσῃ τοὺς Κεφαλλωνίτας (*) οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ ἔτσι ἔληξεν ἡ καταδίωξις τοῦ Λιμπεράκη πού ἐγινε δοκιμαστικῶς. Ἐνεχώρησε κατόπιν ἀπὸ τὴν Ἄρταν ὁ Λιμπεράκης καὶ διέτρεξε τὸ Ξηρόμερον καὶ ἐπετέθη μόνον κατὰ τοῦ χωριοῦ Κατοχή, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχον μετὰ τὴν ἀποβίβασιν, συγκεντρωθῆ οἱ Κεφαλλωνῖτες ἐπῆρην ὄχι ὀλίγους σκλάβους, τοὺς ὁποῖους καὶ ἐξηγόρασαν οἱ κάτοικοι... Ἡ περιοχὴ τοῦ Λούρου τὴν ὁποῖαν ἀποτελοῦν 20 χωριὰ, δίδει ἐτησίως ὡς εἰσφορὰν εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον 520 Καδιὰ σιταριοῦ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα δίδει εἰς τὸν Πασᾶν τῆς Ἄρτης... Εἶνε καὶ δύο δάση, ἕνα πρὸς τὴν Ἄρταν ὅπου οἱ Τούρκοι ἐκοπτον ξυλείαν διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ μεγάλα ἔμπο-

* Εἰς τι σημεῖον τῆς ἐκθέσεως ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὴν κοιλάδα Κιέριτσι τῆς Ζακύνθου εἶνε δύο φλίβες πίσεως ἤτοι κατραμίου αἱ ὁποῖαι ἐκχύνουν τὸ προϊόν αὐτὸ εἰς τὴν κοιλάδα.

ρικά σκάφη και τὸ ἄλλο πρὸς τὴν Βένιτσαν...

Χάριν τοῦ θάσου τοῦτου τῆς Ἄρτας, εὐρίσκω ἀφορμὴν νὰ κάμω μίαν θραχειαν ἐμφάνισιν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἄρτης, πρὶν ἢ ἀναχωρήσω ἀπὸ τὸν Κέλπον... Ἡ πόλις αὕτη κεῖται εἰς ἀνοικτὸν κάμπου καὶ ἡ περιφέρειά της εἶναι περίπου τρία μίλλια χωρὶς τὰ τείχη. Ἔχει καὶ ἓνα μικρὸ κάστρο μὲ τέσσαρα κανόνια καὶ μίαν λιθοβόλον μηχανήν. Τὸ κάστρο τοῦτο χρησιμεύει διὰ νὰ δέχεται τοὺς Τούρκους ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς. Οἱ κάτοικοι εἶνε σχεδὸν ὅλοι Χριστιανοὶ ἐρθόδοξοι. Θὰ εἶναι ὁ ἕως 6000 ψυχές, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσταταται ἓνας ἐπίσκοπος ποῦ ἀπλώνει τὴν δικαιοσύνην του τὴν ἐκκλησιαστικὴν μέχρι τῆς περιοχῆς Ναυπάκτου καὶ σχηματίζει οὕτω μίαν εὐρείαν περιφέρειαν. Ἡ Ἄρτα ἀπέχει ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν μιᾶς ἡμέρας ὁδὸν ἀλλὰ ἀπὸ τὴν θάλασσαν ὄχι περισσότερον τῶν 10 μιλίων. Εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εὐρίσκεται συνήθως ἓνας Πασᾶς μὲ φρουρὰν 400—500 τούρκων πεζῶν καὶ 200 ἑφιππων. Ἐν περιπτώσει ἀνάγκης δύναται νὰ καλέσῃ ἐπισχύσεις ἀπὸ τὰ Γιάννινα, τὴν Παραμουθιάν—ποῦ ἔρχονται σὲ μ'ἄ μέρα—ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι σὲ 1 1/2 ἡμέραν καὶ ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα σὲ τρεῖς ἡμέρας... Κάμνει λόγον περαιτέρω περὶ τοῦ Ἡερομέρου ὅπου ὑπάρχουν ἐλάχισται δυνάμεις καὶ δὴ ἀπὸ Κεφαλλωνίτες οἱ ὅποιοι, λέγει εἶνε ἄρπαγες καὶ ἐνοχλοῦν τοὺς φόρου ὑποτελεῖς κατοίκους, καὶ πρέπει νὰ ἀντικατασταθοῦν μὲ Ἰταλοὺς...».

Δέσμη 1175 13 Σεπτεμβρίου 1691

Παραθέτομεν κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐγγράφου τοῦ Γεν. Προβλεπτοῦ τῶν Νήσων, ἀσχετον μὲν πρὸς τὴν Ἄρταν πλὴν ἐνδεικτικὸν τῆς δεινῆς θέσεως εἰς ἣν εἶχον περιέλθει οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι καὶ ἄλλα μέρη ὑφίσταντο τὰ ἴδια δυσβάστακτα θάρη.

Γράφει λοιπὸν ὁ Γεν. προβλεπτὴς ὑπὸ τὴν ἀνω χρονολογίαν πρὸς τὸν Δόγγην:

«... οἱ κάτοικοι τοῦ Αἰτωλικοῦ ἦλθον ἐνώπιόν μου νὰ υποβάλλουν παράπονα διότι εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ καταβάλλουν εἰσφοράς ὄχι μόνον εἰς τὴν Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ εἰς τὸν Διμπεράκην καὶ τέλος εἰς τὸν ὄπλαρ-

χηγὸν τῶν Βενετῶν Ἠλίαν καὶ εἰς τοὺς παρτιζάνους του!...».

13 Δεκεμβρίου 1691 ὁ ἴδιος Βενιτσέντζος Βειδραμὴν Γεν. προβλεπτὴς τῶν νήσων γράφει εἰς τὸν Δόγγην:

«... κατὰ πληροφωρίας ἐξ Αἰτωλικοῦ ὁ Διμπεράκης λέγεται ὅτι ἔγινε Διοικητὴς τῆς Ἄρτης... Ἐφθάσεν ἓνας Βεζύρ Ἀγᾶς ὁ ὅποιος ἔχει διαταγὴν τῆς Ὑψηλῆς πόλης νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Γιουσοῦφ μπέην τῆς Ἄρτης νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους ὅλα τὰ χρήματα ποῦ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ τοῦ δώσουν ὡς εἰσφοράν... ὁ Διμπεράκης ἔγραψεν εἰς τοὺς Δημογέροντας τῆς Ἄρτης νὰ μεταβῶν εἰς τὸ Μεγακεράτσοβον ὅπου εὐρίσκεται ὁ Βεζύρ Ἀγᾶς καὶ τοὺς διαβεβαίωσῃ ὅτι ἂν πηγαίνουν ἐκεῖ νὰ υποβάλλουν τὰ παράπονά των, θὰ ἐνεργήσῃ καὶ ὁ ἴδιος ἵνα ἐπιστραφοῦν τὰ ἀδίκως εἰσπραχθέντα χρήματά των. Οἱ δημογέροντες ἔμωσ εἶνε διστακτικοὶ καὶ δὲν γνωρίζουν τί ἀπόφασιν νὰ λάβουν... Ἐώρα ὑποφέρουν οἱ κάτοικοι τῆς Ἄρτης ἀπὸ ἐπιδρομὰς τῶν παρτιζάνων μας καὶ παρακαλοῦν νὰ τοὺς ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις αὐτὰς ἵνα ἡμποροῦν νὰ ζοῦν ἡσυχαιοί...».

Δέσμη 1175 ὁ Ἀντώνιος Μολίν Γεν. Προβλ. τῶν Νήσων πρὸς τὸν Δόγγην ἐκ Ναυπάκτου.

28 Ἰουλίου 1692 «... ἔμα ὡς ἐπανήλθον ἐνταῦθα ἐπληροφωρήθην ὅτι ὁ Γιουσοῦφ μπέης τῆς Ἄρτης, κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἐτόλμησε καὶ πάλιν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν Ἄρταν καὶ νὰ ἐπιδράμῃ εἰς τὸ Ἡερομέρο. Ἐκινήθη ἀμέσως ἐναντίον, ὁ ἀνώτερος ἐπιθεωρητὴς Μεταξᾶς μὲ τοὺς ἀνδρας του, κατόπιν διαταγῆς μου, καὶ τὸν συνήντησεν. Γενομένης συμπλοκῆς εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀμβρακίας, ἡ νίκη ἔσπεψε τὰ ἔπλα μας. Ἐφρονεύθησαν 40 Τούρκοι, πολλοὶ ἐπληγώθησαν. Ἐκυρίευσαν οἱ ἡμέτεροι πολλὰ ἐφόδια καὶ τρόφιμα καὶ ἀπηλευθέρωσαν καὶ 13 Ἡερομερίτες, τοὺς ὁποίους εἶχε σιδηροδεσμίους ὁ Γιουσοῦφ καὶ τοὺς ὠδήγει πρὸς τὴν Ἄρταν. »

Ναύπακτος 20|10|1692 «...κατὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν πλὴν ἀποκρουθεῖσαν ἐπίθεσιν τῶν τούρκων κατὰ τῆς Ναυπάκτου μετέσχε καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῆς Ἄρτης...»

13 Αὐγούστου 1693 «...πληροφωρηθεῖς

την άφιξιν εις "Αρταν ενός νέου πασα με μιαν μικράν δύναμιν άνδρων και την πρόθεσιν του επως εισχωρήση εις το Ήηρόμερον ίνα εισπράξη το «χαράτσι» έθειώρησα σκόπιμον να μετακινήσω προς τα εκεί τα πολεμικά πλοια εις το βάθος του Κόλπου, και ειχα την ίκανοποίησιν να ιδω τους χωρικούς να αναλαμβάνουν το θάρρος και να διαδηλώνουν την πίστιν και άφοσίωσιν των προς την Γαληνοτάτην Δημοκρρτίαν...»

20 Μαρτίου 1694 εις το έγγραφον αυτό του 'Αντωνίου Μολίν προς τον Δόγην επισυνάπτεται κατάστασις των έτησίων εισφορών που επλήρωνον εις το Δημόσιον Ταμείον Λευκάδος οι κάτοικοι των επομένων περιοχών και Κοινοτήτων, τας οποίας ειχε κάμει φόρου υποτελεις ή Βενετία:

Το Ήηρόμερο (1) επλήρωνε 30.000 'Ενετολλίρας έτησίως.

'Ο Βάλτος (1) 500 και 550 καδιά σιτάρι.

Τα 'Αγραφα (1) 12.000 'Ενετικας λίρας.

'Η "Αρτα και ή Παραμυθ.ά 6670.

Το Ζερβάνικο και Ραδοβίτζι 3420.

Το Καρπενίσι 10.000.

'Ο 'Ασπροπόταμος 650.

'Ο Λούρος καδιά σιτηρών 173 1/2

'Ο Βάλτος έλθων και páλι εις την ύποταγήν 2582, λίρες.

Το 'Αγγελόκαστρον δια φόρον βοσκής κ.λ.π. 4600.

Το Αιτωλικόν φόρον επί του οίνου, επί των ίχθυοτροφείων, επί της βοσκής κ.λ.π. 5750 'Ενετικας λίρας και 150 καδιά σιτηρών.

'Εξ ένοικίου των ίχθυοτροφείων και άλλων του Μεσολογγίου και Αιτωλικού λίρας 'Ενετικας 66.000.

Τελων. Φέρον 4% Μεσολογγίου και Αιτωλικού 6.000 και καδιά σιτηρών 150.

'Από τελων. φόρον Κανδήλας, Βούλκου, 'Αστακού, Ζαβέρδας και Ηεταλιών 6650.

'Από ένοίκιον ίχθυοτροφείων Πρεθέζης 40.150. Δεκάτη επί των σιτηρών 900.

4 Φεβρ. 1693 ο αυτός προς τον Δόγην: «...ώς προς την προμήθειαν των πασσάλων που αναγκαιοδν δια την συντήρησιν των αυτόθι άκτων, αναφέρει ότι εις την Πρέβεζαν υπάρχουν πολλά δάση τα οποια εκτελιον-

ται και εντός του έχθρικού εδάφους της περιοχής "Αρτης και θα χρειασθη μέγας αριθμός ξυλοκόπων, υπό την προστασίαν ίσχυρών δυνάμεων στρατού, ίνα ένδεχομείως, αποκρούσουν αναποφεύκτους ένοχλήσεις των Τούρκων. 'Εξ άλλου όμως υπάρχουν μεγάλαι δυσκολiai διχ την μεταφοράν των πασσάλων εις την άκρηθαλασσιάν, που εινε ολίγον μακράν...»

30 Ιανουαρίου 1695. 'Ιδου και ή απάντησις του Γενικού κατά θάλασσαν προβλεπτοϋ εις την άνω επιστολήν του 'Αντωνίου Μολίν:

«... ως προς την εξασφάλισιν κατά πάσης επιδρομής που παρεχωρήσατε εις την "Αρταν, οι λόγοι οι οποιοι σας έκαμαν να κλείσητε παρομοίαν συμφωνίαν δέν μου φαίνονται έπαρκεις και εινε μάλλον φαινομενικοί. Διότι δέν δύνασθε να άρνηθητε ότι εις τον τόπον εκείνον δέν εινε μόνον Χριστιανοί αλλά και Τούρκοι και λαμβάνουν και οϋτοι αυτήν την εξασφάλισιν, που εινα τώρα έχθροί μας, πάντως θα σκεφθω και θα λάβω τας ένδεικνυομένας επί του άνω θέματος άποφάσεις, τας οποίας και θα σας κοινοποιήσω έν καιρῷ.

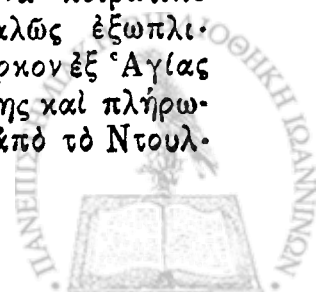
«Δέν δύναμαι όμως να μη παρατηρήσω ότι προκειμένου να προέλθητε εις παρομοίας διαπραγματεύσεις με τόπους οι οποιοι εύρισκονται πλησίον των συνόρων μας, δέν ήμπορείτε μόνος Σεις να κλείητε συμφωνίας, χωρις προηγουμένως να ζητήτε την ήμετέραν συγκατάθεσιν.

«'Εν πάση περιπτώσει νομίζω ότι εινα περιττός ο διορισμός ενός Καπιτάνιου εις την περιοχήν εκείνην ίνα επαγρυπνή εις την εκτέλεσιν των συμφωνηθέντων, διότι κατ' αυτόν τον τρόπον αυξάνουν τα βάρη των πληθυσμών εκείνων και δυσανασχετοδν, καθ' έν χρόνον οικειοθελώς προσέρχονται και προσφέρουν εκουσίως τας ύπέρ του Δημοσίου Ταμείου εισφοράς αυτών...»

Δέσμη 1176 ο αυτός 'Αντώνιος Μολίν γράφει εξ 'Αγίας Μαύρας εις τον Γενικόν κατά θάλασσαν προβλεπτήν:

10 Ιουλίου 1695 «... ένα πειρατικό πλοιο, αρκετά μεγάλο και καλώς έξωπλισμένο με πλοίαρχον ένα Τούρκον εξ 'Αγίας Μαύρας αλλά κάτοικον "Αρτης και πλήρωμα από διαφόρους «λεβέντες» από το Ντουλ-

1. Τα μέρη ταϋτα πλην της "Αρτης ειχον καταστή φόρου υποτελής εις τους Βενετούς από της 1ης Δεκεμβρ. 1684 (Δέσμη 1117)

ταίνο, επειδή γνώριζε καλά τὰ μέρη τοῦ κόλπου τῆς Πρεβέζης, ἀπεφάνισε νὰ κάμῃ ἐνέδρα ἐναντίον μας, ἐν συνεννοήσει καὶ μὲ ἰδιικούς του ἀνθρώπους ἐξ Ἄρτης, συνέλαβε μίαν θάρκαν μὲ ἐμπορεύματα, ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ ἐπῆρε 13 σκλάβους καθῶς καὶ ἔλα τὰ πράγματά των, ἀλλὰ, καθ' ἕν χρόνον ἐπλεε πρὸς τὴν Ἄρταν μὲ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ μὲ τὴν λείαν, ἔπεσε—θεοῦ θέλοντος—εἰς τὰ χέρια μιᾶς ομάδος κορσάρων Σκλαβούνων, οἱ ὅποιοι παρεφύλαττον ἐκεῖ ἵνα συλλάβουν λιποτάκτας Τούρκους. Οἱ κορσάροι ἔδειξαν εἰς αὐτοὺς ὅτι εἶνε φίλοι, διότι ὠμίλουν καὶ τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ μόλις ἐνύχτωσεν, ἐπετέθησαν μὲ τὰ ἔπλα κατὰ τῶν πειρατῶν καὶ μετὰ κρατερὰν συμπλοκὴν, ἐφόνευσαν οἱ Σκλαβοῦνοι ἕνδεκα ἀπὸ ἐκείνους, συνέλαβον ἄλλους 10 αἰχμαλώτους καὶ μόλις κατῶρθωσεν καὶ διέφυγεν ὁ καρβοκύρης Ἄρτινὸς μὲ δύο συντρόφους του, τὸ δὲ πλοῖόν του καὶ ἔλα τὰ ἐμπορεύματα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν ἰδικῶν μας Κορσάρων. Τοιοῦτοτρόπως ἐξωντώθη αὐτὴ ἢ συμμορία ἢ ὁποία ἦτο ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ πολλὰ κακὰ εἰς τοὺς τόσους ναυτιλλομένους καὶ ἐμπορευομένους...»

7 Ἰουνίου 1696 ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Γεν. προβλεπτὴν. «... Ἐνεφανίσθη ἡ πανώλης εἰς τὰ Τρίκκαλα ὡς μὲ θεβαιώνει καὶ ὁ Καπιτάνιος πού διώρισα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἄρτης καὶ μίαν ἔνορκον μαρτυρίαν τῶν ἱερέων καὶ δημογερόντων τῆς ἰδίας πόλεως, οἱ ὅποιοι ἔμαθαν τὰ καθέκαστα ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους πού ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν ἐμποροπανήγυριν πού γίνεται κατ' ἔτος εἰς τὸ Μοσχολοῦρι...».

Δέση 1131 Ἀρχεῖον τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ ὁ Ἀντώνιος Μολίν, Γενικὸς προβλεπτὴς τῶν Νήσων γράφει ἐκ Λευκάδος εἰς τὸν Γενικὸν κατὰ θάλασσαν, ἀνώτερόν του.

Ἄγια Μαύρα 1 Νοεμβρίου 1695 «...φθάσας εἰς τὴν Ἄγλαν Μαύραν καὶ ἔχων τὴν

πρόθεσιν νὰ πραγματοποιήσω μίαν ἐπωφελῆ ἐπιχείρησιν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, ἔστειλα εἰδοποιήσιν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κοινότητος Ἄρτης ἵνα παρουσιασθῶν ἐνώπιόν μου καὶ γίνουσι φόρου ὑποτελεῖς, ἂν θέλουν νὰ τοὺς ἀφίσουν ἀνενοχλήτους οἱ «παρτιζάνοι» μας. Ἡ Κοινότης Ἄρτης ἔλαβεν ὑπὸ καλὴν σημείωσιν τὴν ἐν λόγῳ προειδοποίησίν μου καὶ ἀπέστειλεν Ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Δημογερόντων αὐτῆς ἢ ὁποία ἐμφανισθεῖσα ἐνώπιόν μου μὲ ταπεινοφροσύνην, μοι προσέφερε τὸ ἐτήσιον ποσὸν τῶν 1500 ρεαλίων καὶ ἐδήλωσεν ὅτι ἔχουν τὴν εὐχαρίστησιν νὰ γίνουσι φόρου ὑποτελεῖς τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας.

Ἐκτιμήσας τὰς ἐκδηλώσεις ταύτης τῆς ὑποταγῆς καὶ ἀφροσύνης μιᾶς χώρας τόσοσ ὀνομαστῆς καὶ θεωρήσας ὅτι τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἤμποροῦν νὰ τὸ μιμηθῶν καὶ ἄλλοι γειτονικοὶ πληθυσμοί, ἐδέχθη τὴν προσφορὰν των, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως τὰ περίξ χωριά ἐξακολουθήσουν νὰ καταβάλλουν τὰς παλαιὰς των εἰσφοράς καὶ ὅτι ἡ εἰσφορὰ τῶν 1500 ρεαλίων ἀφορᾷ μόνον τὴν πόλιν τῆς Ἄρτης, αὐτὴν καθ' ἑαυτήν. Τοῖς ἐδήλωσα, δὲ ρητῶς ὅτι ἂν διακόψουν τὴν πληρωμὴν τὰ περίξ χωριά, ἐπιφυλάσσομαι τὸ δικαίωμα νὰ διατάξω ἐπιδρομὰς ἐναντίον των. Τέλος ἐσκέφθη ὅτι καὶ τὸ ποσὸν τῶν 1500 ρεαλίων ἀντιπροσωπεύει κάτι τι διὰ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον. Κατόπιν τῆς ἀνω ἐπελήθουσης συμφωνίας διώρισα ἕνα Καπιτάνιον ὁ ὅποιος νὰ ἐπαγρυπνῇ εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ Πρίγκιπος καὶ καθῶς ἐπληροφορήθη ἐκοινοποιήθη καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἄρτης ἢ μετὰ τῶν Δημογερόντων κλεισθεῖσα συμφωνία περὶ καταβολῆς τῆς ἐτησίας εἰσφοράς τῶν 1500 ρεαλίων, τὰ ὅποια θὰ κατατιθενταὶ εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον τῆς Ἄγλας Μαύρας...»

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ

(1840-22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1914)

Ὁ Κωνσταντῖνος Καραπάνος, σημαίνουσα πολιτική καὶ οικονομολογική φυσιογνωμία τῆς Ἑλλάδος, κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἄρταν, καὶ ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν, ποῦ διεκρίνετο διὰ τὴν φιλοπατρίαν, παιδείαν καὶ πλοῦτον.

Ἡ οἰκογένεια ὅμως Καραπάνου, κατάγεται ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν, ὅπου εἰς τὴν κωμόπολιν Ζάβιτσαν, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐσώζοντο τὰ ἐρεῖπια τοῦ μεγάρου των, καλούμενα «Καράπανέϊκα» (¹).

Τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς οἰκογενείας ἦτο «Στάμου», πρόγονοι τῶν ὁποίων ἦσαν ἐπιστάται καὶ εἰσπράκτορες τῶν κτημάτων τῆς Βασιλομήτορος (Βαλεδὲ—Σουλτάνας), διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλεῖτο «Λάλα Στάμου». Ἐνας ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Στάμου τούτου ὁ Πάνος, λόγω τοῦ μελαχροينوῦ του χρώματος ἐκαλεῖτο τουρκιστὶ «καρά» ἦτοι μαῦρος, καὶ κατ' ἐπέκτασιν μὲ τὸ ὄνομά του «Καραπάνος» ἦτοι μαῦρος Πάνος, ὄνομα τὸ ὁποῖον τελικῶς ἔμεινεν εἰς τὴν οἰκογένειαν (²).

Ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν τοῦ Στάμου, ὁ Μῆτρος Στάμου, φέρεται ὡς «ἐκατόνταρχος», τῆς χιλιαρχίας τοῦ Βόου, ποῦ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὸ χωρίον Μαρτίνο τὴν 28)1)1829 (³). Ἄλλο μέλος τῆς οἰκογενείας ὁ Σεραφεῖμ Στάμος φέρεται ὡς πληρεξούσιος τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Αἰγίνης, καὶ ὡς ἀνὴρον εἰς τὸ κόμμα τοῦ Γκούρα (⁴).

Ὁ Κωνστ. Καραπάνος, πάππος τοῦ βιογραφουμένου, ἦτο τὸ δεύτερον μέλος τῆς Γερουσίας τῆς Δ. Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας Γερουσίας, πρῶτον ἦτο ὁ Μαυροκορδάτος (⁵). Ὁ Καραπάνος οὗτος συλληφθεὶς ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀπεσιάλλη εἰς Ἰωάννινα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Ἄρταν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη ἔκτοτε, ἔνεκα δὲ τῆς πασχούσης ὑγείας του, ἀφῆκε προσιάτην τῆς Ἀκαρνανίας εἰς τὸ Βουλευτικόν, τὸν ἀδελφὸν του Φώτιον. (⁶) Οὗτος φέρεται τὴν 26)2)1822, μαζῆ μὲ τὸν «Σοφολογιώτατον» Βινιαμὶν τὸν Λέσβιον ὡς Ἐπίτροπος τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων, τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος (⁷). Ὁ Φ. Καραπάνος ἀργότερον τὴν 25)6)1822, ἀναφέρεται ὡς Γεν. Γραμματεὺς τοῦ Μινιστερίου τοῦ Πολέμου, ὑπογράφων «εἰς ἔλλειψιν τοῦ προσωρινοῦ μινίστρου τοῦ πολέμου». (⁸)

1. Κυριακίδου: Οἱ Καραπάνοι. Ἀθῆναι 1893 σελ. 1.

2. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 5.

3. Γεν. Ἐφημ. 16 Φεβρ. 1829. Πρβλ. Κασομούλη: Ἐνθ. Στρατιωτικὰ Γ. σελ. 137 καὶ σελ. 283.

4. Μακρυγιάννη: Ἀπομνημονεύματα Β. σελ. 93 καὶ σ. σ. 61.

5. Τρικούπη: Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως ἐκδ. Β. τόμ. Β. σελ. 382.

6. Κυριακίδου. ἔνθ. ἄνωτ. σελ. 5

7. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 13 ἔνθα καὶ τὸ σχετικὸν ἔγγραφον διορισμοῦ.

8. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 14.

Οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος Καραπάνος εἶχε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Γεώργιον, Γεράσιμον καὶ Γρηγόριον. Υἱὸς τοῦ Γερασίμου τούτου, ἦτο ὁ βιογραφούμενος πολιτικὸς Κ. Καραπάνος.

* *

Ὁ Κωνστ. Καραπάνος εἶναι ὁ ἀρχαιολόγος, ὁ ὁποῖος εὕρισκόμενος εἰς Ἰωάννινα τὸ 1877, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ χωρικοὶ τῶν χωρίων τῆς Τσαρκοβίστας καὶ Δραμισοῖ, εὕρισκον συχνὰ ἀρχαῖα νομίσματα εἰς τὰ ἐκεῖ πλησίον ἐρείπια, καὶ ἀγόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ εὔρη τὴν ἀρχαίαν Δωδώνην, κατόπιν ἀδείας τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἐκήρυξεν ἀνασκαφὰς καὶ ἀνεκάλυψε τὸ περιήρημον Μαντεῖον, καὶ καθώρισεν ὡς ἐκ τούτου τὰ ἀμφισβιτούμενα μέχρι τότε σύνορα τῆς Ἀυλωνικῆς Ἠπείρου.

Ὁ Κ. Καραπάνος γενηθεὶς τὸ 1840, ἐσπούδασεν εἰς Ἰωάννινα καὶ Κέρκυραν, ἀποφοιτήσας ἀριστεύσας τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου τὸ 1861. Τὰς σπουδὰς του συνεπλήρωσεν εἰς Παρισίους, εἰς τὴν νομικὴν καὶ οἰκονομολογικὴν του κατάρτισιν. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ Παρισίων ἐξήσκησε κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τοῦ 1864 τὸ ἐλάγγελμα τοῦ τραπεζίτου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦτο τότε μία ἐποχὴ, τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, διὰ τὸν ἑλληνισμόν τῆς Τουρκίας. Ἦτο μία ἐποχὴ ἀπολύτου ἐλευθερίας, εἰς ὅλας τὰς κινήσεις καὶ ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων, ἐμπορικὰς, βιομηχανικὰς καὶ τραπεζιτικὰς. Οἱ Ἕλληες ὄχι μόνον δὲν κατεδιώκοντο, ἀλλὰ τουναντίον εἶχον ὅλην σχεδὸν τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀναπτύσσωνται, νὰ προκόπτουν, καὶ νὰ καιακτοῦν ἔδραφος, ἐμπορικῶς, γεωργικῶς, οἰκονομικῶς, συμμετεῖχον δὲ μὲ σημαντικὴν ἀναλογίαν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Ζωγράφοι, Καραπάνο, Στεφάνοβικ, Ζαρίφαι, ἐκράτουν τὰ σκῆπτρα τοῦ ἐμπορίου, τῆς τραπεζικῆς καὶ βιομηχανικῆς κινήσεως, φθάνοντες μέχρι σημείου νὰ χορηγοῦν δάνεια καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, καὶ νὰ δαπανοῦν γενναίως καὶ ἀφειδῶς διὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν πρόοδον τοῦ Γένους.

Εἰς παρομοίαν ἀτμόσφαιραν εὐρεθεὶς ὁ Καραπάνος, ἐχρησιμοποίησε τὴν ἑκτακτον ἰδιοφυΐαν του εἰς οἰκονομικὰ ζητήματα, ἀνοδειχθεὶς ὑπέροχος τραπεζιτικὸς νοῦς, Γεν. Γραμμ. τῆς Ἐταιρίας Τροχιδορῶμων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, τὸ προνόμιον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ὁποίας ἔλαβεν ἀργότερον, καὶ τῆς Γεν. Ἐταιρίας τοῦ Ὀθωμ. Χρέους, τοῦ μεγάλου ἐκείνου Πιστωτικοῦ καταστήματος, τοῦ ὁποίου ἀπὸ τοὺς πρώτους μετόχους ἦτο ὁ Χρηστάκης Ζωγράφος, τοῦ ὁποίου ἀργότερον ὁ Καραπάνος ἐγένετο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ οἰκονομικοῦ τομέως, ὁ Καραπάνος μετέσχεν ἐπὶ πλέον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τῆς ἑθνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς δράσεως τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ὡς ἑθνικὸς σύμβουλος τῶν Πατριαρχείων καὶ Πρόεδρος τῶν ἐκεῖ Συλόγων Φιλολογικοῦ καὶ Ἠπειρωτικοῦ.

Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Καραπάνος ἐγνωρίσθη καὶ συνδέθη μὲ ἰδιαιτέραν φιλίαν, μὲ τὸν μετέπειτα πανίσχυρον μέγαν Γάλλον πατριώτην καὶ πολιτικὸν Λέοντα Γαμβέταν, ποὺ ἠργάζετο τότε ὡς βοηθὸς εἰς τὸ δικηγορικὸν γραφεῖον τοῦ δικηγόρου *Lawier*, τὸν ὁποῖον τὸ 1867, ἡ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα καὶ ὁμὰς τραπεζιτῶν, τῆς ὁποίας μέλος ἀπειτέλει ὁ Καραπάνος, τὸν εἶχε προσκαλέσει εἰς Κωνσταντινούπολιν χάριν διαφόρων ὑποθέσεων των.

Τὴν γνωριμίαν αὐτὴν μὲ τὸν Γαμβέταν, ἐχρησιμοποίησεν ἀργότερον ὁ Καραπάνος, κατὰ τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου, κατὰ τὸ ὁποῖον οὗτος ἐφοδιασθεὶς μὲ συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Γαμβέτα πρὸς τὸν Βάδδινκτων, εἰργάσθη τὰ μέγιστα ἀθορύβως καὶ μετριοφρονῶς διὰ τὴν παρίδα του, γενόμενος φίλος τοῦ Βάδδινκτων καὶ τυχὼν ἐκτιμήσεως ἀπὸ τὸ γάλλον ἐκείνον διπλωμάτην. (1)

1. Κυριακίδου. Ἐθν. ἀνωτ. σελ. 11.

Ὁ Καραπάνος ἀφοῦ ἐσχημάτισε κολοσσιαίαν περιουσίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνεργαζόμενος μὲ τὸν Ζάπλουτον πενθερόν του, Χρήστ. Ζωγράφου, κατῆλθε εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1882, μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἡπείρου. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατῆλθεν ὁ Καραπάνος ὄχι πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ἐργασιῶν του, ἀρκούμενος εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἀπεράντων κτημάτων του, ἀλλὰ νὰ πολιτευθῆ, ὅπως πράττουν οἱ μεγαλοκτηματῖαι λόρδοι τῆς Ἀγγλίας.

Χαρακτῆρ πολυσύνθετος καὶ δυνατὸς εἰς ὅλα, τὴν κρίσιν, τὴν ὑγείαν, τὸν νοῦν, τὴν ἐργασίαν, τὴν μελέτην, τὴν κρίσιν, ὁ Καραπάνος διεκρίνετο διὰ τὰ ἀναλύσεις καὶ κρίσεις τῶν προὑπολογισμῶν του. Αἱ ὁμίλια τοῦ Καραπάνου εἰς τὴν Βουλὴν, ἐθεωροῦντο καὶ ἦσαν ἀδύνατα. Ὅταν ὠμίλει ὁ Καραπάνος εἰς τὴν Βουλὴν δι' οἰκονομικὰ ζητήματα, ἔχυνεν ἄπλετον φῶς εἰς τὸ ἐξεταζόμενον θέμα χωρὶς φόβον.

Σημειώνομεν ἐνταῦθα ὅτι ὅλοι οἱ βουλευταὶ, ἐν ὧν 34 πού ἐξελέγησαν μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας (30 Θεσσαλίας καὶ 4 Ἡπείρου) ἦτοι Κ. Καραπάνος καὶ Γ. Παχὺς Ἄρτης, Κ. Κοιτίκας καὶ Ν. Ἀμβράζης Τζουμέρκων, ἐθεωροῦντο σχεδὸν ὅλοι ὅτι ἀνῆκον εἰς τὸ κυβερνητικὸν τότε κόμμα τοῦ Κουμουνδούρου. Ἡ μετὰ τὰς ἐκλογὰς ὁμῶς ἐπικοινωνία των μὲ τοὺς ἐκλογεῖς μετέβαλε τὴν κατάστασιν. Εἶχε σχηματισθῆ τότε ἡ πεποίθεσις ὅτι οἱ περισσότεροι θὰ ἐτάσσοντο μὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν. Τῇ εἰσηγήσει ὁμῶς τοῦ Γ. Φιλαρέτου ὅλοι ἐδέχθησαν, μετὰ τὴν νομιμοποίησιν τῆς ἐκλογῆς των, νὰ καταρτίσουν ἰδίαν Θεσσαλικὴν ὁμάδα μὲ ἄριον πρόγραμμα, ἐλπίζοντες οὕτω νὰ συντελέσουν εἰς τὴν κομματικὴν ἐξυγίανσιν καὶ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν πτώσιν ὁμῶς τοῦ Κουμουνδούρου καὶ τὸν σχηματισμὸν Κυβερνήσεως Τρικούπη (3 Μαρτίου 1882) ἡ Θεσσαλικὴ ὁμάς ἀπερροφήθη ὁλόκληρος ἀπὸ τὸ τρικουπικὸν κόμμα, πλὴν τοῦ Οἰκονομίδου (Ἀλμυροῦ) καὶ Ζαρίμπα (Δομοκοῦ) πού ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Κουμουνδούρον καὶ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὰς ἐκλογὰς ἐκεῖνας. (?)

* *

Ἡ ἐπιρροή τοῦ Καραπάνου εἰς τὴν Ἄρταν ἦτο ἀπέραντος, ὁ δὲ ἠπειρώτης βουλευτῆς καὶ ὑπ. Σπ. Σίμος, τὴν ἐκάλει «Καραπανοκρατίαν», τὸ δὲ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν λειτουργοῦν πολιτικὸν γραφεῖον τὸ ὠνόμαζε «Γιλδίς» «ὄπου μυρμηκῖαι ἐκλογέων, ἐξ ὧν τῶν ὄρεινῶν δήμων κατήρχοντο εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἄρτης καὶ εἰσέρχοντο εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ «Γιλδίς» ὁπόθεν ἐξέρχοντο ὄχι μὲ κενὰς τὰς χεῖρας»

Τὴν δωροδοκίαν τῶν ψηφοφόρων, τὴν ὁποίαν, διὰ τῆς τελευταίας ταύτης φράσεως ὑπονοεῖ ὁ Σίμος, ὁ Καραπάνος τὴν ἐθεώρει ὅλως φυσικὴν.

Ἴδοῦ τι ἔλεγεν εἰς σχετικὴν ἀγόρευσιν.

«Τὸ σύστημα τῆς διὰ χρημάτων ἐπιρροῆς θὰ ὑπάρχει καὶ ὑπάρχει παντοῦ, ὄπου πολιτεύονται ἄνθρωποι εὐποροὶ. Οἱ ἐκλογεῖς πρὸ πάντων οἱ δικοὶ μας, οἱ ὁποῖοι βεβαίως δὲν ἔχουσιν ἀκόμη τὴν πολιτικὴν ἀνατροφὴν, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ ἐκλογεῖς τῶν μεγάλων κοινοβουλευτικῶν ἐθνῶν, ἀρέσκονται νὰ ὠφελῶνται καθ' ἓνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον, διὰ τὸν ἕνα ἢ ἕτερον εὐπόρους».

«Εἶναι βεβαίως ἀξία πάσης μορφῆς ἢ διὰ δωροδοκίας πρόσκτησις ψήφων. Δὲν νομίζω ὁμῶς ὅτι ἡ ἀνηθικότης τῆς πράξεως ταύτης εἶναι μεγαλυτέρα τῆς δι' ἄλλων μέσων ἐπηρείας τῆς ἐξασκουμένης ὑπὸ τῶν πολιτευομένων ἐπὶ τῶν ἐκλογέων».

Θεωρῶν ὅθεν τὴν δωροδοκίαν νόμιμον, ὁ Καραπάνος ἔλεγε κάποτε εἰς συνέντευξιν αὐτοῦ πρὸς δημοσιογράφον.

«Βεβαίως ἔδαπάνησα ποσόν τι, ἀλλὰ πολὺν ἀπέχον τοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἰσχυρίζονται δι' ἔδαπάνησα».

* *

Ὁ Καραπάνος ὅμως δὲν ἔμεινε ἐπὶ πολὺν καιρὸν εἰς τὸ κόμμα τοῦ Τρικούπη. Ἀπεχώρησεν αὐτοῦ μετὰ τριετίαν, διαφωνήσας μὲ τὸν ἀρχηγόν του, ὡς πρὸς τὰ οἰκονομολογικὰ μέτρα πού ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν, διὰ νὰ προληφθῇ ἡ χρεωκοπία εἰς τὴν ὁποίαν ἐφέρετο ἡ χώρα, φρονῶν ὅτι ἡ ἐπιδιώξις τοῦ ἰσοζυγίου, μὲ δάνεια θὰ εἶχεν ὀλέθρια ἀποτελέσματα.

Ὁ Καραπάνος πράγματι ἐκτὸς τῶν οἰκονομολογικῶν του μελετῶν, εἰς τὰς ὁποίας μὲ πολὺν ἐμβριθείαν εἶχεν ἐγκύψει, εἶχε καταρτίσει καὶ ἰδικόν του πρόγραμμα, προϊδὼν τὴν χρεωκοπίαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους πρᾶγμα πού καὶ ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς Βουλῆς κατήγγειλεν, ὡς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς τῶν δανείων πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείματος τῶν προϋπολογισμῶν καὶ τὴν μὴ ὑπαρξιν ἐπιστημονικοῦ προγράμματος, σύμφωνα μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ κράτους.

Ἐνῶ ὅμως τοιαύτη ἦτο ἡ πολιτικὴ τοῦ Καραπάνου, ὁ ὁποῖος διὰ νὰ προλάβῃ τὴν χρεωκοπίαν συνίστα συμβιβασμὸν μὲ τοὺς δανειστὰς, ὁ Τρικούπης τὸναντίον μὲ τὴν ἀπέραντον αἰσιοδοξίαν του ἐπεξήτει νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δημοσίου Χρέους μὲ τὴν συνομολόγησιν νέων δανείων μὲ ἐλαφρότερον τόκον καὶ χρεωλύσειον, διὰ νὰ ἀποσβέσῃ τὰ δάνεια πού εἶχον συναφθῇ μὲ βαρύτερον τόκον, ἐν συνδυασμῶ μὲ αὐστηρὰς οἰκονομίας ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν κατὰ 2 $\frac{1}{2}$ ἑκατ. καὶ τῶν πολιτικῶν κατὰ 3 ἑκατ. Ἐκτὸς τούτου ὁ Τρικούπης προσεδόκα νὰ αὐξήσῃ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους μὲ τὴν ἐπιβολὴν μονοπωλίου ἐπὶ τοῦ καπνοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προσεδόκα 4 ἑκατ. τὴν ἐπιβάρυνσιν τοῦ δασμολογίου, κατὰ δύο ἑκατ. καὶ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς νομοθεσίας τῶν μεταλλείων ἀπὸ τὴν ὁποίαν προσεδόκα οἰκονομίας $\frac{1}{2}$ ἑκατ. ἐπὶ συνόλου 70 ἑκατ.

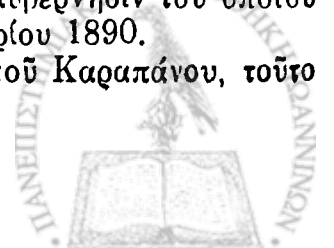
Ἡ πολιτικὴ ὅμως ἐκείνη τοῦ Τρικούπη, ὡς πρὸς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δημ. Χρέους ἦτο, κατὰ βάθος ἐσφαμμένη, διότι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς προϋτέθειε διαρκῆ εὐρεσίαν χρημάτων μὲ εὐνοϊκοτέρους ὅρους καὶ διαρκῆ αὐξήσιν τῶν δημοσίων πόρων.

* *

Κατόπιν λοιπὸν τῆς διαπιστωθείσης διαφωνίας μὲ τὸν ἀρχηγόν του ὁ Καραπάνος προσεχώρησεν εἰς τὸ κόμμα τοῦ Δεληγιάννη, τοῦ ὁποίου ἦτο ὁ ἐπίσημος οἰκονομολόγος. Ὁ Καραπάνος ὅμως πρὶν προσχωρήσῃ εἰς τὸ κόμμα τοῦ Δεληγιάννη ἐφιλοδόχησε νὰ γίνῃ, ἀρχηγὸς ἰδίου κόμματος, μὲ ἀρχὰς ἐντελῶς νεωτεριστικὰς καὶ βάσιν εὐρυτάτης αὐτοδιοικήσεως. Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ὁ ἡλειρώτης πολιτικὸς τὸ ἀνέπτυξεν εἰς Σύρον, ὁ δὲ λαὸς τὸ ὑπεδέχθη εὐμενῶς. Ἐκλεγείς ὅθεν οὗτος βουλευτῆς διὰ δευτέραν φοράν, εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1887 (4 Ἰανουαρ.) ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Βουλὴν μὲ τάσεις ἀρχηγίας, ὅπως ὁ Λεωίδας Δεληγεώργης βουλευτῆς Μεσολογγίου, ἀδελφὸς τοῦ Ἐπαμ. Δεληγεώργη. Ὁ Καραπάνος μὲ τὴν μικρὰν του ὀμάδα πού προσεχώρησεν εἰς αὐτὸν, ἔδωσε εἰς τὸ κόμμα του, τὴν ἐπωνυμίαν «Π ρ ο ο δ ε υ τ ι κ ὸ ν», ἐνῶ ἡ πολιτικοὶ του ἀντίπαλοι τὸν ἐκάλουν «Κ ὀ μ μ α τ ῆ ς Χ ρ ε ω κ ο π ί α ς».

Τὴν ἐποχὴν ὅμως ἐκείνην, πού ἐκυριάρχουν τὰ κόμματα τῶν ρουσφετιῶν, τῶν «ἡμετέρων», καὶ οἱ μεγάλοι ἡγέται, τὰ κόμματα ἀρχῶν, ὅπως τὰ ἐφαντάζετο ὁ Καραπάνος, ἦσαν καταδικασμένα εἰς ἀποτυχίαν. Ἀπὸ τοὺς προσχωρήσαντας λοιπὸν εἰς τὸ κόμμα ἐκεῖνο, ὁ μὲν Ν. Παπαμιχαλόπουλος ἀπέθανεν ἐντὸς ἔτους, οἱ δὲ Καραπάνος καὶ Α. Δεληγεώργης προσεχώρησαν εἰς τὸν Δεληγιάννην, μὲ τὸν ὁποῖον συνέδεσαν τὴν πολιτικὴν τῶν τύχην, καὶ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ὁποίου μετέσχον ὡς ὑπουργοί, κατόπιν τῶν ἐκλογῶν τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1890.

Νομίζομεν ὅμως ὅτι καὶ ἐὰν ἀκόμη ἰδρῦετο τὸ κόμμα τοῦ Καραπάνου, τοῦτο

θὰ προῦκάλει μᾶλλον πρόσκομμα εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος, πὺ εἶχεν ἀνάγκην ἰσχυρᾶς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἀντιπολιτεύσεως, ἢ ὑπαρξί τῆς ὁποίας ὅμως ἦτο ἀδύνατος, ἐφ' ὅσον εἶχε καταλάβει τότε ὅλους τοὺς ἐξέχοντας πολιτικοὺς ἀνδρας ἢ μανία τῆς ἀναρρήσεως εἰς ἀρχηγούς, μανία πὺ κατένεμε τὰς δυνάμεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ τὴν καθίστα ἀδύνατον νὰ ἀσκήσῃ ἀποτελεσματικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν κυβερνητικῶν πράξεων. Ἡ συγκρότησις ἐπὶ πλέον μικρῶν κομμάτων, εἰς τὰ ὁποία τὸ κόμμα τοῦ Καραπάνου χρονολογικῶς θὰ κατεῖχε τὴν πέμπτην θέσιν, ἐκινδύνευε νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν συγκρότησιν ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως ἀπὸ ἓν καὶ μόνον κόμμα.

Ἐπῆρξε μάλιστα ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Καραπάνος, ἐφέρετο μεταξὺ τῶν ὑπεψηφίων, διὰ τὸν καταρτισμὸν κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν παραίτησιν πράγματι τοῦ Τρικούπη, συνεπέα τοῦ γνωστοῦ ἐπεισοδίου, τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ παρουσία τοῦ τότε διαδόχου Κωνσταντίνου, (1) χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐκρίθη ἀπὸ τὸν Τρικούπη ὡς ὑπέρβασις τῆς δικαιοδοσίας τοῦ διαδόχου, καὶ ἀντίπραξις κατὰ τῶν ἐνεργειῶν τῆς κυβερνήσεως, μεταξὺ τότε τῶν ὑποψηφίων πρὸς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ στραφῇ τὸ Στέμμα (2), διὰ τὸν σχηματικὴς νέας Κυβερνήσεως, ἦσαν ὁ Δ. Ράλλης, πὺ ἠγεῖτο εἴκοσι τριῶν βουλευτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἦσαν φυγάδες τοῦ κόμματος τοῦ Τρικούπη, καὶ ὁ Κ. Καραπάνος πὺ ἠγεῖτο πενταμελοῦς ὁμάδος τοῦ «προοδευτικοῦ κόμματος» (3).

Ὁ βασιλεὺς ὅμως Γεώργιος φρονῶν ὅ,τι ὡς εἶχεν ἐξαφθεῖ τότε ὁ κομματικὸς φανατισμὸς, ἐκλογαί διεξαγόμεναι ἀπὸ πολιτικὴν κυβέρνησιν, θὰ ἐλάμβανον διαστάσεις ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ὅτι ἡ ἐκλογικὴ πάλη μεταξὺ τῶν κομμάτων, ἔπρεπε νὰ διεξαχθῇ μὲ ἀπόλυτον ἀμεροληψίαν καὶ ἰδιότητα ἄρων, ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἐν Παρισίοις πρέσβυν Ν. Δεληγιάννην, τὸν σχηματισμὸν ἀχρόου κυβερνήσεως μὲ ἀνδρας πὺ θὰ ἦσαν ἀλληλαγμένοι κομματικῶν ὑποχρεώσεων καὶ πολιτικῶν δεσμῶν, καταλλήλους διὰ τὸ ἔργον πὺ ἀνελάμβανον.

Ὡς ὑπουργὸς ὁ Καραπάνος διώκησε πάντοτε, ὅσον ἐπέτρεπον αἱ περιστάσεις ἠθικῶς, νοημόνως, μετὰ φειδοῦς καὶ πρακτικῶς, ἀπεσύρθη δὲ τῆς πολιτικῆς μὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐκείνην τοῦ Δεληγιάννη, μίαν ἀπὸ τὰς ἰσχυροτέρας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ βασιλείου πὺ συνεκροτήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ ὁποία εἶχε προέλθει ἀπὸ τὰς ἐκλογὰς τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1890, ὁ Καραπάνος γενόμενος διὰ πρώτην φορὰν ὑπουργός, ἀνέλαβε τὸ τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ σπουδαιότερον τῆς κυβερνήσεως ἐκείνης. Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα κατεῖχε τότε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸν δημόσιον βίον τοῦ βασιλείου καὶ εἰς τὰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς. Ἀπὸ τὰς συζητήσεις ἐκείνας φαίνεται ὅτι οἱ μεγάλοι πολιτευταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οὔτε σαφεῖς γνώσεις καὶ θεωρίας εἶχον διὰ τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα, οὔτε συνεπῶς τὸν τρόπον τῆς θεραπείας. Διεκρίνοντο μόνον διὰ τὴν ρητορικὴν τῶν δεινότητων, ἔστεροῦντο ὁμοῦς βάσεων τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης. Γενόμενος ὅμως ὑπουργὸς ὁ Καραπάνος,

1. Πρόκειται διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ τότε διαδόχου Κωνσταντίνου εἰς τὸ συλλαλητήριον τῆς 8/1/1895 εἰς τὸ πεδίου τοῦ Ἄρεως, πρὸς κατάργησιν τοῦ φόρου οἰκοδομῶν πὺ ἐπρόκειτο νὰ βάλῃ ἡ κυβέρνησις, καταργουσα τὰ διαπύλια τέλη. Ὁ Διάδοχος τότε συνέστησεν εἰς τὸν παριστάμενον διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας ὅπως παραιτηθῇ τῆς διαλύσεως τοῦ συλλαλητηρίου, σύστασιν πὺ δὲν ἐδέχθη οὗτος ἐπικαλεσθεὶς τὴν ἀνορμοδιότητα τοῦ διαδόχου. Ἡ ἐμφάνισις ἐκείνη τοῦ διαδόχου ἔδωσεν ἀφορμὴν ἵνα ὁ Τρικούπη ὑπὲρβάλῃ τὴν παραίτησιν.

2. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἀπέφυγε τότε νὰ ἀποταθῇ εἰς τὸν Δεληγιάννην, διότι πρὸ ὀλίγου καιροῦ τὸν εἶχε παύσει δι' ἑλλειψιν ἐμπιστοσύνης.

3. Γ. Ἀσπρέα: Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Τομ. Β. σελ. 203. Πρὶν ἀποταθῇ εἰς τὸν Ν. Δεληγιάννην, ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἐστράφη πρὸς τὸν γηραιὸν ναύαρχον Κανάρη, τοῦ ὁποίου ὅμως οἱ ὄροι ἀπερρίφθησαν ἀπὸ τὸν βασιλεῦ.

τόσον αὐτὸς ὄσον καὶ ὁ ἀρχηγὸς του, ἐγκατέλειψαν, ἐν τῷ μεταξὺ τὰς ἀρχὰς των περὶ πτωχεύσεως, καὶ ἐπηγγέλονται τὴν πληρωμὴν εἰς τὸ ἄριστον τῶν ὑποχρεώσεων, εἰς μίαν ἐποχὴν, πού ὅπως γράφει ὁ Συγγρός, εἰς τὰ «'Απομνημονεύματί» του, «εὐκόλως ἠδύνατο νὰ διῶδη ὅτι ἡ πτώχευσις ἠδύνατο μὲν νὰ ἀπομακρυνθῆ, οὐχ ὅμως καὶ νὰ ἀποφρευθῆ». Ὅπως δὲποτε ὁ Καραπάνος ὅταν ἔγινεν ὑπουργός, ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Τρικούπη, μέχρι καὶ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ προϊόντος τοῦ δανείου τῶν σιδηροδρόμων τῶν συνόρων, διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ τοκομεριδίου τοῦ Ἰουνίου 1891. Τὸ ἔλλειμμα ὅμως παρέμενεν ἀνοικτόν, τὸ δὲ πρόβλημα τῆς πληρωμῆς τοῦ γειμέριου τοκομεριδίου ἀνησυχητικόν. Ὁ Καραπάνος ὡς δρασιτικὸν φάρμακον εὗρισκεν, ὅπως εἴπομεν τὸ μονοπώλιον τοῦ κηπουῦ, καὶ μερικῶν ἄλλων εἰδῶν φυσικῶν ἢ βιομηχανικῶν προϊόντων. Ἀργότερον ὅμως, κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὁ Καραπάνος ἀπεφάσισεν ὅπως διοργανώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἐπὶ νέων βάσεων, νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἰσοζύγιον μὲ οἰκονομίας, νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν στρεμματικὴν φορολογίαν καὶ ἄλλας μεταρρυθμίσεις. Εἰς τὴν προσπάθειάν του ὅμως ἐκείνην, ὁ Καραπάνος ἤλθεν εἰς ῥῆξιν μὲ τὸν ἀρχηγόν του, ὁ ὁποῖος ἐνόμιζεν ὅτι μὲ αὐστηρὰς οἰκονομίας καὶ δάνειον 4.000.000 λιρῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κρίσιν, καὶ φέρῃ ἰσοζύγιον ἐντὸς τετραετίας.

Ὁ Καραπάνος τὸναντίον θεωρῶν τὴν πολιτικὴν τοῦ Τρικούπη διληθρίαν καὶ ὅτι οὗτος ἐξηπάτα τοὺς ξένους καὶ ὠδήγει τὴν χώραν εἰς τὴν καταστροφὴν, καὶ τὴν χρεωκοπίαν, ἐφρόνει ὅτι τὸ κράτος ἔβαινεν εἰς χρεωκοπίαν, καὶ ἐπέμενεν εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ κληθεῖν οἱ δανεισταὶ πρὸς συμβιβασμόν, καὶ νὰ αὐξηθεῖν οἱ φόροι μὲ τὰς τροπολογίας τῶν φορολογικῶν νόμων πού ἐπρότεινε.

Παρητήθη ὅθεν οὗτος τὴν 26 Αὐγούστου 1891, πρὸ τῆς πτώσεως τῆς κυβερνήσεως, ἀναδειχθεὶς οὕτω πολιτικὸς ἀρχὼν καὶ ἰδεῶν καὶ ἀνώτερος ὑπουργικῶν χαρτοφυλακίου, προβλέπων τὸ ἀδιέξοδον πρὸς τὸ ὅποιον ἐφέρετο ἡ χώρα.

Τὰ ἔλλειμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἡ ἐνεπάρκεια τῶν πόρων τῆς χώρας, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ κράτους καὶ πρὸ πάντων τῶν χρεωλυσιῶν, ἐνεφάνιζον πρὸ τῆς κυβερνήσεως δύο μέτρα σωτηρίας ἢτοι ἡ πρόκλησιν τῶν δανειστῶν πρὸς συμβιβασμόν, γεγονὸς πού ἰσοδυναμεῖ μὲ χρεωκοπίαν, ἢ νέον δάνειον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν χρεωλυσιῶν, ἢ νέους φόρους, πού ἂ τέβαινον ὅμως πρὸς τὰς προεκλογικὰς ἐπαγγελίας τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κόμματος, πού ὑπέσχετο εἰς τοὺς ἐκλογεῖς του «κάτω οἱ φόροι». Τὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιέγραψεν ὡς ἐξῆς ὁ Γαβριηλίδης: «Ἡ δημοσία ἡμῶν πίσις, ἔλεγε χθὲς χρηματιστῆς πρὸς τρικουπικόν, ὁμοιάζει, τὴν στιγμὴν ταύτην πρὸς ἀερόστατον ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἐξέφυγε τὸ ἀέριον. Ἡ κυβέρνησις εὗρισκομένη ἐν ἀπογνώσει προσπαθεῖ νὰ τὸ ἐλαφρώσῃ δι' ὄλων τῶν μέσων. Ρίπτει ἔξω δημόσια ἔργα, ρίπτει συμβάσεις, ρίπτει σιδηροδρόμους, ρίπτει τὸν κάλαθον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κάθηται, ρίπτει πᾶν ὅ,τι εὗρισκει ὑπὸ τὴν χεῖρα της. Ἄλλ' ἐκεῖνο πίπτει καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ πίπτῃ πάντοτε. Τίποτε δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναστειλῆ ἄχρι τοῦδε τὴν φροβερὰν αὐτοῦ πτώσιν».

— Ἐ, τότε ἀπαντᾷ ὁ τρικουπικός, ἐν καὶ μόνον ὑπολείπεται: Ἡ κυβέρνησις νὰ «ρίψῃ ἑαυτήν».

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ Καραπάνος, μὲ τὴν δεινὴν του μαχητικότητα, καὶ τὸν σφοδρὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Τρικούπη εἰς τὴν Βουλὴν, θεωρῶν τὴν χρεωκοπίαν τῆς χώρας ὡς ἐπικειμένην, τὸ δὲ πρόγραμμα τοῦ Τρικούπη ὡς προμελετημένην ἀπάτην πρὸς τοὺς δανειστιάς, πού εἶχον ἐμπιστευθεῖ τὰ κεφάλαιά των εἰς ἑλληνικὰ δάνεια, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Τρικούπης ἐπηγγέλετο τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν, καίτοι κατὰ βάθος ὁ ἴδιος τὴν ἐθεώρει ἀδύνατον, διέσεισε σφοδρῶς τὴν πίστιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Τὴν πολεμικὴν αὐτὴν ἐξήσκει ὁ Καραπάνος ὄχι μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὁσάκις εὗρισκετο ἔξω τῆς Ἑλλάδος. Παραστὰς οὕτω εἰς τὸ

Συνέδριον τῶν Οἰκονομολόγων εἰς Παρισίους, ὠμίλησεν εἰς αὐτὸ μὲ σφοδρότητα κατὰ τοῦ Τρικούπη καὶ μὲ τρόπον ποῦ χωρὶς νὰ θέλῃ, ἔπληξεν βαρέως ἔκτοτε, ἂν ὄχι αθεραπεύτως τὴν ἑλληνικὴν πίστιν, κατηγορηθεὶς, καὶ δικαίως νομίζομεν ἀπὸ τὴν τοῦ κουπικὴν μερίδα. Μὲ τὰς δηλώσεις του ἐκείνας ὁ Καραπάνος, ἔδιδε τὸ πρῶτον κτύπημα κατὰ τῆς οἰκονομικῆς ἀναρρώσεως τῆς χώρας, ἐκλόνιζε τὴν πίστιν της, καὶ ἐδυσχέραινε μέγਾਲως τὴν προσπάθειαν τοῦ Τρικούπη, διὰ τὴν σύναψιν δανείου, διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσίν της.

Παρομοίαν πολιτικὴν ἠκολούθησε καὶ ὁ Ἀλέξ. Ζαΐμης, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 3 Μαΐου 1892. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς ἐκείνας, μεταβὰς ὁ Ζαΐμης εἰς Παρισίους, ἤρχεισε νὰ προπαγανδίζῃ ὅτι ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος ἦτο οἰκτρά, ἡ δὲ χρεωκοπία ἀναπόφευκτος.

Ἡ προπαγάνδα ἐκείνη τοῦ Ζαΐμη, ὅπως καὶ τοῦ Καραπάνου, ἔφερον ἀνυπολόγιστους δυσκολίας εἰς τὸν Τρικούπη, διὰ τὴν σύναψιν δανείου. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ὁ Καραπάνος μετενόησεν ἀργότερον διὰ τὰς δηλώσεις του ἐκείνας, ὁ Ζαΐμης ὅμως, πολὺ σύντομα ἐγεύθη ὁ ἴδιος τοὺς καρπούς τῶν ἀντιπατριωτικῶν του ἐκείνων δηλώσεων. Ὅταν πράγματι τὸ 1897 ὁ Ζαΐμης ἐγένετο πρωθυπουργός, ἤκουσε τοὺς ξένους ὁμολογιούχους νὰ τοῦ ἀντιτάσσουν τὰ ἐπιχειρήματα, ποῦ ὁ ἴδιος εἶχε χρησιμοποίησει ὅταν ἀντεπολιτεύετο τὸν Τρικούπη.

Ὡς ὑπουργός τῆς κυβερνήσεως Δεληγιάννη, μετέσχεν ὁ Καραπάνος καὶ ἀπὸ τοῦ 26]11]1902 μέχρι τῆς 15]6]1903, ὡς ὑπουργός τῶν Ναυτικῶν καὶ Δικαιοσύνης ἀπὸ 16]12]1904 μέχρι τῆς 12]6]1905, κατὰ τὴν τελευταίαν πρωθυπουργίαν τοῦ Δεληγιάννη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κόμμα του εἶχεν ἐξασφαλίσαι τὰ $\frac{2}{5}$ τοῦ συνόλου τῶν βουλευτῶν εἰς τὰς ἐκλογὰς (*).

Ὁ Καραπάνος εἶχε τὸ ἦθος ὑπερήφανον, ἦτο ἄτεγκτος, ἀλλὰ φιλομειδῆς καὶ εἴρων.

Ἀπέθανεν ἀπὸ καρδιακὴν νόσον τὴν 22 Μαρτίου 1914, παραγγείλας ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου του, ὅπως κατὰ τὸν θάνατόν του, ἀντὶ στεφάνου οἱ γνώριμοί του καὶ οἰκετοὶ διαθέσουν τὰ χρήματα διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ βερεσισηπειρωτικοῦ ἀγῶνος ποῦ διεξήγετο τότε.

Κατέλιπε δύο υἱούς, τὸν Πύρρον καὶ Ἀλέξανδρον Καραπάνον, τὸν γνωστὸν διπλωμάτην, μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ ὁποίου θὰ ἀσχοληθῶμεν ἰδιαιτέρως.

1. Ὁ Καραπάνος κληθεὶς νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν πρώτην κυβέρνησιν τοῦ Δ. Ράλλη δὲν ἀπεδέχθη, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς πρόεδρον, εἰς ἐποχὴν ἐξαιρετικῶς κρίσιμον. Ὁ Καραπάνος ἀνεγνώριζε μὲν τὸν Ράλλην ὡς ἄνδρα χρηστὸν καὶ ἐνάρετον εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν, ἀλλὰ μὲ πρόσφατον παρελθόν ἀρχηγοῦ ἀντιπολιτεύσεως πᾶν ἄλλο ἢ ἐγγυητικὸν θετικότητος διὰ τοὺς ὀρθολογιζομένους καὶ φίλους τῆς τάξεως.

ΑΓΓΕΛΟΥ Ν. ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

ΜΑΡΙΑ Η ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΗ

Με την κατάληψη της Κύπρου από τους Ένετους, που έγινε στα 1489, οι Κύπριοι άλλαξαν ένα χριστιανικό κυρίαρχο, τους Φράγκους, με άλλον, όχι όμως και κατάσταση. Η Γαληνότατη Δημοκρατία της Βενετίας για ν' αντιμετωπίσει τα σημαντικά έξοδά της είχε ανάγκη από πολλά χρήματα. Και για την εξεύρεσή των τα όργανά της στην Κύπρο συνέχιζαν την καταπιεστική φορολογία των κατοίκων. Κι' ήταν τόση η απληστία και η δίψα του κέρδους, ώστε και όταν διάφορες θεομηνίες, άνομβρία, ξηρασία, ακρίδες, κατέστρεψαν την παραγωγή, όχι μονάχα δέν φρόντιζαν να ανακουφίσουν τον πληθυσμόν, με την εισαγωγή τροφίμων από άλλα μέρη, αλλά κατακρατούσαν για λόγους κερδοσκοπικούς και την άσημαντη παραγωγή. Τόν ίδιο αντιδημοτικό χαρακτήρα είχε και ο τρόπος με τον οποίον ασκούσαν την διοίκηση. Και για να έχουν στην διαθεσή τους και την δύναμη, που είχε πριν η ορθόδοξη εκκλησία, έκαναν μεγαλύτερη την εξάρτησή της από την Λατινική.

Η δυσφορία και η αγανάκτηση, που προκάλεσαν να μέτρα αυτά, ξέσπασε σε μία εξέγερση των αγροτών, που έγινε στα 1565, πέντε δηλαδή μόλις χρόνια πριν το μισοφέγγαρο αντικαταστήσει τη σημαία του Αγίου Μάρκου, με αποτέλεσμα ν' ανοίξουν οι αποθήκες και να μοιραστούν τα τρόφιμα. Για την κατασίγαση της φωνής του λαού, που είναι και όργη Θεού, δόθηκαν από φεουδάρχες και ύποσχέσεις για την άμεσο απελευθέρωση των δουλοπαροίκων, που δέν τηρήθηκαν. Και ο Λαός, που έβλεπε να διαψεύδονται οι προσδοκίες του, άρχισε να πιστεύη ότι οι Τούρκοι που κάρδοκουσαν να επεκτείνουν την κυριαρχίαν

των και στην Κύπρο θα ήταν λιγώτερο τυρανικοί.

Οι διαθέσεις αυτές του Κυπριόκοι Λαού δέν ήταν άγνωστες στο Σελήμ Β'. (1), όπως δέν ήταν άγνωστα και τα πλούτη της νήσου, και μάλιστα τα ονομασιά κρασιά που έπρομήθευε στο μεθυσσο σουλτάνο ο ευνοούμενός του Έβραϊός σύμβουλος Ίωσήφ Νασού (2).

Δικαίωμα να επέμβη του έδιναν η υπότεια της Κύπρου στην Αίγυπτο, που κατακτήθηκε από τους Τούρκους στα 1517, αλλά και η μεταβολή της Κύπρου σε καταφύγιο και όρμητήριο χριστιανών πειρατών, που με τις θαλάσσιες επιχειρήσεις και καταδρομές των, δημιουργούσαν ζητήματα στο έμπορικό ναυτικό.—Λένε ακόμα ότι και λόγοι θρησκευτικοί παρακίνησαν τον Σελήμ να στραφή κατά της Κύπρου, γιατί η επιθυμία του, να κτίση ένα μεγάλο τζαμί στην Ανδριανούπολη, δέν μπορούσε να ικανοποιηθή παρά με χρήματα, προερχόμενα από πολεμικά λάφυρα. Άρχισε λοιπόν να συγκεντρώνει απαραίτητες δυνάμεις, χωρίς ν' αποκαλύψη τα σχέδιά του.

Ο Ικανός πρεσβευτής της Βενετίας στην Ύψηλή Πύλη Μαρκαντώνιο Μπάριμπορ έπεσήμανε τον κίνδυνο με επανειλημμένους εκθέσεις του, και επέτυχε με διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν στην Βενετία ν' άνασείλλη την επίθεση και να δώσει ειλικαιρό στην πατρίδα του, να λάβη έσοδα και την τελευταία στιγμή μερικά μέτρα, για την ενίσχυση της άμύνης στην Κύπρο.

Η άμυνα όμως δέν είχε ήθικα στηρη-

1. Ι. Χακκετ: Ίστορία της ορθοδ. ιστορίας της Κύπρου... σ. 241, 2.

2. Δ. Κ. Παλαιολόγος: μία σελίς της Κυπριακής ιστορίας, έθν. ήμερ. Κ. Σκόντου (1897). σ. 76.

ματα. Ὁ κυρίαρχος τῆς Νήσου δὲν εἶχε τὴν γενική καὶ πρόθυμη συμπαράσταση τοῦ Κυπριακοῦ Λαοῦ. Ἀντίθετα ἔκανε τὸ πᾶν, ὅπως καὶ οἱ σημερινοὶ κάτοχοι τῆς νήσου, γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀγανάκτησή του. Καὶ πολέμησε εἶναι ἀλήθεια μὲ πείσμα καὶ διάθεση ἥρωική καὶ στὴ Λευκωσία καὶ στὴν Ἀμμόχωστο, δὲν κατόρθωσε ὅμως νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδια καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ ἐχθροῦ νὰ ἀποσπάσῃ τὴν πλούσια κατάκτηση.

Ἔτσι παρὰ τὸ ἀφθονο αἶμα ποὺ χύθηκε ὁ ἐχθρὸς ἐπέβαλε τὴν κυριαρχία του καὶ στὴ Λευκωσία, ποὺ ἔπεσε στὶς 9 Σεπτεμβρίου 1570, ὅσπερα ἀπὸ στενὴ πολιορκία 40 ἡμερῶν, καὶ στὴν Ἀμμόχωστο, ποὺ ὑπέκυψε τὸν Αὐγούστο 1571, γιὰτὶ εἶχαν σωθῆ τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ τρόφιμα καὶ οἱ κάτοικοι πέθαινον ἀπὸ ἀσιτία, χωρὶς, ἢ θεληματικῶς παράδοσή της νὰ σώσῃ τοὺς ἀρχηγούς της, ποὺ βρῆκαν μαρτυρικὸ θάνατο (1).

Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ μαρτυρεῖ ὅτι οὔτε τὰ τεχνικὰ μέσα, οὔτε ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία εἶναι ἀρκετὴ νὰ σώσῃ τὸν ἀμυνόμενον ἀπὸ τὸ ἐχθρὸ καὶ μάλιστα ἀδίστακτο καὶ ἐπιμονο, χωρὶς τὴν πρόθυμη συμπαράσταση τοῦ λαοῦ ποὺ κατέχεται καὶ τὴν ἐγκαιρὴ ἤψη μέτρων ἀμύνης. Ἡ φωνὴ ὅμως αὐτῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἱστορίας δὲν βρῖσκει ἀτυχῶς ἀπήχηση σὲ κείνους ποὺ κατέχουν σήμερα τὴ Μεγαλόνησο. Σφαγὴ, καθυπόταξη καὶ αἰχμαλωσία ἐπηκολούθησε τὴ νίκη τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ. Τὰ μαϊόμενα στίφη του κατέσφαξαν τόσους στὴ Λευκωσία, ὅπου ἐγέμισαν τὰ σοκκάκια ἀπὸ νεκρὰ σώματα, κατὰ σημείωση ἀγνώστου, ποὺ ἀνεβάζει τοὺς σφαγέντας σὲ 0.000, ὄχι μονάχα δυτικούς, ἀλλὰ καὶ χριστιανούς τῆς Κύπρου, ἀφοῦ γιὰ τὸν ἐχθρὸν κυρίαρχοι καὶ δοῦλοι ἦσαν ἄπιστοι, ποὺ πρέπε νὰ χαλαστοῦν.

Ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν αἰχμαλώτων ὁ Μουσταφᾶ Πασᾶς ξεχώριζε γιὰ νὰ στείλῃ στὸ οὐλτανικὸ χαρέμι «ὡς χρυσοῦν ἔαρ τῆς δουλοπείρας νήσου» τίς ὡραιότερες παρθένας καὶ τοὺς ὡραιότερους νέους. Τὸ ἀνθος αὐτῆς τῆς Κύπρου εἶχε στιβαχτῆ στὸ ἀπλόχω-

ρο καράβι τοῦ πασᾶ καὶ σὲ δύο ἄλλα μικρότερα. Τὸ καράβι ὅμως μὲ τὸ πολύτιμο φορτίο, δὲν ἔφθασε στὸν προορισμὸ του. Πυρκαϊαστὸ τὸ δέχτηκε στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ἠθάλασσα τῆς Κύπρου, γιὰ νὰ διηγεῖται στοὺς αἰῶνες, ὅτι, ὅταν ἡ θέληση τοῦ θανάτου εἶναι πιὸ δυνατὴ ἀπὸ τὴ θέληση τῆς γεμάτης ντροπῆ καὶ ταπείνωση ζωῆς, τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ διαλύονται καὶ τὰ θύματα περνοῦν στὴν ἀθανασία.

Ποιὸ ὅμως ἦταν τὸ χέρι, ποὺ ἔδωσε τὴ δραματικὴ αὐτὴ λύση; Ἦταν τὸ χέρι μιᾶς παρθένας ἀποφαστικῆς ὅσο καὶ ὠραίας. Ἡ ἀρχαιότερη παράδοση τὴν θέλει Ἑλληνίδα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Συγκλητικῶν τῆς Κύπρου, ποὺ μαζί μὲ τοῦ Ἑνετοῦς πρόβουλου γενναία ἀντίσταση στὶς ἐπιθέσεις τοῦ Μουσταφᾶ Πασᾶ καὶ τῶν συνεργατῶν του. Ἄν ὅμως ἦταν κόρη τοῦ Καπετάνιου τῶν ὀρέων Πέτρου Συγκλητικοῦ, ποὺ μνημονεύεται ἀπὸ τὸν Κυπριανὸ στὴν ἱστορία τοῦ τῆς Κύπρου ἢ τοῦ Ἰωάννου Συγκλητικοῦ, ποὺ ταυτίζεται ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο Σ. Δάμπρου (1) μὲ τὸν κτήτορα κώδικος τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνα σωζόμενος στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἐσχοριάλου (1), δὲν εἶναι γνωστὸ.

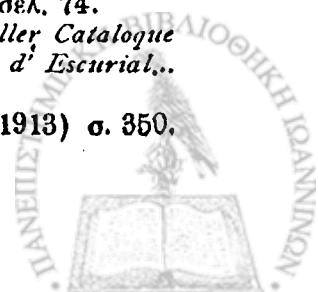
Τὴ δόξα τῆς Μαρίας Συγκλητικῆς διαμφισβητεῖ ἄλλη ὠραία Λευκωσιώτισσα ἀρχοντοπούλα, ἡ Ἀρλάνδα (2), κόρη τοῦ γενναίου Κόμητος τῆς Ρόκας, ποὺ σκοτώθηκε στὸν πόλεμο. Ὁ θυλὸς γιὰ τὴ Μαρία Συγκλητικὴ ὅμως, ποὺ εἶναι ἐπικρατέστερος, δὲν ἐπισκιάζεται. Κατ' αὐτὸν ἡ Μαρία Συγκλητικὴ, κόρη περήφανη γιὰ τὴν ὁμορφιά καὶ τὸ γένος της, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ ντροπιάσῃ, βρῆκε τὴν εὐκαιρία ἀγνωστο πῶς νὰ πλησιάσῃ τὸ βαρέλι μὲ τὸ μαροῦτι, νὰ βάλῃ μὲ ἀτρεμο χέρι φωτιά καὶ νὰ βρῆ μαζί μὲ ἄλλες συντρόφισσες οἰκτρὸ μὰ ἔνδοξο θάνατο μέσα στὶς φλόγες ποὺ ἔξωσαν γρήγορα τὸ καράβι καὶ δὲν ἄφησαν νὰ ξεφύγουν παρὰ λίγοι ἀπὸ τὸ πλήρωμα γιὰ νὰ διηγοῦνται τὸ ἀπίστευτο αὐτὸ γεγονός.

1. Ν. Ἑλληνομνήμων (Σ. Λάμπρου) τόμ. 5 (1907) σελ. 244, 5, τόμ. 1Β' (1915) σελ. 74.

1. αὐτ. σ. 244, 5, βλ. καὶ E. Miller Catalogue de manuscrits Grecs de la Bibliotheque d'Escorial... σ. 439.

2. Ν. Ἑλληνομνήμων τόμ. 10 (1913) σ. 350. οἱ Συγκλητικοὶ τῆς Κύπρου.

1. Κατὰ σημ. Περ. Ζερλέντη βλ. Ἐμμ. Πρωψάλτη Κύπρου αἰχμαλωσία, π. Ἑλλ. Κύπρος, ἔκδ. 1953 σ. 124, 5.

Ἦταν τόση ἡ ὄρμη τῆς φωτιᾶς, πὺν γρηγόρα τύλιξε καὶ τὰ δύο ἄλλα καράβια.

Ἔτσι ἡ Μαρία ἡ Συγκλητικὴ ἔγινε πρωτοπόρος στὰ ὀλοκαυτώματα πὺν ἀκολούθησαν στὸ Κούγκι, στὸν Πύργο τοῦ Δημουλά, στὴ Μονὴ Σέκου, στὰ Ψαρά, στὸ Μεσολόγγι, στὸ Ἀρκάδι καὶ τελευταία στὴν Κύπρο, μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν ἥρωα Αὐξεντίου.

Ἐνῶ ὅμως τὰ ἄλλα ὀλοκαυτώματα ἔγιναν πηγὴ ἐμπνεύσεως γιὰ τὴν ποίηση, τόσο τῆ δημοτικῆ, ὅσο καὶ τὴν προσωπικῆ (Βαλαωρίτη, Μαρκοῦ κ.λ.π.), τὸ ὀλοκαύτωμα τῆς Μαρίας Συγκλητικῆς ἔμεινε ἀνεκμετάλ-

λευτο ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴ μοῦσα. Ὁ μόνος πὺν τὸ ἐκμεταλλεύεται ποιητικὰ εἶναι ὁ Μαρῖνος Σιγοῦρος. Στὸ μακρὸ ἀφηγηματικὸ του ποίημα, τὴν ἱστορικὴ μπαλάντα εἶδος πὺν τόσο σπανίζει στὴν νεοελληνικὴ ποίηση, ἀναπαριστᾷ μὲ δύναμη καὶ τέχνη τὸ τραγικὸ γεγονὸς καὶ ξαναζωντανεύει τὴν ἀθάνατη μορφή τῆς ἡρώιδας, πὺν τὸ παράδειγμα τῆς ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμπνέει καὶ τὴ σημερινὴ νεολαία τῆς Κύπρου, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ μέχρι θανάτου προσήλωσή της στὴν ἰδέα τῆς Ἐλευθερίας. Ἄς ἀκούσωμε ὅμως τὸν ποιητὴ:

ΜΑΡΙΑ Η ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΗ

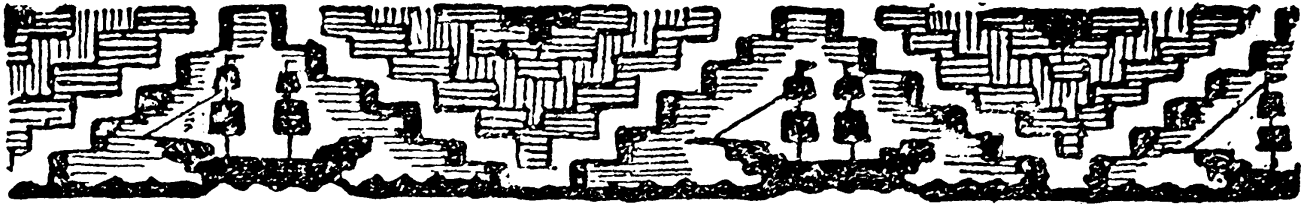
Ὁ Τοῦρκος τῶχει ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα ζωσμένο
τ' ἀφροστεφάνωτο νησι καὶ τὸ ἀνεμοδαρμένο.
Ἐνίκησαν οἱ βάρβαροι. Σφάζουν κι' ἀκόμα σφάζουν,
κι' ὅπου εὔρουν ὀμορφαιδα κι' ὀμορφονιές ἀρπάζουν
Τὸ ἄνθος τῆς Κύπρου θέρισαν σκληρῶς. Καὶ τόσοι σκλάβοι
στριμώχθησαν μὲς τοῦ Πασσᾶ τὸ ἀπλόγωρο καράβι
Τὸ θῦμα σκύφτει ἀνήμπορο κι' ἀπελπισμένῳ τρέμει
ἀθῶες κι' ἀνήξερές ψυχές, κορμιὰ γιὰ τὸ χαρῖμι
Ποιὸς μπορεῖ τῶρα κι' ἀπὸ πὺν βοήθεια νὰ γυρέψει;
καὶ πῶς τοῦ ἐχτροῦ τὴ δύναμη κανεὶς νὰ καταστρέψει;
Ἀπελπισμένος στοχασμός, πὺν ὄργη τὸν παραφέρνει
μοιάζει μὲ κῦμα, πὺν ἄνεμος ἀντίστροφος τὸ δέρνει.
Δὲν ξέρουν πῶς στὴν ἄστρεχτη μοῖρα ν' ἀντισταθοῦνε
κι' ἀπ' τὴ στεριά μακριὰ γρικοῦν τοὺς σκύλους πὺν ἀλυχτοῦνε.
Μιὰ κόρη μεγαλόφυχη, περήφανο κεφάλι,
σηκώνει, βλέπει γύρω τῆς ἀπὸ μιὰν ἄκρη σ' ἄλλη,
Στὸ χρῶμα τοῦ προσώπου τῆς ἀνθοῦν ρόδα καὶ κρῖνοι
στὰ μάτια τῆς φεγγοβολοῦν θέληση, καλοσύνη.
Κι' ἄξαφνα οὐράνια φώτιση τὴν ὕψη τῆς στολίξει,
Θαρρεῖς πῶς κι' ἄλλην ὀμορφιά, στὴν ὀμορφιά χαρίζει!
Μιὰν ἄκραχτη κι' ἀπόκοσμη φωνή, νόημα γεμάτη,
πὺν ἀκούει νὰ τῆς κρυφομιλεῖ κι' ἕς εἶναι φρεναπάτη.
Φωνὴ πὺν καὶ στὸν ἄφθαστο καιρὸ θ' ἀντιλαλήσει,
—«Σίδερο κάμε τὴν καρδιά, τὸ μάτι ἕς μὴ δακρῦσει»,
Ἄγρια, προφητικὴ φωνή, πὺν μυστικὰ προσιάζει,
«Βάλε φωτιὰ καὶ μὴν ἀργεῖς κι' ὁ νοῦς σου ἂν μὴ δειλιάζει.
Ἄλλης ζωῆς προμήνυμα, παρηγοριᾶς ἐλπίδα,
στοὺς σκλάβους δίνει λυτρωμό, τοὺς δίνει ἄλλη πατρίδα
Κι' ὁ πόθος τῆς κάνει φτερὰ κι' ἄφοβος ἀνυψώθη
—σκοπὸς τρανὸς πὺν ἀνάλογη τὴ δύναμή του νοιώθει.
Ἐκεῖ ἕνας νάφτης πέρασε. Δαβλὸ κρατεῖ ἀναμμένο,
πὺν ἐφάνηκε στὴ λυγερή, σὰν δῶρο Θεοσταλμένο.

Φῶς καὶ σκοτάδι στὰ μαλλιά, στὴν ὄψη τῆς σαλεύουν
 κι' ἡ νύχτα μὲ τὴ χαραυγὴ μὲς στὴν ψυχὴ παλεύουν.
 Ὅρμαίει, τοῦ ἀρπάζει τὸ δαβλὸ καὶ σιτὴ μπαρουτοθήκη
 σι' ἔνι μ' ἔνα πῆδημα κι' ὅλοι θωροῦν μὲ φρίκη...
 Σκούζουν οἱ Τοῦρκοι βλαστημοῦν... φοβέρα καὶ κατάρα
 μέσα σιτὴ νυχτοσιγαλιὰ χύνουν βουὴ κι' ἀντάρα.
 Μὲ λύσσα καὶ καημὸ βογγοῦν κι' οὐρλιάζουν σὰν ἀγρίμια,
 κι' ἐδῶ ἀντηχεῖ παράπονο, κι' ἐκεῖ ξεσπάει βλαστήμια.
 Μὰ ἡ κόρη στέκει ἀδίσταχτη κι' ἄφοβη. Δὲ σαλεύει,
 αὐρὰ δροσόπνοη κι' ἀπαλὴ τὴν ὄψη τῆς χαϊδεύει...
 Νοιώθη σιτὴ ζωντανὴ καρδιὰ μιὰ νεκρικὴ γαλήνη
 στὸ χέρι τὸ δαυλὸ κρατεῖ, πὸν σπίθες ἀναδίνει,
 Καὶ τώρα ἡ μελλοθάνατη φέρνει στὸ λογισμό τῆς
 καὶ τὴν ἀγάπη τῆς ζωῆς καὶ τὴ χαρὰ τῆς νιότης
 Μὰ ἐπῆρε τὴν ἀπόφαση... κι' ἄλλο δὲν λογαριάζει
 κι' ὁ ἴσκιος τῆς νύχτας, τῆς ψυχῆς τὴ λάμψη δὲν σκεπάζει.
 Ἀλύτρωτη κι' ἀσκλάβωτη καὶ τί ἔχει πλιὰ νὰ χάσει;
 ἀπὸ τοῦ κόσμου τὰ κακὰ γιὰ πάντα θὰ ἡσυχάει.
 Μὲ ἄτρεμο χέρι τὸ δαβλὸ σιτὴ μαύρη σκόνη γέρνει
 τὴν δυναμάτῃ ὁ πόνος τῆς ὀργῆς τὴν συνεπέρνει.
 Στὸν Τοῦρκο καὶ στὸ Χάρο ἔμπρὸς ἡ κόρη ὀλόρθη στέκει.
 — Ξεσπάει βροντὴ; πέφτει ἀστραπή, χτυπάει ἀστροπελέκι;
 Ἀπλώθηκαν λάμπες πυκνές. Καὶ βλέπουν μὲ λαχτάρια
 νὰ τρεμοφέγγει μὲς στὸ φῶς τοῦ σκοταδιοῦ ἡ τρομάρα.
 Στιγμὴ τοῦ ὀλέθρου, πὸν θαρρεῖς ὀλόγυρα καὶ πέρα
 πὸς ἀδυσόθροφτη φωτιά, ξεσκίζει τὸν αἰθέρα.
 Ξεχύνεται βαριά, στριγγή, φριχτὴ βουὴ μεγάλη
 κι' ἀντιλαλοῦν κάμπος, βουνό, πέλαγο κι' ἀκρογιαλὴ.
 Οἱ σπίθες ἀδερφώνονται σὲ ὀλόφεγγα στεφάνια
 κι' ἀντιλαρίζουν μὲ ἄλλο φῶς τ' ἄστρα ψηλὰ στὰ οὐράνια
 θρηνοῦν τὰ νιάτα κι' ὁμορφιές καὶ καρδιολαχταροῦνε,
 καὶ δίνουν τὸ στερνὸ φιλὶ πρὶν θαλασσοπνιγοῦνε.
 Καὶ πρὶν χαροῦνε μιᾶς ζωῆς ἀγάπη ὄνειροπλάστρα
 βρίσκουνε θάνατο σκληρὸ σὲ μιὰ φωτιά χαλάστρα.
 Πρῶτα ψηλὰ τινάζονται κι' ὕστερα πέφτουν κάτω
 στὰ βάθη τοῦ ἀφροσιέφανου κι' ἐλεύτερου θανάτου
 Μαζὶ μὲ τίς μαρτυρικὲς ψυχές κι' οἱ κολασμένες.
 σμίγουν μὲσ' στίς μυριόσπιθες φλόγες συντροφιασμένες.
 Στὸ νησί πέρα τὴ φωτιά στέκουν καὶ βλέπουν ὅσοι
 σκλάβοι ἀπὸ τὴν ἀμέτρητη σφαγὴ θᾶχουν γλυτώσει...

 Κι' ὅλα ἔσβυσαν κι' ἡσύχασαν, δὲν ἄφησαν σημάδι.
 Τὸν ἦχο πῆρεν ἡ σιγὴ, τὴ λάμψη τὸ σκοτάδι...

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικής τινός περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἄρτης

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

Κεφάλαιον Δ.'

Περὶ τῶν χωρίων τοῦ τμήματος Κάμπου

Τουρκιστὶ λεγομένου Χαζὶ ὄβασὶ (Τερπνὴ πεδιάς)

Τὸ τμήμα τοῦτο περιέχει χωρὰ 26, οἰκούμενα ὑπὸ Ὁρθοδόξων Ἑλληνο-
γλώσσων ἰθαγενῶν.

Α'. Χωρίον Κωστακιοὶ ἢ Κωστάκιοι, (1) (ἦτοι χωρίον τοῦ Κώνστα), οἰ-
κούμενον οἰκογενειῶν ὑπὸ 80 περίπου αἵτινες ἐκκλησιάζονται εἰς τὸν Ναὸν τοῦ ἁ-
γίου Νικολάου, οἰκοδομηθέντα τῷ 1782 τὸ πρῶτον, εἰς τὸ Μετόχιον τῶν Ἰβήρων
τῆς Πορταϊτίσης, (2) εἰς τὴν Μονὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ εἰς τὴν Παρεκκλή-
σιον τῆς ἁγίας Βαρβάρας καὶ εὐλογοῦνται ἱερατικῶς ὑπὸ 2 ἱερέων.

Β'. Χωρίον Κιρκιζάτες, (3) οἰκούμενον ὑπὸ οἰκογενειῶν 25, ἔχον καὶ Ναὸν
τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ ἕτερον πανάρχαιον τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἓνα ἱερέα,
καὶ ὁ μὲν ἀνωτέρω ἀρχαῖος Ναός εὐρίσκεται βεβυθισμένος καὶ ὑπόγειος, καταβυ-
θισθεὶς οὗτος ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ ὀρμήσαντος, συνεργεῖα ὀθωμανοῦ τινος Ἀρταίου,
φθονοῦντος ὑπὸ φανατισμοῦ τοὺς κατοίκους Χριστιανοὺς· ὁ δὲ ἕτερος ὃ καὶ νέος
ὠκοδομήθη ἐπὶ τῶν μερῶν τοῦ Μητροπολίτου Σωφρονίου.

Γ'. Χωρίον Πλησιοὶ ἢ Πλούσιοι, (4) ἀκατοίκητον ἤδη, οἰκούμενον δὲ τὸν
χειμῶνα μόνον ὑπὸ 40 περίπου οἰκογενειῶν Βλαχοποιμένων, αἵτινες ἔχουσαι ἓνα
ἱερέα ἐκκλησιάζονται ἐν τῷ Ἱερῷ ἀρχαίῳ Ναῷ μετὰ Τρούλλου, τῷ τιμωμένῳ ἐπὶ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 410.

1. Τὸ χωριὸ Κωστακιοὶ εἶναι ἔδρα Κοινότητος (Δ)μα 7-8-1919, ΦΕΚ. 181|1919)

Στὴν Κοιν. Κωστακίων ἀρχικὰ ὑπάγονταν καὶ ἡ Παναγία Ἰμαρέτ, πού μειωνομάστηκε
σὲ Ἐλεοῦσα (Π.Δ. 1-4-1927), ΦΕΚ 26|1927) καὶ ὑπάγεται σήμερον στὸν Δῆμον Ἀρταίων. Με-
τὸ (Δ)μα 25-12-1920, ΦΕΚ 1|1921, ἀποσπάστηκε ἀπ' τὴν Ἀνέζα καὶ ἐνώθη μετὰ τοὺς Κω-
στακιοὺς ἢ Γαβριά. Μετὸ Π.Δ. 23-7-1930, ΦΕΚ. ἡ Γαβριά ἐγένετο χωριστὴ κοινότης. Σήμε-
ρον οἱ Κωστακιοὶ ἔχουν 877 κατοίκους. Ἀπὸ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1953 ὑπάγονται ἐκκλησια-
στικὰ στὴν Ἄρτα.

2. Ἡ Μονὴ τῶν Ἰβήρων τῆς Πορταϊτίσης εἶναι ἀπ' τὰ ὀνομαστότερα μοναστήρια
τοῦ Ἁγίου ὄρους. Παλιότερα λεγόταν μονὴ Κλήμεντος. τὸν 1' αἰῶνα παραχωρήθηκε σὲ Ἰ-
βηρες (γεωργιανούς) μοναχοὺς. Πορταϊτίσσα λέγεται γιὰ τὴν πύλην τῆς ἀναρτήθηκε μί-
α θαυματοργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας.

3. Οἱ Κιρκιζάτες εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ)μα 7-8-1919, ΦΕΚ. 181|1919). Στὴν κοιν.
Κιρκιζατῶν ὑπάγεται καὶ τὸ χωριὸ Πλησιοί. Οἱ Κιρκιζάτες ἔχουν 283 κατοίκους καὶ οἱ Πλη-
σιοὶ 253.

4. Κοίταξτε παραπάνω σημ. 3

τῷ ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου (5). (Ὁ Ναὸς οὗτος ὡς ἐμφαίνεται ἐν τινι πράξει τοῦ Πατριάρχου Κων)πόλεως Γερμανοῦ τοῦ Β', ἦν Μονή, ἡ ἐπιλεγόμενη τοῦ Κατσούρη) καὶ ἐν ἐτέρῳ ἀρχαίῳ καὶ τούτῳ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Νικολάου, τῆς Ῥοδιᾶς (6) ἐπιλεγόμενου, ἐπισκευασθέντι τῷ 1868 ὑπὸ τοῦ Ἡγουμέλου τῆς Μονῆς Ῥοδιᾶς Γαβριὴλ Ἱερομ. Νεοχωρίτου. Τὸ χωρίον τοῦτο, λέγεται, ἦν ποτε λίαν καλῶς οἰκούμενον καὶ πλούσιον, ἐξ οὗ καὶ ἡ κλῆσις· αἰτία δὲ τῆς ἐρημώσεως αὐτοῦ ὡς ἄδεται ἔστιν ἡ ἐξῆς. Ἐν αὐτῷ μετηνάστευσε τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως, εἰς ἓκ τῆς οἰκογενείας τῶν χαιρετῶν, ἱερεὺς Γεώργιος Χαιρέτης ἢ Καλοχαιρέτης ἐπωνυμούμενος, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ τὰ Ἱερὰ Λείψανα τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος (7) καὶ τῆς ἁγ. Θεοδόρας τῆς Αὐγουστάς συζύγου Θεοφίλου τοῦ Αὐτοκράτορος, τῆς καὶ τὰς ἁγίας εἰκόνας σὺν τῷ ἁγ. Μεθοδίῳ τοῦ Πατριάρχου ἀναστηλωσάσης. Ἐπειδὴ δὲ οἱ κάτοικοι, ὑπὸ κερδοσκοπίας καὶ ἀνευλαβίας ὀρμώμενοι, ἐπραγματεύοντο ἵνα πωλήσωσιν εἰς ἕτεροθρήσκους ταῦτα, ὀδηγηθεὶς κατ' ὄναρ ὁ εἰρημένος ἱερεὺς Χαιρέτης ὑπὸ τῶν ἁγίων, ἀναπιστρεπτι ἀνεχώρησε διὰ Σαλαχώρας μετ' αὐτῶν νύκτωρ καὶ μετέβη εἰς Κέρκυραν, ὅπου τὸ μὲν τῆς Ἁγίας Ἰ. λείψανον παρέδωκεν εἰς τὴν Κοινότητα, ἣτις κατέθηκεν αὐτὸ εἰς τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως· τὸ δὲ τοῦ Ἁγίου κρατήσας αὐτὸς ἀπεθησαύρισε τὸ πρῶτον εἰς τὸν ἐν Κερκύρα ἱερὸν Ναὸν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ προστατευόμενον ὑπ' αὐτοῦ, κατ' ἀκολουθίαν ὑπὸ τῶν ἓκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὀρμωμένων Χαιρετῶν. Εἰς λοιπὸν ἓκ τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἀκμάζων κατὰ τὸ ἔτος 1512, ὀνομαζόμενος Λουκάς Χαιρέτης, ἔχων ἀδελφὸν ἱερέα τοῦνομα Φίλιππον Χαιρέτην ἐφημερεύοντα εἰς Ἄρταν καὶ ἔχοντα θυγατέρα ὀνόματι Ἀσημίαν, ἐδωρήσατο αὐτῇ τὸ προστατευόμενον ὑπ' αὐτοῦ ἅγιον λείψανον (κ'). Ἀκολουθῶς μετὰ ἑννέα ἔ-

5. Κοίταξε: Ἄν. Ὁρλάνδου «Βυζαντινά μνημεῖα τῆς Ἄρτης», μέρος Β', σ. 57-69.

6. Κοίταξε: Ἄν. Ὁρλάνδου, ὁ. π., σ. 131-147 καὶ «Ἀρχεῖον Βυζ. Μνημείων», τ. Β', σ. 131-147.

7. Κοίταξε: σχετικὰ Α. Πάλλη «Κερκυραϊκὲς ἀναμνήσεις» στὴ «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά» τοῦ 1948, σ. 119-123

(κ) Ἀφιερωτήριον τοῦ Λουκά Καλοχαιρέτου.

Ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἀμήν.

Κἀγὼ Λουκάς ὁ Καλοχαιρέτης ποιῶ τὴν παροῦσάν μου ὁμολογίαν καὶ ὑποσχετικὴν εὐεργεσίαν πρὸς τὴν ἀνεψιάν μου Ἀσημίαν, τὴν θυγατέρα Παπᾶ κυρ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ μου· καὶ γὰρ ἀπὸ τὴν μοιρασίαν ἦν ἐποιήσαμεν ἀπὸ πρώτης ἡμέρας καὶ ὥρας με τοὺς ἀδελφούς μου, τὸ λαχὸν μοι ἐκεῖνο μέρος, τόσον ἀπὸ τάματα, τόσον ἀπὸ ῥόγαν, τὸ ὅπερ τυχαίνει ἀπὸ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τὸν Ἀσώματον καὶ ἀπὸ εἴτι ἄλλο ἐλάμβανεν ὁ μακαρίτης ἀδελφός μου ὁ Παπᾶ κύρ Φίλιππος, ταῦτα πάντα χαρίζω τῇ ἀνεψιᾷ μου Ἀσημίῃ, ἕνεκα ψυχικῆς μου δωρεᾶς. Ἐτι πάλιν ὁμολογῶ, τὸ Λείψανον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ὅπερ εὐρίσκειται εἰς τοὺς Κορυφούς, καὶ κατὰ κληρονομίαν εὐρέθη εἰς ἡμᾶς καὶ εἶχαμεν ἐξουσίαν ἐπιτροπῆς εἰς ἐκεῖνο τὸ ἅγιον λείψανον, ἐκείνην τὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἐξουσίαν πάλιν χαρίζομε τῷ ἄνωθεν εἰρημένῃ Ἀσημίῃ τῇ ἀνεψιᾷ μου, ὡς καθὼς ἀκαρτερεῖ καὶ εἰς ἐμένα καὶ μηδεὶς ἓκ τοῦ ἡμετέρου γένους, ἓκ τῶν ἄλλων λέγω θυγατριῶν τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀλλὰ δὴ καὶ ἓκ τῶν ἡμετέρων παίδων ἐχέτω ἄδειαν παρασαλεύσαι τὴν παροῦσάν μου ψυχικὴν εὐεργεσίαν, ἦν ἐνώπιον τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου ἡμῶν καὶ τῶν αὐτοῦ τιμιωτάτων Κληρικῶν καὶ Σταυροφόρων τῆς Θεοσάστου Πόλεως Ἄρτης ἐποίησα, εἰς ἣν καὶ ὑπογράφουσιν οἰκειοχείρως. Εἰ δὲ ποτε καιρῷ ἢ χρόνῳ παρασαλεύσουσι τὴν ὁμολογίαν μου ταύτην εἰς ἓκ τοῦ ἡμετέρου γένους ἢ ἀπὸ παίδων ἢ ἀνεψιῶν μου, καταδικασθῆτω ἀπὸ παντοίας κρίσεως δικαίας. Ἐνεκα τούτου ἐγεγόνει ἡ παροῦσα μου ὁμολογία καὶ εὐεργεσία ψυχικὴ, καὶ ἐπεδόθη τῇ ἀνεψιᾷ μου Ἀσημίῃ τῇ Θυγατρὶ Παπᾶ κυρ Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ μου.

Ἐν εἴτι ἀπὸ Θεογονίας ἀφιβ' κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον.

Λουκάς Καλοχαιρέτης οὕτως ὁμολογῶ.

Πέτρος Σπόγγος δημόσιος νοτάριος Κορυφῶν ἔγραψα.

Οἱ μάρτυρες

† Ἀκάσιος † Γεώργιος Ἱερεὺς καὶ Οἰκονόμος Ἄρτης.

† Λουκάς Ἱερεὺς ὁ εὐλογημένος Ἐκκλησιάρχης

† Βασίλειος Ἱερεὺς Σακελλάριος Ἄρτης.

τη, ἦτοι τῷ ἔτει 1521, ἡ μήτηρ αὐτῆς καὶ Πρεσβυτέρα Μαρία μνηστεύσασα τὴν εἰρημένην αὐτῆς θυγατέρα μετὰ τοῦ ἐκ Κερκύρας Εὐπατρίδου Σταματίου τοῦ πικλῆν Βουλγάρως, ἐδώρησατο αὐτῷ πρὸς τοῖς ἄλλοις προικῶσι πράγμασιν, ὡς προικῶν δῶρον, καὶ τὴν ἣν ἔσχε κληρονομικῶς παρὰ τοῦ θεοῦ τῆς ἡ ἑαυτῆς θυγάτηρ ἐν τῷ Ι. λειψάνῳ ἐπιτροπείαν, (κα). Ἐκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐκ τοῦ συνοικεσίου τούτου διαδοχικῶς προστατεύεται καὶ ἐπιτροπεύεται τὸ ἱερὸν λείψανον ὑπὸ ἱερέως καταγομένου ἐκ τῆς οἰκογενείας Βουλγάρως, κατατεθειμένον εἰς ἴδιον, παρὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀνεγερθέντα, περικαλλέστατον ἱερὸν Ναὸν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

† Νεόφυτος Ἱερομόναχος καὶ Ἀρχιμανδρίτης Ἄρτης.

† Πέτρος Ἱερεὺς καὶ χαρτοφύλαξ Ἄρτης.

† Ἀνδρέας Ἱερεὺς καὶ Πρωτονοτάριος Ἄρτης.

† Ταπεινὸς Ἀρχιεπίσκοπος Ἄρτης Ἰάκωβος ὁ καὶ τὸ ὕψος γράψας μαρτυρῶν ὑπέγραψα.

κα) αφκα' ἡμέρα ιγ' Μαρτίου μηνὸς Ἰνδικτιῶνος Θ'.

Προικοσούμφωνον

Ἀσιμίνης Καλοχαιρέτου

Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀμήν καὶ τῆς ὑπερευλογημένης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἀμήν. Κυρὰ Μαρία πρεσβυτέρα τοῦ ποτὲ εὐλαβεσταίου Ἱερέως κυροῦ Φιλίππου τοῦ Καλοχαιρέτου, εὐδοκία τοῦ προδηλωθέντος Κυρίου ἡμοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ὑπεράγουσιν αὐτοῦ Μητρός, ἐσυμφώνησε διὰ ὄνομα τῆς θυγατρὸς αὐτῆς κυρὰ Ἀσιμίνης μετὰ τοῦ παρόντος κύρ Σταμάτη Βούλγαρη περὶ ἀρραβωνιστικοῦ καὶ γαμικοῦ συναλλάγματος, καὶ εἰς τὰς κάτωθεν συμφωνίας ἦλθον· καὶ γὰρ ἡ εἰρημένη κυρὰ Μαρία ὑπόσχεται ὅτι ἐκ τοῦ παρόντος λόγου καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὀφείλει ἔσται ἡ εἰρημένη κυρὰ Σιμωνῆ θυγάτηρ αὐτῆς, νόμιμος συμβία τοῦ ρηθέντος κύρ Σταμάτη, καθὼς κελεύει ἡ ἁγία ἡ Θεοῦ Ἐκκλησία· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ρηθεὶς κύρ Σταμάτης ταῖς καὶ ὑπόσχεται ὅτι, ἐκ τοῦ παρόντος λόγου ὀφείλει ἔσται νόμιμος ἀνὴρ τῆς εἰρημένης κυρὰ Σιμωνῆς, καθὼς κελεύει ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία, καὶ παρυσθῆς ἐσύναψαν τὰς δεξιὰς χεῖρας αὐτῶν εἰς σημεῖον βεβαιώσεως τοῦ ρηθέντος συνοικεσίου· ἡ δὲ ρηθεῖσα κυρὰ Μαρία τάξει καὶ ὑπόσχεται τοῦ δόσειν καὶ παραδόσειν εἰς προῖκα καὶ εἰς ὄνομα προικός τῆς ρηθείσης κυρὰ Σιμωνῆς θυγατρὸς αὐτῆς πρὸς τὸν εἰρημένον κύρ Σταμάτην ἄνδρα αὐτῆς τὰ κάτωθεν γεγραμμένα πράγματα, ὅταν ποιήσωσι τοὺς γάμους αὐτῶν. Καὶ πρῶτον τοῦ Θεοῦ μέγα καὶ πλούσιον ἔλεος· εἶθ' οὕτω τελέσων ἓνα καινούριον γεμάτον περὶ ὄνομα μίαν καινούριαν γεμάτην περὶ ὄνομα μίαν καινούριαν· εἶθ' ἄσπρον ἓξ κεντητὰ δύο μετὰ ἄσπρον κεχρυσωμένον, καὶ τὸ ἓξ κεντητὰ δύο κεντητὰ ἑφ' ἀπλώματα δύο τὸ ἐν μεταξωτὸν διπρόσωπον, τὸ ἐν πρόσωπο κόκκινον, τὸ δὲ ἕτερον πράσινον· τὸ δεύτερον ἐφ' ἀπλώμα βραμμένον γεραναῖον λιγὸν, σινδόνια ἔξ, τὰ δύο κεντητὰ καὶ τὰ ἕτερα ἀκεντητὰ κορυττιαν μίαν ἀσκωτὴν καινούριαν· ταυλομέσσαλα δύο με γάλα· τουβαγιόλια ἔξ· ρουχὸν ἐν ρουζάδιον, καθὼς εὐρίσκεται· σάρτσον μίαν· πιναταν καινούριαν· με μάνιγα· καμζόλαν μίαν ἄσπρον καινούριαν· μανίκια· τεράσον ζυγὴν μίαν· σελῆν μίαν καινούριαν· κάπαν μίαν καινούριαν, μαργαριτάρια βουβρα τρία, δακτυλίδια τρία χρυσῶ, κούπαι δύο τῆς λίγας ὀγγίας ἐντέα· ἀρκλί ἐν, ἡγουν φορτζέρι· ἕτερον ἀρκλί, ἐν λεγόμενον κόφανος, πετωμένος καὶ ὅλος καρφωμένος, ἀρκλίτσον μίαν μεγάλην κυπαρισσέναν· ὑποκάμισα ἔξ· ἀμπόλιας ὀκτώ, δύο κεντημέναι με μετὰ ἑξ καὶ αἱ ἕτεραι ἀκέντηται· περόνια πέντε ἀργυρᾶ, καθὼς εὐρίσκονται, ἐτι δὲ καὶ τὸ ἡμισυ ἔξ ὄλον μου τὸ ἀμπέλιον, ὅπερ ἔχω ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Βιδου, καὶ πάντα τὰ ἡμισυ ἔξ ὄλα τὰ ἐλαϊκὰ δένδρα καὶ ἕτερου, ὅσα εὐρίσκονται ἐσῶθεν καὶ γύρωθεν τοῦ εἰρημένου ἀμπελίου ἐλεύθερον ἀπὸ παντὸς βάρους, πληρώνοντας μόσον τὸ μερτικὸν αὐτοῦ εἰς τὸ σολδιάτικον τῶν τριῶν λιτρῶν τοῦ κηρίου ὅπερ πληρῶνει ὄλον τὸ ἀμπέλιον, καὶ οὐχὶ ἄλλο τι· σὺν τούτοις πᾶσι καὶ τὴν εὐχὴν πάντων τῶν ἀγαθῶν Χριστιανῶν τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ ἐκ τὸ ρηθέν ἀμπέλιον καὶ δειδρη νὰ τὸ ἐπικρατῆ καὶ χαιρηται τοὺς καρποὺς αὐτοῦ ἢ εἰρημένη κυρὰ Μαρία μέχρι τέλους ζωῆς αὐτῆς, καὶ μετὰ θάνατον αὐτῆς νὰ διαμείνῃ τῆς εἰρημένης κυρὰ Ἀσιμίνης θυγατρὸς αὐτῆς· μετὰ τοιοῦτου δὲ τρόπου ὅτι νὰ κατοικήῃ ἡ ρηθεῖσα κυρὰ Μαρία ὁμοῦ μετ' αὐτῶν, καὶ ὁ ρηθεὶς κύρ Σταμάτης καὶ ἡ εἰρημένη κυρὰ Ἀσιμίνη νὰ ὀφείλουν νὰ ἀγαποῦν καὶ πείθωνται τὴν εἰρημένην κυρὰν Μαρίαν, καθὼς καλὰ παιδία, καὶ νὰ ὀφείλουν νὰ τὴν ἀναπούσωσιν ἀπὸ πάσαν αὐτῆς χρεῖαν τιμητικὰ κατὰ τὴν τάξιν τῆς· ἄλλοτρόπως καὶ οὐκ ἠθελον ἀναπαύειν αὐτὴν κατὰ τὴν τάξιν τῆς, νὰ ἔχη πάσαν ἀξουσίαν νὰ ποιήσῃ εἰς τὸ ρηθέν ἡμῶν ἀμπέλιον καὶ ἐλαῖς, εἴτι δ' ἂν αὐτῇ βουληθῆ καὶ θελήσῃ. Ἐτι δὲ δίδει εἰς προῖκα τῆς ρηθείσης κυρὰ Ἀσιμίνης καὶ ὄλο τὸ ὀσητήριον ὅπερ ἔχει εἰς τὸ ρηθέν ἀμπέλιον εἰς τὸ νησίον. Ὅμοίως δὲ δίδει εἰς προῖκα καὶ εἰς ὄνομα προικός (τολμῶ εἰπεῖν ὑετ' εὐλαβείας) τὸ τίμιον καὶ ἅγιον λείψανον τοῦ ἁγίου Σπυριδῶνος τοῦ θαυματουργοῦ, ὄλον καθὼς εὐρίσκεται· ὁποῖόν ἐστιν ἐσῶθεν τῆς ἐνδόξου Μονῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου.

Ἔνεκα λοιπὸν τῆς ἀνευλαβείας καὶ τῆς μυσαρᾶς κερδοσκοπείας τῶν κατοίκων, μετρουμένων ἤδη ἐν δακτύλοις καὶ οὐδέποτε πολλαπλασιαζομένων, κατερημώθη ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατὰ μικρὸν τὸ ὠραιότατον τοῦτο χωρίον.

Δ. Χωρίον Παναγιὰ (°) οἰκούμενον ὑπὸ ζευγηλατῶν καὶ ἄλλης ἐργατικῆς τάξεως οἰκογενειῶν περίπου τῶν 25, ἔχον δμώνυμον Ἱερὸν Ναὸν πανηγυρίζοντα τὴν 23 Αὐγούστου καὶ ἓνα ἱερέα.

Ε. Χωρίον Μαράτι ἢ Μουράτι (°), ὡς ἐκ τοῦ πρώτου αὐτοῦ κατοίκου ἴσως καὶ κατόχου Μουσουλμάνου, Μουράτι ὀνόματι, τὸ χωρίον τοῦτο (κβ') κατοικεῖται ὑπὸ μὲν Χριστιανικῶν οἰκογενειῶν δέκα περίπου, ἐκκλησιαζομένων ἐν τῷ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου Ναῷ· ὑπὸ δὲ Ὀθωμανῶν, ἕξ ἕως ἑπτὰ ζευγηλατῶν, προσκυνούντων ἐν τῷ αὐτῷ Τιμένει, τῷ ἐκ βάθρων οἰκοδομηθέντι ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ τῆς Ἄρτης Φάικ Πασσᾶ (κγ) (10).

Μιχαήλ. Οὗτος οὖν συμβιβασθέντων καὶ ἀρεσθέντων αὐτῶν, ὑπεσχέθησαν ἐκάτερα τὰ μέρη τοῦ κρατεῖν καὶ στέργειν τὰς παρούσας συμβιβάσεις στερεᾶς εἰς αἰεὶ καὶ τὰ ἔξῃς.

Εἰς ποινὴν τοῦ μετατραπέντος μέρους ὑπέρπυρα πεντακόσια εἰς τὴν κτίσιν κάστρου· τῆς δὲ ποινῆς πληρωθείσης ἢ οὐχί, τὸ παρὸν συμβιβαστικὸν ἔγγραφον τὴν ἰσχὺν εἰς αἰεὶ καὶ οὕτως ὠμολόγησαν μάρτυρες

Πέτρος Σπόγγος δημόσιος
νοτάριος τῶν Κορυφῶν ἔγραψα.

Στέφανος ὁ Τσιντίλας
κὺρ Τσουάτης Μάνδουκας
μαέστρο Φραντσέσκος Γαλιέλος
καὶ κὺρ Μιχαήλ ὁ Φραγγούλης.

8. Πρόκειται γιὰ τὴν Παναγιὰ Ἱμαρέτ (Ἐλεούσα). Κοίταξε σχετικὰ παραπάνω σημ. 1. Σήμερα ἔχει 67 κατοίκους.

9. Τὸ Μαρέτι ἢ Μαράτι ἢ Ἱμαρέτ ὑπάγεται στὸ Δῆμο Ἄρταίων καὶ ἔχει 110 κατοίκους. Στὸ λοφο.—πάνω ἀπ' τὸ τζαμί,—ὅπου ἦταν τούρκικο ὄχυρό, ὑπογράφηκε στίς 7—5—1897 ἡ ἀνακαυχὴ γιὰ τὸ ἡπειρωτικὸ μέτωπο.

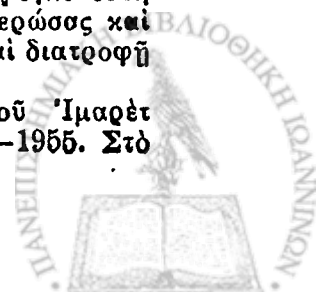
κβ) Πλησίον τῶν τριῶν χωρίων (Παναγιᾶς, Μοράτι καὶ Σταρόκα), ἡμίσειαν ὥραν περίπου μακρὰν τῆς πόλεως Ἄρτης κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Ἰωαννίνων, ἐν τῷ βουνῷ, ἐστὶ θέσις καλουμένη ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων Βάβω (γραῖα), ἐν ἣ ὑπάρχει μέχρι τανῦν σωρὸς αὐτοφύτων λίθων ἐν εἶδει ποιμνίου αἰγῶν καὶ προβάτων, ἐν τῷ μεσῷ τῶν ὁποίων ἴσταται ἕτερος λίθος, ἔχων ὕψος γυναικὸς ἐχούσης ἐν τῇ κεφαλῇ εἶδος μικροῦ κάδου. (καρδάρας ἢ χύτρας ποιμενικῆς τοῦ γάλακτος) καὶ ἐξωσμένης τὸν κλωστήρᾶ τῆς (ἀδράκτιον) καὶ τὴν ἡλακάτην (ρόκαν). Περὶ τούτων μυθολογοῦνται ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων τὰ ἔξῃς· ὅτι ἡ γραῖα αὕτη ἔβασκε τὸ ποιμνιὸν τῆς ἐν τῇδε τῇ θέσει, καὶ ὅλον τὸν χειμῶνα διήλθεν ὑγιῶς, ἄνευ τῆς οὐδεμιᾶς ζημίας ἢ βλάβης, λήγοντος δὲ τοῦ Μαρτίου, χλευάζουσα αὐτὸν ἔλεξε.

«στὴν πομπή σου, γέρο Μάρτι,
τὰ βγαλα τὰ ἀρνιά κατσίκια»

καὶ ἤρχισε νὰ χορεύῃ. Ὁ Μάρτιος λοιπὸν δυσαρεστηθεὶς ἐκ τῶν σκωπτικῶν τούτων λόγων καὶ ὕβρεων, καὶ ἔχων 28 μόνον ἡμέρας, εἰς τὸ διάστημα τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἡμερῶν ἐπάγωσε τὴν γραῖαν ἐκ τοῦ ψύχους μετὰ τοῦ ποιμνίου αὐτῆς καὶ εἰς λίθους μετέβαλεν, ὅπως εὐρίσκονται μέχρι σήμερον. Ἐκ τούτου οὖν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἵνα καλῶσι τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου Βάβαις, ἤτοι γραῖας. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπάρχουσιν ἐρείπια πυρκαυόστου Ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου Πλησίον τῆς θέσεως ταύτης ἐν τῷ αὐτῷ βουνῷ σώζονται μέχρι τοῦδε καὶ λείψανα δύο φρουρίων, μετὰ πελωρίων λίθων, μακρὰν ὄντα τὸ ἐν τοῦ ἐτέρου 1)2 ὥρας περίπου, ἐν εἶδει προμαχώνων· ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τοῦ ὄρους τούτου ἀνήγειρεν ὁ Ἄλῃ Πασσᾶ στρατωνίσκους (Κούλιας) πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ὁδοῦ, ὅπου καὶ ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις τῷ 1855 ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων οὐκ ὀλίγας τοιαύτας. Τῷ δὲ 1871—72 δαπάνῃ τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως κατεσκευάσθησαν ὁδοὶ ἀμαξηταὶ πρὸς εὐκολίαν τῶν κατοίκων καὶ αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς γεφύρας Ἄρτης καὶ καταλήγουσαι εἰς Ἰωάννινα.

κγ) Ὁ κατακτητὴς τῆς Ἄρτης Φάικ Πασσᾶς παραιτηθεὶς τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἐγκατέστη εἰς Ἄρταν καὶ ἀπεβίωσε μονάζων ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντι μεσζιτίῳ, ἀφιερῶσας καὶ προσκίτας αὐτῷ τὰ σωζόμενα εἰσέτι ἀξιόλογα αὐτοῦ κτήματα ἐπὶ συντηρήσει καὶ διατροφῇ τῶν διαβαινόντων ἐκεῖθεν ξένων.

10. Σχετικὰ μὲ τὸν κατακτητὴ τῆς Ἄρτας καὶ τὸ χτίσιμο τοῦ τζαμιοῦ τοῦ Ἱμαρέτ κοίταξε: Κ. Βάγια «Ἐνθυμήσεις» στὸν «Ἐλευθ. Λόγο» Ἄρτας, φ. 1007|26—9—1955. Στὸ

ΣΤ'. Χωρίον Σταρόκα (11) κ' ἔνταῦθα οἰκοῦσιν οἰκογένειαι Χριστιανικαὶ μὲν 22 ἐκκλησιαζόμεναι εἰς τὸν αὐτόθι Ναὸν τοῦ ἁγ. Γεωργίου, ἐφημερευόμενον ὑφ' ἑνὸς ἱερέως. Ὄθωμανικαὶ δὲ περίπου τῶν 30, ὑποτασσόμεναι εἰς τὸ αὐτὸ Τέμενος.

Ζ'. Πλήσκα, (12) χωρίον πρὸ 40 περίπου ἐτῶν κατοικηθὲν, καὶ ἤδη οἰκούμενον παρ' 25 οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων εἰς τὸν Ναὸν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ εὐλογουμένων ὑπὸ δύο ἱερέων.

Η'. Χαλκιάδες, (13) ἐκ τοῦ οἰκιστοῦ, ἀπόγονοι τοῦ Χαλκιᾶ, τοῦ α' ὡς δηλοῖ, οἰκιστοῦ, διαιρούμενον εἰς 5 ἐνορίας, ὑπαγομένας εἰς μίαν ἐκκλησίαν, τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, οἶον, Κανισιά, (14) Χαλκιάδες Μπέη, Χαλκιάδες Γκίνου, Σουλιογιωργουσοῦ, καὶ Σακελλαρίου, οἰκουμένας ὑπὸ 160 οἰκογενειῶν, εὐλογουμένων ὑπὸ 2 ἢ τριῶν ἱερέων. Ἐνταῦθα δηλ. ἐν τῷ χωρίῳ Χαλκιάδες, ἔκειτό ποτε ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ πόλις Δεξαμεναί, (15) ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐτι ἔρειπίων φρουρίου.

Θ'. Χωρίον Ράχη, (16) ἔχον κατοίκους οἰκογενείας περίπου τῶν 30, μίαν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Γεωργίου, καὶ ἓνα ἱερέα. Ἐν τούτῳ τῷ χωρίῳ ὑπάρχει τὸ Μετόχιον τῆς Μονῆς Ροδιᾶς, (17) ὅπου ἐδρεύει ὁ ἡγούμενος αὐτῆς.

Ι'. Χωρίον Μαρατιοὶ ἢ Ἴμαρῆτι (κδ') (18) ὅπερ οἰκεῖται ὑπὸ 20 οἰκογενειῶν ἐκκλησιαζομένων ἐν τῇ Ἱερῷ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, κτῆμα οὔση τῆς Μονῆς Ροδιᾶς, καὶ εὐλογουμένων ὑφ' ἑνὸς ἐφημερίου.

τζαμί τοῦ Ἴμαρῆτ ἐγένετο τὸ 1821 σκληρότατη μάχη. Ἀπ' αὐτοῦ ξεκίνησε μεγάλη δύναμις Ἑλλήνων καὶ μπήκε εἰς τὴν Ἁρτα. Κοίταξε: Μακρυγιάννη «Ἀπομνημονεύματα», τ. Α', σ. 135.

11. Τὰ Σταρόκα ἢ Ρόκα εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ 181|1919) μὲν 540 κατοίκους. Ἀπὸ τὸν Γενάρη τοῦ 1953 ὑπάγονται ἐκκλησιαστικὰ εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἁρτας.

12. Ἡ Πλήσκα εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ 181|1919). Μετωνομάστηκε εἰς Καλόβατο (Δῖμα 9—9—1927, ΦΕΚ 206|1927). Ἔχει 534 κατοίκους.

13. Οἱ Χαλκιάδες εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919 ΦΕΚ 181|1919). Ἔχει 1062 κατοίκους. Στὴν κοιν. Χαλκιᾶδων ὑπάγεται ὁ συν)σμός Γεωργουσοί. Οἱ Χ. ἀπ' τὸν Γενάρη τοῦ 1953 ὑπάγονται ἐκκλησιαστικὰ εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἁρτας. Τοὺς Χαλκιάδες ἐπεσκέφθη, στὶς ἀρχὰς τοῦ 1777 ὁ Πάτερ Κοσμᾶς κ' ἔκανε θαῦμα. Κοίταξε: «Ἀκολουθία καὶ Βίος Κοσμᾶ» ἐν Κεφαλληνίᾳ 1850, σ. 30.

14. Ὁ συν)σμός Κανισιά ἢ Κανεσοί μετωνομάστηκε εἰς Καλαμιὰ (Δῖμα 1—4—1927, ΦΕΚ 76|1927). Ἀπὸ τὸ 1929 ἀποσπάστηκε ἀπ' τὴν κοιν. Χαλκιᾶδων καὶ ἀπετέλεσε χωριστὴ κοινότητα. (Δῖμα 14—10—1929, ΦΕΚ. 378|1929). Σήμερα ἔχει 862 κατοίκους καὶ ὑπάγεται ἀπ' τὸν Γενάρη τοῦ 1953 ἐκκλησιαστικὰ εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἁρτας.

15. Οἱ Δεξαμενῆς ἦταν ὀχυρὴ θέσις τῆς Ἀμβρακίας. Πῆρε τὸ ὄνομα ἄνω κατὰ τὴν παράδοσιν—ἀπ' τὸν Δεξαμενὸν, γιὰ τοῦ Μεσόλου καὶ τῆς Ἀμβρακίας.

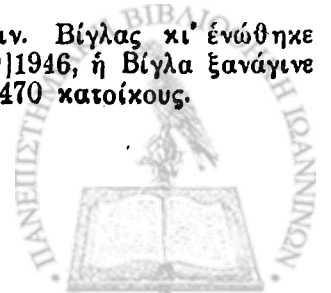
16. Ἡ Ράχη εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ 181|1919) καὶ ἔχει 670 κατοίκους.

17. Γιὰ τὴν Μονὴν Ροδιᾶς κοίταξε παραπάνω σημ. 6.

κδ') Τὸ χωρίον Μαρατιοὶ ἐστὶ κτῆμα ἤδη πρὸ πολλοῦ Τουρκικοῦ τινος Μοναστηρίου (Τεκέ), καὶ τοῦ Φαήκ Πασοῦ, καλούμενον τοῦ Ἴμαρῆτι, ἦν γὰρ ἄλλοτε κτῆμα ἰδιοκτητικὸν καθὰ καὶ τὸ χωρίον Βίγλα τῆς Μονῆς Ροδιᾶς.

18. Τὸ χωρίον Μαρατιοὶ ἢ Ἴμαρῆτι ἢ Μαρατιοῦ ἀρχικὰ ὑπαγόταν εἰς τὴν κοιν. Βίγλας (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ 181|1919) καθὼς καὶ τὸ χωρίον Ζαβάκα. Μὲ τὸ Δῖμα τῆς 25—12—1920, ΦΕΚ 1|1921, τόσο τὸ Μαρατιοῦ, ὅσο καὶ ἡ Ζαβάκα, ἀποσπάστηκαν ἀπ' τὴν Βίγλα καὶ ἀπέτελεσαν τὴν κοιν. Μαρατιοῦ. Ἀλλὰ στὶς ἀπογραφὰς τοῦ 1928, 1940 καὶ 1951 δὲν καταγράφηκε κοινότητα Μαρατιοῦ, ἀλλὰ κοινότητα Πολυδρόσου. Φαίνεται πῶς μὲ τὴν μετονομασίαν τῆς Ζαβάκας εἰς Πολυδρόσον, (Δῖμα 9—9—1927, ΦΕΚ 206|1927), ἐπικράτησε καὶ ἡ κοινότητα νὰ λέγεται Πολυδρόσον, ἀντὶ Μαρατιοῦ χωρὶς νὰ δημοσιευθῇ δῖμα μετονομασίας τῆς κοινότητος.

Μὲ τὸ δῖμα 14—3—1934, ΦΕΚ 108|1934, καταργήθηκε ἡ κοιν. Βίγλας καὶ ἐνώθη μετὰ τὴν κοιν. Πολυδρόσον. Ἀλλὰ μὲ τὸ δῖμα 28—5—1946, ΦΕΚ 20|1946, ἡ Βίγλα ξανάγειν χωριστὴ κοινότητα. Τὸ Μαράτι καὶ τὸ Πολυδρόσον (Ζαβάκα) ἔχουν 470 κατοίκους.

ΙΑ'. Χωρίον Βίγλα, (19) ιδιόκτητόν ποτε χωρίον τῆς Μονῆς Ροδιάς, νῦν δὲ τοῦ Τεκῆ Φαῆκ Πασσᾶ, ἔχον 12 οἰκογενείας, Ναὸν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἀνακαινισθέντα ἔνεκα ἀρχαιότητος τῷ ἔτει 1873 καὶ ἐγκαινισθέντα τῷ 1875 Ἰουλίου 7, καὶ ἓνα ἱερέα ἐν καιρῷ μόνον χειμῶνος ἄχρι τοῦ μηνὸς Μαΐου. Μεταξὺ τῶν δύο χωρίων Μαρατιοὶ καὶ Βίγλα ὑπάρχει κατηδαφισμένος ἐξ ἀμνημονεύτων ἐτῶν, πανάρχαιός τις Ἱερὸς Ναὸς, οὗτος ἐσεμνύνετο ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ ὁσίου Εὐθυμίου τοῦ Μεγάλου, ἐπὶ τῆς θέσεως ἤδη ἐστὶ κτίριον χωροφυλακῆς (ταμποῦρι), ὅλκι δὲ ἀρχαῖα ἀνατολοδυτικῶς τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχουσιν ἐρείπια κτιρίων ὧν εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρχέ ποτε χώρα, καλουμένης τῆς θέσεως ἤδη Παλαιοχωρί, ἀλλὰ καὶ ναοὶ τινες ἐκ βάρθρων κατηδαφισμένοι, ὧν ἀδελος ἡ ἐποχὴ τῆς κατεδαφίσεως.

ΙΒ'. Χωρίον Ζαβάκα, (20) ιδιόκτητον τουρκικοῦ τινὸς Βακουφίου.

ΙΓ'. Χωρίον Καλογερικόν, (21) ιδιόκτητον τῆς Μονῆς Κορωνησίας.

ΙΔ'. Χωρίον Τσικριτσὶ (22)

ΙΕ'. Χωρίον Κακόβατος, (23) ὅπου σώζεται εἰσέτι ἐν τερπνοτάτῃ θέσει ἐν μέσῳ πελωρίων ἀγρίων δένδρων καὶ τις Ἱερὸς Ναὸς τῆς Προφνεομάστου Κυριακῆς, ἱερουργούμενος ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ χωρίου Χαλκιάδων. Ταῦτα πάντα τὰ χωρία οἰκοῦντο μέχρι τοῦ 1845 ὑπὸ τῶν ζευγηλατῶν Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν, ἔκτοτε δὲ κατὰ μικρὸν ἠρημώθησαν δι' αἰτίας ἀγνώστους καὶ καλλιεργοῦντο ἤδη αἱ γεωργήσιμοι γαῖαι αὐτῶν ὑπὸ τῶν ζευγυτῶν Χαλκιαδαίων καὶ Πλησκαίων καὶ μικροῦ ἀριθμοῦ ἐγκατοίκων κατοικουμένων σποράδην ἕως 30 σχεδὸν ἀριθμουμένων οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων, τῶν μὲν εἰς Μαρατιοὺς, τῶν δὲ εἰς Ἰμάμ Τσαοὺς καὶ Πέτραν καὶ εἰς Γενίτσαρι. Τὸν δὲ χειμῶνα, ἐπειδὴ καταβαίνουσιν ἐκ τῶν ὀρέων οἱ βλαχοποιμένες, αἱ οἰκογένειαι φυσικῶς αὐξάνουν οὐ μικρὸν.

ΙΣΤ'. Οὐρμπὰς ἢ Ρουμπὰς, (24) μεταξὺ τῶν χωρίων Πέτρας καὶ Ἰμάμ Τσαοὺς, ἔχον κατοίκους 3 ἢ 4 οἰκογενείας, ἐκκλησιαζομένας εἰς τὰ ἀνωτέρω χωρία. Ἐντὸς τῆς δάσους τοῦ πάλαι τούτου χωρίου ὑπάρχουσι ἐρείπια Μετοχίου καὶ Πετραλωνίου καὶ πολλοὶ ἀγροὶ χέρσοι, καλλιεργοῦμενοι ἄλλοτε μέχρι τῆς Ἀληπασσαλικῆς δυναστείας ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς διαλυθείσης Μονῆς τῶν Ρωγῶν.

ΙΖ'. Χωρίον Γαβριάς (25). ΙΗ') Χωρίον Ἀνέζα (26). ΙΘ') Χωρίον Μπατού-

19. Γιὰ τὴ Βίγλα κοίταξε παραπάνω σημ. 18. Κοντὰ στὴ Βίγλα τὸ κράτος ἐγκατέστησε τὸ 1956 πενήντα οἰκογενείας Ἑλλήνων τῆς Ρουμανίας κι' ἔτσι ἔγινε ὁ συνημοὺς Νέα Βίγλα. Ἡ Βίγλα (παλαιά) ἔχει 253 κατοίκους.

20. Γιὰ τὴ Ζαβάκα (Πολύδροσο) Κοίταξε παραπάνω σημ. 18.

21. Τὸ Καλογερικὸ ὑπάγεται διοικητικὰ στὴν Πρέβεζα.

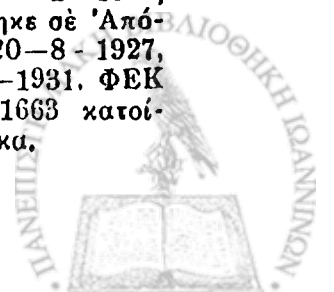
22. Τὸ Τσικριτσὶ, ἀνάμεσα στὸν Καλόβατο καὶ στὴ Ράχη, μονάχα τὸ χειμῶνα κατοικεῖται ἀπὸ λίγους βλαχοποιμένες.

23. Ὁ Κακόβατος εἶναι καὶ σήμερα ἀραιοκατοικημένος, κοντὰ στοὺς Χαλκιάδες.

24. Ὁ Οὐρμπὰς εἶναι συνοικισμὸς τῆς Πέτρας τοῦ Ν. Πρεβέζης.

25. Ἡ Γαβριά ἀρχικὰ ὑπαγόταν στὴν κοιν. Ἀνέζας. Μὲ τὸ Δ]μα 25-12-1920, ΦΕΚ 1]1921, ἀποσπάστηκε κι' ἐνώθηκε μὲ τοὺς Κωστακιοὺς. Μὲ τὸ Δ]μα ὁμοῦ τῆς 23-7-1930, ΦΕΚ 258]1930 ἔγινε χωριστὴ κοινότητα. Ἐχει 371 κατοίκους.

26. Ἡ Ἀνέζα εἶναι ἕδρα κοινότητος (Δ]μα 7-8-1919, ΦΕΚ. 181]1919). Ἀρχικὰ περιλάβαινε τοὺς συνημοὺς Γενίτσαρη, Μύτικα, Μπαντούλα καὶ Γαβριά. Τὸ 1920 ἡ Γαβριά ἀποσπάστηκε κι' ἐνώθηκε μὲ τοὺς Κωστακιοὺς, ἐνῶ σύγχρονα ἀποσπάστηκε ἀπ' τὴν κοιν. Ἀγίας Παρασκευῆς κι' ἐνώθηκε μὲ τὴν Ἀνέζα τὸ χωριὸ Ἀλή-μπεη (Δ]μα 25-12-1920, ΦΕΚ 1]1921). Μὲ τὸ Π. Δ. 1-4-1927, ΦΕΚ 76]1927, ἡ Μπαντούλα μετωνομάστηκε σὲ Ἀπόμερο, τὸ Ἀλήμπεη σὲ Ψαθοτόπι καὶ ἡ Γενίτσαρη σὲ Ψαθάδες. Μὲ τὸ Π. Δ. τῆς 20-8-1927, ΦΕΚ 179]1927, οἱ Ψαθάδες διωρθώθηκαν σὲ Ψαθάδες. Μὲ τὸ Δ]μα τῆς 4-9-1931, ΦΕΚ 316]1931, τὸ Ψαθοτόπι ἔγινε χωριστὴ κοινότητα. Σήμερα ἡ κοιν. Ἀνέζας ἔχει 1663 κατοίκους. Οἱ 1091 κατοικοῦν στὴν Ἀνέζα, οἱ 217 στὸ Ἀπόμερο κι' οἱ 355 στὸ Μύτικα.

λα (27). Κ') Χωρίον Γενίτσαρι (27) καὶ ΚΑ') Χωρίον Μύτικα (27), οἰκοῦνται ταῦτα ὑπὸ οἰκογενειῶν περίπου τῶν 180 ἐκκλησιαζομένων εἰς μίαν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου, οἰκοδομηθεῖσαν τὸ πρῶτον τῷ ἔτει 1782 καὶ κατὰ τὴν πέμπτην δεκαετηρίδα τοῦ παρόντος αἰῶνος τὸ δεύτερον, κειμένην εἰς Γενίτσαρι καὶ ἐπιπευομένην ὑπὸ τεσσάρων ἢ ἕξι ἱερέων. Εἰς θέσιν τινὰ τοῦ τερπνοτάτου χωρίου Μύτικα πολύδενδρον, λέγεται καὶ πιστεύεται ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων, ὅτι ὑπῆρχε ποτὲ Ναὸς χριστιανικὸς, ἄδηλον εἰς τινος ἁγίου ὄνομα, οὗ λείψανά τινά εἰσέτι σώζονται, τὰ πλεῖστα κεχωσμένα εἰς τὴν γῆν, τούτου ἕνεκα οὐδεὶς τῶν ἐγγχωρίων τολμᾷ, ἴν' ἀποκόψῃ ἐκ τῶν πολλῶν ἐκεῖ ἀγρίων δένδρων καὶ τὸν ἐλάχιστον κλάδον πρὸς χρῆσιν, ἐπειδὴ ἀφελῆς τις ποτὲ, φασί, μίαν πλάκαν ἐκεῖθεν καὶ μετέφερεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ οἰκίαν, ἔπαθε δεινῶς.

ΚΒ'. Χωρίον Ἀλῆ—Μπέη (28), οἰκούμενον ὑπὸ 20 οἰκογενειῶν ἐκκλησιαζομένων εἰς τὴν νεόδμητον ἐκκλησίαν, οἰκοδομηθεῖσαν τῷ 1853, τοῦ ἁγίου Βλασίου, συνδρομῇ καὶ ἀόκνῳ ἐπιμελείᾳ εὐσεβοῦς τινος ἐγγχωρίου τινος Χρήστου Γσιαντῆ, ἧτις ἔκειτο πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν ἐρείπιον λυπηρὸν καὶ ἱερουργουμένην παρὰ τῶν ἱερέων ἐναλλάξ τοῦ χωρίου Γενίτσαρι.

ΚΓ'. Χωρίον Στρογγυλή, (29), ἔχον καὶ ἕλος ἐκτεταμένον, οἰκεῖται ὑπὸ οἰκογενειῶν 15 ὡς ἔγγιστα, ἐκκλησιαζομένων εἰς τὸν πανάρχαιον αὐτόθι Ναὸν τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, ἀνοικοδομηθέντα τῷ 1825 ἔτει, ὑπὸ τινος χωρικοῦ ἐκ χωρίου Πέτρας Νικολάου Μαυρομάτου, ἐρείπιον ὄντα ἐκ πολλῶν ἐτῶν, καὶ ὑπὸ τοῦ ἱερέως τῆς Πέτρας ἐπισκεπτόμενον· οὐ μακρὰν τοῦ μικροῦ τούτου χωρίου περὶ τὸ ἐν τέταρτον τῆς ὥρας, σώζεται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λοφίσκου, Μικροβουνί καλουμένου, φρέαρ ἡδυτάτου καὶ ψυχροτάτου ὕδατος, νοτιοδυτικῶς δὲ τῶν ἐλῶν τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι καὶ δύο πανάρχαιαι οἰκίαι μετὰ πελωρίων λίθων, ὡσαύτως καὶ λουτρῶν πλησίον τοῦ φρέατος, κατηδαφισμένα ὅμως πάντα· ἀλλὰ καὶ τῆδε κάκεισε ἐν τῷ Μικροβουνίῳ εὐρίσκονται ἐρείπια πολλῶν οἰκιῶν, καὶ κάτωθεν τοῦ φρέατος πρὸς δυσμὰς δύο μονόλιθοι δεξαμεναί, χωρητικότητος 180 περίπου ὀκάδων ἑκάστη ὕδατος, χρησιμεύουσαι εἰς κατασκευὴν τοῦ ἐλαίου· ἡ θέσις αὕτη ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων καλεῖται «τὰ Ἀρσπόπιτα» πρὸς ἀνατολὰς τῆς θέσεως ταύτης ὑπάρχει μετὰ ἀψίδος λίθινος γέφυρα δι' ἧς οἱ κάτοικοι συγκοινωνοῦσι ταῖς ἀπέναντι τῶν ἐλῶν γαίαις. ἐν τῷ πολυδένδρῳ καὶ δυσβάτῳ δάσει τοῦ Μικροβουνίου λέγεται παρὰ τῶν ἐγγχωρίων ὅτι σώζονται ἐρείπια καὶ τινος πολίχνης μετὰ κατεδαφισμένου πανάρχαιου φρουρίου.

ΚΔ'. Χωρίον Πέτρα (30), οὕτω κληθὲν, ἕνεκα ἐνὸς λοφίσκου πετρώδους, κειμένου ἔξω τοῦ χωρίου ἀνατολικῶς, οἰκούμενον παρὰ οἰκογενειῶν σχεδὸν 30, καὶ μετεχουσῶν τῶν θείων χαρίτων ὑφ' ἐνὸς ἱερέως εἰς μίαν ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Κυριακῆς. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρὸς δυσμὰς κεῖται ἐπίγειον καλούμενον Κράβαρι, καὶ ἀνωτέρω ἕτερον Αὐλαίμων ὀνομαζόμενον καὶ Τσουμπιά, ὅπου ὑπῆρχε ποτε καὶ τι χωρίον ὀμώνυμον καὶ γέφυρα ἧς αἱ βάσεις μόνον σώζονται καὶ μέρος ἀψίδος.

ΚΕ'. Χωρίον Ἰμάμ Τσαοῦς (31), περι' αμβάνον οἰκίας 60 σχεδόν, ἐποπτευ-

27. Κοίταξε παραπάνω σημ. 26.

28. Γιὰ τὸ Ἀλήμπεη κοίτ. παραπάνω, σημ. 26 Σήμερα ἔχει 359 κατοίκους.

29. Κοίτ. παρακάτω, σημ. 31.

30. Ἡ Πέτρα ὑπάγεται σιὸ Νομὸ Πρεβέζης.

31. Τὸ Ἰμάμ—Τσαοῦς εἶναι ἕδρα κοινότητος (Δῖμα 7—8—1919, ΦΕΚ 181|1919). Μετὰ τὸ Δῖμα 12—12—1925, ΦΕΚ. 408|1925, τὸ χωριὸ Στρογγυλή, ποὺ ἀποτελοῦσε χωριστὴ κοινότητα, ἐνώθη μετὰ τὸ Ι. Τσαοῦς μετὰ τὴν ἀπόφασιν Ὑπ. Ἐσ. 60931|11—11—1926, ΦΕΚ. 88|1926, τὸ Ι. Τσαοῦς, μετωνομάστηκε σὲ Ἅγιο Σπυρίδωνα. Σήμερα ὁ Ἅγ. Σπ. ἔχει 1010 κατοίκους καὶ ἡ Στρογγυλή 261.

ομένας ὑφ' ἑνὸς ἱερέως, ἱερουργοῦντος ἐν τῇ αὐτόθι ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, οἰκοδομηθεῖσα ἐκ τῶν ἑρειπίων τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου, οὗ ἡ θέσις πλησίον τοῦ φρέατος ἐν ἔτει 1812 ὡς λέγεται ἢ περὶ τὰ ἰελεῖ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ χωρία δηλ. Πέτρα καὶ Ἰμάμ Τσαοὺς, κείνται περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου, (32) ἢ Λούρου ἢ Βωβοῦ παρὰ τῶν ἐγγυρῶν καλουμένου. Μεταξὺ τοῦ χωρίου τούτου καὶ Οὐρμπά, εἰς θέσιν καλουμένην Κουτσιλοχωρί, ὅπου ὑπῆρχε καὶ χωρίον, ἔκειτό ποτε γέφυρα ἧς ἐρείπια καθορῶνται κατεδαφισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ Κούρτ Πασσᾶ (33), ἵνα μὴ διαβαίνωσιν εἰς ἀντίπεραν μέρος τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου ἐπὶ ληστεία οἱ κλεπταλβανοὶ Τζάμιδες, οἵτινες ἐπαπέλουν ἵνα λεηλατήσωσι τὴν Ἄρταν

ΚΣΤ'. Ἡ ἐν τῷ Ἀμβαρακικῷ Κόλπῳ κειμένη χερσονίζουσα νῆσος Κορωνησία (34), οἰκεῖται ὑπὸ 10 οἰκογενειῶν, ὧν αἱ πλεῖσται ὑπηρετοῦσιν ἐν τῷ παρακειμένῳ Ἰχθυοτροφείῳ, ἐκκλησιαζόμεναι ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ Μοναστηρίου τῆς Θεοτόκου.

Κεφάλαιον Ε'

Περὶ τῶν χωρίων τοῦ τμήματος Ποταμιᾶς

Οὕτως ἐκλήθη τὸ τμήμα τοῦτο, ὡς ἔχον τὰ χωρία αὐτοῦ πάντα, συμποσούμενα εἰς ἑπτὰ, περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἰνάχου. (1)

Α' Χωρίον Κεραμάτες (2), ἔχον κατοικούσας οἰκογενείας 15 ἰθαγενεῖς, τὴν χειμερινὴν δὲ ὥραν τεσσαράκοντα περίπου βλαχοποιμένων, ἐκκλησιαζόμενας ἐν τῷ Ναῷ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ εὐλογοῦμένης ὑφ' ἑνὸς ἑφημερίου. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ, εἰς θέσιν καλουμένην Δραγάτα Κεραμάτες, ὑπόρχει παραποταμίως ἀρχαῖον τι ἐκκλησιδίων τετράγωνον, καταστραφέν ὑπὸ τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ μὲν πρὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν, ἀνακαλυφθὲν δὲ τῷ 1865· τοῦτο δύνανται ἐν καιρῷ ἐλλείψεως ὑδάτων, ἵνα ἐπισκεφθῶσιν οἱ περίεργοι ἔχον καὶ ζωγραφίας τινὰς πεπαλαιωμένας ἐπὶ τῶν τοίχων, ἐνεκαλύφθη δὲ καὶ ἕτερον, οὐ μακρὰν τοῦ ἀνωτέρω τῷ 1874 ἔτει.

Β'. Χωρίον Κολομόδια (3), μετὰ 15 οἰκογενειῶν.

Γ'. Παρασκευῆς (3), μετὰ οἰκογενειῶν 40 περίπου, ἐκκλησιαζόμενων ἀμφοτέρων ἐν τῷ εἰς Παρασκευὴν κειμένῳ ἱερῷ Ναῷ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, οἰκοδο-

32. Ὁ συγγρ. δέχεται τὴ λαθεμένη ἀποψη πὼς τὸ ποτάμι τῆς Ἄρτας εἶναι ὁ παλιὸς Ἰναχος καὶ ὁ Λούρος ὁ παλιὸς Ἀραχθός.

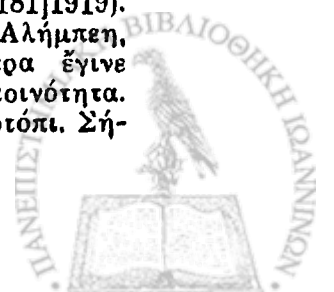
33. Ὁ Ἀχμέτ Κούρτ Πασσᾶς ἦταν ἐπόπτης διόδων Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Στερεᾶς καὶ πασσᾶς τοῦ Βερατινοῦ. Τὸ πέρασμά του ἀφησε ἐποχὴ. Ἀκόμα καὶ σήμερον οἱ ἠπειρώτες ὅταν θέλουν νὰ ποῦν πὼς κάτι εἶναι πολὺ πωλή, λένε: «ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Κούρτ—Πασσᾶ». Γιὰ τὸν Κούρτ Πασσᾶ κοίταξε παραπάνω, κεφ. Α', παρ. 28, σημ. 41.

34. Ἡ Κορωνησία ὑλάγεται διοικητικὰ εἰς τὴν Πρέβεζα. Γιὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως κοίτ.: Ἡλ. Βασιλᾶ «Κορούνα καὶ Κορωνησία» εἰς τὴν «Ἡπ. Ἔστια», τ. 4, σ. 467. Γιὰ τὴν μονὴν τῆς Θεοτόκου κοίταξε παραπάνω, κεφ. Α', παρ. 27, σημ. ιγ' καὶ Κ. Βάγια «Ἐνθυμήσεις» εἰς τὸν «Ἐλευθ. Λόγον» Ἄρτας, φ. 1017|5—12—1955. Γιὰ τὴν ἐνδιαφέρουσα μάχη ποῦ δόθηκε εἰς τὸ τέλος τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ μας ἀγῶνα εἰς τὴν Κορωνησίαν, κοίταξε: Λ. Κουτσονίκα «Γεν. Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως», ἐκδ. «Βιβλιοθήκη», σ. 295—6.

1. Πρέπει νὰ ἐννοήσωμε τὸν Ἀραχθόν.

2. Οἱ Κεραμάτες ἀποσπᾶσθησαν ἀπ' τὴν κοιν. Ἀγ. Παρασκευῆς καὶ ἀποτελέσαν χωριστὴ κοινότητα μετὰ τὸ Δῆμα 3—8—1946, ΦΕΚ. 275|1946. Ἔχουν 278 κατοίκους.

3. Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ εἶναι ἐδρα κοινότητος (Δῆμα 7—8—1919, ΦΕΚ. 181|1919). Ἀρχικὰ περιλάβαινε τοὺς συν)σμούς Ἀγ. Παρασκευῆ, Κύρ—Νικολοῦ, Κολομόδια, Ἀλήμπεη, Κεραμάτες. Ἀπ' αὐτοὺς τὸ Ἀλήμπεη (Ψαθοτόπι) ἐπὶ ἤχθη εἰς τὴν Ἀνέζα καὶ ὕστερα ἔγινε χωριστὴ κοινότης (κοίτ.: εἰς τὸ κεφ. Δ' σημ. 26) καὶ οἱ Κεραμάτες ἔγιναν χωριστὴ κοινότητα. Μετὰ τὸ Δῆμα 11—5—1954, ΦΕΚ. 101|1954, ἡ Κύρ Νικολοῦ μετωνομάσθη εἰς Ἀνθοτόπι. Σήμερον ἡ Ἀγ. Παρ. ἔχει 600 κατοίκους, τὰ Κολομόδια 275, τὸ Ἀνθοτόπι 299.

μηθέντι τῷ ἔτει 1782 καὶ πυροποληθέντι ἐξ ἀπροσεξίας τῷ 1875 κατὰ Ἀπρίλιον, αὐτόθι ἱερατεύουσι ἱερεῖς 2.

Δ'. Χωρίον Κυρ Νικολοῦ (3), ὡς ἐκ τοῦ πρώτου κατοίκου ἴσως ἐπωνομασθὲν κατοικεῖται ὑπὸ 20 οἰκογενειῶν, ἐκκλησιαζομένων ἐν τῷ ἐκ βάθρων ἀνεγεροθέντι Ἱερῷ Ναῷ τῷ ἔτει 1876.

Ε'. Χωρίον Τσαπραζλῆ (4), ἔχον οἰκογενείας 60 σχεδόν, καὶ ἱερὰν ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταστάσεως τῆς Θεοτόκου, οἰκοδομηθεῖσαν τῷ 1782 ἔτει ἐποπτευομένην ὑπὸ ἱερέων τριῶν. Ἴσως ὑπῆρξέ ποτε τὸ χωρίον τοῦτο κτῆμα τῆς ἐκ Συρράκου ὀρμωμένης οἰκογενείας Τσαπραζλῆ.

ΣΤ'. Χωρίον Παχυκάλαμον (5), μετὰ οἰκογενείας περίπου τῶν 55, ἐκκλησιαζομένων εἰς τὴν νεόδμητον ἐκκλησίαν τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου, οἰκοδομηθεῖσαν ἐκ βάθρων τῷ 1871, καὶ ἐποπτευομένην ὑπὸ 2 ἱερέων.

Ζ'. Χωρίον Νεοχώριον (6), ἀντικαταστήσαν τὸ κατὰ τὸ παρελθόντα αἰῶνα ὑπὸ τῶν ληστῶν καταστραφὲν καὶ κείμενον πρὸς Ἄρκιον τοῦ χωρίου, Κακοῦ ὀνομαζόμενον χωρίον. Κατοικεῖται τοῦτο ὑπὸ 140 περίπου οἰκογενειῶν ἀγιαζομένων ὑπὸ 4 ἱερέων καὶ ἐκκλησιαζομένων εἰς τὸν κατὰ τὸ 1858 νεωστὶ οἰκοδομηθέντα, καὶ τὸ 1860 ἔτος Νοεμβρίου 8 ἐγκαινιασθέντα περικαλλῆ Ναὸν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τὸν γὰρ ἀρχαῖον Ναὸν τοῦ ἁγίου οἰκοδομηθέντα τῷ ἔτει 1794, παρακινήσει τοῦ ἱερομάρτυρος Κοσμᾶ (7), εἰπόντος· «προεικονίζεται ἐκκλησία δι' αὐτὸν τὸν τόπον», κατὰ μὲν τὸ 1830 ἔτος, ὀρμήσας ὁ ποταμὸς Ἰναχος καὶ προσαράξας τοῖς θεμελίοις αὐτοῦ μικροῦ δεῖν κατέστρεφεν αὐτὸν ἀλλὰ θεοῦ ἀρωγῇ τότε, ἀνευ τινος ἀνθρωπίνης βοήθειας, ὀπισθοδρομήσας ἔμεινεν ὁ Ναὸς ἀνενόγητος ἔτη 27' κατὰ δὲ τὸ 1857 ἔτος κατακλύσας ὁ ποταμὸς πάλιν, κατέστρεφεν ὀλοτελῶς τὸν Ναὸν καὶ ἤδη οὐδὲ ἔχ. ος αὐτοῦ ὑπάρχει, συγκαταστρέψας καὶ τὸ τότε περὶ τὸν Ναὸν χωρίον. Τοῦτο τὸ χωρίον ἔχει πρὸς Νότον ἐπίνειον, καλούμενον Καλόγερος, κέκτηται καὶ Σχολὴν ἀξιόλογον οἰκοδομηθεῖσαν τῷ ἔτει 1870.

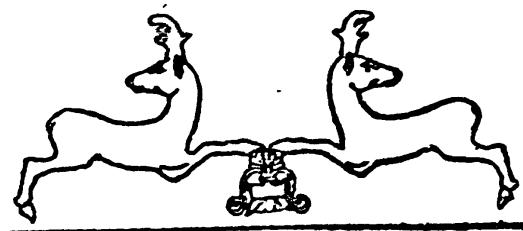
(Συνεχίζεται)

4. Τὸ Τσαπραζλῆ ἀρχικὰ ὑπαγόταν στὴν κοιν. Παχυκαλάμου. Μὲ τὸ Δ]μα 1—4—1927, ΦΕΚ. 76]1927, μετωνομάστηκε σὲ Ἀκροποταμιᾶ. Καὶ μὲ τὸ Δ]μα 13—4—1928, ΦΕΚ 99]1928 ἀποσπάστηκε καὶ ἔγινε χωριστὴ κοινότης. Ἔχει 544 κατοίκους.

5. Ὁ Παχυκάλαμος εἶναι ἔδρα κοινότητος (Δ]μα 7—8—1919, ΦΕΚ 181]1919) Σ' αὐτὴν ὑπαγόταν καὶ ἡ Ἀκροποταμιᾶ (Τσαπραζλῆ). πού ἀποσπάστηκε καὶ ἔγινε χωριστὴ κοινότης. Σήμερα ὁ Π. ἔχει 571 κατοίκους.

6. Τὸ Νεοχώριον ἢ Νιοχώρι εἶναι ἔδρα κοινότητος ἔχει 1526 κατοίκους. Στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821 ἔγιναν σ' αὐτὸ πολλὰ συμπλοκὰς ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τούρκους. Κοίταξε: Μακρυγιάννη «Ἀπομνημονεύματα», τ. Α', σ. 132.

7. Ἀπ' τὴν Ἄρτα καὶ τὰ χωρία τῆς ὀπάτερ Κοσμᾶς, ὁ «ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Ἄρτης» καταγόμενος, πέρασε δυὸ φορές. Στὶς ἀρχὰς τοῦ 1777 καὶ τὸν Μάϊο τοῦ 1779. Κοίτ.: Φ. Μιχαλόπουλου «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς» σ. 85—86, 112—3. Δ. Σαλαμάγκα «Ὁ γνωστὸς Καλόγηρος Κοσμᾶς» σ. 21—22.—Κ. Βάγια «Ἐνθυμήσεις» στὸν «Ἐλεύθ. Λόγος» Ἄρτας, φ. 1005]12—9—1955 καὶ φ. 1019]10—10—1955. Φαίνεται πὺς ἀπ' τὸ Νιοχώρι πέρασε τὸ 1779.

ΓΕΩΡ. ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, συν)χου θεολόγου καθηγητοῦ

ΤΟ ΓΑΡΔΙΚΟΠΟΥΛΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΣΤΑ ΚΟΝΙΣΜΑΤΑ

Τὸ χωριουδάκι, τὸ Γαρδικόπουλο, μὲ 5—6 ταίτια ὑπῆρχε ὡς τὰ 1908 σχεδόν, ὁπότε ὁ ἰδιοκτήτης του Δημήτριος Ἀθ. Ἐπιχοπόπουλος ἢ Μέγγλας ἔδωξε τοὺς κολιήγους του καὶ πῆγαν στὴ γειτονικὴ Ζέλοβα (ἰώρα Βουνοπλαγιά), ὅπου βρῆκαν καὶ ἀσφάλεια, πού δὲν εἶχαν στὸ ἐρημικὸ χωριουδάκι τους ἀπὸ τοὺς κλέφτες πού κρυβόνταν στὸ γειτονικὸ δάσος. Καὶ ὁ παπᾶς ἀκόμη τοῦ χωριοῦ, ὁ Παπαγιάννης ἀναγκάστηκε νὰ χιυπήσῃ τοὺς κλέφτες καὶ νὰ κάμῃ φόνο, ὁπότε δὲν τιμωρήθηκε μὲν ἀλλὰ ὑποχρεώθηκε ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωαννίνων νὰ μὴ ξαναλειτουργήσῃ.

Ὁ Μέγγλας ἔζησε πολὺ, πέθανε κατὰ τὸ 1940, τὸ κτῆμα του ἀπαλλοτριώθηκε καὶ δόθηκε μέρος στοὺς κληρονόμους του καὶ τὸ ἄλλο στοὺς χωρικοὺς, πού ξαναέχτισαν πάλιν δύο τρία σπίτια. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ Μέγγλας, ὅπως ἀναφέρει ὁ Λαμπρίδης, σεβάστηκε τὴν πολυχρόνια καὶ ἀπαραβίαστη κατοχὴ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Γαρδικόπουλου καὶ ἐπιχορηγοῦσε καὶ αὐτὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὸ μισθὸ καὶ τὴν τροφὴν τοῦ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος τὸ σχολεῖον ὁ εἶχε μέσα στὴν ἐκκλησία—ὅπου μέχρι ἡμέρα γίνεται τὸ πανηγύρι τῆ Δευτέρα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τὸ μεγάλο Γαρδίκι ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐν εἶχε ἄλλο σχολεῖον, καὶ στὸ σχολεῖον αὐτὸ ἔμαθε γράμματα καὶ ὁ γηραιὸς συναξιούχος παπᾶς καὶ δάσκαλος—ἀπόφοιτος τῆς Ἱεροσολίμης Σχολῆς τῆς Νήσου Ἰωαννίνων—Παπαμίχος Γιαννίτας.

Στὸ Γαρδικόπουλο καὶ στὴν ἐκκλησία τὰ Κονίσματα πηγαίνει κανεὶς σήμερα

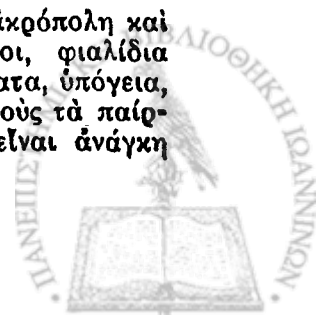
μὲ τὸ αὐτοκίνητο ἀπὸ παρακαμπτήρια γραμμὴ λίγο πρὸ πέρα ἀπὸ τὸ Μεγάλον Μπισδούνη (σήμερα Ἐλεοῦσα). Οἱ Τοῦρκοι λίγο πρὸ τοῦ 1912 εἶχαν κατασκευάσει ἀμαξητὸ δρόμο, πού ξεκινῶντας ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ Μπισδούνη ἔφτανε ὡς τὴν ἀκρόπολη τοῦ Γαρδικιοῦ—πού σώζονται ἀρχαῖα τεῖχη—καὶ πρὸ πέρα στὰ ὄχειρώματα καὶ στὲς στρατιωτικὰς ἐγκαταστάσεις (1).

Στὴν ὁμορφὴ κοιλάδα μεταξὺ Ροδοπιοῦ καὶ Γαρδικιοῦ καὶ πρὸς τὴ Λαφίστα ἀσφαλῶς θὰ ὑπῆρχε ἀρχαῖος μέγας συνοικισμός, κανένα ἄστυ (2). Ὁ ἀρχαιολόγος Ο. Εὐαγγελίδης ἀνακάλυψε τὸ Ναὸ τοῦ Διὸς. Καὶ ἄλλα εὐρήματα ἀνακαλύπτονται (3). Μιὰ πλάκα μὲ δυσανάγνωστη ἐπιγραφή λόγῳ τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου παρμένη ἀπ'

1. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ὄχειρώματα καὶ στὸ Γαρδίκι γιὰ νὰ χτυποῦν πρὸς τὴ Σαδοβίτσα, ἀλλὰ ὅπως καὶ στὸ λόφο στὸ Πέραμα, γιὰ νὰ χτυποῦν πρὸς βορρᾶν ἂν ἐρχόντανε τίποτε ἐχθροὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους πρὸς τὸ Ἀργυροκάστρο καὶ τὴν Κορυτσά.

2. Ὅτι θὰ ὑπῆρχε στὴ θέσῃ αὐτῇ ἄστυ ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὴ λέξη Γαρδίκι. Ἡ Σλαβικὴ λέξη Γαρδίκι ἢ καλλίτερα Γκραδίκι, Γκράδ σημαίνει ἄστυ. Οἱ Σλαῦοι ἐπιδρομεῖς ἔδιναν σλαβικὰ ὀνόματα, ὅσο μποροῦσαν, ἀλλὰ σὲ μερικοὺς μεγάλους συνοικισμοὺς πού δὲν μποροῦσαν ἢ νὰ προφέρουν τὰ ὀνόματά τους ἢ νὰ μετονομάσουν εὐκόλα, τοὺς ἔδιναν τὴν ὀνομασίαν Γκράδ, δηλ. ἄστυ. Καὶ εἴσι ἐξηγεῖται καὶ τὸ πλῆθος τῶν Γαρδικιῶν, ὡς Γαρδίκι τῶν Ἰωαννίνων, τῆς Παραμυθιάς τοῦ Ἀργυροκάστρου.

3. Ἀνακαλύπτονται καὶ στὴν ἀκρόπολη καὶ στὴν κοιλάδα τοῦ Γαρδικιοῦ τάφοι, φιαλίδια, χοές, κοσμήματα, ἀγάλματα, νομίσματα, ὑπόγεια, βωμοί, πλάκες, πού ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς τὰ παίρνουν οἱ ἀρχαιοκάπηλοι. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη ἀπὸ συστηματικὰς ἀνασκαφάς.

ἐκεῖ καὶ χρησιμοποιούμενη γιὰ τὸν ἁγιασμόν στὸ πανηγύρι ἔχει μεταφερθῆ στὸ Μουσεῖον μας. Στὴν κορυφῆ τοῦ λόφου μέσα στὰ δένδρα καὶ στὴ μαγευτικὴ θεὰ πρὸς τὴ λίμνη, τὸ νησί καὶ τὰ βουνὰ τῶν Ἰωαννίνων θὰ ὑπῆρχαν ἀσφαλῶς τόποι λατρίας εἰδωλολατρικῆς. Καὶ ἔνωρις τοὺς εἰδωλολατρικοὺς ναοὺς καὶ βωμοὺς θὰ ἀνικατέστησαν χριστιανικοὶ ναοὶ καὶ προσκυνητήρια μὲ χριστιανικὰ εἰκονίσματα. Καὶ γιαντὸ ἴσως ἀπὸ τότε μένει ὡς ὄνομασία τῆς ὑπέροχης αὐτῆς καὶ ἱερῆς τοποθεσίας τὰ «Κονίσματα». Φαίνεται, ὅτι ἡ σημερινὴ ἐκκλησία—ποὺ εἶναι ἐπ' ὄνοματι τῆς Παναγίας—εἶναι ἡ τρίτη. Ἡ πρώτη ἐκκλησία θὰ ἦτο πρὸ τοῦ 1050, διότι μιὰ εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ, ἀπὸ τὸ Δεσποτικὸ Θρόνον, εἰκόνα ἀξίας, ποὺ τὴν πῆραν στὰ 1941 οἱ Ἴταλοι, ἔφερε χρονολογία 1050, ἐκτὸς ἐὰν ἡ εἰκόνα γραμμὴν στὰ 1050 στόλισε τὴν ἐκκλησία ποὺ ἀργότερα χτίστηκε. Ἡ δευτέρη ἐκκλησία ἦτο δεξιὰ ἀπὸ τὴ σημερινὴ μέσα στὰ δένδρα καὶ σώζεται ὁ σαλέας της χωμένος στὰ χῶματα.

Ἡ τρίτη ἐκκλησία ἡ σημερινὴ χτίστηκε ἐδῶ καὶ 300 περίπου χρόνια, εἶνε γεμάτη τοιχογραφίες καὶ στὸ νάρθηκα ἔχει καὶ ἀγριωπὲς μορφὲς σιτανάδων μαύρων μὲ κέρατα καὶ οὐρές. Ὁ κόσμος τοῦ μεγάλου Γαρδικιοῦ λειτουργεῖται στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ χωριοῦ—ποὺ ἀπόχτησε τελευταία καὶ δικό του ὁμορφο σχολειό. Ἡ ἐκκλησία στὰ εἰκονίσματα λειτουργεῖται στὶς θεομητορικὲς ἑορτὲς καὶ στὶς ἄλλες μεγάλες μας ἑορτὲς, καὶ στὸ πανηγύρι τῆ Δευτέρας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅποτε ἰδιαιτέρως ἐορτάζουν καὶ πανηγυρίζουν οἱ λαχανοκηπουροὶ τῶν Ἰωαννίνων ἐπικαλούμενοι νὰ πνέη πάντοτε πάνω ἀπὸ τὰ σπαρτά των καὶ τὰ λαχανικά των πνεῦμα ἀγαθόν, ἀέρηδες καλοὶ καὶ χρήσιμοι γιὰ τὴν λαχανοκηπουρικὴ.

Βέβαια—δὲν λείπουν ποτὲ τέτοιες εὐσεβεῖς παραδόσεις—λέγει ὅτι ἓνας χωρικὸς ἀπὸ τὸ ἀπέναντι τὸ χωριό, τὴ Ζωνδήλα—σήμερα Ζφοδόχος—στὸν ὕπνο του ἀκουσε ἱερὴ φωνὴ νὰ τοῦ λέγῃ νὰ πάῃ στὸν ὠραῖον αὐτὸν λόφον, νὰ σκάψῃ στὰ πουργάρια

τὰ μεγάλα καὶ θὰ βρῆ δυὸ εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας, οἱ ὁποῖες καὶ βρέθηκαν καὶ γιαντὸ ὁ τόπος ὀνομάστηκε Κονίσματα. Πιθανὸν στὸν καιρὸ ποὺ ἔπεφταν ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τοῦ χρόνου ἢ πρώτη καὶ ἡ δευτέρη ἐκκλησιούλα, τίποτα εἰκονίσματα νὰ ἔμειναν κρυμμένα στὰ χῶματα, τὰ ὁποῖα ἀνακαλοῦσε στὴν ἐμφάνιση ἢ φωνὴ τοῦ θεόσκου. Καὶ συνέβη χέρι βέβηλον Τούρκου νὰ χαράξῃ γραμμὲς ἐπάνω σὲ εἰκόνα γιὰ νὰ τῆς δώσῃ σχῆμα νὰ παίξουν οἱ στρατιῶτες ἐννιᾶρα.

Ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σχολεῖον, τὴ στέρνα, εἶχε ὑπόγεια γιὰ τὰ εἰσοδήματά της, κρεββάτες, ὀντάδες καὶ ἦτο σὰν Μονὴ καὶ εἶχε καὶ μοναχοὺς ὀλίγους ὡς τὰ τέλει σχεδὸν τῆς τουρκοκρατίας.

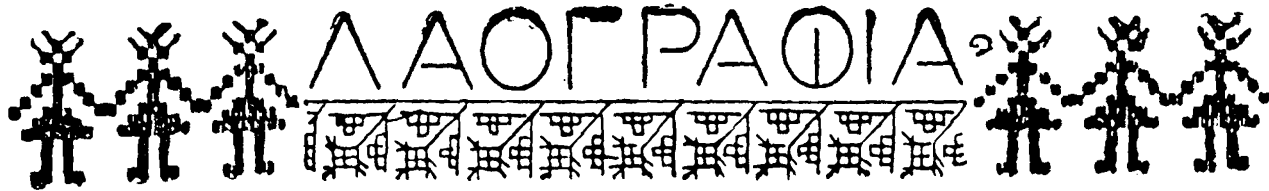
Στὴν ἐκκλησία αὐτὴ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐγίνονταν τακτικὰ ἐκδρομὲς τῶν Γιαννιωτῶν—πρὶν γίνουν τὰ τούρκικα ὀχυρώματα—ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση γίνονταν ἡμερήσιες ἐκδρομὲς πολιτῶν καὶ σχολείων.

Στὰ 1896, ὁ Γιάννης Φωτόπουλος, ἐπίτροπος καὶ στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀϊ-Γιαννιοῦ στὸ Μπισδινόπουλο, ὅπως μὲ πληροφορεῖ ὁ γυιὸς του ὁ Κώστας—μαζὶ μὲ ἄλλων Γιαννιωτῶν ἔκαμε ἐπιτροπὴ νὰ μαζέψουν ἐράνους γιὰ τὴν ἀνακαίνιση τῆς ἐκκλησίας «τῶν Εἰκονισμάτων».

Ἄλλὰ μὲ τὸν πόλεμο τοῦ 1897 σταμάτησε ἡ περισυλλογὴ ἐράνων ἀπὸ φόβο μήπως θεωρηθοῦν ἀπὸ τοὺς φιλύποτους Τούρκους ὅτι μαζεύουν ἐράνους γιὰ τὸ ἑλληνικὸν κομιτᾶτον. Τώρα ἐπὶ Ἑλλάδος Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ μετὰ τὴν ἀπαλλοτριωσὴ ἔχει μόνον λίγα χωραφάκια καὶ ἀποξεῖ ἀπὸ τὶς φροντίδες τῶν Γαρδικιωτῶν καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα μαζεύει ἀπὸ τοὺς πανηγυριᾶτες στὸ πανηγύρι (*), τὸ ὁποῖον εὐτυχᾶ δὲν ἔσβυσεν καὶ αὐτὸ ἀκόμη καὶ ἴσως ὄφει τὴ ζωὴ του στὴ μαγευτικώτατη θεὰ «τὰ Κονίσματα».

4. Πληροφορίες τοῦ Παπαμίχου, τοῦ Χ Κυριακόπουλου καὶ τῆς κόρης του καὶ μαθητῆ μου, τῆς διδασκάλλισας Πολυξένης.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Η ΝΥΦΗ ΠΟΥ ΚΑΚΟΤΥΧΗΣΕ

Ἡ κυρὰ Ρήνη τοῦ Κριτοῦ, τοῦ Δούκα ἡ θυγατέρα.
χρόνους τῆς ράβουν τὰ προικιά, χρόνους τὰ πανωπροίκια
καὶ τὰ κρυφὰ τῆς μάννας τῆς λογαριασμοὺς δὲν ἔχουν.
Τῆς δίνει κι' ὁ παιέρας τῆς καράβι ἀρματωμένο,
τῆς δίνουν καὶ τ' ἀδέρφια τῆς ἀμάξι φορτωμένο,
τῆς δίνει κι' ἡ μαννούλα τῆς τάσι μαργατάρι,
χρυσὸ θρονὶ νὰ κάθεται, μῆλο χρυσὸ νὰ παίξει,
καὶ μούλα χρυσοκάπουλη νὰ περπατῆ καβάλλα.

Μὰ ἦρθε ὁ καιρὸς ὁ δίσεχτος, χρονιὰ κατακαημένη,
πῆραν τὰ χρέγια τὰ προικιά, πῆρε τὰ πλούτ' ἡ ἀρρώστεια,
καὶ μπῆκε ὁ ἄντρας πιστικὸς κι' ἡ νύφη ξενοῦφαίνει.
Μιὰ Κυριακὴ καὶ μιὰ Λαμπρὴ, μιὰ πίσσημην ἡμέρα
τὴν πῆρε τὸ παράπανο, πίκρα πολὺ μεγάλη,
σταυρόδεσε τὰ χέρια τῆς στ' αἰταῖρι τῆς πηγαίνει.

«Θέλω νὰ πάω στὴ μάννα μου, καλὲ μ' στὰ γόνικά μου.

— Ἀρχόντισσα σ' ἔφερα δῶ, φτωχὴ ποῦ θὰ σὲ πάω;

— «Συιόριασέ μου τὰ βουνὰ καὶ πάγω μοναχὴ μου».

Ράχη σὲ ράχ' ἀκούμπησε, λιθάρι σὲ λιθάρι,
καὶ πῆγε κι' ἀποκούμπησε στῆς μάννας τῆς τὴν πόρτα.

Στὸ δρόμον ὅπου πήγαινε, στὰ δάσ' ὅπου περνοῦσε,
παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ μὲ πικραμένα χεῖλη.

«Θέ μου νὰ βρῶ τὶς δοῦλες μου καὶ νὰ μὴ μὲ γνωρίσουν».

Κι' ὁ Θεὸς τήνε συνάκουσε κι' ἡ Δέσποινα τοῦ κόσμου,

κι' ἤρθε τὶς δοῦλες τοῦ σπιτιοῦ στὴ βρύση ποὺ λευκαίαν.

«Ὡρα καλὴ σας λυγερὲς, ὦρα καλὴ, κοπέλλες»

— Καλῶ στη τὴν ξενοῦλα μας, τί θέλεις τί γυρεύεις;

— Νὰ πιῶ νερὸ γιατί διψῶ, κι' ἀπὲ σὰς συντυχαίνω.

Νὰ πῆτε τῆς κυρούλας σας, δούλα τῆς νὰ μὲ πάρη

— Ἐὲν μ' κοπέλλες ἔχουμε, κοπέλλες καὶ κοπέλλια,

κοὶ σένα τί σὲ θέλουμε, σὰν τί δουλιὰ νὰ κάνης;

— Ἐέρω νὰ ὑφαίνω στὸ βλαττί, νὰ ὑφαίνω στὸ βελούδο».

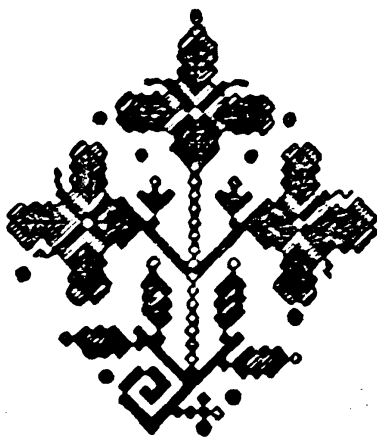

Ἡ μάνα της σὰν ἄκουσε, ἀπὸ τὸ παραθύρι,
 χρυσᾶ παρούσια φόρισε, νὰ πάη νὰ ἰδῆ τὴ δοῦλα.
 «Ποιά ναι ποὺ ὑφαίνει στὸ βλαττί, ποὺ ὑφαίνει στὸ βελουδο;
 κείνη, ποὺ ὑφαίνει στὸ βλαττί, ποὺ ὑφαίνει στὸ βελουδο,
 εἶναι μακρὰ στὴν ξενητεία, εἶναι μακρὰ στὰ ξένα.
 Σύρτε νὰ τήνε βάλετε στὸν ἀργαλειὸ τῆς Ρήνης,
 γιὰ νὰ ξυφάνη τὸ χρυσὸ ποῦναι μισοφτειασμένο»

Τὴν πῆραν καὶ τὴν βάλανε στὸν ἀργαλειὸ νὰ ὑφάνη,
 κι' ὦρο τραγοῦδι ἀρχίνησε, σὰ νάηταν μοιρολόγι.
 «Διασίδι, πολυδιάσίδο, καλοῦ καιροῦ διασμένο,
 διασίδι ὅταν σὲ διάζουμον, ἦρθαν οἱ συμπεθέροι,
 διασίδι ὅταν σ' ἐτύλιγα ἦρθαν μ' ἀρραβωνιάσαν,
 κι' ὅταν σὲ μισοκόπισα, ἦρθαν γιὰ νὰ μὲ πάρουν
 κ' ἡ μοῖρα μου τὸ ἠθέλησε νάρθῶ νὰ σὲ ξυφάνω!».

Κυρὰ ψηλὰ ἦταν τ' ἄκουσε καὶ τῆς ἀπολογήθη.
 «Δοῦλα ποῦθ' εἶν' ὁ τόπος σου, ποῦθ' εἶν' τὰ γονικά σου»;
 — Ἡ μάνα μου Γιαννιώτισσα κι' ὁ κύρης μ' ἀπ' τὴν Πόλη,
 κ' ἐγὼ μαι ἡ Ρήν, ἡ λυγερή, ἡ Ρήν, ἡ μαυρομάτα,
 Κ' ἡ μάνα της κατέβηκε καὶ τὴν σφιχταγκαλιάζει.
 Στὶς σκλάβες της ὁμίλησε, τὶς δοῦλες της φωνάζει
 «Βάλτε νερὸ καὶ λοῦστε την, σύρτε την στὸ χαμάμι
 ἀλλάξτε την, στολίστε την τὴν πρώτη τὴ στολή της.
 καὶ νὰ βαρέσουν τᾶργανα καὶ τὰ γλυκὰ παιγνίδια».

[Συλλογὴ Β. Κ. ΣΑΦΙΔΑ.]

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

Ζ.—ΟΙ ΑΠΟΚΡΙΕΣ

11.—Τὸ «Γαΐτανάκι»

Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Βαληρίας τοῦ Ὄσμαν Πασιά, Κυβερνήτη τῶν Γιαννίνων ἀπὸ τὰ 1897 ἕσαμε τὰ 1906, γιὰ τὸν ὁποῖο μιλήσαμε καὶ πρὶν, ξαναεμφανίστηκε στὴ Γιαννιώτικη ἀποκριάτικη κίνηση τὸ Γ α ῖ τ α ν ά κ ι ⁽⁶⁹⁾.

Στὸ λεξικὸ τοῦ Ἐλευθερουδάκη, στὴ λέξη «γαϊτάνι», βρίσκω τὴν ἐρμηνεία: «γαιετανὸν πλέγμα, ἀπὸ τὴν Γαέταν τῆς Ἰταλίας». Ἡ Γαέτα, εἶναι μιὰ ἱστορικὴ πόλη τῆς Νότιας Ἰταλίας, καὶ μὲ τὴ γειτονικὴ Ἰταλία, ἢ Ἡπειρος, στὸ παρελθόν, ὅπως εἶπαμε κι ἄλλοῦ, εἶχε πάμπολλες ἐπαφές, ἀλλὰ κι ἀναμίξεις ἀκόμα πληθυσμῶν, ἀπὸ τὴν μιὰ καὶ τὴν ἄλλη πλευρὰ. Ἰταλοὶ ἐρχόταν στὴν Ἡπειρο, εἴτε σὰν κατακτητῆς, εἴτε σὰν πολιτικοὶ φυγάδες· κι Ἕλληνες, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρουν τυραννικοὺς δυνάστες, μετανάστευσαν πολλὲς φορὲς στὴν Ἰταλία, ὁμαδικὰ, ἀπαρτίζοντίας, ἔτσι, ἱστορικὰ, διασταυρούμενα ρεύματα· συνεπῶς, κ' ἀλληλοεπιδράσεις, στοὺς τομεῖς τῆς γλώσσας, τῶν ἠθῶν κι ἔθιμων, καὶ τῶν παρόμοιων.

Ἀπὸ τὴν Ἰταλία λοιπὸν, πιθανότατα, ἦρθε στὶς Ἑλληνικὲς χώρες τῆς Βαλκανικῆς ἢ βιοτεχνία τοῦ γαϊτανιοῦ (κορδοιονιῦ), καὶ στὰ Γιάννινα ἰδιαίτερα, σημειώνεται μεγάλη ἢ παραγωγή του. Μ' αὐτὴ κυρίως ἀσχολοῦνται οἱ Ἑβραῖοι· καὶ τοὺς θυμᾶμαι, στὰ παιδικὰ μου χρόνια, νὰ πλέκουν στοὺς μικροὺς τους ἀργαλειούς, μπροστὰ στὶς πόρτες τῶν σπιτιῶν, τὰ ποικιλόμορφα τῆς ἐποχῆς γαϊτάνια ⁽⁷⁰⁾.

Ὁ Νισὴμ Ντεκάστρο, παλῆς ἐμπορευόμενος Γιαννιώτης, μὲ πληροφοροεῖ ὅτι, κατὰ κάποιον ταξίδι του στὴ Σικελία, εἶδε ἐκεῖ εἰκονογραφημένο δελτάριο, πὸ ἀναπαριστοῦσε, αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ παιγνίδι, τὸ Γαϊτανάκι, ὅπως πρὶν τὸ περιγράψαμε. Ἀλλὰ καὶ ὁ ὑποφαινόμενος, καλὰ θυμᾶμαι, ὅτι εἶδα κάποτε στὸ Λεξικὸ τοῦ Λαρούς, παρόμοια εἰκόνα, πὸ ἤμωσ τώρα δὲ μοῦ στάθηκε εὐχολο νὰ τὴν ξαναυρῶ· γιὰτὶ, δὲ θυμᾶμαι πιά τὴ γαλλικὴ λέξη, πὸ ἐποπτικὴ τῆς ἐπεξήγηση ἀποτελοῦσε ἢ εἰκονιζόμενὴ παιδιὰ.

Δὲν μπορεῖ λοιπὸν νὰ ἀποκλείσῃ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι, τὸ «Γαιετάνιο πλέγμα», μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ δικὸ μας ἀποκριάτικο Γαΐτανάκι, πὸ μᾶς ἔρχεται, παλιὰ, ἀπὸ Ἰταλοὺς τῆς ἀντικρινῆς Νότιας Ἰταλίας. Πολλὲς παλιῆς, δικῆς μας ἀποκριάτικες ἐκδηλώσεις, μοιάζουν πολὺ μὲ ἀντίστοιχες ἐκδηλώσεις τῆς γειτονικῆς χώρας.

Ὁ Γεώργιος Παπανικολάου ἢ Μπαμπούρης, ἀλλὰ κ' ἄλλοι, μὲ βεβαιώνουν ὅτι τὸ Γαΐτανάκι σὰν ἀποκριάτικο παιγνίδι, πρωτοπαίχτηκε στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸν ὄπλαργηγὸ Γ ρ ἰ β α, τὸ γνωστὸ ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1854, κατὰ τὸ ὁποῖο ὅμωσ αὐτὸς, δὲν ἔφτασε, παρὰ μονάχα ἕσαμε τὸ Κοῦσιλιό, μιὰ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννινα ⁽⁷¹⁾.

Δὲν εἶναι ὅμωσ σ' αὐτὴ τὴν ἀφιξὴ του στὴν Ἡπειρο, πὸ μπῆκε αὐτὸς καὶ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 42.

κάθησε μέσα στα Γιάννινα—ούτε κι' ήταν, άλλωστε, τότε, αὐτὸ δυνατό. Ὁ Γρίβας, μπήκε στὰ Γιάννινα, στὰ 1847, ὅταν εἶχε στασιάσει, ὄχι ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ κατὰ τοῦ Βασιλιᾶ τῆς Ἑλλάδας, Ὁθωνα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτῆς του τῆς ἀποστασίας, κατέφυγε στὸ—γειτανικὸ—Τούρκικο ἔδαφος, ὅπου κι' ἔγινε δεκτός, ὕστερα ἀπὸ σχετικὸ Ἀγγλικὸ διάβημα, καὶ κατέληξε, μαζί μὲ τὰ τρακόσια παλληκάρια του, στὴν Ἡπειρώτικη πρωτεύουσα. Κι' οἱ μὲν ἄντρες του, στρατωνίστηκαν στὰ χάνια τῆς πόλης· ὁ ἴδιος δὲ, κατὰ μιὰ μὲν πληροφορία, κατέλυσε στὸ νεόκτιστο τότε σπίτι τοῦ Βραζέλη· κατὰ τὸν ὑπέργηρο ὅμως Γεώργιο Δῆμο, παλιὸ Γιαννιώτη, σὲ κάποιον σπῆτι, ρυμοτομημένο τώρα, ἀντικρου ἀπὸ τὸ τωρινὸ Γυμνάσιο Θελέων. Ἰσαμε μάλιστα τὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας, ζοῦσε στὰ Γιάννινα μιὰ πανύψηλη λυγερὴ γριὰ μὲ κάτασπρα μαλλιά, ποὺ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο μαντήλι της, φοροῦσε κι' ἓνα κόκκινο φεσάκι, καὶ ποὺ ἦταν ἡ νοικοκυρὰ τοῦ σπητιοῦ, ὅπου εἶχε καταλύσει ὁ Γρίβας· ἦταν δὲ γι' αὐτὸ γνωστὴ ἀπὸ τὸ εὐτράπελο γιαννιώτικο κοινὸ, σὰ... Γρίβαινα.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ περιστατικὸ, ἀλλὰ κι' ἀπ' τὸ κατοπινὸ γενικότερο κίνημα ποὺ ἀκολούθησε στὰ 1854, ὁ δρόμος ποὺ βρισκόταν τὸ σπίτι ἐκεῖνο, ὀνομάστηκε ἀπὸ τὸ Δῆμο Ἰωαννιτῶν ὁδὸς Γρίβα. Ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἀπόγονοι τοῦ στὸ Κοτσελιὸ νοικοκύρη τοῦ σπιτιοῦ ὅπου ἔμεινε καὶ πολέμησε κατὰ τὸ κίνημα αὐτὸ ὁ Γρίβας, ὀνοματίστηκαν κι' αὐτοὶ καὶ παραγκωμιάστηκαν Γριβαῖοι. —Γρίβα, ἐπίσης, ἐπιθετο πῆραν καὶ πολλὲς οἰκογένειες ἄλλων χωριῶν, ἀπόγονοι, ἐπιχώριων παλληκარიῶν ποὺ εἶχαν τότε καταταγῆ στὸ σῶμα τοῦ Γρίβα.

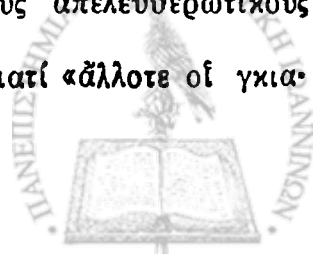
Δὲν ξέρουμε ἀκριβῶς, μὲ ποιά εὐκαιρία—πιθανότατα, καιρὸ ἀποκριᾶς—καὶ κάτου ἀπὸ ποιὲς λεπτομέρειες, διδάχτηκε ἀπὸ τὸ Γρίβα καὶ παίχτηκε στὰ 1847, ἢ 1848 τὸ Γαϊτανάκι· οὔτε κι' ἂν ἐπαναλήφθηκε ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες, καὶ γιὰ πόσο χρονικὸ διάστημα, τὸ παίξιμό του. Σύμφωνα ὅμως μὲ τὰ γραπτὰ τοῦ Νισσιμ Ντεκάστρο, τὸ Γαϊτανάκι ξαναεμφανίζεται στὰ ἱστορικὰ τῶν Γιαννίνων κατὰ τὸ 1898, μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου τοῦ 97 καὶ τῆς ἀνακωχῆς ποὺ ἀκολούθησε.

Πολὺς τότε τούρκικος στρατὸς, γύριζε στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Οἱ Χριστιανοὶ τῶν Γιαννίνων, κατὰ τὴ διάρκειά τους, ὅσοι ἦταν ξένοι ὑπήκοοι, ἢ εἶχαν τὸν τρόπο νὰ τὸ ἐπιτύχουν, εἶχαν καταφύγει στὴ λεγόμενη τότε συνοικία τῶν Προξενείων, ποὺ ἀρχίζε μετὰ τὸ τούρκικο Νεκροταφεῖο τοῦ Τζαμιοῦ τοῦ Λιάμ, κι' ἡ περιοχὴ αὐτὴ, εἶχε ὀργανωθῆ κι' ἀμυντικὰ, μὲ ὁδοφράγματα, πολεμιστρὲς καὶ τὰ παρόμοια.

Οἱ Τούρκοι, φυσικὰ, τῶν Γιαννίνων, ἦταν ἐξαγριωμένοι κατὰ τῶν γκλαούριδων· καὶ μετὰ τὴν ἥττα μας, δημιουργήθηκε ἐδῶ, δικαιολογημένα ἄλλως τε, φόβος ἐκδήλωσης ἐπιθετικῶν ἀπὸ μέρος τους κατὰ τῶν Χριστιανῶν διαθέσεων καὶ σφαγῶν (¹²). Ἀκολούθησε ὅμως ἡ ἀνακωχὴ. Ὁ—καινούργιος τότε—Τούρκος Στρατηγὸς—ὁ Ὁσμάν Πασσιᾶς—ἦταν ἄνθρωπος μετρημένος καὶ δραστήριος· κι' ἀποφεύχτηκαν οἱ ἀκρότητες.

Κατὰ τὶς πρώτες μετὰ τὴν τακτοποίηση αὐτὴ Ἀποκριᾶς, οἱ Γιαννιώτες, ἀπὸ τὴ χαρὰ τους γιὰ τὴν ἀπόφυγαν τὶς καταστροφές, ρίχτηκαν μὲ τὴν ψυχὴ τους στὸ ἀποκριάτικο γλέντι. Καὶ μέσα στὴν παραφορὰ τους, ἔχοντας πάρεϊ θάρρος ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Πασσιᾶς, ἦταν κι' αὐτὸς ζωηρὸς καὶ γλεντζῆς, θέλησαν ν' ἀγνοήσουν τὸ περιστατικὸ ὅτι, πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια, τὸ Γαϊτανάκι, εἶχε ἀπαγορευθῆ ἀπὸ τὶς Τούρκικες ἀρχές, γιὰ τὴν, φυσικὰ, οἱ ραγιαδες—καὶ τοὺς κατηγορήσαν μάλιστα γι' αὐτὸ—εἶχαν βρῆ μὲ τὸ παίξιμό του τρόπο (π.χ. μὲ γαλανόλευκα χρώματα), νὰ ἐκδηλώνουν συνθηματικὰ τὰ ἐθνικά τους φρονήματα καὶ τοὺς ἀπελευθερωτικὸς τους πόθους.

Ὁ Ντεκάστρο, γράφει ὅτι, ἡ ἀπαγόρευση, εἶχε βγῆ, γιὰ τὴν ἀλλοτε οἱ γκλα-

ούρηδες, στο παίξιμό του ἐπάνω, ἄλλαζαν συνθήματα καὶ συνεννοοῦντο». Αὐτὸ, δὲ φαίνεται καὶ τόσο πιστευτὸ· δὲν εἶχαν τάχα οἱ ὑπόδουλοι τῶν Γιαννίνων ἄλλους τρόπους, χρόνους καὶ τόπους γιὰ παρόμοιες συνεννοήσεις καὶ ἀλλαγές συνθημάτων; Πιθανότερο φαίνεται, οἱ Ρωμηοὶ τῶν Γιαννίνων, μὲ τὰ περιστατικὰ τοῦ 1877—τὸν καινούργιο δηλ. Ρουσσοτουρκικὸ πόλεμο, καὶ τὸν πολλοστὸ ξεσηκωμὸ τῶν ραγιαδῶν στὴν Ἡπειρο—νὰ βρῆκαν εὐκαιρία, κατὰ κάποιον τρόπο, νὰ ἐκδηλωθοῦν κι' αὐτοὶ, καὶ νὰ ἐπακολούθησαν ἀπὸ μέρος τῶν Τούρκων κατασταλτικὰ, κάθε μορφῆς ἐθνικιστικῆς ἢ κρυπτοεθνικιστικῆς ἐκδήλωσης μέτρα. Κατόπι, ἐπακολούθησε τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου (1881) κι' ἡ ἀπ' αὐτὸ καθορισμένη, περίφημη στὴν ἱστορία τοῦ τόπου, Β ε ρ ο λ ί ν ε ι ο γ ρ α μ μ ῆ, πού, κατὰ πρόταση τοῦ Συνεδρίου, θὰ περιλάμβανε στὰ ὑπὸ ἀπελευθέρωση ἐδάφη, καὶ τὴν Ἡπειρο, μόνο ὅμως ἴσαμε τὸν Καλαμᾶ. Ἀπὸ τότε, ἡ «Βερολίνειος γραμμὴ», βρισκόταν στὸ στόμα τοῦ κάθε ραγια Γιαννιώτη, ἀκόμα καὶ τοῦ πῶ ἀγράμματος. Καινούργιες ἐπίσης ἐκδηλώσεις εἶχαμε στὴν Ἡπειρο, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἄτυχης Δεληγιάννικης ἐπιστράτευσης τοῦ 1885 - 1886. Ἐνισχυτικὸ αὐτῆς τῆς ἄποψης, εἶναι ὅτι, κατὰ τὴς Ἀπόκρεω τοῦ 1886, ὁ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς στιχοπλόκους τῶν Γιαννίνων Κῶτσιο Μπαλωματῆς, κατὰ τὴ σινηθισμένη σατιρικὴ ἀνασκόπηση τῶν περιστατικῶν τῆς χρονιάς, ἔκανε λόγο καὶ γιὰ τὴν Δεληγιαννικὴ αὐτὴ ἐπιστράτευση. Κατὰ τέτοιο ὅμως τρόπο, πού σὰν ἔφτασε στ' αὐτιά τῶν Τούρκων, διέταξαν τὴν ἄμεση σύλληψή του. Καὶ τὸν εἶχαν ἔτοιμο γιὰ μακρυνὴ ἔξορία, ἂν δὲν ἐπενέβαιναν οἱ Κοινοτικὲς Ἀρχές τῆς πόλης, καὶ δὲν κατώρθωναν νὰ ξεγελάσουν καὶ νὰ μαλακώσουν τοὺς Τούρκους. Οἱ ὁποῖοι, ἀνακάλεσαν μὲν τότε, τὴν ἔξορία καὶ τὴν σύλληψη του, ἀπαγόρευσαν ὅμως, καὶ στὸν Κῶτσιο, ἀλλὰ καὶ στὸ Ζήκα, νὰ σατιρίσουν, ὅπως ἦταν ἡ συνήθεια, τὰ γεγονότα τῆς χρονιάς.

Στὰ 1897, καινούργιες πάλι ἐλπίδες θὰ γεννήθηκαν στοὺς ἀνυπόμονους γιὰ λευτεριά Γιαννιώτες, γιὰ πραγματοποίησι τῆς Βερολίνειας γραμμῆς.—Τὶ στό καλὸ!.. Ἀπὸ τὰ Γιάννινα, φαινόταν κι' ὅλας, πρὸς τὰ ἀνατολικά, τὰ ἐλεύθερα βουνὰ· καὶ πρὸς τὰ νότια, τὸ «ἐλληνικὸ», τὸ συναντούσαμε στὸ γιοφύρι τῆς Ἄρας!.. Καὶ μιὰ πού εἶχαν γλυτώσει τὸ φοβερὸ κίνδυνον τῆς καταστροφῆς, στὴς ἀπόκριες τοῦ 1898, ξαναθυμήθηκαν καὶ ξανάπαιξαν τὸ ἀπαγορευμένο γαϊτανάκι, πού τοὺς θύμιζε τὸ 1847, τὸ 1854, τὸ Κοισελιὸ, τὸ Γρίβα καὶ τὰ παληκάρια του.

Ὁ Γλεντζῆς Πασᾶς τοῦ 1898, (ὁ Ὀσμὰν Πασᾶς ὁ Τάταρος, ὁ γνωστὸς μας φιλοχριστιανὸς), δὲν εἶχε ποτέ του ἰδωμένο παρόμοιο παιγνίδι. Κι ἐπειδὴ τοῦ ἔκανε πολλὴ ἐντύπωση, ζήτησε γι' αὐτὸ πληροφορίες ἀπὸ τὸ Τουρκογιαννιώτικο αὐλικὸ του περιβάλλον, πού κατὰ φυσικὸ λόγον—οἱ Τουρκογιαννιώτες, δὲν χώνευαν τοὺς συντοπίτες τους ραγιαδες—κατασυκοφάντησαν τοὺς Ρωμηοὺς: Πῶς, ἀλήθεια, αὐτοὶ ν' ἀνεχόταν τοὺς κλαφίριδες, σώους καὶ ἀβλαβεῖς, νὰ γλεντοκοποῦν, μὲ τὴν ἀνοχὴ—λὲς τὴν ἐπιδοκίμασία—τοῦ γλεντζῆ Τάταρου Πασιᾶ, ἀνοιχτὰ, σχεδὸν προκλητικὰ γιὰ τὸ ντόπιον τούρκικο στοιχεῖο;

Ἐδωσαν, λοιπὸν, φαίνεται, τόσο βαρεῖς ἐξηγήσεις καὶ πληροφορίες γιὰ τοὺς χριστιανοὺς τῆς πόλης, ὥστε παρὰ τὴς διαμαρτυρίες τους ὅτι τὸ γαϊτανάκι ἦταν ἓνα παλὸν κι' ἄθῶο παιγνίδι, ὁ Πασιᾶς, βρέθηκε στὴν ἀνάγκη—γιὰ νὰ σώσῃ ἴσως καὶ τὰ προσχήματα—νὰ ἀπαγορεύσῃ ξανά τὸ παίξιμό του.

Ἀπὸ τότε λοιπὸν αὐτὸ, δὲν ξαναφαίνεται στὴς Γιωννιώτικες Ἀποκριές, παρὰ μόνο στὰ 1906.

Πρωτοστάτης στὸ ξανανάστεμά του, ἦταν ἓνας παλὸς Μπαντίδος: Ὁ ἐβδομηντάρης, κι' ἀσπρομάλλης πιά, Πᾶνος Ἀλευράς. Ἦταν ἡ τελευταία χρονιά πού κυβέρνησε στὰ Γιάννινα καὶ στὴν Ἡπειρο ὁ καλὸς Ὀσμὰν Πασιᾶς. Ὁ ἀντιαλβα-

νισμός του κι' ἡ συμπάθειά του πρὸς τοὺς χριστιανοὺς τῶν Γιαννίνων, εἶχαν φτάσει στὸ ἀκρότατο σημεῖο τους, κι' εἶχαν δημιουργήσει ὀξυτήτες. Τότε ἦταν πού ὁ Πᾶνος Ἀλευρᾶς κι' οἱ ἄλλοι, σκέφθηκαν νὰ ζητήσουν τὴν ἄδεια νὰ ξαναπαίξουν τὸ γαϊτανάκι.

Ὅταν μπῆμι τοῦ Τριώδ'
οἱ μπαντίδ' μαζεύκαν ὄλι'
γιὰ νὰ βροῦν ἕναν τσαρὲ
πῶς θὰ βγάλουν ντισκιρὲ,

ὅπως τραγούδησε κι' ὁ λαϊκὸς στιχοπλόκος.

Καὶ τὸν βρῆκαν, ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὰ ἐπόμενα, αὐτὸν τὸν τρόπο' καὶ πῆραν καὶ τὴν ἄδεια.

Ἐτοιμάστηκαν λοιπὸν, αὐτοὶ καὶ τὰ συνεργά τους: τὸ κοντάρι, οἱ πολύχρωμες κορδέλλες, οἱ φορεσιῆς, οἱ βιολιτζίδες, καὶ κάτου ἀπὸ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἀσπρομάλλη λεβέντη, τοῦ Πάνου Ἀλευρᾶ, ξαναεμφανίστηκε στὰ Γιάννινα τὸ περίφημο Γαϊτανάκι τοῦ Γρίβα, πού θύμιζε, Ἑλληνα Βασιληᾶ, Κοτσιλιὸ, ρωμέϊκο, λευτεριά...

Μποροῦμε—καὶ πρέπει—ν' ἀναφέρουμε μερικὸς ἀπὸ τὴν παρέα τῶν ἔντεκα πού τὸ ξανάπαιξαν ὕστερα ἀπὸ ὀχθρὰ χρόνια ἀπαγόρευσης: Τὸ Πᾶνο τὸ Ζιγκόπουλο ἢ Λαναρᾶ, τὸ μακαρίτη Γιῶργο Συρμακέση, τὸ χρυσοκεντητῆ, τὸ Νικόλα Ζαλοκώστα ἢ Μπαντόνα, τὸ ράφτη τὸ Μάνθο, τὸ γνωστότατο πανύψηλο ἐπιστάτη τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς Χρῆστο Πανάγο, τὸν Ταμπάκο τὸ Γεώργη, τὸν ὁμώνυμό του καφετζῆ, κι' ἄλλους.

Τὸ γαϊτανάκι τοῦ 1906, εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία: εἶχαν ἀρχίσει τότε οἱ μνήσεις στὴν ἐπαναστατικὴ καὶ κατασκοπευτικὴ τῆς πόλης ὀργάνωση, τὴ γνωστὴ «Ἡπειρωτικὴ Ἐταιρεία» (79), κι' οἱ μνημένοι, ἔδιναν ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ σημασία, στὸ συμβολικὸ κι' ἀναμνηστικὸ αὐτὸ παιγνίδι. Ἡ χειρονομία αὐτὴ ἑνὸς παληοῦ Μπαντίδου, ἦταν μιὰ συμβολικὴ πράξη τολμηρῆς κρυφοεθνικῆς διακήρυξης, καὶ μιὰ ἔμμεση κραυγὴ ἀπελευθέρωσης. Κι' ὁ κόσμος πού, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, διαισθανόταν τὴν ἀσυγκράτητη αὐτὴ, κραυγὴ δὲν κατέκρινε τὸν ἐβδομηνητάρη μπαντίδο, πού θέλησε νὰ κλείσῃ τὴ ζωὴ του μὲ μιὰ παρόμοια, σὲ μορφή παιδιᾶς ἐθνικῆς χειρονομία. Οἱ παληότεροι μπαντίδοι, ἀψηφοῦσαν, πάντοτε, τὰ πάντα, σὲ κάθε περίπτωσι ἀποφασιστικῆς προσπάθειας τῆς μητέρας Ἑλλάδας, νὰ ὀλοκληρώσῃ τὴν ἐθνικὴ τῆς κυριαρχία καὶ νὰ φέρῃ ἐλπίδες στοὺς ὑπόδουλους ἀδελφοὺς.

Ἔτσι, στὴν ἱστορία τῶν Γιαννίνων, τὸ Γαϊτανάκι, φαίνεται, καθαρὰ νὰ παίρνῃ τὸ χαρακτῆρα ἑνὸς σύμβολου, κι' ἑνὸς ἀπὸ τὰ παντοδαπὰ ἐκεῖνα μέσα, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ὑπόδουλος ἠπειρώτης εὔρισκε πάντοτε, θαρραλέα, τρόπο νὰ μεταδίνῃ καὶ διαδηλώνῃ συνθηματικὰ τὴ χαρὰ πού τὸν πλημμύριζε καὶ τὴς ἀσίγαστες ἐλπίδες του, σὲ κάθε περιστατικὸ πού δημιουργοῦσε πρόσφορη γι' αὐτὸς κατάστασι, ἀλλὰ καὶ κάθε ἀποκρηὰ τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης γι' αὐτὸν ἐποχῆς.

Κι' οἱ Τοῦρκοι πού τοὺς ἔννοιωθαν, γι' αὐτὸ καὶ κάθε φορὰ τοὺς σφίγγαν τὰ χαλινάρια.

Τὸ γαϊτανάκι τῆ χρονιὰ ἐκείνη, παίχτηκε ἀπὸ τὸν Πᾶνο Ἀλευρᾶ, καὶ στὸ Νησι καὶ στὸ Πέραμα. Κι' ἐκεῖ, βέβαια, οἱ σχετικὲς ἐκδηλώσεις, ἦταν πιὸ θαρραλέες (74).

69. Ἐπειδὴ εἶναι πιθανὸ νὰ ὑπάρχουν ἀναγνώστες, πού δὲν θὰ ξέρουν, τί εἶναι οὔτε καὶ πῶς παιζόταν, αὐτὸ, τὸ κατὰ πάσα πιθανότητα, ὄχι Ἑλληνικῆς προέλευσης ἀποκριατικὸ παιγνίδι, θὰ κάνω ἐδῶ μιὰ σύντομη περιγραφή του:

Φαντασθήτε έναν, μεγάλου μήκους στρογγυλό ξύλινο στύλο, οά μεγάλο κοντάρι σημαίας, ύψους ίσαμε τρία και περισσότερο μέτρα πού τὸ ἐπάνω του ἄκρο ἦταν σκεπασμένο, μὲ προεξέχοντα λιγάκι ξύλινο δίσκο. Καρφωμένες στὴν κορυφή του, κατὰ ἴσες ἀποστάσεις, ἐπεφταν πρὸς τὰ κάτω ἔντεκα μακρὲς, ποικίλου χρώματος κορδέλλες. Ἰσοῦριθμοὶ μεταμφοισμένοι, κατὰ διαδοχὴ ἀντρας-γυναῖκα, κρατώντας ὁ καθένας τούς μιά ἀπὸ τὶς πολύχρωμες ἐκείνες κορδέλλες, ἀνοιγόταν σὲ κύκλο, ἴσης περιήπου μὲ τὸ ὕψος τοῦ κονταριοῦ διάμετρον, ἔτοιμοι γιὰ τὸν κυκλικὸν τους χορὸν. Ὅταν ὅλα ἦταν ἔτοιμα, μὲ τὸν ἦχο κατὰλληλης μουσικῆς, οἱ γαϊτανοφόροι, ἐκείνοι πού εἶχαν ἄρτιο ἀριθμὸν, κατὰ ἀντίθετη διεύθυνση πρὸς ὅσους εἶχαν περιττό, χόρευαν, σχηματίζοντας δυὸ κυματιστὲς γραμμὲς, πού ἀλληλοδιάδοχα χαρασσόταν, μιά πρὸς τὰ μέσα καὶ μιά πρὸς τὰ ἔξω τῆς γραμμῆς τοῦ πρὶν ἀπὸ τὸ ξεκίνημά τους βασικοῦ κύκλου. Ἐτσι, ὁ κάθε χορευτὴς, ἄφηνε τὸν ἀμέσως γειτονικὸν του, τῆς ἀντίθετης μ' αὐτὸν φορᾶς, μιά πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ μιά πρὸς τὰ ἀριστερά του. Μὲ τὸν τρόπο, αὐτὸ, σιγά-σιγά, στὴν κορυφὴ τοῦ κοντοῦ, σχηματίζοταν ἓνα ψαθωτὸ πλέγμα, καμωμένο ἀπὸ τὰ διασταυρωνόμενα τμήματα τῶν πολύχρωμων ταινιῶν. Ὅταν αὐτὸ προχωροῦσε, ἴσαμε σημεῖο, πού τὸ μήκος τῶν ταινιῶν πού ἀπόμεναν ἀκόμα ἄπλεχτες, δὲν ἐπέτρεπε τὸν ἀνετο χορὸν τῶν γαϊτανοφόρων, μὲ ἓνα σημεῖο τοῦ ἀρχηγοῦ, οἱ χορευτὲς, ἄλλαζαν διεύθυνση, καὶ ἐξακολουθώντας, ἀντίθετα τώρα, τὸν ἴδιον τρόπο χοροῦ, ἐπέλεκαν ρυθμικὰ τὸ δικτυωτὸ πλέγμα πού εἶχαν σχηματίσει.

70. Ἐνα εἶδος γαϊτάνι, πλέκαμε θυμᾶμαι καὶ μεῖς ὅταν εἶμαστε μικροί, περισσότερο γιὰ παιγνίδι κ' ἀπασχόληση: Παίρναμε ἓνα γκούργκλα (γκούργκουλα=καρούλι τῆς μηχανῆς ραψίματος), καρφόναμε στὴ μιά του στρογγυλὴ ἐπιφάνεια, ἴσαμε πέντε θαρῶν καρφάκια, καὶ πλέκαμε—μονόχρωμο ἢ πολύχρωμο, ἀνάλογα μὲ εἰδικὴ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ κλωστή—γαϊτάνι, περνώντας κάθε θηλία, ἐπάνω ἀπὸ τὸ νῆμα μὲ τὸ ὁποῖο εἶχαμε τρυγυρῶσει τὰ καρφιά. Αὐτοῦ τοῦ τύπου τὸ γαϊτάνι, τὸ λέγαμε, ὅπως καὶ μερικὰ ἄλλα, κορδόνι.

Καὶ σιὸ Γαϊτανάκι ἐπίσης, οἱ ταινίες πού κρατοῦσαν στὰ χέρια οἱ προσωπιδοφόροι τῶν ἀπόκρουων δὲν ἦταν στὴν πραγματικὴ γαϊτάνια, ἀλλὰ πολύχρωμες κορδέλλες ἴσως αὐτές, παλιὰ, νῦν χειροποίητες: τὸ παιγνίδι ὅμως, δὲν πῆρε, πιστεύουμε τὸνομά του ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ταινιῶν, ὕλλὰ ἀπὸ τὸ πλέξιμό τους—μὲ τὸ χορὸν—ἀπάνου στὸν κοντὸ, πού ἄφηνε τὴν ἐντύπωση ἑνὸς κυλινδρικοῦ γαϊτανιοῦ, σὺν ἐκείνῳ περιήπου πού πλεκόταν σιὸ γκούργκουλα.

71. Γιὰ τὸ ἀπελευθερωτικὸ αὐτὸ κίνημα, δὲς καὶ Κ Παπυγεωργίου, Ἡ Ἡπειροθεσσαλικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1854, σιὸ Περιοδικὸ «Ἡπειρ. Ἐστία» 1954 σελ. 945 καὶ ἐπ., ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

72. Γιὰ ὅλα αὐτὰ, δὲς Ἄλεξ. Λιβαδέα, Ἐνθυμήσεις ἀπὸ τὸ 1897, σιὸ περιοδικὸ «Ἡπ. Ἐστία» 1956, σελ. 331 καὶ ἐπ.

73. Γι' αὐτὰ, δὲς τὴν τελευταία παράγραφο τοῦ ὕποκεφ. 5, κεφ. Ζ' τῆς παρούσης ἐργασίας.

74. Εἶχαν πιά παρῶδοθῆ τὰ χειρόγραφα μου αὐτὰ σιὸ τυπογραφεῖο, ὅταν, ὕστερα ἀπὸ ἔρευνες, τὶς ὁποῖες ἔκανε ὁ κ. Δ. Λουκατοῦ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου Ἀθηνῶν, κατόπι ἀπὸ παράκληση τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, πρὸς τὸ ὁποῖο εἶχε ἀποταθῆ ὁ ὑποφαινόμενος, πῆρα μιά, πολὺ γιὰ τὸ θέμα πού μᾶς ἀπασχολεῖ διαφωτιστικὴ καὶ ἐκτενὴ ἐπιστολή του, πού μᾶς δίνει τὶς πιὸ κάτω πληροφορίες γιὰ τὶς ὁποῖες, εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν κ. Λουκάτο, κ' ἀπὸ δῶ:

«Σιὸ βιβλίον τοῦ Arnold Van Gennep: *Manuel de Folklore Francais Contemporain*, τομ. 13, Paris 1947, σελ. 1111, ἀναφέρεται ὅτι, οἱ χοροὶ, εἶναι ἀπαραίτητο συντρόφεμα τῶν ἀποκριάτικων γιορτῶν. Εἶναι κ ὕ κ λ ο ι γύρω σιὴ φωτιά. καὶ χοροὶ τύπου Φ α ρ α ν τ ὀ λ α ς, συνήθως ἄλυσσιδες, πού προχωροῦν μὲ πηδήματα... Στὴν περιοχὴ *Bouches du Rhône*, γινόταν χοροὶ -μπιλέτα, πού τοὺς χόρευαν πιὸ πολὺ τὶς τρεῖς τελευταῖες μέρες τοῦ Καρναβαλιοῦ (μαρτυρία τοῦ 1826), καὶ πού εἶχαν ὀνόματα *Olivettes* (ἐλήτσες), *Bergères* (ποιμενίδες), *Jarretières* (καλτσοδέτες), *Cordelle* (κορδέλλα), κ. ἄ.

»—Σχετικὸ (ὡς πρὸς τὸ κεντρικὸ ξύλο), εἶναι καὶ τὸ παιγνίδι *Mât de cocagne*, πού τὸ παίζουν τὸ Καρναβάλι, ἀνεβαίνοντας σὲ γλυστερὸ κοντάρι, γιὰ ν' ἀρπάξουν φρούτα ἢ δῶρα σιὴν ἄκρη του.

»—Σιὸς ἑλληνικὲς παροιμίες τοῦ I. Βενιζέλου (Παροιμῖαι δημῶδεις, ἔκδ. Β' ἐν Ἐρμούπολει, 1867), σιὴ σελ. 118 ἀριθ. 13, καταχωρίζεται ἡ παροιμία: «Κάθε μέρα δὲ χορεύουν τὸ γαϊτάνι», μὲ τὴν ἐρμηνεία ὅτι, «συχνὰ, δὲν γίνονται αἱ πολυδάπαναι ἐορταί».

»—Μοῦ γράφει ἐπίσης φίλος μου ἀπὸ τὴ Γαλλία, ὁ λαογράφος—συγγραφεὺς κ. Roger Lecotté τὰ πιὸ κάτω: «Ὁ χορὸς τῆς *Cordelle* (δηλ. τὸ γαϊτανάκι, ὅπως τοῦ τὸ εἶχα περιγράψει), εἶναι πολὺ γνωστὸ σιὴ Γαλλία, κ' οἱ λαογραφικοὶ ὄμιλοι μας, τὸ χορεύουν ἀκόμα. Τὰ ὀνόματά του εἶναι: *Danse de la Cordelle* (χορὸς τῆς Κορδέλλας), *danse du Mai* (χορὸς τοῦ Μαγιοῦ), *danse des rubans* (χορὸς τῶν ταινιῶν).—Τὸν ἔχω καλὰ ἰδῆ, κ' εἶναι ἓνας κυκλικὸς χορὸς, πού τυλίγει κορδέλλες, μεγάλες ἢ μικρὲς, (*rubans ou cordelles*), γύρω ἀπὸ τὸν κοντὸ, ἔπειτα τὶς ξετυλίγει, χωρώντας ἀντίθετα, φαίνεται ὅμως ὅτι παλιότερα, εἶχε καὶ φιγοῦρες ζίγκ—ζίγκ, πού μὲ κάποιον τρόπο ἔπλεκαν κ' αὐτές τὶς κορδέλες, γύρω σιὸ κοντάρι. Πάνω σιὸ κοντάρι, δένεται ἓνα μπουκέτο λουλούδια, γι' αὐτὸ τὸν λένε καὶ Μάη.

—Κατ' ἀρχήν, ὁ χορός αὐτός, εἶναι ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας (*Languedoc* καὶ *Provence*), καὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τοξίδεψε ἀπὸ κεῖ μετὰ τὴ Μεσόγειο στὶς ἄλλες χώρες».

»—Μοῦ ἔγραψε ἐπίσης ἀπὸ τὴ Νεάπολη τῆς Ἰταλίας ὁ Λαογράφος - Καθηγητὴς *Raffaele Corso* τὰ ἑξῆς: «Στὸ βιβλίον τοῦ *Pitrè, Famiglia-Casa-Vita*, ποῦ εἶναι ὁ 25ος τόμος τῆς σειρᾶς: «*Bibliotheca delle tradizioni Popolari Siciliane*» καὶ ποῦ τυπώθηκε στὸ *Palermo*, τὸ 1913 στὶς σελ. 274 κ. ἑ., ἀναφέρεται ὁ χορός αὐτός, μετὰ τὸ ὄνομα *Polca della Cordella*, καὶ παρουσιάζεται ἐκεῖ σὲ εἰκόνα. Πρόκειται, λέει, γιὰ χορό, ποῦ τὸν ἐκτελοῦν 24 μεταμφιεσμένοι, κρατώντας 24 κορδέλλες μετὰ διαφορετικὰ χρώματα, καὶ ποῦ εἶναι δεμένες σ' ἓνα κοντάρι».

12.—Τὰ μαχμουρλούκια

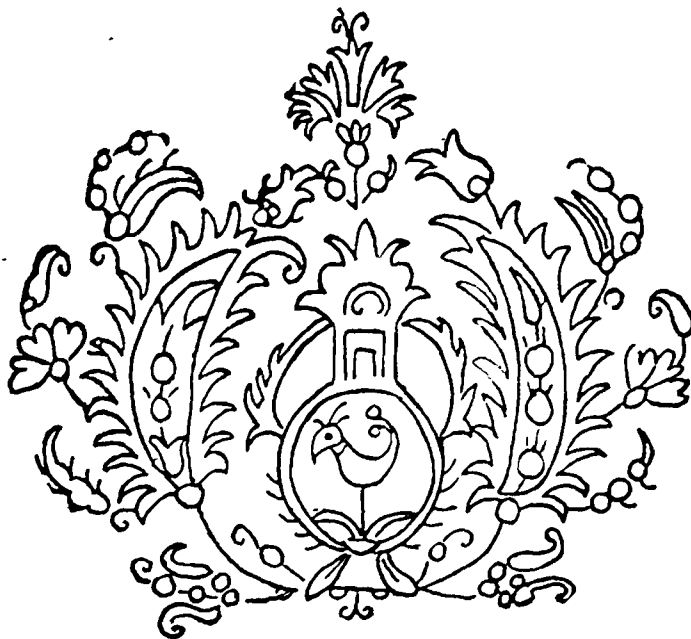
Ἔτσι περίπου γλεντοῦσαν στὰ Γιάννινα τὸν παλιὸ καιρό.

Καὶ γιὰ νὰ φευγατίσουν τὶς βαρυντιμιές καὶ τὴ νύστα τους ἀπ' τὴν πολλὴ κρασοκατάυξη καὶ τὸ τρικύβερο γλέντι, μ' ἄλλα λόγια γιὰ νὰ «σπάσουν»—ὅπως λέγαμε τότε—τὰ μαχμουρλούκια τους, (ἡ λέξη Κούλουμα, μᾶς ἦταν τότε ἄγνωστη) συνέχιζαν—πᾶσσαλος πᾶσσάλῳ ἐκκρούεται—ἀπλούστατα τὸ... γλέντι, κι' ὅλη τὴν Καθαρὴ Δευτέρα.

Κι' ἂν τύχαινε νάταν καὶ Καραμπέρηδες, κι' ἴσαμε τὸ... Σάββατο τοῦ Λαζάρου. Καὶ βάλε ἀκόμα καὶ βάλει...

Μ' αὐτά, τὰ εἶπαμε, ὅλα, πὶὸ πάνω (15).

75. Σημαντικὴ ἐπίσης γιὰ τὰ Γιαννιώτικα λαογραφικὰ πηγῆ, εἶναι καὶ σειρὰ ἀρθρῶν τοῦ ἀκαταπόνητου παλαιοῦ Γιαννιώτη κι' ἐρευνητῆ Γ. Α. Οἰκονόμου, Θελόγου καὶ συγγραφέα, ποῦ δημοσιεύονταν σὲ ὅλη τὴ διάρκειά τοῦ 1937 στὴ Γιαννιώτικη Ἐφημερίδα «Κραυγὴ», μετὰ τὸν τίτλο «Παλιῆς Γιαννιώτικες Ἱστορίες».—Δὲς ἐπίσης τοῦ ἴδιου: Οἱ Καλόγρηδες τοῦ Ἀρχιμαντρείου, στὴν ἴδια ἐφημερίδα, φυλλ. 16—8—1954.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

Ο ΔΑΣΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ

Διὰ τὸν δασικὸν πλοῦτον τῆς Ἡπειροῦ κατέφυγα εἰς τὴν μοναδικὴν εἰς τὸ εἶδος τῆς μελέτην τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ Δασῶν Νικ. Ι. Λάξου «Τὰ Δάση Θεσσαλίας καὶ Ἡπειροῦ».—Συνοτάγη τὸ 1930 καὶ τὸ 1932 ὑπεβλήθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν καὶ ἐπηνέθη (ἀριθ. πρωτ. 3546]29—12—1932). Ἐξετυπώθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1935 (Τυπ. Γ. Ρόδη Ρόμβης 16 σελ. 95) με στατιστικὰς λεπτομερεῖς καὶ συνοπτικὰς. Ἀπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὁ συγγραφεὺς ἔτυχεν ἐπαίνου. Ἀπὸ τῆς Ἡπειροῦ καὶ Θεσσαλίας ἀξίζει ἐνὸς διπλώματος εὐγνωμοσύνης. Δὲν ὑπάρχει ἀρτιώτερον καὶ πολυτιμώτερον μελέτημα διὰ τὰ δάση μας. Ἐθεώρησα ἐπιβεβλημένον νὰ ἀντιγράψω διὰ τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἔστίαν» τὸ ἀφορῶν τὴν Ἡπειροῦ μέρος.

ΤΑ ΔΑΣΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Νομὸς Ἰωαννίνων—Θεσπρωτίας

«...Ὁ νομὸς οὗτος ἔχει συνολικὴν ἔκτασιν 5.903.600 στρεμμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 635.238 στρέμματα ἀποτελοῦν τὴν δασικὴν καλυπτομένην ἔκτασιν, ἧτοι τὰ 10,7%, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 5.268.562 στρέμ., ἧτοι τὰ 89,3% τὴν γεωργικῶς καλλιεργουμένην, τὰ πεδινὰ λειβάδια, τὰς ἀγόνους καὶ βελματώδεις ἢ ὑπὸ λιμνῶν καὶ ποταμῶν καλυπτομένας ἐκτάσεις καὶ τὰς βραχῶδεις καὶ ἀγόνους ἐξάρσεις. Καὶ ὁ νομὸς οὗτος ἐν παρουσίᾳ καὶ ἐν τῷ συνόλῳ καὶ κατὰ περιόχας τὸ ποσοστὸν ἐκεῖνο τῆς δασοκαλύψεως, ἵνα εἶναι ἐπαρκὴς ἢ παραγωγὴ τῶν δασικῶν τοῦ προϊόντων εἰς τὴν τοπικὴν κατανάλωσιν ἢ εἰς ἐξαγωγὴν τοιούτων πρὸς ἄλλας περιφερείας.

Παρουσιάζεται θεβαίως ἐξαγωγὴ δασικῶν προϊόντων ἐκ τῆς περιφερείας Κονίτης πρὸς τὴν τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ τοῦτο ἐν σημαίνει, ὅτι ἀναιρεῖ τὸ γραφὲν περὶ τὴν ἐπαρκείας καὶ τῆς περιφερείας ταύτης καὶ τὴν τοπικὴν κατανάλωσιν πολὺ δὲ ὀλιγότερον διὰ τὴν ἐξαγωγὴν, διότι τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ἡ ἀραιὴ καὶ ἀποικοιμημένη περιφέρεια τῆς Κονίτης παρουσιάζει ἀφ' ἐνὸς μὲν μεγαλειότερον ἀριθμὸν στρεμμάτων ἀναλογούντων κατὰ κά-

τοικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιλαμβάνει πληθυσμοὺς πτωχοὺς καὶ μὴ χρησιμοποιοῦντας τὰ πρὸς ἐμπόριον διδόμενα ποσὰ τῶν δασικῶν εἰδῶν, ἰδίως τῶν καυσοξύλων, ξυλανθράκων καὶ ξυλείας χρησίμου, ἀλλὰ τὰ ποσὰ ἐκεῖνα τῶν δασικῶν τούτων εἰδῶν διδόμενα αὐτοῖς διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀτομικῶν τῶν ἀναγκῶν ἀτελῶς ἢ τὰ ὑπὸ τούτων λαμβανόμενα διὰ τὰς οἰκιακὰς χρήσεις των, λόγῳ τοῦ ὅτι εὐρίσκουν τοιαῦτα πλησίον τῶν οἰκισμῶν των ἐν ἀφθονίᾳ. Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ λεχθῆ διὰ καυσόξυλα καὶ τὴν ξυλείαν, διὰ τὰ γεωργικὰ των ἐργαλεῖα καὶ διὰ τὰς κατὰ τὸ μᾶλλον πρωτογόνους κατοικίας των.

Ἐκ τῶν 635.238 στρεμ. ἧτοι τὰ 43,6% ἀποτελοῦν τὰ ὑψηλὰ δάση τῆς πεύκης καὶ ὀλίγης ἐλάτης καὶ δρυός, τὰ 109.227 στρεμ. ἧτοι τὰ 17,2% ἀποτελοῦν τὰ σύνθετα κλπ. καὶ τὰ ὑπόλοιπα 248.997 στρεμ. ἧτοι τὰ 39,2% ἀποτελοῦν τὰ χθαμαλὰ δάση τῆς δρυός καὶ ἀειθαλῶν κατὰ δὲ τὴν ἰδιοκτησίαν τὰ 396.340 στρεμ. ἧτοι τὰ 62,1% ἀνήκουν στὸ Δημόσιον τὰ 70.428 στρ. ἧτοι τὰ 11,3% ἀνήκουν εἰς τοὺς ἰδιώτας, τὰ 165.315 στρεμ. ἧτοι τὰ 26,0% εἰς τὰς κοινότητας καὶ τέλος τὰ 3.155 στρέμ. ἧτοι τὰ 0,6% ἀποτελοῦν ἰδιοκτησίαν τῶν Μονῶν.

Ἐκ τῶν 277.014 στρεμ. τῶν ὑψηλῶν δασῶν τὰ 193.260 στρ. ἧτοι τὰ 30,5% τοῦ

συνόλου και τὰ 69,7% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ Δημοσίου τὰ 13.604 στρεμ. ἦτοι τὰ 22% τοῦ συνόλου και τὰ 49% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν ἰδιωτῶν τὰ 69.750 στρεμ. ἦτοι 11,0% τοῦ συνόλου και τὰ 25,2% τῆς μορφῆς ἀποτελοῦν ἰδιοκτησίαν τῶν κοινοτήτων και τέλος τὰ 400 στρεμ. ἦτοι τὰ 0,1% τοῦ συνόλου και 0,2% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὰς Μονάς.

Ἐκ τῶν 109.227 στρεμ. τῶν συνθέτων ἢ πολυορόφων δασῶν τὰ 88.676 στρεμ. ἦτοι τὰ 13,9% τοῦ συνόλου και τὰ 81,2% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον, τὰ 2.700 στρέμματα ἦτοι τὰ 0,5% τοῦ συνόλου και τὰ 2,40% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας και τὰ 17.850 στρεμ. ἦτοι τὰ 2,8% τοῦ συνόλου και τὰ 16,40% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὰς Κοινότητες.

Ἐκ τῶν 248.997 στρεμ. τῶν χθαμαλῶν δασῶν τὰ 114.403 στρεμ. ἦτοι τὰ 17,70% τοῦ συνόλου και τὰ 45,90% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον, τὰ 54.124 στρέμ. ἦτοι τὰ 8,60% τοῦ συνόλου και τὰ 21,70% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τοὺς ἰδιώτας, τὰ 77.715 στρεμ. ἦτοι τὰ 12,20% τοῦ συνόλου και τὰ 31,20% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὰς κοινότητας και τέλος τὰ 2.775 στρεμ. ἦτοι 0,50% τοῦ συνόλου και τὰ 1,20% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὰς Μονάς.

Ἐκτὸς τῆς δασικῆς καλυπτομένης ἐκτάσεως ἢ περιφέρεια τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων περιλαμβάνει τὰ 44.300 στρεμ. δασικῶν βοσκῶν ἦτοι τὰ 0,80% τῆς ὅλης ἐκτάσεως και τὰ 6,90% τῆς δασικῆς τοιαύτης τὰ ὅποια ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἀποτελοῦν διάρκεια μᾶλλον ἐντὸς τῶν δασῶν χρησιμεύοντα ὡς λειβάδια διὰ τὴν τοπικὴν κτηνοτροφίαν.

Νομὸς Πρεβέζης

Ὁ νομὸς οὗτος ἔχει συνολικὴν ἐκτασιν 3.142.600 στρεμμάτων ἐκ τῶν ὁποίων τὰ μὲν 400.459 στρεμ. ἦτοι τὰ 12,70% ἀποτελοῦν τὴν δασικὴν καλυπτομένην ἐκτασιν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 2.741.141 στρεμ. ἦτοι τὰ 87,30% τὴν καλλιεργουμένην, τὰς χέρσους και χορτονομάς, τὰς ἐλώδεις και ὑπὸ τῶν ποταμῶν κλπ. καλυπτομένας ἐκτάσεις.

Και ὁ νομὸς οὗτος και ἐν τῷ συνόλῳ

και μερικῶς παρουσιάζει ἑλλειψιν ἐπαρκοῦς δασοκαλύψεως, ἢ ἐκμετάλλευσις τῆς ὁποίας μόνον μέρος τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν καλύπτει δι' ἧ και παρατηρεῖται εἰσαγωγή καθ' ἅπασαν τὴν περιφέρειαν δασικῶν εἰδῶν και ἰδίως ξυλανθράκων και πρωτίστως ξυλείας χρῆσιμου τῆς ὁποίας στερεῖται παντελῶς.

Ἐκ τῶν 400.459 στρεμ. δασικῆς καλύψεως κατὰ μὲν ἰδιοκτησίαν τὰ 233.935 ἦτοι τὰ 58,90% ἀποτελοῦν ἰδιοκτησίαν τοῦ Δημοσίου τὰ 148.774 στρεμ. ἦτοι τὰ 37,00% ἀνήκουν εἰς κοινότητας και τέλος τὰ ὑπόλοιπα 6.450 στρεμ. ἦτοι τὰ 1,80% ἀνήκουν εἰς τὰς Μονάς κατὰ δὲ μορφὴν τὰ 144.492 στρέμ. ἦτοι τὰ 36,10% εἰναὶ ὑψηλὰ δάση και τὰ 215.226 στρεμ. ἦτοι τὰ 53,80% εἰναὶ χθαμαλὰ δάση. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν δασῶν τὰ 69.519 στρέμ. ἦτοι τὰ 17,30% τοῦ συνόλου και τὰ 48,10% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας, τὰ 300 στρεμ. ἦτοι τὰ 0,20% τοῦ συνόλου και τὰ 0,250% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς Κοινότητας και τέλος τὰ ὑπόλοιπα 300 στρεμ. ἦτοι τὰ 0,20% τοῦ συνόλου τὰ 0,50% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὰς Μονάς.

Ἐκ τῶν συνθέτων ἢ πολυορόφων δασῶν τὰ 17.420 στρεμ. ἦτοι τὰ 4—30% τοῦ συνόλου και τὰ 42,70% τῆς μορφῆς ἀνήκου εἰς τὸ Δημόσιον τὰ 21.321 στρεμ. ἦτοι τὰ 5,30% τοῦ συνόλου και 52,30% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας και τέλος τὰ ὑπόλοιπα 2.000 στρεμ. ἦτοι τὰ 0,50% τοῦ συνόλου και τὰ 50% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας. Ἐκ τῶν χθαμαλῶν δασῶν τὰ 146.996 στρεμ. ἦτοι τὰ 36,70% τοῦ συνόλου και τὰ 68,30% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον, τὰ 53.080 στρεμ. ἦτοι τὰ 13,20% τοῦ συνόλου και τὰ 4,10% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς Κοινότητας και τέλος τὰ 6.150 στρεμ. ἦτοι τὸ 1,60% τοῦ συνόλου και τὰ 2,50% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὰς Μονάς.

Ἐκτὸς τῶν δασικῶν καλυπτομένων ἐκτάσεων ἢ περιφέρεια τοῦ νομοῦ τούτου περιλαμβάνει και 28.750 στρεμ. ἦτοι 0,90% τοῦ συνόλου τῆς ἐκτάσεως και 7,20% τῆς ἐκτάσεως τῆς δασικῆς καλύψεως ἅτινα ἀποτελοῦν τὰς δασικὰς βοσκὰς ἐν ὀλίγοις διακίονα μεταξὺ τῶν δασῶν ἐκτάσεων και ἐν πολλοῖς βοσκοτόποις μὲ καθαρῶς δασικὸν ἔδα-

φος, ακατάλληλον πρὸς πᾶσαν καλλιέργειαν, ἐκτὸς ἐκεῖνης τῆς δενδροκομικῆς ἐκτὸς τῆς περιφερείας.

Νομὸς Ἄρτης

Ὁ νομὸς οὗτος ἔχει συνολικὴν ἑκτασιν 2349600 στρεμ. ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 579508 στρ. ἀποτελοῦν τὴν δασικὴν κάλυψιν ἧτοι τὰ 24,5%, τὰ δὲ ὑπόλοιπα 1.176.012 στρ. ἧτοι τὰ 75,5% εἶναι αἱ καλλιεργούμεναι ἄγροισι βραχυώδεις τελματώδεις καὶ ὑπὸ ποταμῶν καλυπτόμεναι ἐκτάσεις. Καὶ ἡ περιφέρεια αὕτη παρ' ὅλον τὸ ὄρεινόν της καὶ τὸ κατάλληλον μᾶλλον καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ δασοκαλλιέργειαν ἔδαφός της, λόγῳ τῶν ἀποψιλώσεων τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῆς ἐντόνου βοσκῆς, παρουσιάζει σήμερον μὴ ἐπαρκῆ διὰ τὴν πλήρωσιν οὔτε τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν της δασικὴν κάλυψιν. Βεβαίως ἡ δι' ἀτομικὰς ἀνάγκας καὶ διὰ μικροεπαγγελματικὰς τοιαύτας ἀναγκαιοῦσα ποσότης δασικῶν εἰδῶν κυρίως εἰς καυσόξυλα, ξυλάνθηρα καὶ γεωργικὰ ἔργαλεῖα ἢ μικροβιοτεχνικὰς κατεργασίας ἐξάγεται ἐκ τῶν δασῶν τῆς περιφερείας ταύτης, λόγῳ τοῦ ἀραιοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς κατὰ συνέπειαν ἀρκετῆς ἀναλογίας δάσους κατὰ κάτοικον, ἀλλὰ τοῦτο ὅμως πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ καὶ ἐνδεδειγμένου ποσοστοῦ δασοκαλύψεως καὶ δὴ μιᾶς τοσοῦτου ὀρεινῆς περιφερείας, ὡς καὶ τοῦ ἐνδεδειγμένου εἰδους καὶ δὴ μορφῆς δασοκαλύψεως. Ἐκ τῶν 579.508 στρ. τῆς δασοκαλύψεως κατὰ μὲν ἰδιοκτησίαν τὰ 301.878 στρ. ἧτοι τὰ 51,3% ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον. τὰ 232380 στρ. ἧτοι τὰ 40,7% ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας, τὰ 24.500 στρ. ἧτοι τὰ 4,2% ἀνήκουν εἰς τὰς κοινότητας καὶ τὰ 20.300 στρ. ἧτοι τὰ 3,2% ἀνήκουν εἰς τὰς ἰδιοκτησίας τῶν Μονῶν κατὰ δὲ τὴν μορφήν τὰ 112.092 στρεμ. ἧτοι τὰ 19,2% ἀποτελοῦν τὰ ὑψηλὰ δάση κυρίως τῆς πύκνης, ὄξυᾶς καὶ ἐλάτης τὰ 30.110 στρεμ. ἧτοι τὰ 5,2% ἀποτελοῦν τὰ σύνθετα ἢ πολυόροφα δάση τῆς δρυὸς, ὄξυᾶς, ἀειθαλῶν καὶ ὑδροχαρῶν εἰδῶν καὶ τὰ 437.305 στρεμ. ἧτοι τὰ 75% τὰ χθαμαλὰ δάση.

Ἐκ τῶν 112.092 στρεμ. τῶν ὑψηλῶν δασῶν τὰ 21.113 στρεμ. ἧτοι τὰ 3,6% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 18,8% τῆς μορφῆς ἀνή-

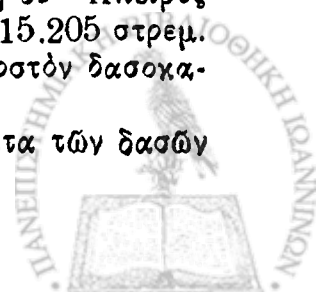
κουν εἰς τὸ Δημόσιον, τὰ 81.480 στρεμ. ἧτοι τὰ 14,6% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 72,7% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας καὶ τὰ 9.500 στρεμ. ἧτοι 1,6% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 8,5% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς κοινότητες.

Ἐκ τῶν 30.110 στρεμ. τῶν συνθέτων ἢ πολυόροφων δασῶν τὰ 13.810 στρεμ. ἧτοι τὰ 2,2% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 45,8% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον καὶ 16.000 στρεμ. ἧτοι τὰ 2,8% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 5,1% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας καὶ τέλος τὰ 300 στρ. ἧτοι τὰ 1,1% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς Μονὰς.

Ἐκ τῶν 437.305 στρεμ. τῶν χθαμαλῶν δασῶν τὰ 266.955 στρεμ. ἧτοι τὰ 46,1% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 61,0% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον τὰ 135.350 στρεμ. ἧτοι τὰ 23,3% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 30,9% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας, τὰ 15.000 στρεμ. ἧτοι τὰ 2,6% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 3,4% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς κοινότητας καὶ τέλος τὰ 20.000 στρεμ. ἧτοι τὰ 3,2% τοῦ συνόλου καὶ τὰ 4,7% τῆς μορφῆς ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν Μονῶν.

Αἱ δύο αὗται περιφέρειαι Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου ἐν τῷ συνόλῳ καταλαμβάνουν ἑκτασιν 23.533.650 στρεμ. ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 4.116.484 στρεμ. ἧτοι τὰ 17,0% ἀποτελοῦν τὰ δάση. Καὶ ἐκ τούτων πάλιν κατὰ μὲν τὴν ἰδιοκτησίαν τὰ 2.007.169 στρεμ. ἧτοι τὰ 48,8% ἀνήκουν εἰς τὸ Δημόσιον, τὰ 1.277.871 στρεμ. ἧτοι τὰ 31,1% ἀνήκουν εἰς ἰδιώτας, τὰ 679.819 στρεμ. ἧτοι 16,4% ἀνήκουν εἰς κοινότητας καὶ τὰ ὑπόλοιπα 151.625 στρεμ. ἧτοι τὰ 5,7% εἰς τὰς Μονὰς κατὰ δὲ τὴν μορφήν τὰ 1.193.584 στρεμ. ἀποτελοῦν τὰ ὑψηλὰ δάση ἧτοι τὰ 29,0% τὰ 357.801 στρεμ. ἧτοι τὰ 8,7% ἀποτελοῦν τὰ σύνθετα δάση καὶ τὰ 2.565.099 στρεμ. ἧτοι τὰ 62,3% τὰ χθαμηλὰ δάση. Ἐκ τῶν δύο περιφερειῶν ἡ Θεσσαλία παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν δασοκάλυψιν ἐκ 2.501.279 στρεμ. ἧτοι 60,7% τοῦ συνόλου τῶν δασῶν καὶ ποσοστὸν δασοκαλύψεως 20,6% ἢ δὲ Ἠπειρὸς μετὰ τοῦ Νομοῦ Ἄρτης 1.615.205 στρεμ. ἧτοι τὰ 39,24% καὶ μὲ ποσοστὸν δασοκαλύψεως 14,1%».

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω λήμματα τῶν δασῶν

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΦΑΝΗ ΤΟΥΛΟΥΠΗ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΤΟ 'ΓΕΡΟΣΤΑΘΗ,

«Κειμήλαιο έσθλά...»
(Ευριπίδης)

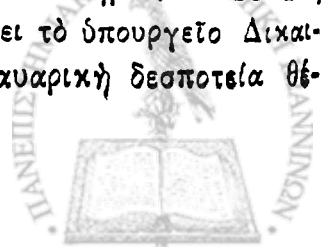
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Σε λίγον καιρό—1958—θα συμπληρωση 100 χρόνια ζωής και αγώνων ένα βιβλίο, που σήμερα δέν αποτελεί παρά «έσθλόν κειμήλιον»: δ «Γεροστάθης» του Λέοντος Γ. Μελά. Είναι τδ βιβλίο, που έθρεψε δλόκληρες δεκαετίες μικρούς και μεγάλους κι έγινε τδ προσφιλέστερο ανάγνωμα, ιδίως στην εποχή, που όρθοπόδιζε τδ έθνος ώστε οι εκδόσεις του νά υπερδοϋν τις 600 χιλιάδες αντίτυπα και νά σκορπιστοϋν σε κάθε έλληνική γωνιά έπουλώνοντας τις πληγές του σκλαβωμένου και ξενιτημένου έληνισμού και νά μεταφρασθῆ σε ξένες γλώσσες, ακόμη στην Ιταλική και τουρκική. Είναι τδ έργο, που έρχεται νά θέση τά θεμέλια της Έλληνικής Παιδαγωγικής (').

μας δύναται κανείς εύκολα νά ύπολογίσει τδ εκ τούτου σημαντικό εισόδημα. Κάθε κυβικό ξυλείας έχει περίπου 1.800 δραχμάς, τά καυσόξυλα 0,50—0,60 δρχ. και οι ξυλάνθρακες 2—2,50 δραχ. Η επέκταση της συγκινωνίας εις τās δασικές περιοχάς Κονίτσης, οι διανοιγόμενοι δασικοί δρόμοι του Ζαγορίου, τδ πριονιστήριο Μετσόδου τδ όποτον (έγινε) από τδ κληροδότημα Τσοίτσα και άλλα που θα έπακολουθήσουν πρός έκδημηχανοποίησιν του ξύλου, άνοιγουν νέους, άνυπολογίστου άξίας πόρους, εις την οικονομίαν της Ηπειρου. Τά δάση μας προεινίζονται ως τρίτη κατά σειράν πηγή οικονομικών άγαθών και πλούτου εις τόν τόπον μας.

Γιαννιώτης στην καταγωγή δ Λέων Γ. Μελάς γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη τδ 1812. Ο πατέρας του έμπορος και φίλος του Έμ. Ξάνθου μιετται γρήγορα στη Φιλική Έταιρία. Τδ όνειρο της σκλαβωμένης ελληνικής ψυχής συνεπαίρνει τδ Γεώργιο Μελά. Έργάζεται για τδ μεγάλο άγώνα και για την άνάσταση του Γένους, έχει μεταβάλει κι αυτός τδ σπίτι του σε όπλοστάσιο. Ο μικρός Λέων γνωρίζει τδ μυστικό και τδ κρύβει την ψυχή του, που θα πλανιδταν άργότερα σε μεγάλα δράματα και θα διακρινιδταν για τή θαθεία άφοσίωσή της στην ελληνική πατρίδα. Κι όταν ή φεβερή ώρα είχε σημάνει κι δ τουρκος χτυπούσε λυσσαλέα δ Γεώργιος Μελάς με δυσκολία κατορθώνει νά ξεφύγη με την οικογένειά του στην Όδησο τής Ρωσίας.

Σε σχολείο της Όδησου συνεχίζει δ Λέων την πρώτη μόρφωσή του. Έπειτα έρχεται στην Κέρκυρα, όπου με έξοδα του φιλογενοϋς Φιλ. Λαβράνου σπουδάζει νομικά στην Ιόνιο Άκαδημία, συμπληρώνοντας άργότερα τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο της Πίζας στην Ιταλία. Στόν πνευματικό του πατέρα κι εδεργέτη, ως «τεκμήριον βαθυτάτης εύγνωμοσύνης», θ' αφιέρωση δ Λέων Μελάς τδ «Γεροστάθη» του. Τδ 1833 γυρίζει στην έλευθερωμένη πατρίδα. Δικηγορεί στη Σύρο και τδ Ναύπλιο, γίνεται άντιεισαγγελεύς στόν Άρειο Πάγο κι ύστερα, στα 1837, καθηγητής της Νομικής στο Έθνικό Πανεπιστήμιο. Τδ 1841 ή πατρίδα του άναθέτει τδ ύπουργείο Δικαιοσύνης. Άλλά ή θαυαρική δεσποτεία θέ-

λοντας να διώξη και να δεσμεύση τὸν τύπο βρίσκει ἀντίθετες τὶς πεποιθήσεις του. Ὁ Μελάς ὑποβάλλει τὴν παραίτησή του κι ὁ Ὅθων κοινοποιεῖ τὴν παύση του. Καὶ θὰ παραιτηθῆ πάλι ἀπὸ τὸ ὑπουργικὸ ἀξίωμα λόγῳ ἠθικῆς καὶ σωματικῆς πλέον κοπώσεως. Ἔτσι ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας καὶ φεύγει στὸ Λονδίνο, ὅπου ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ συγγραφή.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιστρέφει στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ 1859 εἰσάγει στὸ Ἀρσάκειο τὸ μάθημα τῆς Παιδαγωγικῆς, τὸ ὁποῖον ἀναλαμβάνει νὰ διδάξῃ ὁ ἴδιος, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰδικὸς καθηγητής. Κι' ὅταν τὸ 1866 φουρνῶνει τὸ κρητικὸ κίνημα, ἐργάζεται μ' ὄλες του τὶς δυνάμεις γιὰ νὰ τὸ ἐνισχύσῃ. Ἐκλέγεται Πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ συγκεντρώνει σ' ἔρανο τὸ σεβαστὸ, πράγματι γιὰ τὴν ἐποχὴ, χρηματικὸν ποσὸν τῶν 9 ἑκατομμυρίων δραχῶν. Ὁ θάνατος τὸν βρίσκει στὴν Ἀθήνα τὸ 1879. Ἀλλὰ οὔτε οἱ διπλωματικοὶ τοῦ ἀγῶνες, οὔτε ἄλλες ὑπηρεσίαι τοῦ χάρισαν τόση δόξα ὅση τὸ καλὰμὶ καὶ τὸ φτερὸ.

Ἡ συγγραφικὴ του δημιουργία στὴν Ἀγγλία ἔχει ἀποκλειστικὸ σκοπὸ τὴ διαπαιδαγώγηση καὶ μόρφωση τοῦ ἔθνους. Γράφει τὰ ἔργα: «Χριστόφορος», τὸ ἔμμετρο δράμα «Ἀθανάσιος Διάκος», τὰ «Κυριακὰ Εὐαγγέλια», τὸ «Παιδαγωγικὸν Ἐγχειρίδιον», τὸ «Ἐγκόλπιον τῶν Ἑλληνοπαίδων», τὸ «Μικρὸς Πλούταρχος» καὶ τὸ «Τρεῖς Ἡλικίαι». Κι ἀφίνω σκοπίμως τὸ πρῶτο τοῦ ἔργο, πού τύπωσε στὴν Ἀθήνα τὸ 1858 σὲ τρεῖς τόμους καὶ τὸ ὅποιο τοῦ ἐξασφάλισε τὴν μεγαλύτερη τιμὴ, τὸ «Γεροστάθη».

Εἶναι τὸ ἔργο πού μιλά γιὰ τὸ μόχθο καὶ τοὺς ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων νὰ ἀνορθώσουν, ὕστερα ἀπὸ μακρόχρονη σκλαβιά, τὸ νὰ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας κι ὁμολογεῖ, ὡς οἱ μεγάλοι παιδαγωγοὶ τῆς ἀνθρωπότητος Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Πλούταρχος κ.ἄ. ἀφοῦ τοὺς ἀσπάστηκε τοῦ ἐμπιστεύτηκαν πολλὰ ἀπὸ τὰ μυστικά τους. Καὶ γιὰ νὰ εἶμαι σαφῆς, ὁ «Γεροστάθης» εἶναι μιὰ ἀκόμη ἀποκάλυψη τοῦ παιδαγωγικοῦ δαιμονίου τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς φορέως τοῦ παιδευτικοῦ ἰδεώδους, φανερώνοντας τὸ

προβάδισμά της καὶ τὶς πρωταρχικὰς δυνάμεις τῆς οὐσίας της, κι ὅταν τὰ δεσμὰ βαριά κι' ἡ φρίκη φράζουν τὸ δρόμο.

Στὴ συνέχεια τῆς μελέτης αὐτῆς, ὕστερα ἀπὸ μιὰ σκιαγράφηση τῆς ἐποχῆς πού φανερώθηκε τὸ ἔργο, ὑπογραμμίζονται βασικὰ προβλήματα καὶ διάφορες ἀρχαὶ τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ Διδακτικῆς—κύριο μέλημα τῆς ἐργασίας—ὅπως παρουσιάζονται στὸ «Γεροστάθη» (σχετικὰ μὲ τὴν προσωπικότητα τοῦ παιδαγωγοῦ, τὸ ἰδεώδες τῆς ἀγωγῆς, τὸ σκοπὸ καὶ τὴ διάρθρωση τῆς τῆς διδασκαλίας, τὸν ἐπαγγελματικὸ προσανοτολισμὸ κ.τ.λ.), ἀναζητοῦνται πηγῆς καὶ συγγένειες καὶ, τέλος, ἐξετάζεται ἡ θέση τοῦ ἔργου καὶ ὁ τρόπος κατὰ τὸν ὁποῖο μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ στὸ σημερινὸ σχολεῖο

1. Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ «ΓΕΡΟΣΤΑΘΗ»

Ὁ Παλαμάς στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» μᾶς δίνει τὴ φυγὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὴ Δύση, τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς παρακμῆς, τοῦ Βυζαντίου μὲ τοὺς παρακάτω χαρακτηριστικοὺς στίχους:

*«Οἱ τριπλῆς οἱ πόρτες οἱ χρυσῆς
κι οἱ χαλκένιες πόρτες τρίζανε
τρίζιμο σὰ νὰ βουγγῆσαν
καὶ χωρὶς κανένα γγίξιμο
σάμπως μαγεμένες, διὰπλάτες
ἀπὸ μόνες τοὺς ἀνοῖξαν!!*

«Κι ἀπὸ κάτω ἀπ' τὰ μουράγια τὰ διπλά», νάτα περιμένουν τὰ καράβια!! Οἱ χρυσολωράδες, ὁ Γ. Τραπεζούντιος, ὁ Βησσαρίων κι ἄλλοι πολλοὶ ἐκλεκτοὶ σφαλίζουν στὴν ψυχὴ τους τὸ μοσχοδόλημα τοῦ ἀνθισμένου Ἑλληνισμοῦ, χαιρετοῦν μ' ἓνα βουβὸ πκράπονο τὴ χώρα τῶν Θεῶν καὶ ξενιτεύονται.

*«Τυλιγάδια καὶ βιβλία
σὲ χρυσῆς κι ἐλεφαντένιες
πλούσια στολισμένες θῆκες
καὶ πηγαίνουνε μὲ κεῖνα
καὶ στὰ χέρια καὶ στοὺς ὤμους
καὶ στοὺς κόρφοις τὰ βασιᾶνε
λείψανα ἅγια σάμπως νᾶναι
καὶ θανατουργῆς εἰκόνες*

καὶ βαριά σταμνιά γιομᾶτα
 μετ' ἐπὶ σιάχη τῶν προγόνων».

(Ἀπὸ τὸν ν. Λόγο εἰς τὸ θάνατος τῶν Ἀρχαίων».

Κι ἡ συνοδεία τῶν σοφῶν καὶ τῶν δασκάλων «σά γάμος, λιτανεία ἢ ξόδι» θὰ πάρη τὸ δρόμο τοῦ ξενητεμοῦ...

Τὶ διπλᾶ ὄφρανεμένη καὶ δεινοπαθοῦσα φυλὴ συνάξει κάτω ἀπ' τοὺς θόλους τῆς ἡ «κοινῆ Μήτηρ», ἡ Ἐκκλησία. Αὐτὴ θὰ περιφρουρήσῃ τὴν ἑλληνικὴ συνείδηση, θὰ παρηγορήσῃ τὶς πικραμένες ψυχές, θὰ ἐπουλώσῃ τὶς πληγές καὶ θὰ ἐρᾷ αὐτὴ σκληρὰ γιὰ τὴ διάσωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας θυσιάζοντας στὸν ἱερό, τιτάνιο ἀγῶνα τοῦ Ἑλληνοχριστιανισμοῦ Ἀγίων Σκηνώματα (2). Ἐκεῖ στὸ θλιβερό ἡμίφως τοῦ φοβισμένου καντηλιοῦ κατέφευγε ἡ κυνηγημένη Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ ἔπινε τὸ μεθυστικὸ ποτὸ καὶ λαχταροῦσε καὶ μάντευε καὶ ἐνοιῶθε τὰ φτερά τῆς νὰ σαλεύουν. Ὡσπου μιὰ μέρα ἀνασπάθησαν φεβερὰ τὸν ἀέρα!..

Μιὰ μεγάλη χορεία Ἑθνομαρτύρων καὶ διδασκάλων τοῦ Γένους, πρωτοπόρων στὴν παγκόσμια ζωὴ, εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ ἀκατασίγαστου γιὰ τὴ Λευτερίαν καὶ τὴν Παιδείαν ὄργανο τοῦ δούλου ἔθνους. Ποῦ καταματωμένο καὶ ἐλεύθερο ἔπρεπε νὰ συνεχίσῃ τὴν κοσμοϊστορικὴ ἀποστολὴ του.

Ὅπως ὁ μέγας Κοραΐς ἔτσι καὶ ὁ πρῶτος Κυβερνήτης μας ὁ Καποδίστριας εἶδε, πῶς στὸ σάλο τῶν παθῶν καὶ τῆς φτώχειας ἡ Ἑλλὰς θὰ ὀρθοπέδιζε καὶ θὰ συγκροτοῦσε κράτος μόνον ἂν μὴ ὀρφανε τὸ λαὸς τῆς.

Ἡ ἀλήθειαν τοῦ Ἡροδότου «τῆ Ἑλλάδι πενήτη ἀείποτε ξύντροφός ἐστι ἀρετὴ δ' ἐπακτὴ... Τῆ διαχρεωμένη ἢ Ἑλλὰς τῆ τε πενήτη ἀπαμύνεται καὶ δεσποσύνη» ἦταν περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ καταφανής. Τὸ ἔργον του με ἀριθμητικὰ δεδομένα στὸν τομέα αὐτὸν εἶναι 70 περίπου δημοτικὰ σχολεῖα, ὄφρανοτροφεία στὴν Αἴγινα καὶ τὸν Πόρο, σὰ ὅποια λειτουργοῦν καὶ διδασκαλεῖα, γεωργικὴ σχολὴ στὴν Τίρυνθα, ἱερατικὴ στὸν Πόρο, στρατιωτικὴ στὸ Ναύπλιο. Ἀκόμη τὸ πρῶτον σχολεῖον μέσης ἐκπαιδεύσεως στὴν Αἴγινα.

Μὲ τὸ θάνατό του ἡ θαυρατικὴ ἀντιβασιλεία ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀναγκῶν καὶ δυ-

σκολιῶν ἔπρεπε ν' ἀντιμετωπίσῃ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ὁ νόμος 6]18 Φεβρουαρίου 1834 καθορίζει τὴν ὀργάνωσιν τῆς δημοτικῆς παιδείας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι στοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ὀστρηλατημένη ἀπὸ τὸν πόθο καὶ τὴ λαχτάραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους εἶχε ἰδρύσει θαυμάσια πνευματικὰ κέντρα, ὅπου ξανάνθιζε ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ δρόσιζε τὶς φλογισμένες ψυχές. Ὁ νόμος 6]18 Φεβρουαρίου 1834 καταργεῖ τὸν κοινοτικὸν θεσμὸν διοικήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, γιὰ νὰ τὴν παραδώσῃ στὸς δημάρχους καὶ νομάρχους. Προβλέπει τὴ διάρκειαν φοιτήσεως στὸ δημοτικὸν σχολεῖον ἀπὸ τὸ 5ον ὡς τὸ 12ον ἔτος καὶ—πρέπει νὰ σημειωθῇ—εἰσάγει τὴ διδασκαλίαν πρακτικῶν μαθημάτων (δενδροκομία, κηπευρικὴ, μελισσοτροφία) καὶ τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς στὸ δημοτικὸν σχολεῖον. (Μὲ τὸν ἴδιον νόμον ἰδρύεται τὸ 1835 διδασκαλεῖον στὸ Ναύπλιο, τὸ ὅποσον τὸ 1836 μεταφέρεται στὴν Ἀθήναν. Κατ' ἀρχὰς διευθύνεται ἀπὸ τὸ Γερμανὸ Μ. Κόρκ καὶ ὕστερα ἀπὸ Ἰ. Κουκῶνη, ποῦ θεωρεῖται καὶ εἰσηγητὴς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου).

Ἀλλὰ ἡ ἀντιβασιλεία καὶ ὁ Ὀθων δὲν μποροῦν νὰ λάβουν ριζικὰ μέτρα. Ἔτσι θὰ περάσουν 10 χρόνια ὡσπου νὰ πεισθῇ, ὅτι πρέπει «καὶ τὸ κράτος νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν». Καὶ τὰ πράγματα συνεχῶς βαδίζουσιν στὸ χειρότερον. Ἡ ἀδυναμία τῶν δῆμων νὰ συντηρήσουν τὰ σχολεῖα, ἡ ἐγκατάλειψιν τῆς ἐκπαιδεύσεως στὴ διάθεσιν τοῦ τοπικοῦ κομματισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς συναλλαγῆς, ἡ διάλυσιν τοῦ διδασκαλεῖου καὶ ἐπομένως ὁ διορισμὸς δασκάλων μὲ ἀνύπαρκτον καὶ τὸ στοιχειώδη παιδαγωγικὸν καταρτισμὸν, ἡ δεσποτεία, τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου κ.λ.π. συνθέτουν μιὰν ἀμυδρὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν χρόνων ποῦ φανερώνεται ὁ «Γεροστάθης». Ὑστερα ἀπὸ μιὰ 15ετία (1874) θὰ φυσήξῃ ἐλαφρὸν ἕνα ἀγέρι μετ' ἐπιστροφὴν ἀπ' τὴν Ἑσπερίαν τῶν τριῶν πρώτων ἐκπαιδευθέντων Ἑλλήνων παιδαγωγῶν (Σ. Μωραΐτης, Χ. Παπαμάρκος, Ἰ. Δέλιος), ἄλλο ἐνεργὸν δείγμα τῆς ἰδιωτικῆς ἀντιδράσεως καὶ πρωτοβουλίας, τὴν κατάργησιν (μετ' ἀνάταγμα 3—9—1880) τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου καὶ, λίγο ἀργότε-

ρα ακόμη, με τὸ σωτήριο γιὰ τὰ πράγματα τῆς παιδείας νόμο Β.Τ.Μ.Θ.

Ποιά ἦταν γενικώτερα ἢ πολιτικοκοινωνική κατάσταση στὴν Ἑλλάδα, δταν τυπώθηκε ὁ «Γεροστάθης»;

«Γιὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ βιβλίον ἐρχόταν στὴν ὥρα του, ἀκριβῶς δταν ἀρχίζε νὰ διαγράφεται ἡ τροπὴ τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας πρὸς τὸ φιλελευθερισμό» (*). Ἡ βαυαρικὴ δεσποτεία, ἡ κοινωνικὴ ἀδικία, ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος συντάζουν τὴν Ἑλληνικὴ Νεολαία, τὴν μετῶνουν σὲ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα (με ἡγετικὴ μορφή τὸ χειμαρρῶδες Ἐπαμεινώνδα Δεληγιώργη), ἐνῶ τὸ βουερό, παρελθὸν τοῦ λαοῦ τὴν ἀναφτερώνει καὶ τὴν συγκινεῖ τρῖσθαθα ἡ φωνὴ τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Εἶναι ἡ ἐπιτομὴ μιᾶς ἔντονα ἰονισμένης ἀτμοσφαιρας. Ἔτσι «τὰ Ἑλληνόπουλα ἔπρεπε νὰ διδαχθῶν ὅτι εἶναι πολῖτες» (**), ποῦ θ' ἀποτελέσουν τίς σφυρηλατημένες δυνάμεις γιὰ τὸ εὐδαίμονο αὐριό τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀλλωστε τὸ ἔδαφος εὐρύτερα κάπως εἶχε προετοιμαστῆ ἀφοῦ καὶ μία ἀπὸ τίς δυὸ πολιτικὲς τότε παρατάξεις, τοῦ Μαυροκορδάτου, εἶχε ὑποστηρίξει, πῶς ἡ Ἑλλάς δὲν ἔπρεπε ν' ἀποδυθῆ σὲ ἀγῶνες πρὶν καταστῆ πρότυπον ἀγαθῆς διοικήσεως.

Καὶ ὁ καλοκάγαθος «Γεροστάθης» ὄχι μόνον «ἐπίασε» ἀλλὰ καὶ κυριάρχησε γιὰ καιρὸ. Γιατὶ ἦρθε ν' ἀγαπήσῃ, νὰ μυσῆσῃ, νὰ τιθασεύσῃ καὶ νὰ δλοκληρώσῃ τὸ ἑλληνόπουλο. Ἐπὶ πλέον ἂν μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἀναζητούσαμε ἓνα παιδικὸ σχολικὸ βιβλίον (ποῦ νὰ ὑποψιάζεταί τὴ ζωὴ καὶ τὰ διαφέροντα τοῦ παιδιοῦ) θὰ δοκιμάζαμε ἀσφαλῶς ἀπογοήτευση...

2. Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ—ΛΑΟΜΟΡΦΩΤΟΥ ΣΤΟ «ΓΕΡΟΣΤΑΘΗ»

Σὲ κάποια κωμόπολη τῆς Ἠπείρου, κατὰ τὸ συγγραφέα, ζῶσε μπροστὰ ἀπ' τὴν Ἐπαύστατη ἓνας γέρος ἀσπρομάλλης, εὐνοῦστος καὶ δυνατὸς, ὁ Γεροστάθης. Μικρὸς εἶχε σπουδάσει στὰ Γιάννινα καὶ εἶχε διακριθῆ γιὰ τὴν ἐπιμέλεια, τὴν ὀρθὴ κρίση καὶ τὴ χρησιμότητά του. Ὅταν τελείωσε τίς σπουδὲς του ἀκολούθησε καὶ αὐτὸς τὸ ἴδιον δόγμα τῶν Ἠπειρωτῶν καὶ ἔζησε πολλὰ χρόνια στὴν ξενιτεία. Ταξίδεψε σὲ πολλές

πόλεις τῆς Ρωσίας, τῆς Αὐστρίας, Ἰταλίας καὶ Γαλλίας.

Μὲ τὴν ἐργατηκότητα καὶ τὴ φιλομάθειά του, δὲν ἀπόχτησε μεγάλη περιουσία μονάχα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ σγγράμματα μελέτησε καὶ κάτοχος πολλῶν γλωσσῶν ἐγίνε καὶ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο τῶν λαῶν παρakoλούθησε. Λάτρης καὶ γνώστης τῆς Ἑλληνικῆς, χωρὶς νὰ μένῃ στὴν ἐπιφάνεια καὶ νὰ ἀρκῆται στοὺς τύπους «δὲν ἐθεώρει Ἑλληνισμὸν τὴν ἀπλὴν γινῶσιν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ τὴν ἀπόκτησιν σοφῶν ἰδεῶν καὶ τὴν ἐξάσκησιν τῶν μεγάλων κοινωνικῶν ἀρετῶν, αἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου ἀπῆθανάτισαν τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα» (†). Καὶ γέρασε ὁ Γεροστάθης στὴν ξενιτεία. Ὅμως τὰ θέληγρά της, ἡ πείρα καὶ οἱ κακίες της δὲν τοῦ διέφθειραν τὴν ἑλληνικότητά του, τὸ πατριό ἠθος τῆς ζωῆς του. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ποῦ ξενιτεύτηκε γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ καὶ νὰ μάθῃ, γιὰ νὰ προσφέρῃ στὸ ἔργο τῆς πατρίδας. «Πολλῶν ἀνθρώπων ἶδεν ἄστεα καὶ νόου ἔγιω». Ὁ Γεροστάθης θὰ βιώσῃ καὶ θὰ κατασταλάξῃ μιὰ πείρα ζωῆς γιὰ ν' ἀφιερῶσῃ τὰ πάντα σ' ἓνα ἱερὸ τέμενος.

Γυρίζει, λοιπὸν, ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια στὴ σκλάβια πατρίδα του καὶ ἀγκαλιάζει τὴ γριά μητέρα του καὶ τοὺς παιδικοὺς του φίλους. Κι ἀφοσιώνεται μὲ ζέση στὸ φιλανθρωπικὸ—ἀναμορφωτικὸ του ἔργο: Φροντίζει γιὰ τὴν ὑγεία καὶ τὴ νοικοκυροσύνη τῶν συμπολιτῶν, σπουδάζει μὲ χρήματα τοῦ παιδιὰ φτωχῶν καὶ φέρνει γιὰ τὸν στὴν κωμόπολη, χτίζει, ἐνισχύει καὶ πλουτίζει τὸ νέο του σχολεῖο, βρίσκει πιδ ἄξιους δασκάλους, ἀντικαθιστᾷ τὸν ἀμόρφωτο ἐφημέριο, δίνει ἐργασία καὶ περμαζεύει παραστρατημένους. Ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ πᾶν καὶ βροηθεῖ στὸ κάθε τι. Γίνεται ἡ λατρεία τῶν συνανθρώπων του.

Ἀκριβῶς ἓνα τέτοιο πρόσωπο διάλεξε ὁ Λέων Μελάς γιὰ τὸ βαρὺ ρόλο τοῦ λαομορφωτοῦ: πολύπειρο, σεβάσμιο, ἐνάρετο. Γνώστης τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ καὶ μάλιστα σὲ περίοδο σκληρίας ἢ ἀναταραχῆς, τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων τῆς ἐποχῆς, τῆς μαθητικῆς ψυχῆς, ἔπλασε τὸν ποθητὸ τύπο δασκάλου κατὰ τὸ πλατωνικὸ πρότυπο. Καὶ πράγματι, ὁ ἀγαθὸς νηφάλιος αὐτὸς γέρος

γίνεται ή αγάπη, ή άφοσίωση, τὸ ἰνδαλμα τῶν μαθητῶν του. Ὁ Γεροστάθης άρωγός τῆς έργασίας τοῦ σχολείου, έρχεται νά ελοκληρώση τή μόρφωση και νά υποδείξη στοὺς δασκάλους τὸν ὀρθότερο τρόπο ρυθμίσεως τῆς παιδευτικῆς των ενεργείας. Τὰ παιδιὰ τίς ελεύθερες ώρες τρέχουν στὸ Γεροστάθην και τὸν άκοῦν και τὸν άκολουθοῦν παντοῦ: Τὸ πρωτὸ μὲ τὴν άνατολή τοῦ ἡλιου άπολαμβάνουν τ' ώραιὸ θέαμα πάνω στὸ βουνὸ, τρέχουν στοὺς κάμπους και γυμνάζονται, περιεργάζονται τὴ φύση, θαυμάζουν και έργάζονται στὸν κήπο τοῦ σπιτιοῦ του, τρῶνε μαζί του σέ λιτὰ γεύματα και άκοῦν και μαθαίνουν και έρωτεύονται και δέν χορταίνουν και ενεργοῦν σύμφωνα μὲ τὰ διδάγματα τοῦ Γέρου, ὁ ὁποῖος άποτελεῖ ὑπέροχο παράδειγμα ζωῆς. Ἐνας άπό τοὺς μικροὺς του φίλους και ὁ συγγραφεὺς προσπαθεῖ μὲ τίς άναμνήσεις του, τίς ωραιότερες τῆς ζωῆς του, νά άναστήση τὸ έναρτετο έργο τοῦ Γεροστάθην.

Ποιὰ οὐσιώδη γνωρίσματα συγκροτοῦν τὴν προσωπικότητα τοῦ παιδαγωγοῦ—λαομορφωτοῦ κατὰ τὸ Μελά;

Ἄπο τὴ σκιαγράφηση τῆς μορφῆς τοῦ Γεροστάθην, έκτός των άλλων, διακρίνομεν τὰ ἐξῆς βασικά στοιχεία στα ὁποῖα ἐλάχιστα έχει νά προσθέση ή σημερινὴ Παιδαγωγικὴ γιά τὸν Ἑλληνα παιδαγωγό:

α) Τὴν αγάπη, τὴ θαθεῖά πίστη και άφοσίωσή του στα ἰδεώδη τῆς Ἑλληνικῆς πατρίδος και τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

β) Τὴν πείρα ζωῆς, ή ὁποία προϋποθέτει «ἐξοδο» και δράση στὸν κόσμο.

γ) Ὅτι άποτελεῖ τὸν κυριώτερο κοινωνικὸ δημιουργικὸ παράγοντα μὲ πεδίο δράσεως εὐρύτατο, γιά τὴ ζωογόνηση τῆς Ἑλληνικῆς έπαρχίας.

δ) Ὅτι πρέπει ν' άποτελεῖ πρότυπο ζωῆς.

3. ΤΟ ΙΔΕΩΔΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Κρίνω σκόπιμο νά σημειώσω τὴν πληροφορία ὅτι ὡς πρότυπο τοῦ «Γεροστάθην» χρησίμευσε παλιὸ γαλλικὸ έργο γραμμένο γύρω στα 1800 (5α). Ἐτσι ὁ ένθουσιασμός μας γίνεται λογικός. Ἄλλὰ μὲ τοῦτο δέν έπεται, ὅτι μοναδικὸ κριτήριο νά προσέξωμε ένα έργο εἶναι ή πρωτοτυπία. «Κι ὁ πιδὸ μεγάλος και ὁ πιδὸ πρωτότυπος έχει τοὺς

προδρόμους του και τοὺς δασκάλους του' θέλει δὲ θέλει. Πάντα μοιάζει μὲ κάποιον' πάντα κάτι συνεχίζει και συμπληρώνει. Καμμιά φορά ή πρωτοτυπία δέν εἶναι παρὰ ἓν άγαλμα σκαλισμένο στὴν πέτρα άπάνου τοῦ μιμητικοῦ» (6). Ἡ άγωγή εἶναι λειτουργηματα και χρειάζεται πίστους, εἶναι δημιουργία και έχει και ανάγκη άπό εργάτες και ξωμάχους. Ὁ Μελάς εἶν' ένας πιστός και οἱ προφήτες φλογίζονται άπό μιὰ πίστη. Τὸ βιβλίον τυπώθηκε μὲ τὸν τίτλο «Χρηστομάθεια ὁ Γεροστάθην» σέ τρεῖς τόμους: α) Ἰγεία τοῦ σώματος β) Ἰγεία τοῦ νοῦς, και γ) Ἰγεία τῆς καρδίας. Τὰ στοιχεία αὐτὰ μᾶς βοηθοῦν νά συλλάβωμε τὸ ἰδεολογικὸ περί άγωγῆς «πιστεύω» τοῦ Λ. Μελά.

Ὁ Γεροστάθην θεωρεῖ τὴν ὑγεία και τὴν άσκηση τοῦ σώματος πρωταρχικὸν παράγοντα άγωγῆς, ὡστε ν' άποβῆ τοῦτο ἰσχυρὸ ὄργανο ἠθικῆς βουλήσεως, τῆς ὁποίας οἱ έναρτετες πράξεις εἶναι έρωτας ψυχῆς άρμονικά ένσωματωμένης. Ἄντικρύζει τὸ παιδί σάν μιὰ ὀλόττητα δυνάμεων, και αὐτὴ έρχεται ν' άναπτύξη και νά κατευθύνη. Ὁ Μελάς συνέλαβε τὸ ἰδεώδες τῆς άγωγῆς στὸν κλασσικὸν τύπο τοῦ «καλοῦ κάγαθοῦ» (6), ἀλλὰ και στὴ μουσικὴ συμφωνία τῶν ἀρετῶν τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς πραγματικότητας. Εἶδε τὸν «τέλειον άνθρωπον» ὡς ἄρμονικά συγκροτημένη, πλήρη και ἠθικὴ προσωπικότητα. Γι αὐτὸν τὸ λόγο ἔθεσε ἄποκλειστικὸ σκοπὸ τοῦ έργου του νά μορφώση τὰ ἑλληνόπουλα μὲ τὴν Ἑλληνικὴ ἀρετὴ και σοφία και τίς χριστιανικὲς ἀλήθειες. «Εὐτυχεῖς οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι, οἱ τινες δυνηθῶσι νά άναδειξωσι ἠθικά ἀριστουργήματα ἐφάμιλλα τῶν καλλιτεχνικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Φειδίου και τοῦ Πραξιτέλους!» (7). Και στις τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ὁ Γεροστάθην θά συμβουλέψη: «Ἐξοκολουθήσατε φωτίζοντες μετὰ ζήλου οἱ ἐφελίμων και βιωτικῶν γνώσεων τὸν νοῦ τῶν μικρῶν μαθητῶν σας. Γυμνάζεται και ένισχύεται ἰδίως τὴν κρίσιν, τὴν καλαισθησίαν και τὸ πρὸς ἀρετὴν αἰσθημά των. Ἡ κατὰ Χριστὸν και ἐπ' ἀγαθῶ τῆς πατρδος διάπλασις τῶν Ἑλληνοπαίδων, ἃς εἶναι ὁ κύριος και τελικὸς σκοπὸς ὅλων τῶν γόνων και ὅλων τῶν διδασκαλιῶν σας» (8). Ἐτσι εἶδαν στὸ «Γεροστάθην» μιὰ ἀπὸ

μονη ήθικολογία» πού ήταν «έκείνο πού χρειάζοταν τότε και Ικανοποιούσε έντελώς του γίου τις πνευματικές ανάγκες, πού ήταν κι εκείνες επίμονα έστραμμένες προς τó ήθικό πρόβλημα» (9), μιá διδασκαλία 500 περίπου σελίδων, πού άγωνίζεται νά φτειασθ τόν τύπου του «καλού κάγαθού», γεννημένη στο τυπικό κλίμα τών Έλληνικών παροικιών τής βικτωριανής Άγγλίας (10). Και άκόμη δέν αποκλείεται ó σημερινός, βιαστικός αναγνώστώς της, ó ασυνήθιστος σέ παρόμοιο πνευματικό κλίμα, νά φθάση εύκολα στο συμπέρασμα, πώς δέν πρόκειται «για τίποτε άλλο παρά» για ένα παραλήρημα... «σχολαστικού δασκάλου ή παραφροσύνη ένός Ιεροκήρυκα» μέ χαρακτηριστική μάλιστα άποτροφή στην πληροφορία, ότι δέν καλύπτουν τόν όγκο του περιστότερα από 10—15 όνόματα, μέ τή ζωή τους κάπως, όπως Σωκράτης, Φωκίων Έπαμεινώνδας κ.λ.π. κ.λ.π....

Στο «Γεροστάθη» νοσταλγείται τó παρελθόν και μάλιστα εί καιροί τής άκμής του Έλληνικού θαύματος, πού άστράφτουν διαμάντι πολύτιμο στη φθορά του χρόνου. Και γραμμένος όχι από «είδικό» έπιστήμονα παιδαγωγό, αλλά από άνθρωπο, πού έδρασε σέ πολλές περιοχές κι έζησε τήν ίαξία τής παιδείας και τήν πίστεψε σάν θούριο του Έλληνισμού, βοήθησε τά πρώτα βήματα μιás εποχής, πού δέν είχει πάψει νά συνταράζεται. Ζήτησε τόν Έλληνα πολίτη, ó όποιος μέ μιá νοσταλγική αναπόληση τών ένδόξων χρόνων τών προγόνων και μιάν ευσεβή θεώρηση και βίωση τών χριστιανικών άληθειών—βλέποντας «τί έχασε, τί έχει, τί του πρέπει»—καλείται νά γίνει ή έλπίδα και ή σάρκα του άντάξιου ιδριανού Έλληνισμού. Τόν τέλειο από κάε άποψη πολίτη, σωματική, πνευματική, ήθική, έλληνοπρεπή. Κι' άνταποκρίθηκε τήν ανάγκη τών καιρών του. Ίστερα, βέβαια, θά άκολουθούσαν άλλες εποχές, άλλοι άνθρωποι....

14. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Ό σκοπός τόν όποιον επιδιώκει ή διδασκαλία είναι συνάρτηση του ιδεώδους τής ζωής. Στο «Γεροστάθη» ó σκοπός αυτός εν μπορεί νά νοηθ ή μονομερής. Η διδα-

σκαλία μένει μακριά από τήν ψυχοφυσική και πνευματική πραγματικότητα ά ν θ ρ ω π ο ς, όταν έχη μοναδικό άντικείμενο τόν έφροδιασμό του μαθητού μέ γνώσεις και δυνατότητες (ύ λ ι κ ό ς σκοπός) ή τήν άνάπτυξη τών ψυχοφυσικών δυνάμεών του (ε ί δ ο λ ο γ ι κ ό ς) (11) ή ύποτιμώντας τó πάν, νά μονοπωλή τήν ήθικότητα τής προσωπικότητός του (ή θ ι κ ό ς σκοπός).

Ό Μελάς ύπογραμμίζοντας τόν είδολογικό και ήθικό παράγοντα άναζητεί συνένωση τών επιδιώξεων τών διαφόρων σκοπών (τής διδασκαλίας) ή όποια και μόνον κατορθώνει νά συμβάλλη στο δ ο μ ι κ ό ν δ λ ο ν του άνθρώπου (κατά φρασεολογίαν του μεγάλου SPANGLER), νά ξυπνήση και νά κατευθύνη τά διαφέροντά του. Τά προηγούμενα άκοσπάσματα στην παρ. 3 «Τό ιδεώδες τής άγωγής» είναι χαρακτηριστικά για τήν ένίσχυση τών άπέψων αυτών, αλλά και τó έξής άκόμη συνηγορεί: «Έπειδή δέ τριπλοϋς ήτο ó σκοπός του Γεροστάθου, ήτοι ή υγεία του σώματος, του νοός και τής καρδίας, εις τρία μέρη διήρησα τās αναμνήσεις μου ταύτας, προτάξασα περί Θεού ήκουσα παρ' αυτού, διότι τήν ευζέβειαν θεωρών ó γέρος ως πρώτον θεμέλιον πόσης καλής άγωγής και ως βάσιν τής τε παρούσης και τής μελλούσης ευδαιμονίας από Θεού ήρξατο» (12).

5. ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΕΙ Ο ΓΕΡΟΣΤΑΘΗΣ

Τό πρόβλημα «Πώς διδάσκει ó Γεροστάθης» θά σκιαγραφηθ ή στις άδρες του γραμμές μέ τά κυριώτερα στοιχεία, όπως παρουσιάζεται στο δμώνυμο έργο. Περισσότερες και μάλλον άθθεντικές άπόψεις, πού κατά πάνταν πιθανότητα θά συμπλήρωναν, θά διαφώτιζαν ή θ' άναιρούσαν ώρισμένα συμπεράσματα τής έργασίας αυτής, θά μάς έδινε ή μελέτη μεταγενεστέρων έργων του Α. Μελά, όπως «Παιδαγωγικόν Έγχειρίδιον», «Μικρός Πλούταρχος» κ'λ.π., ή μιá γενική από τόν πιό είδικό άντιμετώπιση του ζητήματος. Έδώ, για πολλούς, δυστυχώς, λόγους θά περιοριστούμε στο «Γεροστάθη».

α. Η πορεία τής Διδασκαλίας

Η πορεία τής διδασκαλίας διαγράφεται ως έξής στο «Γεροστάθη»:

ι) Παρατήρηση γεγονότος ή αντικειμένου της άμέσου ζωής και δημιουργία άπορίας, προβληματικότητας, διαφέροντος. Διψα αισθάνεται ο μαθητής μπροστά στην καλή ή κακή συμπεροφορά της ζωής. Έτσι ή άγνοια, ή άπορία άπαιτούν τη

ii. Λύση, πού συνηθέστατα δίνεται από τον «ειδήμονα των πολλών» Γεροστάθη. Για τó σημερινό σχολείο έργασίας ή ένέργεια αυτή είναι αντιπαιδαγωγική και καταστρεπτική. Όμως ή λύση της άπορίας δέν θεωρείται καθήσυχαστική, δέν ίκανοποιεί την άδηφαγία της μαθήσεως. Αντίθετο, ο Λ. Μελάς πιστεύει, ότι σάν όργανική, φυσική άπαίτηση γεννάει την άνάγκη πληρ στέρας έπεξεργασίας.

iii) Κατ' αυτόν τον τρόπο ή διδασκαλία θα έπιβάλη μιάν άναδρομή στη ζωή του παρελθόντος και μιάν θεώρηση του άμέσου ή έμμέσου περιβάλλοντος, ώστε τó ιστορικό και ζωντανό παράδειγμα ν' αναβλύση την αλήθεια και την γενικότητα του κύρους, των διδασκομένων στις ψυχές των παιδιών. Της τρίτης αυτής βαθμίδος βρίσκομε συγγένεια με τó τρίτο έρβαρτιανό στάδιο της συνδέσεως ή συγκρίσεως. Έδώ όμως δέν ευσταθή όδρος «παράθεση όμοιοδους ύλης». Ο Γεροστάθης δέν «παραθέτει», διηγείται πάντα νέα και πλούσια, γίνεται πηγγή δρυιστική... Καί συναγτούμε περιπτώσεις, όπου τά παιδιά άμφιβάλλουν, έρωτούν κι ή διδασκαλία παίρνει φυσικότητα, πάει ν' αποκτήση βάθος, γίνεται πιό θετική και στέρια. Άλλά πρέπει νά όμολογηθή ότι, αν τó θέμα πού έξετάζει ο Γεροστάθης σε μία συνάντηση, μεταφερθή στο σχολείο (όπότε θα καλύψη πολλές διδακτικές ώρες) ή συγγένεια άποβαίνει πιό πιστή, σχεδόν πατέρα—παιδιού.

iv) Τέλος ή διδασκαλία άξιοποιείται με την πραγμάτωση των επιδιωχθέντων, την μόρφωση όρθου τρόπου ζωής, την άσκηση. Ο Γεροστάθης θέτει βασική άρχή την πράξη. Οι προσπάθειές του—με τη ζωή του, τη δύναμη της διδαχής του, τις προτροπές και νοουθεσίες, πού κατέχουν πάντα μέρος άρχετο—στέφονται με έπιτυχία και καρποφορούν. Από την άπειψη αυτή τó σύστη-

μά του μπορεί νά θεωρηθή σάν τó πιό στέριο παιδαγωγικό σύστημα.

(Η γραμμή της πορείας αυτής, έπιτρέποντας μιάν εύνόητη έλαστικότητα, είναι ιδιαίτερα φανερή στα κεφάλαια: «Τό πρώτον θεμέλιον», «Άόρατος τροφή», «Ο ύγιεινός στολισμός», «Τό πατρικόν έπάγγελμα» κ. ά. Μέρος II: «Όρασις της ψυχής» «Άσθένεια του έγκεφάλου». Μέρος III «Η πρώτη άγάπη», «Μιά ψυχή εις δύο σώματα», «Η υπερτάτη άρετή» κ.λ.π.).

Έτσι—με τó σχέδιο της διδασκαλίας—έκτός της έσωτερικής ένότητας του έργου την όποία κατορθώνει ο Μελάς, παρουσιάζοντας την Έλληνική ψυχή «θρησκευόσαν, φιλόπατριν και ένάρετον» (19) και διδακτική—μεθοδική ένότης χαρακτηρίζει τó «Γεροστάθη».

β. Η αυτενέργεια

Ίσως δέν είναι παράτολμο νά ισχυρισθή κανείς, ότι τó παιδαγωγικό άξίωμα της αυτενεργείας προβάλλει δειλά στο «Γεροστάθη». Είναι μία από τις πρώτες προσπάθειες νά άπαλλαγή ο μαθητής από την καταθλιπτική άτμόσφαιρα και την παθητική κατάσταση, στην όποία τόν είχε καταδικάσει τó σχολείο του, από τη δεσποτεία τó λόγου του δασκάλου πού προσπαθεί νά «γμίση» τόν άγραφο χάρτη του μυαλού τó παιδιού.

Τώρα οι άνησυχίες του, αν και γίνεται λόγος περί «πολυπραγμοσύνης και ανοήτης περιεργείας», μπορούν νά διατυπωθούν θάρρος. Ο Γεροστάθης θα προσπαθήση νά κινή φιλική, ζεστή, ήρεμη την άτμόσφαιρα της συντροφιάς, νά δημιουργή και δέχεται άπορίες. Κι είναι άνέκφραστη ή χιρά του, όταν βλέπη τούς «φίλους του» θέτουν εις κίνησιν τόν νούν, την κρίσιν των. Όμως ο «πολλών ανθρώπων ίδων άστεα» Γεροστάθης θα έχη κυρίως τόν λόγον. Το τó δέν σημαίνει ότι δέν «συνδιαλέγεται» με τά παιδιά. Μάλιστα ευχαριστεείται με τά άκούη, όταν τού διηγούνται ιστορίες, τó όποτες έμαθαν στο σπίτι ή στο σχολείο. προσέχει την τάξη και την ευκρίνεια της διηγήσεως και (όταν χρειάζεται) παραγγέλλει νά τις έκθέτουν και γραπτώς.

Διηγηματική είναι περαιοότερο ή μορφή

φή τῆς διδασκαλίας του, κι είναι φυσικό λόγω τοῦ περιεχομένου της. Οἱ ἐρωτήσεις καὶ ὁ διάλογος τῶν προσώπων θὰ δώσουν τὴν κίνηση, τὴ ζωὴ μεστή. Τὰ παιδιά καὶ ὁ Γεροστάθης θὰ διατυπώνουν τίς ἐρωτήσεις των ὀρθά. Τὴν ἀπάντηση στὸν μαθητὴ θὰ τὴν δίνει ἐκεῖνος. Εἶναι, λοιπὸν, εὐκολοκόητο, πὼς δείγματα ἐλευθέρου διαλόγου δὲν ὑπάρχουν.

γ. Τὸ διαφέρουν

Ἀπὸ τὸ διάγραμμα τῆς πορείας τῆς διδασκαλίας (παρ. 5α) διαφαίνεται ἡ προσπάθεια τοῦ Μελά ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐνεργὸ συμμετοχὴ τοῦ μαθητοῦ στὴ διδασκαλία ὡς βασικὴ προϋπόθεση. Ἡ ἀλλαγὴ τῆς σχολικῆς ζωῆς, ἡ φυσικότητα τῆς διδασκαλίας, τὸ προσωπικὸ παράδειγμα τοῦ Γεροστάθης, τὰ παιδονομικὰ μέτρα, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ γίνῃ λόγος, κ.λ.π. στὸ ζήτημα τῆς ἀνησυχίας, στὴ κίνηση τῆς δυνάμεως ἐκείνης καὶ τῶν ἐρωτηματικῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου, πού κατευθύνουν τὴν πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν τοῦ ἀτόμου, φαίνεται ν' ἀποβλέπουν.

Καὶ ἀξίζει τὸν κόπο ν' ἀναφέρωμε κάποιες εἰδικώτερες ἀκόμη προσπάθειές του:

i) Ν' ἀποχωρίζεται τὴ συντροφιά δίνοντας τὸ θέμα προσεχοῦς διδασκαλίας ὑποφῶν αἰνίγματατος. Τὰ παιδιά συνχωρῶς θὰ τὸν ἐκετεύουν, ἕως ἔτου ἀπολαύτουν τὴ χαρὰ, πού θὰ τὰ πλημμυρίσῃ ἡ λύση του.

ii) Νὰ χρησιμοποιῆ εἰκόνες τοῦ βασίλειου τῆς φύσεως ἢ ἱστορικῶν θεμάτων, ὅστε ν' ἀφορμᾶται ἢ νὰ αἰσθητοποιῆ τὰ διακείμενα.

iii) Ν' ἀποκλύπη τὴ χαρὰ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας ἢ δημιουργίας τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ τοῦ τὴν ἀναγνωρίσῃ δημιουργώντας ἀκατάλυτους συναίσθηματι-σοὺς ἐεμοὺς: «Εὐχαρίστως ἐνθυμοῦμαι, ὁμολογεῖ ὁ συγγραφεὺς, μὲ πόσῃν χαρᾷ καὶ ζυηρότητα οἱ μικροὶ ἡμεῖς φίλοι ἡμεῖς ἐφυτεύσαμεν ὑπὸ τὰς ὀδηγίας του πολλοῦ ἐκ τῶν δένδρων ἐκείνων, εἰς τινὰ τῶν οἰων μάλιστα εἶχεν δώσει καὶ τὰ ὀνόμα-μας» (14).

δ. Τὸ παράδειγμα βασικὴ παιδαγωγικὴ καὶ διδακτικὴ ἀρχή.

i) Τὸ ζωντανὸ παράδειγμα.

Εἶπαν τὸ «Γεροστάθης» μιὰν ἠθικολογία. Καὶ γιὰ ἓνα μέρος ὁ ἕρος πιθανὸν εἶναι εὐστοχος. Ἐν τούτοις εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν ἀπαλλάξωμε (γιὰ μᾶς τοὺς πολλοὺς) ἀπὸ τὴ βαρύτητα ἑνὸς φιλοσοφικοῦ συστήματος, τὴ στείριότητα ἢ τὸ σκῶμμα, τὰ ὁποῖα συνήθως θέλοντας νὰ ὑποδηλώσουν τὸν μεταχειρίζονται οἱ πολλοὶ, γιὰ νὰ βρεθοῦμε πλησιέστερα σ' ἓνα παιδαγωγικὸ ἔργο.

Ὁ Μελάς εἶδε τὴ ζωὴ ἐνσαρκωμένη σ' ὄλο τῆς τὸ μεγαλεῖο μέσα σὲ παγκόσμια πρότυπα, πού ὑπῆρέτησαν μέχρι θυσίας τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ πρᾶξις» καὶ πού λαξευμένα σὲ μάρμαρο πεντελικὸ μιλοῦν τὴν ἀνθρώπινη γλώσσα. Ὁ Γεροστάθης μπορεῖ νὰ διδάσκη καὶ νὰ συμβουλεύῃ—δὲν ἤρθε νὰ ἐπαναστατήσῃ ἀλλὰ νὰ νοθεύσῃ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τοῦ ἀναβρασμοῦ—ἀλλὰ κυρίως μετουσιώνει σὲ πράξιν ὅ,τι πιστεύει. Διδάσκει ὅ,τι ζῆ καὶ ζῆ ὅ,τι διδάσκει. Τὸ παράδειγμα εἶναι γι' αὐτὸν βασικὴ παιδαγωγικὴ ἀρχὴ καὶ ἀποβαίνει ὁ ρυθμιστὴς κάθε παιδευτικῆς του ἐνεργείας. Ὁ Ἑλληνισμὸς στὸς καιροὺς τῆς πράξεως καὶ τῆς δημιουργίας, ἡ ἄμεση ζωὴ, αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι ἀνεξάντλητες πηγὲς ἐναρέτου βίου. Τὰ παιδιά δὲ διδάσκονται μ' ἀδειανὰ λόγια. Ἐχουν ὡς παράδειγμα ζωῆς τὸν ὑπέροχο Γέρο. «Ὁ Γεροστάθης συνείθιζε πάντοτε διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῶν ἔργων του νὰ ἐπιβεβαίωσιν τοὺς λόγους καὶ τὰς συμβουλὰς του· ἐκτὸς δὲ τούτου ἐφρόντιζεν ὥστε αἱ καλὰ συμβουλαὶ του νὰ μὴ παρέρχωνται ἀνευ τινὸς ὠφελίμου αποτελέσματος ἐπιμελούμενος νὰ πραγματοποιῶνται ὑπὸ τῶν φίλων ἀκροατῶν του» (15). Καὶ ἀκριβῶς ἡ σημασία τοῦ προσωπικοῦ παραδείγματος τοῦ δασκάλου τονίζεται σήμερα ὡς κύριον ἀξίωμα τῆς ἀγωγῆς: «Στὴν πραγματικότητα ἐκεῖνο πού διαπαιδαγωγεῖ τὸ παιδί, εἶναι ἡ ζωὴ τῶν γονέων, καὶ ὅ,τι προσθέτουν σ' αὐτὴν ἀπὸ λόγους καὶ κινήσεις, δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ τὸ περιπλέκει. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ δάσκαλο» (16) διακηρύσσει ὁ μέγας ψυχολόγος JUNG. Καὶ δὲν εἶναι ἀγνωστα στὴν Ψυχολογία καὶ τὴν

κοινωνία ή άρνηση και ή μανία, με τὰ δ-
ποια ύψώνει δυνατὸ τὸ χέρι ἕνας μεγάλος
ἐπαναστάτης ἀργότερα, κυνηγὸς τοῦ ἀληθι-
νοῦ, τοῦ μεγάλου, τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἀπο-
λύτου, ὁ ἔφηβος, γιὰ νὰ συντρίψῃ τὸν κό-
σμο τῶν ἀξιών, ποῦ εἶδε ἐνσαρκωμένες σὲ
διάφορα πρόσωπα, λάτρεψε καὶ θεοποίησε,
καὶ ποῦ ή ἀσυνέπεια τῆς ζωῆς των καὶ ή
διὰ ψ ε υ σ η τὸν ἀπογοήτευσαν, τὸν γέ-
μισαν πικρία καὶ πιθανὸν τοῦ ἀλλάξαν γιὰ
πάντα τὸ σχέδιο ζωῆς. Πολλοὶ ἐκφραστι-
κοὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ εἶναι εἰ στίχοι
τοῦ Γκαίτε στὸ Φάουστ:

«Τὸν ὁμορφὸ τὸν κόσμο τὸν ἐσύντριψες
μὲ μιὰ γροθιά» (17).

Ἄς μὴ γελοῦμε τὸν ἑαυτὸ μας. Ὁ κό-
σμος τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ὑποστάσεων, ποῦ
ὁμορφαίνουν καὶ δίνουν τὸ νόημα τῆς ζωῆς,
εἶναι γιὰ τὸ παιδί σ υ γ κ ε κ ρ ι μ ἔ ν ο ς
καὶ μ ἄ λ λ ο ν π ρ ο σ ι τ ὸ ς χ ἄ ρ η σ τ ἄ
π ρ ὶ σ ω π α καὶ τ ἰ ς ἔ ν ἔ ρ γ ε ι ἔ ς
τ ω ν. Εἶτε τὸ θέλομε, εἶτε ὄχι, ἐνσαρκώνο-
με ἕνα πρότυπο ποῦ ἐνδέχεται νὰ ἐπιδράσῃ.
Ἐπομένως ή εὐθύνη γιὰ τὴν εὐτυχία τῆς
παιδικῆς ψυχῆς εἶναι εὐθύνη δλων, εἰδικῶς
ὁμως γιὰ κείνους ποῦ θεωροῦνται πρόσωπα
αὐθεντικά, με βαρύτητα. Ἔτσι τὸ καλὸ
παράδειγμα καθίσταται γενικὴ ἀπαίτηση
ὀλοκλήρου τοῦ κοινωνικοῦ βίου: «Ἡ περισ-
σότερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ἀναμφισβήτητος
ἐκπαιδευτικὴ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ή παιδεία
σημαίνει κυριώτατα καλὰ παραδείγματα,
τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ δίδονται εἰς τὴν
νεολαίαν ἀπὸ πνευματικῶν, κοινωνικῶν
καὶ πρὸ πάντων πολιτικῶν ἡγέτων, οἱ ὁ-
ποῖοι ἔχουν ἀκολουθίαν εἰς τὰς πράξεις
των κ.λ.π.» (18).

Ἡ τρέχουσα ζωὴ δὲν ἀφίνει ἀδιάφορο
τὸ Γεροστάθη. Μὲ τὸν ὄρο τοῦτο δὲν ἐννο-
οῦμε τίς διάφορες μορφές καὶ ἐκδηλώσεις
ζωῆς ὡς πηγές συγκεντρώσεως μορφωτι-
κῶν ἀγαθῶν (ἤθη καὶ ἔθιμα, γιορτές, ἐρ-
γασία κ.λ.π.), ἀλλὰ ὠρισμένες περιπτώσεις
τρόπου ζωῆς, ποῦ παρουσιάζουν τὴ ζωὴν ή
ἀνθρώπινη πλευρὰ τοῦ κοινωνικοῦ βίου.
Ἔτσι ἔχομε καὶ τὴν εὐ κ α ι ρ ι α κ ἠ δι-
δασκαλία, τόσο σημαντικὴ καὶ καρποφόρα,
γιὰ τὴ βίωση καὶ τὴ δύναμη τοῦ ζωντανοῦ
παραδείγματος. Τὰ παιδιὰ πρῶτα, οἱ συγ-

χωριανοὶ κατόπι παρέχουν ἀφθονες εὐκαι-
ρίες. (Συνομήλικό τους τ' ἀρχοντόπουλο τῆς
Ἄρτας, τὸ καχεκτικό, τὸ κουτό, τὸ περή-
φανο. Στὸ κεφαλοχώρι τους φθάνει ὁ τυ-
φλὸς καὶ ὁ παράλυτος ψωμοζήτητης. Ἡ πο-
λυτέλεια κι' ή φιλαργυρία καταστρέφουν
τὸ Γιαννιώτη Λάμπρο, τὸν κάνουν μέθυσο,
χαρτοπαίχτη, κλέφτη τῶν ἱερῶν σκευῶν τῆς
ἐκκλησίας, φυγόδικο, ρυπαρὸ καὶ τρισά-
θλιο κ.λ.π.).

Ὁ Μελάς πιστεύει, ὅτι καὶ ή δυστυχία
τῶν ἀνθρώπων παραδειγματίζει τὰ παιδιὰ.
Παρουσιάζοντας τὴν ἀθλία ὄψη τῆς ζωῆς,
προσπαθεῖ νὰ ἐξαλείψῃ κάθε ἀμφιβολία καὶ
ή τραγικότητα νὰ γεννήσῃ τὸν πόθο ἀνα-
μορφώσεως, ἀναγεννήσεως, καθάρσεως: «Οἱ
ἀνθρωποὶ οὐχὶ μόνον διὰ τῶν καλῶν παρα-
δειγμάτων γίνονται καλύτεροί, ἀλλὰ πολ-
λάκις καὶ τὴν δυσμορφίαν καὶ τὰς βλαβερ-
κὰς συνέπειας τῆς κακίας βλέποντες, ἀπο-
στρέφονται αὐτὴν καὶ βελτιοῦνται» (19). Ὁ-
μως δὲν ἀφίνει τὴν παιδικὴν ψυχὴ νὰ ποῦ
—μὲ πόση περίσκεψη διαβάζομε τὰ λόγια
τοῦ αὐτὰ σήμερα ποῦ ή Ψυχολογία τοῦ βᾶ-
θους ἔχει ἐπισημάνει πολλὰ παρόμοια βλι-
σθήματα τῆς ἀγωγῆς—ἀλλὰ τὴν ἀνακουφί-
ζει ἀπὸ τὴν τραγικότητα καὶ τὴ χαροποιεῖ
μ' εὐχάριστα ἀνέκδοτα. Τοῦτο φαίνεται κα-
θαρὰ στὸ ἀνάγνωσμα «Ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἀ-
δαμαντοπώλου»: «Τὸ διήγημα τοῦτο καὶ
ἰδίως ὁ σκληρὸς θάνατος τοῦ Προέδρου κα-
τετάραξε τὰς νεανικὰς μας καρδίας· σκυ-
θρωποὺς δὲ καὶ μελαγχολικοὺς μᾶς κατέ-
στησεν. Ὁ ἀγαθὸς γέρον ἐνόησε τὴν θέσιν
μας, ὤθεν, ἀναλαβὼν τὴν συνήθη φαιδρῶν
φυσιογνωμίαν του, μᾶς διηγῆθη ἀμέσως τὰ
ἑξῆς: εὐχάριστον ἀνέκδοτον» (20).

ii) Τὸ ἱστορικὸ παράδειγμα: Τὸ ἱστορικὸ
παράδειγμα γεμίζει σχεδὸν κάθε σελίδα τοῦ
βιβλίου. Ὅποιοδήποτε θέμα κι' ἂν διδάσκῃ
ὁ Γεροστάθης, ή ἱστορία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ
ἔργου μεγάλων προσωπικοτήτων πάντοτε
μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσῃ. Ἀνεξάντλητη πε-
ριοχὴ μορφωτικῶν ἀγαθῶν ή ζωὴ τοῦ πα-
ρ ε λ θ ὶ ο ν τ ο ς, τὸ ἀγλαῖσμένο παρελθόν
τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ πόλεμοι καὶ οἱ ἥρωες εἶναι γνωστοί
στὰ παιδιὰ ἀπὸ τὴν ἱστορία, ποῦ διδάσκον-
ται στὸ σχολεῖο. Μιὰν ἱστορία, ποῦ ἐπιμέ-
νει συχνὰ τὴν ξερὴ μάθησιν, τὸν ἀριθμ

των αντιπάλων, την τυραννία άσημάντων χρονολογιών κ.τ.δ. και άγνοει μιá σπουδαία πλευρά της ζωής των ήρώων την ανθρώπινη. Προσφερόταν ο ήρωας—θεικό, ξένο πλάσμα κι' έλειπε ο άνθρωπος. 'Ο ήρωας με τις άδυναμίες, τους δεσμούς του, τις στιγμές της γαλήνης του, ο άνθρωπος αυτό το θαύμα. 'Ο Γεροστάθης θεωρεί πολύ μεγάλη τη σημασία της αρχής αυτής και συναδελφώνει τη ζωή. Παρουσιάζει τον ήρωα—άνθρωπο. Τα πρόσωπα ... άγλυφα, ζωντανά, μιλούν και κινούνται. 'Οντότητες ολοκληρωμένες και πολύπτυχες μπορούν να διαφωτίσουν πολλά προβλήματα 'Ο ίδιος επιδιώκει μάλιστα να εργάζεται με τις ώρισμένες μορφές της ιστορίας των δοξασμένων χρόνων: «Οι μουσικοί, δάκις επιτύχως μελωδιαν τινά ώραϊαν, αγαπώσι να επαναλαμβάνωσιν αυτήν. 'Αλλά και το λαμπρόν μελόδραμα της 'Αρχαίας 'Ελλάδος έχει μελωδίας τινάς έξόχως ώραϊας: τοιαύται είναι ο 'Αριστείδης, ο Σωκράτης, ο Φωκίων, ο Κίμων, ο 'Επαμεινώνδας. Αυτάς συχνάκις θέλω επαναλαμβάνει, ών βέβαιος, ότι πάντοτε θέλουν ευφραίνει τās καρδίας σας» (21).

Και μās εκπλήσσει το γεγονός, ότι ο Μελάς ξεχνά τη Βυζαντινή ζωή και τον πολιτισμό της. Δέν μπορούσε άρα γε ν' άντλήσει τίποτε από κεί; Κι' ύστερα το 21 δέν είχε παραδείγματα που ζητούσε; (Μόνον σε δύο σελίδες αναφέρεται στη γενναιότητα και στη φιλοπατρία των Σουλιωτών).

'Ως προς το πρώτο έρώτημα είναι γνωστόν, ότι ο Βυζαντινός πολιτισμός είχε συνηθιστή να εξετάζεται και ν' αξιολογείται έξω από το πνεύμα της εποχής του. 'Η πίστη κύριο χαρακτηριστικό ένδου θρησκευτικού βίου, που κινούσε, ζωποιούσε και σφράγιζε κάθε εκδήλωση,ταν άκατανόητη για το μελετητή, που είχε καταστήσει τον έαυτό του κέντρο, ούρα και μοχλό του κόσμου. Κι' έχρειάσθησαν πολλοί άγώνες, ώσπου το πνεύμα να

φωτίση, να έμπιστευτή τα μυστικά του, το μέτο. Σ' αυτή τη σύγχιση ο Μελάς άναγιωρίζει την έλληνικότητα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (22), αλλά διαπιστώνει και την παρακμή και σταματά, γιατί ή κλασική εποχή τον έχει ήλεκτρίσει, αυτή άνέθρεψε κι' άνέδειξε τον «καλό κάγαθό», τον άρμονικό στο σώμα και την ψυχή, εκεί συνέλαβε το «χρηστοήθη» τύπο του, αλλά και γιατί θέλει το βιβλίο του να κ υ κ λ ο φ ο ρ ή σ η και στην άκόμη τουρκοκρατούμενη έλληνική γή. Κι' έπρεπε να γίνη το «κύμα» που γλύφοντας τις ρίζες του «δράχου» κατατρώει τα σωθικά του για να τον άφανίση στο μελανιασμένο πέλαγο.

'Όσο για το δεύτερο, ο Γεροστάθης ζή πριν από την 'Επανάσταση. 'Επομένως είναι έξω από τα όρια του βιβλίου. ('Αλλά κι' αν άλλοιως συνέβαινε θα έπρεπε να σιωπήσει. 'Η ιστορία ήταν νωπή, πολλοί άπ' τους άγωνιστές ζούσαν και δέν είχε παρέλθει ο χρόνος, ώστε άνθρωποι και πράξεις να μιλούν με το γλυκόλαλο στόμα της ιστορικής αλήθειας (ιστορικού νοήματος) και του θρύλου. 'Επρεπε, δηλαδή, ή ιστορία να κατασταλάξη το τραγούδι της στη λύκηθο των δοξασμένων καιρών, να γίνη ή άληθινή ποίηση).

Τέλος παρατηρούμε να θίγεται και ή αρχή, που άφορά την μόρφωση του έλληνόπουλου με το ήθος ξένων προσωπικότητων. 'Ο Γεροστάθης διηγείται ιστοριούλες από το βίο και τη δράση του Κιγκινάτου, του Γ. Βάσιγκτων, του Λιναίου, του Μ. Πέτρου κ. ά., άπ' τη ζωή της άγγλικής κοινωνίας. Να είναι άρα γε άπλή επίδραση, λατρεία της προσωπικότητας ή άμυδρή άκτίνα άπ' τη σοφή διδακτική άντίληψη, ότι και ο συγγενής πολιτισμός στις γενικές του γραμές πρέπει να γνωρίζεται και να εκτιμάται;

(Συνεχίζεται)

Οι σημειώσεις στο έπόμενο τεύχος.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Σ' ΕΝΑ ΠΑΛΗΟ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ*

Ἐφούντα ἢ μεταξένια—νάξι σου—
στο βελουδένιο μάγουλο πεσμένη.
Τριζοβολάει πολύπτυχο τ' ἀτλάξι σου
στή φορεσιά σου τὴ γραμμένη.

Τὸ βυσσινὶ γιλέκι χρυσοκέντητο
κι' ἡ λυγερὴ δαχτυλιδάκι ἡ μέση.
Στητὸ τ' ἀνάστημά σου τὸ λεβέντικο
καὶ τσακιστὸ στὸ μέτωπο τὸ φέσι.

Ποιὰ νᾶειςαι ἐσὺ πανώρια καὶ μὲ πλάι εφες
—αὐγερινὲ καὶ φῶς τ' ἀποσπερίτη—
καὶ ξάφνου ἔτσι μὲ μιᾶς τόσο ζωντάνεφες
καὶ γέμισες δλάκερο τὸ σίτι;

Μὲ τὸν παλμό, τὴ χάρη καὶ τὸ χρῶμα σου,
μὲ τὸ σεμνὸ παληκαρίσιο βάδισμά σου
κι' ἄς μὴν ὑπάρχει τώρα οὔτε τὸ χῶμα σου
κι' ἄς εἶναι ξεχασμένο τ' ὄνομά σου.

Ἄπ' τὴν παληὰ φτερούγιες εἰκόνα σου
κι' ἄπ' τὴ μικρὴ σου ξέφυγες κορνίζα,
Τὸν περασμένο ἀνάστησες αἰῶνα σου
καὶ μιᾶς γενιᾶς, δρακογενιᾶς τὴ ῥίζα,

σὰν θᾶμα καὶ σὰν θρύκο μ' ἀνιστόριες
μὲ τῆς φυλῆς μας ὅλη τὴ ζωντάνια
καὶ τὰ μεγάλα ἰδανικὰ μοῦ γνώριες
μὲ τὴν Ἑλληνικὴ σου περηφάνεια.

...Ὅποια κι' ἄν εἶσαι, δόξα μας καὶ χάρη μας.
Τοῦ τόπου μας γυναῖκα κι' ὀπτασία.
Κι' ἡ τιμημένη σου στολὴ καμάρη μας
τὴν ὁμοφιλίᾳ νὰ διαλαλῇ καὶ τὴν ἀνδρεία.

* «Εἰκόνα τῆς Σουλιωτοπούλας. Ρόζας Μπότσαρη, κόρης τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.
(Τὸ πρωτότυπο, ἔργον τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ ζωγράφου Στήλερ, εἶναι στὸ Μουσεῖο, σύλλο-
γῆς καλλονῶν τοῦ Μονάχου).

ΝΑΘΑΝΑΗΛ ΧΩΘΟΡΝ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΡΟΥΜΠΙΝΙ

Ὁ Ναθαναήλ Χώθορν (1809—1864), εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους διηγηματογράφους τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ κόσμου: Γεννήθηκε στὸ Σαλέμ τῆς Πολιτείας τῆς Μασσαχουσέτης, κάτου ἀπὸ τὶς πιὸ ἀσημες συνθήκες.

Τελωνσιακὸς ὑπάλληλος, μαζὴ μὲ τὶς ἀσχολίες τῆς ὑπηρεσίας του, καλλιεργοῦσε καὶ τὰ γράμματα, καὶ δημοσίευσε διηγήματα καὶ νουβέλλες, σὲ διάφορες Ἐπιθεωρήσεις. Τὸ καλλίτερό του ρομάντζο, *Τὸ κόκκινο γράμμα Α*, τὸν ἔκανε γνωστὸ καὶ στὴν Ἑυρώπη, κι' ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία του αὐτὴ ἀρχίζει ν' ἀναπτύσσεται. ὅσο πάει καὶ πιὸ πολὺ ἡ τάση του γιὰ ψυχολογικὲς μελέτες. Ἀπὸ τὴ διπλωματικὴ του στὴν Ἀγγλία ὑπηρεσία, βγῆκε τὸ ἔργο του *Γερασμοὺς νερὺς χῶρος*, γεμάτο δηκτικὸ γιὰ τὴ γηραιὰ Ἀβιόνα χιούμορ· κι' ἀπὸ τὴν Ἰταλία, τὸ πιὸ παράδοξο του ἔργο *Μεταβολές*, ἡ τελευταία του ἐπιτυχία.

Τὸ ἐντονότερο χαρακτηριστικὸ τῶν ἔργων του, εἶναι ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυση, τὰ ἐσώτερα δράματα, πὺν σκηνὴ τοὺς εἶναι ἡ συνείδηση. Ὁ Χώθορν, μελετᾷ τὸ πάθος, ὄχι στίς διάφορες ἐκδηλώσεις του, ἀλλὰ στίς μυστηριώδεις προόδους του μέσα στὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀτόμου.

Τὸ πιὸ κάτου διήγημα, ἀνήκει στὴ συλλογὴ του *Διηγήματα ἀπὸ τὸ Φάργου-εστ*.

Τὰ Λευκὰ Ὄρη, πὺν οἱ κορφές τοὺς, ὄμοιες μὲ κωδονοστάσια καθεδρικοῦ Ναοῦ, στηρίζουν θαρρεῖς, τὸν οὐράνιον θόλον, σὰν τεράστιοι πάσσαλοι μιᾶς ἀπέραντης σκηνῆς, φτάνουν σὲ τόσο ὕψος, πὺν ἡ χλωρίδα τοὺς, παύει στὸ ἓνα τρίτο σχεδὸν ἀπ' τὶς πλαγιές τοὺς. Αὐτὴ ἡ γυμνότητα τῶν ἀκρότατων κορυφῶν ἐκείνων τῶν βουνῶν, σοῦ ὑποβάλλει τὴν ἰδέα μιᾶς ἀγνωστης καὶ μυστηριώδους δημιουργίας, σ' ἓναν κόσμον διαφορετικόν. Ἔτσι πὺν, ἡ ποιητικὴ φαντασία τῶν Ἰνδῶν, τὰ εἶχε ἀνέκαθεν καθιερώσει γιὰ κατοικία τῶν Πνευμάτων τοὺς· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο πὺν, μέσα στὰ βάρη τῶν ἀδιπέραστων δασῶν, κρυβόταν γι' αὐτοὺς τὰ φανταστικὰ ὄντα· καὶ στὰ στέρνα τῶν ἀδιασπέραστων βράχων, ἦταν κρυμμένοι οἱ θησαυροὶ, γιὰ τοὺς ὁποίους μιλοῦν οἱ θρύλοι τοὺς.

Ἐκεῖ ἀκριβῶς πὺν ἀρχίζει ἡ ἀλυσίδα τῶν βουνῶν αὐτῶν, πάνου σ' ἓνα στενόχωρο ὑψίπεδο, πὺν ἀπ' τὴ μιὰ πλευρὰ του ἦταν ζωσμένο ἀπὸ δάσος πεύκων κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, περιγραμμένο ἀπὸ βαθειοὺς χειμάρρους, μερικοὶ ὄδοιπόροι—εἶναι μιὰ πολὺ παλιὰ ἱστορία, αὐτὴ πὺν σᾶς διηγούμαι τώρα—μερικοὶ λοιπὸν ὄδοιπόροι, πὺν τοὺς εἶχε στὸ μέρος αὐτὸ ὀδηγήσει ἔνα ἀπὸ τὰ τόσο ἀπρόβλεπτα τυχαῖα παρόμοιων ἐκδρομῶν, ἦταν ἀπασχολημένοι στὸ

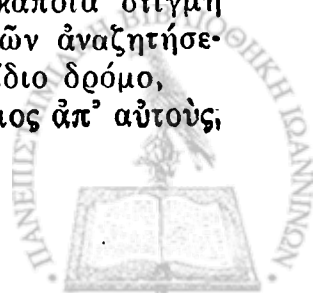
φκειάσιμο ἓνὸς καταφύγιου, γιὰ νὰ περάσουν μέσα του τὴ νύχτα.

Οἱ ριψοκίνδυνοι αὐτοὶ σύντροφοι, εἶχαν καταναλώσει ὀλόκληρη τὴ μέρα, πολεμῶντας ν' ἀνακαλύψουν, χωρὶς ὄμως ἀποτέλεσμα, τὸ μυστηριώδες πετράδι, τὸ γνωστὸ μὲ τ' ὄνομα, τὸ Μεγάλον Ρουμπίνι.

Ὁ καθένας τοὺς, τὸ εἶχε ἀναζητήσει γι' ἀτομικὸν τοῦ λογαριασμοῦ· δὲν ἦταν ὄμως ἡ φιλία οὔτε τὸ πνεῦμα τῆς συνεταιρικῆς συνεργασίας, πὺν τοῖς εἶχε κατόπισπρώξει νὰ ἐνωθοῦν ὄλοι μαζή· τὸ αἶσθημα μονάχα τῆς ἀνθρώπινης ἀλληλεγγύης, ἢ ἀπλούστερα, τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου, τοὺς εἶχε ἀναγκάσει, σὲ τούτῃ τὴν περίσταση, νὰ δώσουν ὁ ἓνας στὸν ἄλλον ἀμοιβαῖα βοήθεια.

Ἀφοῦ λοιπὸν τελείωσαν τὸ στήσιμο τῆς καλύβης, τοποθέτησαν πάνου σ' ἓνα ἐπίπεδο βράχον ἀπὸ γρανίτη τὶς προμήθειές τοὺς, πὺν τὶς μοίρασαν ἀδελφικὰ, μὲ τὴν ψυχὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε ἀνησυχία, ὡς τὴ στιγμή πὺν, ὅταν ὁ καθένας τοὺς θὰ ξαναγύριζε στὴν ἀτομικὴ του ἀπασχόληση, θὰ ξαναγινόταν ξένος γιὰ τὸν ἄλλον· μπορεῖ ἴσως κι' ἔχτρος, ἂν κάποιον στιγμή τύχαινε, κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν ἀναζητήσεών τοὺς, νὰ βρεθοῦν στὸν ἴδιον δρόμον.

Πλὴν ὄμως, καὶ κάποιος ἀπ' αὐτοὺς,

ὄντας ἐξαιρετικὰ ἀπορροφημένους στήν ἀγωνιώδη αὐτὴ ἀναζήτηση, σὲ τέτοιο βαθμὸν, πὺν νὰ μὴ μπορέση κἄν νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὶς σκέψεις του, μιὰ συνάντηση, τόσο ἀπρόβλεπτη στήν τρομαχτικὴ ἐκείνη μοναξιά, δὲ φαινόταν νὰ δοκιμάζῃ τὸ θῆλυτρο μιᾶς παρόμοιας ἀμοιβαίας συμπάθειας, τόσο εὐκόλῃ μ' ὅλα ταῦτα νὰ γεννηθῇ μεταξὺ ταξιδιωτῶν.

Ὅλοτρέμοντας ἀπ' τὸ ὑγρὸ νυχτερινὸ κρῦο, οἱ ὁδοιπόροι αὐτοὶ, στριμογνόταν γύρω ἀπὸ τὴν κροταλίζουσα φωτιά πὺν εἶχαν ἀνάψει, κι' ἡ παλλόμενη φλόγα τῆς, φώτιζε τὴν αὐτοσχέδια καλύβα τους καὶ παιγνίδιζε, κατὰ τὶς ἰδιοτροπίες τῆς τῆς στιγμῆς πάνου στὶς μορφές τους, ρίχνοντας στὶς παρειές τοῦ βράχου τὶς μεγεθυμένες κατατομές τους, ὅμοιες μὲ γιγάντιες κινήτες γελοιογραφίες.

Μὴ μὴν ἀνάχα γυναίκα ἀκτινοβολοῦσε τὴ χάρη καὶ τὴ νεότητῆς στὸν ὄμιλο αὐτὸ τῶν ἑπτὰ ἀδρῶν, ὁ πῖο ἡλικιωμένος ἀπ' τοὺς ὁποίους, πὺν τὸ φυσικὸ του, τοῦ εἶχε σταθερὴν πλάκα σὲ... ἀχάμνια, περιτύλιγε τὸ ὑψηλὸ του ἄτομο, μὲ δορῆς ἀπὸ ζῶα, καὶ φοροῦσε τ' ἀγριμικὸ αὐτὸ κοστοῦμι του, μὲ τόση ἄνεση, πὺν σ' ἔκανε ἀμέσως νὰ σκεφθῆς, πὺν ἀπὸ πολὺν, καιρὸ δὲν εἶχε, φορέση ἄλλου εἶδους φορεσιᾶ.

Ἦταν ἕνας ἀπὸ κείνους τοὺς δυστυχεῖς, πὺν κατὰ τὸ λέγειν τῶν Ἰνδῶν, ἔχουν προσβληθεῖ ἀπὸ μιὰ μανία εἰδικῆς φύσης: τὴ μανία δηλαδὴ τῆς ἀσταμάτηγης κι' αἰώνιας ἀναζήτησης τοῦ Μεγάλου Ρουμπινιοῦ.

Ὅλοι ὅσοι εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν περιοχὴ ἐκείνη, τὸν εἴξεραν μὲ τὸ ἐπίθετο ὁ Ζητητῆς, καὶ κανένας τους δὲ θυμόταν νὰ τὸν εἶχε δεῖ ν' ἀρχίξῃ τὴν αἰώνιά του ἀναζήτηση.

Εἶχε, γι' αὐτὸ τὸ λόγο, γίνεῖ ὁ ἥρωας ἑνὸς θρύλου, κατὰ τὸν ὁποῖο, γιὰ τιμωρία τῆς ἀπληστίας του εἶχε καταδικαστεῖ νὰ ζητῇ, χωρὶς ἀνάπαυση, τὸ μυστηριώδες πετράδι καὶ νὰ περιπλανᾶται ὡς τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων, φλεγόμενος ἀπὸ ἐλπίδες, τὸ πρῶτ', βυθισμένος, τὸ βράδυ, στήν πῖο στυγνὴ ἀπελπισία.

Αὐτὸς πὺν καθόταν στὸ πλευρὸ ἐκείνου τοῦ δυστυχισμένου, ἦταν ἕνας γεροντάκος,

πὺν εἶχε καλυμένον τὸ κεφάλι του, μ' ἕνα καπέλλο στρογγυλὸ, ψηλὸ καὶ δίχως πλευρικές προεκτάσεις, πὺν ἔμοιαζε σὰ χουνὶ. Ὁ Δόκτωρ Κακοφόντελ—ἔτσι τὸν λέγαν—γεννημένος στήν παλιὰ ἡπειρο, πῖο στεγνὸς καὶ τραχὺς κι' ἀπὸ μιὰ περγαμηνῆ, εἶχε περάσει τὶς μέρες του ἀνάμεσα σὲ δηλητηριώδεις ἀναθυμιάσεις, πὺν βγαίναν ἀπ' τοὺς φούρνους καὶ τὶς χύτρες, τὶς ὁποῖες χρησιμοποιοῦσε, τὸν καιρὸ πὺν σπαταλοῦσε τὰ χρόνια του σ' ἀλχημιστικὲς ἔρευνες.

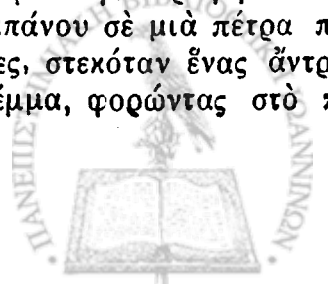
Ἐλεγαν— μὰ δὲ ξέρω ἂν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια—πὺν κάποια μέρα, μέσα σιτὴ θέρμη ἑνὸς ἀποφασιστικοῦ πειράματος, εἶχε ἀνακατέψει τὸ πῖο καθάριο μέρος τοῦ αἵματός του, μὲ κάποια συστατικά, ἀνεκτίμητης ἀξίας' κι' ὅτι ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀλλόκοτη θυσία, προερχόταν ἀποκλειστικὰ τὸ χρῶμα τῆς ἐπιδερμίδας του, πὺν ἦταν ὅμοιο μὲ βυρσοδεψικὸ βελανίδι.

Ὁ τρίτος ἀπὸ τοὺς σύντροφους αὐτοὺς, ἦταν ὁ κύριος Ἰσλαμποντ Πίγκσονορτ, πλούσιος ἔμπορος τῆς Βοστώνης, κι' ἕνας ἀπ' τοὺς πῖο σημαντικοὺς ζηλωτῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Νότον. Διηγοῦνται γι' αὐτὸν ὅτι, κάθε πρῶτ', μετὰ τὴν προσευχὴ του, συνείθιζε νὰ κυλιέται, ὀλόγυμος, πάνω σ' ἕνα σωρὸ ἀπὸ παλιὰ σελίνια τῆς Μασσαχουσέτης' φήμη, πὺν σίγουρα, θὰ τὴν εἶχαν βάλει σὲ κυκλοφορία, οἱ ἔχτροί του.

Λίγο παράμερα ἀπ' τοὺς ἄλλους, ἕνα ὄν σαρκαστικὸ καὶ σιωπηλὸ, ἐπτύγωνε κάθε τόσο σ' ἕνα χλευαστικὸ μορφασμὸ τὴ μάγουλά του, πὺν τὰ μῆλα τους, χανόταν κάτω ἀπὸ τεράστια μάτογυάλια' τ' ὄνομα του ἦταν ἄγνωστο.

Παρόμοια λέγαν καὶ γιὰ τὸν πέμπτον ὁδοιπόρο, πὺν ἀπὸ τὴν ὄψη καὶ τὸ παλαιολογικὸ του, φαινόταν ποιητῆς: ἕνα γὰρ σπινθηροβόλα μάτια, σ' ἕνα ἀδυνατισμένο πρόσωπο' τὸ δῆμα τετωμένο ὁ πάνου στὰ κόκκαλα, ἔτσι, πὺν δὲν προκλοῦσε ἐπληξῆ αὐτὸ πὺν λέγαν γι' αὐτὸν: ἰτι δηλαδὴ τρεφόταν μὲ ὁμίχλη, ἀπλωμέν ἀπάνου σ' ἕνα πυκνὸ στῶμα ἀπὸ σύννεφα κι' ἀρτυμένη μὲ μιὰ ἀχτίδα φεγγαριοῦ. Ποίηση, τοῦ χρησίμευε γιὰ τροφή.

Καθισμένος ἀπάνου σὲ μιὰ πέτρα π' ψηλὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες, στεκόταν ἕνας ἄντρο μὲ ὑπεροπτικὸ βλέμμα, φορώντας στὸ

φάλι ένα ύπεροχο καπέλλο με λοφίο και φορέματα με πολυτελή κεντίδια, που άκτινοβολούσαν, τὸ λιγότερο ὅσο κι' ἢ ἀδαμαντοκόλλητη λαβὴ τοῦ σπαθιοῦ του. Ὁ Λόρδος ντὲ Βέρ—ἔτσι αὐτὸς ὀνομαζόταν—εἶχε σπαταλήσει τὴ ζωὴ του καὶ μέρος ἀπὸ τὸν πλοῦτο του, ἀναζητώντας στὰ σκονισμένα ἀρχεῖα τῶν πρόγονών του, καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη ἀκόμα, κάθε τι πού θὰ ἦταν κατάλληλο νὰ γαργαλίσει τὴ ματαιοδοξία καὶ τὴν ἔπαρση πού εἶχε μαζή με τοὺς τίτλους του κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς πρόγονούς του.

Νὰ τελευταῖα κι' ἓνα ζευγάρι πού αἰχμαλώτιζε ἀμέσως τὸ ἐνδιαφέρον. Ἐνας ὠραῖος νέος κι' ἡ συντρόφισσά του, ντυμένοι κι' οἱ δυὸ σὰν οἱ ἄνθρωποι τοῦ κάμπου. Ἡ νέα, δροσερὴ κι' ἄβρη, ἔωνε, στὴ γλυκεῖα ἐγκατάλειψη τῆς νιόπαντρης, τὴν ἄδολη ἐπιφυλακτικότητα τῆς παρθένας. Ἀπλοῖ, ὅσο καὶ τὰ ὀνοματά τους, ἡ Ἄνα κι' ὁ Ματθαῖος, πρόδιναν τὴν ἀγάπη τους, καὶ στὰ παραμικρότερα ἀκόμη βλέμματά τους.

Ἄν καὶ συνθεμένη ἀπὸ στοιχεῖα τόσο διαφορετικά, ἡ συνάθροιση αὐτὴ κάτου ἀπ' τὴν ἴδια στέγη, γύρω ἀπ' τὴν ἴδια τὴ φωτιά, ἀτόμων πού ἦταν ὅλοι τους καταπιασμένοι μετὴν ἴδια ἀναζήτηση, καὶ ἀνάγκη ἔφερε τὴ συνομιλία πάνου στὸ θέμα πού ἐνδιέφερε κατὰ τρόπο ἀποκλειστικὸ τὰ πρόσωπα αὐτά. Καὶ πραγματικὰ στὸ τέλος, κατέληξαν ὅλοι τους νὰ μιλοῦν γιὰ τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι.

Ὁ καθένας τους διηγῆθηκε ἔπειτα, κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες ἐλκυστήκε ἴσαμε τὰ Λευκὰ Ὄρη: Τοῦτος πούρχόταν ἀπὸ τὸν πιὸ μακρισμένο τόπο, εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ ἐνθουσιασμό, ἀκούοντας τὴ διήγηση κάποιου ταξιδεμένου· ὁ κάποιος ἄλλος, καταλήφθηκε ἀπὸ παρόμοιο πυρετὸ, διαβάζοντας τὴν ἔκθεση τοῦ καπετάνιου Σμίθ, αὐτόπτη μάρτυρα τῶν λάμψεων τοῦ μυθικοῦ πετράδιου. Ὁ πιὸ καταπεισμένος ἀπ' ὅλους, ὄντας καταυλισμένος τέσσερα μίλλια μακριὰ ἀπ' τὰ βουνὰ, εἶχε δεῖ στὸν ὕπνο του τὸ κολοσσιαῖο διαμάντι, ὅμοιο μετ' ἑτέρου καὶ τόσο λαμπερὸ, πού οἱ σκιὲς τῶν μεγάλων πεύκων, ἐξαφανίζόταν μπροστά του.

Μίλησαν ἔπειτα γιὰ τὶς γνωστὲς σ' αὐτοὺς, ἀναρίθμητες κι' ἄκαρπες ἀπόπειρες πού εἶχαν γίνεῖ γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ ρουμπινοφόρου στρώματος.

Κι' ἀνάμεσα σ' ὅλα αὐτὰ, προσεκτικὸς παρατηρητὴς, θὰ μπορούσε νὰ σημειώση ὅτι, ὁ καθένας τους, χαμογελοῦσε ἀκούοντας, τὸ γείτονά του νὰ μιλή, σὰν νὰ τὸν ἐπιδοκίμαζε καὶ σὰν νὰ τὸν ἐνθάρρυνε στὴ μανία του· μὰ ταυτόχρονα, ὁ καθένας τους, φαινόταν νὰ χαϊδεύη στὰ βαθειά του τὴν ἐλπίδα, ὅτι αὐτὸς μονάχα εἶχε ὑπολογίσει σωστά, κι' ὅτι σ' αὐτὸν μονάχα ἐπιφυλασσόταν ὁ τελικὸς θρίαμβος.

Καὶ πραγματικὰ αὐτὸ ἦταν τὸ αἶσθημα ὅλων τους. Ἦταν ὅμως ἀνάμεσά τους καὶ κάποιος, πού δοκίμασε νὰ μετριάση τὴ ζήση τῶν συνερευνητῶν, πότε προσποιούμενος ὅτι εἶχε ἀπόφαση νὰ σταματήση στὸ σημεῖο αὐτὸ τὶς ἔρευνες, πότε ἐπαναλαμβάνοντας τὸν ἰνδικὸ θρύλο, ὅτι ἓνα κακοποιὸ πνεῦμα, φύλαγε τὸ θαυμαστὸ πετράδι, καὶ γήτενε ὅσους ἐπιχειροῦσαν νὰ τὸ πλησιάσουν, τὴ μιὰ, μεταφέροντάς τους ἀπὸ κορφή σὲ κορφή, ἴσαμε τὶς πιὸ ψηλὲς κορυφογραμμὲς τῶν Λευκῶν Βουνῶν· τὴν ἄλλη κάνοντας νὰ βγαίνουν ἀπ' τὰ νερὰ μιᾶς ἀπὸ τὶς λίμνες, πυκνοὺς ἀτμούς, πού τοὺς περιτύλιγαν ὀλοτρόγυρα καὶ τοὺς ἔκαναν νὰ περιπλανῶνται στὴν τύχη.

Οἱ διηγῆσεις ὅμως αὐτὲς, δὲν κατόρθωναν νὰ ἐπιτύχουν τὸ προσδοκώμενο ἀποτέλεσμα· γιὰτὶ ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς, ἦταν πεπεισμένος ὅτι, ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῶν ἀναζητήσεων, ὀφειλόταν μονάχα στὴν ὀλίγη ἢ τὴν ἀνύπαρκτη σύνεση, σταθερότητα καὶ ἐνεργητικότητα ὅλων ἐκείνων πού εἶχαν καταπιαστῆ μετ' τὴ δύσκολη αὐτὴ ἐπιχείρηση.

Ἦλθε μιὰ στιγμή, πού ὅλοι τους, ἔπαυσαν ν' ἀνταπαντοῦν, παραιτημένοι ἔτσι ἀπὸ τὴν προβληματικὴ προσπάθεια νὰ ἐμβάλουν ἀποκαρδίωση στὴν ψυχὴ τῶν σύντροφών τους. Ἀκολούθησε γι' αὐτὸ μιὰ ἄκρα σιωπὴ, κατὰ τὴ διάρκειά τῆς ὁποίας, ὁ ἄνθρωπος μετὰ τὰ γυαλιὰ, γύρισε γύρω-γύρω τὰ μάτια, κοιτάζοντας τοὺς παριστάμενους μετ' ἑνὸς κοροϊδευτικοῦ χαμόγελο, πού φαινόταν σὰ ν' ἄχε πιά στερεοποιηθῆ ἀπ' αὐτὸν στὴν ἄσκημη μορφὴ του.

Κατόπι, ἀφοῦ ἔβηξε τρεῖς φορές, εἶπε: — Ἡ σύμπτωση, ἡ μοῖρα ἢ ἡ τύχη, ἔχει μαζέψει ἐδῶ ἑπτὰ ἄντρες, προικισμένους, ὅπως δείχνουν τὰ φαινόμενα, μὲ κρίση, κι' ἐπὶ πλεόν, μιὰ χαριτωμένη γυναῖκα, πού ὑποθέτω ὅτι κι' αὐτή, εἶναι, ὄχι λιγώτερο λογικευμένη. Δὲ θάταν, λέτε, ἐνδιαφέρον νὰ μάθουμε, τί ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς σκοπεύει νὰ κάνῃ τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι. ἂν εἶχε τὴν καλὴ τύχη νὰ τὸ βρῆ; καὶ γιὰ ν' ἀρχίσουμε ἀπὸ κάποιον, νὰ μάθουμε τὰ σχέδια, πού ὁ φίλος μας ὁ ντυμένος μὲ τὸ ἀρκουδίσιο δέρμα, ἔχει φκειάσει, ἀπ' τὸν καιρὸ πού ἔχει καταπιαστῆ νὰ τὸ γυρεύῃ, ὡς καὶ στὶς πιὸ μικρὲς ἀνωμαλίες τῶν β. ἄχων, χωρὶς οὔτε μιὰ στιγμή ν' ἀπελπιστῆ;

— Δέχομαι ν' ἀποκαλύψω τὰ σχέδιά μου, ἀποκρίθηκε ἀπότομα καὶ μὲ πικρία ὁ γέρω Ζηγητής, φιάνει μονάχα, κι' ὁ καθένας σας, μὲ τὴ σειρά του, νὰ φανερώσῃ, τί θάκανε σὲ περίπτωσι ἐπιτυχίας. "Ὅσο γιὰ μένα, δὲν σκέπτομαι νὰ καρπωθῶ ἀπ' τὸ πετράδι αὐτὸ ματαιόδοξες ὠφέλειες· εἶναι τώρα πολὺς καιρὸς, ἀπ' ὅταν μιὰ τέτοια ἀνόητη σκέψη, δὲ μοῦ κοπανάει πιὰ τὸ κεφάλι. Μόλα ταῦτα, μένω πιστὸς καὶ σταθερὸς στὴν ἀναζήτησι αὐτοῦ τοῦ καταραμένου πετραδιοῦ, μόνο γιατί, ὅ,τι ὑπῆρξε, διαρκῶς, ἡ φιλοδοξία τῆς νηότης μου, ἔγινε γιὰ μένα στὴν ὄριμη ἡλικία, μιὰν ἀκατανίκητη ἀνάγκη. "Ἔτσι μονάχα ἔχω διατηρήσῃ τὴ δύναμη καὶ τὴ δραστηριότητα, τὴ ρώμη τῶν μελῶν καὶ τὴ θέρμη τοῦ αἵματός μου.

» Ἄν, καὶ μιὰ μονάχα μέρα, τὴν παράμελοῦσα, θάπεφτα, γιὰ νὰ μὴ ξανασηκωθῶ πιὰ. Μὴ ἔχοντας ἄσκεπια σπαταλήσει τὴν ὥραία καὶ φαιδρὴ ἐποχὴ τῆς ζωῆς, διατηρῶ ἄθικτη τὴν πίστη μου στὴν ἐπιτυχία. "Ἄν βρῶ τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι, θὰ τὸ μεταφέρω σ' ἓνα σπῆλαιο, πού ἐγὼ μονάχα γνωρίζω· κι' ἐκεῖ, θὰ πεθάνω κρατώντας το στὴν ἀγκαλιά μου καὶ κάνοντάς του ἔτσι μὲ τὸ λείψανό μου ἓνα αἰώνιο σάβανο».

— Νὰ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀμάθειας, νάτη ἢ ποίηση τοῦ ἐγωῖσμοῦ, πετάχθηκε ὁ Δόκτωρ Κακοφόντης, μὲ τὴν πιὸ κωμικὴ ἀγανάκτηση. — Δυστυχισμένε!... δὲ σ' ἐνδιαφέρει λοιπὸν καθόλου ἡ ἐπιστήμη; "Εἰ!... δὲν εἶσαι ἄξιος ν' ἀντικρύσῃς, οὔτε κἂν ἀπὸ

μακρυνὰ, τὴν ἐκτυφλωτικὴ λάμψη τοῦ πετραδιοῦ, τοῦ πιὸ πολύτιμου πού ἔχει μέχρι σήμερα βγεῖ ἀπ' τὸ μυστηριώδες ἐργαστήριον τῆς Φύσης.

» Μονάχα ὁ ἔρωτας πρὸς τὴν Ὀρουκτολογία, εἶναι ὁ μοναδικὸς σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο ἓνας ἄνθρωπος σοφὸς μπορεῖ φλέγεται ἀπὸ τὸν πόθο ν' ἀποχτήσῃ τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι.

» Γιὰ μένα, ἡ ἀνακάλυψή του, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπίζητη κορωνίδα καὶ τὸ στεφάνωμα τοῦ ἐπιστημονικοῦ μου σταδίου· θὰ ἐπιστρέψω τότε ἀμέσως στὴν Εὐρώπη, καὶ θὰ καταναλώσω τὶς ὑπόλοιπες μέρες τῆς ζωῆς μου, ἀναλύοντάς το, γιὰ νὰ κάνω δικό μου τὸ μυστικὸ τῆς σύνθεσής του. Θὰ κονιοποιήσω σὲ λεπτὴ σκόνῃ ἓνα τμήμα του, ἓνα ἄλλο θὰ τὸ διαλύσω μέσα σὲ κάποια ὀξεῖα, κι' ὅ,τι θ' ἀπομείνῃ, θὰ τὸ βάλω μέσα σὲ χωνευτήρια καὶ κάτου ἀπ' τὴν ἐνέργεια τῶν πόλων ἰσχυρῆς ἠλεκτρικῆς στήλης, κατεργάζοντάς το ἔτσι, καὶ μὲ τὴ θερμότητα καὶ μὲ τὸν ἠλεκτρισμό. Τὸ λιγότερο πού θὰ ἐπιτύχω, θὰ εἶναι μιὰ ἀκριβὴς ἀνάλυσι, πού τὰ λεπτομερειακά της σημεῖα, θὰ τὰ ἐμπιστευθῶ στὶς σελίδες ἑνὸς ὀγκωδέστατου ἰν-φόλιο, πού θὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὴ δόξα μου στοὺς μέλλοντες αἰῶνες.

— Δόξα τῷ Θεῷ!... Νὰ μιὰ σωστὴ κουβέντα, πετάχθηκε σαρκάζοντας ἐκεῖνος μὲ τὸ ματογυῖα. — Ἐμπρός, διάσημε ἐπιστήμονα!... διάλυσε, κονιοποίησε τὸ θαυμαστὸ πετράδι, γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ κόσμος νὰ μάθῃ στὸ ἀθάνατο ἔργο σας, πῶς μορφοποιεῖται ἓνα ρουμπίνι· μὴ λησμονήητε πρὸ πάντων νὰ κάνετε στὸν κόσμον γνωστὸ, καὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἀνακαλύπτεται, μιὰ πού— ἂν καὶ δὲ τὸ παραδέχομαι — μπορεῖ καὶ ν' ἀπατηθῆτ' στοὺς ὑπολογισμούς σας.

— Εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν κατέχω τὶς ἀπαιτούμενες γνώσεις γιὰ νὰ ἐκτιμῶσιν κατὰ τὸν ἀρμόζοντα τρόπο ἓνα τόσο ὑπέροχον σκοπὸ, δήλωσε ὁ κύριος Ἰσαμπόντ Πίγκνορντ. — Παίρνω μὲ ταῦτα τὴν τόλμη νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὸ πετράδι, κατὰ ἓνα τέτοιο τρόπο κακοσφραγισμένο, δὲ θάχε πιὰ καμμιά ἀξία. Κεῖ ἐγὼ, κύριοι μου, πρέπει νὰ πῶ εἰλικρινῶς ὅτι δὲν εἶναι καθόλου μέσα σ' ἐμὲ ἀπόψε μου νὰ ἐλαττώσω τὴν ἐμπορικὴ του ἀξία.

»Κι' εἶναι ἀναγκαῖο νὰ πληροφορηθῆτε ὅτι, γιὰ ν' ἄρθω ἴσαμε δῶ, ἄφησα τὸ ἐμπορικὸ μου κατάστημα, ἀφοῦ ἐμπιστεύθηκα τῇ διεύθυνσὶ του στοὺς ὑπάλληλους μου, κι' ἐξέθεσα στὸν κίνδυνο τοῦ τυχαίου τὴν ἐμπορικὴ μου πίστη. Κι' ἀκόμα, κάθε μέρα, ἐκθέτω τὴ ζωὴ μου στοὺς πιὸ σοβαροὺς κινδύνους, ἀνάμεσα σὲ τούτους τοὺς Ἰνδούς, ὅπως καὶ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς μου, ἐπιδιώκοντας κατὶ, πὺ ἡ Ἀδεφότητα στὴν ὁποία ἀνήκω, τὸ θεωρεῖ ὄχι καὶ τόσο ὀρθόδοξο.

»Πιστεῦετε λοιπὸν ἐσεῖς ὅτι ἐγώ, ἔχω τὴ διάθεση νὰ διακινδυνεύσω τόσο σοβαρὰ τὴν ὑπόληψή του, τὶς ὑποθέσεις μου, ὅτι βάζω τὸν ἑαυτὸ μου σὲ κίνδυνο νὰ σκοτωθῶ, καὶ—πρᾶγμα πὺ εἶναι καὶ τὸ χειρότερο—νὰ κολασθῶ, χωρὶς ν' ἄχω τὴν ἐλπίδα νὰ ἐπιτύχω ἀπὸ τὸ πετράδι αὐτὸ ἓνα ἀνάλογο κέρδος;

—Ἄ! ὄχι! Πίγκανορτ, θεοφοβούμενε, εὐσεβέστατε Πίγκανορτ, εἶπε αὐτὸς μὲ τὰ ματογυᾶλια—Δὲν εἶστε σεῖς ἱκανὸς νὰ κάνετε ἓνα τέτοιο πρᾶγμα; δὲν πιστεύω νὰ φτάσετε σεῖς σ' ἓνα τέτοιο βαθμὶ τρέλλας!..

—Ἀλήθεια, ξανάρχισε ὁ ἔμπορος. Κι' ἂν ἔδινε ὁ Θεὸς νὰ βρῶ τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι, κι' ἀκόμα ἂν εἶναι ἓκατὸ φορές πιὸ μικρὸ καὶ λιγότερο λαμπρὸ ἀπ' ὅτι πιστεύουν, θ' ἄναι ὅμως πάντα ἀνώτερο ἀπὸ τὸ Μεγάλο Μογγόλο πὺ ἡ ἀξία του εἶναι ἀνεκτίμητη! —Θάφευγα τότε γιὰ τὴν Εὐρώπη, θὰ πήγαινα στὴν Ἀγγλία, στὴ Γαλλία, σὴν Ἰσπανία, στὴν Ἰταλία, στὴν Τουρκία, καὶ θὰ πωλοῦσα τὸ διαμάντι μου στὸ Δυνατὸ πὺ θὰ μοῦ πρόσφερε τὴ μεγαλειότερη τιμὴ. Ἄπ' αὐτὸ τὸ σχέδιό μου, ἂν κανένας ἀπὸ σᾶς ἔχει κανένα καλλίτερο, θὰ μοῦ εἶναι εὐνῶμων ἂν θελήσῃ νὰ μοῦ τὸ ὑποδείξῃ.

—Ἦ ὑπαρξῆ ἡλίθια καὶ κουτῆ!.. ἀποκρίθηκε ὁ ποιητῆς· ὅταν θὰ σοῦ ἐκθέσω τὸ δικό μου, θὰ σταθῆς τάχα ἱκανὸς ν' ἀντιληφθῆς, ὅλο του τὸ μεγαλεῖο, ἐσὺ, πὺ δὲν ὄνειρεύεσαι ν' ἀποχτήσης τὸ θαυμαστὸ πετράδι, παρὰ μονάχα γιὰ νὰ τ' ἀνταλλάξῃς μ' ἓνα σωρὸ γκινέες; ἂν ἐγὼ τὸ βρῶ, ἀφοῦ τὸ κρύψω κάτου ἀπ' τὸ μανδύα μου, θὰ γυῖσω, τρέχοντας πάντοτε, στὴν καμαρούλα μου, στὸ Λονδίνο· κι' ὡς θὰ φτάσω, δὲ θὰ πάψω ποτὲ γὰ τὸ θαιμάζω. Ἡ ψυχὴ μου,

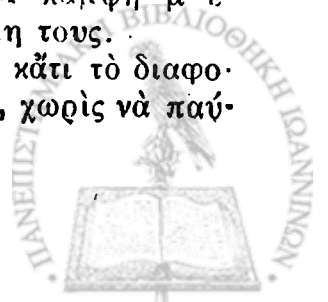
θὰ βρίσκεται πάντα σ' ἔκσταση, μέσα στὴν ἔνατενισή του, κι' ἡ ἔκπαγλη ζωογόνα ἀχτίδα του, θὰ λάμψη ὕστερα σὲ κάθε στίχο μου· ἔτοι, πὺ γιὰ πολὺν καιρὸ μετὰ τὸν ἀφανισμό μου, θὰ ζώνῃ μ' ἓνα ἀστραφερὸ φωτοστέφανο τ' ὄνομά μου, πὺ θ' ἄχει γίνοι ἀθάνατο.

—Ἀθάνατο ὅπως ἡ ἀνθρώπινη ἡλιθιότητα!.. ἐσάρκασε ὁ μύωπις σαρκαστῆς. —Ἐσὺ τὸ εἶπες, ὦ ποιητῆ! Μ' ἂν τὸ κρύψῃς κάτου ἀπὸ τὸ μανδύα σου, θὰ λάμψη ἀνάμεσα ἀπ' τὶς πολυάριθμες τρύπες του, καὶ τὴ νύχτα, θὰ σὲ κάνῃ νὰ μοιάξῃς σὰ μιὰ φωσφορικὴ ἀτμίδα ἢ σὰ φανάρι καρολόγου!..

—Ἦ ἀθλιότη·α! Ἦ παραλογισμὸς μυαλοῦ στενοκέφαλου καὶ τιποτένιου, μουρμούρισε ὁ Λόρδος ντὲ Βερ, μονολογώντας σὰν ν' ἀπαξιῶσε ν' ἀποταθῆ στοὺς εὐτελεῖς του σύντροφους.—Νὰ σκέπτεται κανένας ὅτι αὐτὸς ὁ ρακένδυτος, τολμᾷ νὰ ἐπιθυμῆ νὰ πάρῃ μαζὴ του σὲ μιὰ σοφίτα τοῦ Γκρόμπ—στριτ, τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι!.. Δὲν θ' ἄταν ἴσως πιὸ ταιριασμένο, τὸ ὠραῖο αὐτὸ διαμάντι νὰ στολίσῃ τὸ σαλόνι τοῦ πύργου τῶν πρόγονών μου; Θ' ἄλαμπε ἐκεῖ μέσα στὸ μᾶκρος τῶν αἰώνων, φεγγοβολώντας ἀπάνου στὶς πανοπλίες, τὰ λάβαρα, τὶς ἀσπίδες, τὶς κρεμασμένες στοὺς τοίχους. Χωρὶς καμμιά ὀφελιμότητα στὰ χέρια τούτων τῶν τυχοδιωκτῶν, τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι, θὰ διαιώνιζε ἐκεῖ τὴ μνήμη τῶν ἡρώων τῆς γενιᾶς μου, καὶ σίγουρα θὰ φάνταζε πιὸ καλὰ στὴ μεγάλη στοὰ τῶν Λόρδων ντὲ Βερ, παρὰ σ' ὁ διάδημα τῶν πιὸ ἰσχυρῶν βασιληάδων τῆς γῆς.

—Εὐγενικὴ σκέψη, εὐγενικὰ ἐκφρασμένη, εἶπε γεμάτος σεβασμὸ, αὐτῇ τῇ φορᾷ, ὁ γυαλοφόρος εἴρων.—Μῶλα ταῦτα, στὴν περίπτωση πὺ θὰ μοῦ ἦταν ἐπιτετραμμένο νὰ χαράξω μιὰ ἀνευλαβῆ παρατήρηση, θὰ ἔπαιρνα τὴν τόλμη νὰ παρατηρήσω ὅτι, ὁ μινυαδικὸς αὐτὸς πολὺτμο· λίθος, θ' ἄμοιζε ἀκόμα πιὸ καλὰ, κρεμαστὸς, σὰ μιὰν ἐπιτάφια καντύλα, στὸν τάφο πὺ συγκεντρώνει τοὺς πρόγονους τῆς Ὑμ. Ἐξοχότηας· γιὰτὶ, ἔτσι θ' ἄκανε νὰ λάμψη μ' ἓνα καινούργιο φῶς ἡ μνήμη τους.

—Δὲν πρόκειται νὰ πῶ κατὶ τὸ διαφορετικὸ, διέκοψε ὁ Ματθαῖος, χωρὶς νὰ παύ-

ση νὰ σφίγγη τὸ χέρι τῆς νεαρῆς του γυναίκας.—Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι αὐτὸς, ἔχει ὑποδείξει τὸν πιὸ κατάλληλο τρόπο τῆς χρήσης τοῦ Μεγάλου Ρουμπινιοῦ, στὴν ἀναζήτηση τοῦ ὁποίου ἡ Ἄννα κι' ἐγὼ καταπιαστήκαμε, ἴσα· ἴσα μὲ τὴν πρόθεση νὰ τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὸ σκοπὸ ἀκριβῶς αὐτὸ...

Πραῖγμα, ἀπάνου στὸ ὁποῖο ἡ Αὐθεντία Του, ὄχι λίγο ἐκπληκτη, τὸν ρώτησε ποῦ βρισκόταν ὁ πύργος του.

—Δὲν εἶναι πύργος, τὸ μέρος πὺν κατοικοῦμε—ἀποκρίθηκε ἐκεῖνος ὁ ἀγροδίαιτος—ἀλλὰ μιὰ καλύβα, σὲ μᾶς, πιὸ προσφιλῆς, ἀπ' ὁποιοδήποτε μεγαλόπρεπο παλάτι. Πρέπει νὰ μάθετε, φίλοι μου, ὅτι εἶναι μόλις ὀχτὼ μέρες πὺν παντρεφτήκαμε, κι' ὅτι, ἀμέσως ἀπ' τὴν ἀκόλουθη μέρα, μπήκαμε γοργοὶ σὲ πορεία γιὰ ν' ἀνακαλύψουμε τὸ πολῦτιμο λιθάρι, πὺν τὸ φῶς του θὰ μᾶς εἶναι ἀνεκτίμητο στὶς μακρὲς χειμωνιάτικες νύχτες. Κι' ἔπειτα, μὲ τὴν εὐχαρίστηση θὰ τὸ δείξουμε σιτοὺς γείτονές μας!... Θὰ φωτίζη ὅλο τὸ σπῆτι μας, σὲ βαθμὸ πὺν θὰ μπορούμε νὰ βροῦμε κι' ἕνα βελόνι ἀκόμη, στὶς πιὸ ἀπόμερες γωνιές· κι' ἀπ' ἔξω, θὰ βλέπουν νὰ λάμπουν τὰ παράθυρά μας, σὰν πῶς τὸ τζάκι μας νὰ ἦταν πάντοτε γεμάτο ἀπὸ κουκουνάρες· καὶ τέλος, κάθε φορὰ πὺν ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο μας θὰ ξυπνᾷ, ἀντὶ νὰ βρεθῆ βυθισμένος στὰ σκοτάδια, θὰ μπορῆ νὰ χαίρεται, θωρώντας, τὴ μορφὴ τῆς λατρευτῆς του ὑπαρξῆς.

Ὅπως κι' οἱ προηγούμενες, τὸ ἴδιο κι' ἡ δῆλωση τοῦ Ματθαίου, ἀνταποκρινόταν τέλεια πρὸς τοὺς πόθους του· ὅμως, τὸ ἀπλοϊκὸ σχέδιο πὺν εἶχε φκείασει τὸ νεαρὸ ζευγάρι γιὰ τὸ ἀσύγκριτο πετράδι, πὺν οἱ μεγαλείτεροι μονάρχες τοῦ κόσμου θάταν περήφανοι νὰ τῶβλεπαν νὰ λάμπη στὸ στέμμα τους, προκάλεσε ἀρκετὰ χαμόγελα σιτοὺς ἄλλους τυχοδιῶκτες.

Κι' ἐκεῖνος ἰδιωίτερα μὲ τὰ μεγάλα γυαλιὰ, ἔρριξε σιτοὺς δύο σύζυγους, ἕνα τόσο εἰρωνικὸ καὶ κακεντρεχὲς βλέμμα, πὺν ὁ Ματθαῖος, ἀδημονώντας, τὸν ρώτησε, ὄχι μὲ χωρὶς κάποιο ἀγροϊκο τρόπο, τὴ θάκανε αὐτὸς ἂν εὔρισκε τὸ διαμάντι.

—Τὴ θὰ τῶκανα; ἀποκρίθηκε ὁ κυνι-

κὸς μὲ τόνον συντριπτικὸ.—Ἠλίθιοι πὺν εἶστε! Πιστεύετε λοιπὸν, ἔσεῖς, σὶ ἀλήθεια, ὅτι ὑπάρχει σὶ φύση ἕνα τέτοιο θαῦμα; Ἄν ὁδοιπόρησα τόσες πολλὲς μέρες, ἔχοντας διατρέξει ἴσαμε τώρα περισσότερον ἀπὸ τριακόσια μίλια δρόμον, ἂν πῆρα τὴν ἀπόφασιν νὰ πατήσω, μιὰ· μιὰ, σ' ὅλες τὶς κορφὰς τῶν Λευκῶν Ὀρέων, νὰ χῶσω τὸ κεφάλι μου καὶ σὶν πιὸ μικρὴ σχισμάδα, νὰ εἰσχωρήσω σὲ κάθε σπήλαιον, αὐτὸ τῶκανα, μὲ τὸ μοναδικὸ σκοπὸ, ν' ἀποδείξω σὲ ὄλους, ὅτι τὸ περίφημον πολῦτιμον πετράδι, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ τερᾶστια φενάκη· καὶ δὲν ἀκτινοβολεῖ, παρὰ μόνον τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀνόητων πὺν ἀφέθησαν νὰ πιαστοῦν σὶ δόλωμα.

Αὐτὰ τὰ λόγια, προκάλεσαν, ὄχι ἰσοσὸ τὸ θυμὸ, ὅσον τὴν κατάπληξιν τῶν παρόντων· καὶ θὰ μπορούσε ἐκεῖνος νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ μιλήσῃ, πολλὴ ὥρα, ἀπάνω σὶν ἴδιον τόνον, χωρὶς νὰ κλονίσῃ τὴν πίστιν πὺν ὁ κυθένας εἶχε σὶ δικὸν του ἔργον καὶ τὶς ἐλπίδες πὺν ἔτρεφε σὶν καρδιά του.

Ὁ γέρονς ἐκεῖνος, μὲ τὴν τόσο φαρμακερὴν τὴν ἐπίπληξιν, πίστεψε ὅτι ἔτσι θὰ τόνιζε πιὸ πολὺ τὴν ἀνωτερότητά του. Ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς δυστυχεῖς ἐκεῖνους, πὺν ἔχοντας καταφρονέσει τοὺς πιὸ ὠραίους πόθους τῆς ἀνθρωπότητος, θὰ μετέβαλαν, ἂ μπορούσαν, τὴ λαμπράδα τῶν οὐρανῶν, σὲ βαθὺ σκοτάδι, ὅμοιον μ' ἐκεῖνον, πὺν τύλιγ τὴν ψυχὴν τους. Τὴ θλιβερὴ εἶναι, ἀλήθειον ἢ κατάντια ἐκεῖνων, πὺν ἔχοντας τὴν ἀξίαν σὶν νὰ κατεβάσουν τὸν ἀνθρωπον σὶν ἐπίπεδο τοῦ κτήνους, ἔγιναν οἱ αἰώνιοι βλασφημοὶ τοῦ θεϊκοῦ ἰδεαλισμοῦ τῆς ψυχῆς ἢ ὁποῖα, ἀντίθετα!., ζητεῖ ν' ἀνυψωθῆ πὺν πάνου ἀπ' τὰ ὄρια, πὺν ἡ φαντασία του· ἀπόλυτα ἀρνητικὴ, δὲν κατόρθωσε ποτὴ νὰ πλησιάσῃ.

Ἡ συζήτηση ἔσβησε, ἀφοῦ κανένας δὲ τὴν τροφοδοτοῦσε, ὅπως κι' ἡ φωτιὰ γύρ ἀπ' τὴν ὁποῖα εἶχαν συμμαζευτὴ οἰταξειδιτες, καὶ πὺν οἱ τελευταῖες τῆς ἀναλαμπῆς καὶ τὰ τελευταῖα τῆς σκιρτήματα, φαινόταν σὶν νὰ τοὺς εἰδοποιούσαν, ὅτι ἦταν καιρὸς νὰ ἐπωφεληθοῦν τοῦ ὑπόλοιπου τῆς νύχτης, γιὰ ν' ἀντλήσουν, σ' ἕναν ὕπνον ἀναληπτικὸν, καινούργιες δυνάμεις γιὰ τὶς περιπλανήσεις

τῆς ἐρχόμενης μέρας. Καὶ γι' αὐτὸ, ὁ καθέννας, βολεύτηκε ὅσο πιὸ καλὰ μπορούσε στὴν αὐτοσχέδια στρωμνὴ του, κι' ἔκλεισε τὰ μάτια, γιὰ ν' ἀποθυναμάσῃ, τοῦλάχιστο στὸν ὕπνο, τὶς φεγγόβολες ἀχτίδες τοῦ Μεγάλου Ρουμπινιοῦ καὶ ν' ἀπολύσῃ τὸ ἀπόκτημά του.

Ἡ νεαρὴ σύζυγος, πού ἢ συστολὴ τοῦ φύλου, τὴν εἶχε κρατήσῃ ἔξω ἀπὸ τὴ συζήτηση, ἀσχολήθηκε στὸ διάστημα αὐτὸ νὰ συμπλέξῃ λίγα κλαδιὰ ἀπὸ θάμνους, σὲ τρόπο πὸ νὰ φτιάσῃ μ' αὐτὰ ἓνα εἶδος παραπέτασμα· πίσω ἀπ' τὸ ὁποῖο τὸ θελκτικὸ ζευγάρι διάλεξε τὸ κατοικιό του. Κι' ἔτσι, στὴν πιὸ ἀπόμερη γωνιὰ τῆς καλύβας, εἶχαν αὐτοὶ φτιάσῃ τὴ γαμήλιο κάμαρά τους, ἀντάξια τῶν πρόγονών μας, μέσα στὴν ὁλοία ἀποκοιμήθηκαν μ' ἓναν ὕπνο γαλήνιο, μὲ τὰ χέρια πλεγμένα σὲ τρυφερὸ σφιγμένο, ἀδιάλυτο, σ' ὅλη τῆς νύχας τὴ διάρκεια.

Κι' ἡ εὐθυμία τοὺς ξαναξύληψε, εὐθύς πὸ ἀνοιξαν τὰ μάτια, χαμογελώντας ὁ ἓνας στὸν ἄλλο· καὶ καθὼς τοὺς ξανάρθε ξαφνικὰ στὸ νοῦ τὸ μέρος πὸ βρισκόταν τώρα, κύτταξαν περίεργοι ἀνάμεσα ἀπ' τ' ἀνοιγματα τῶν φύλλων, γιὰ νὰ ἰδοῦν τοὺς τοὺς σύντροφους, τους πὸ ὄμως σίγουρα θὰ εἶχαν φύγει πρὶν ἀπ' ἄρκετὸ διάστημα, γιὰτὶ ἡ καλύβα, ἦταν ἐντελῶς ἔρημη.

—Ματθαῖε μου! ἔχουν κηῶλας φύγει, καὶ μᾶς προσπερνοῦν τώρα ἄρκετὰ· ἂν θέλουμε λοιπὸν νὰ βροῦμε τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι, ἀνάγκη νὰ σηκωθοῦμε γρήγορα.

Οἱ δύο σύζυγοι, ὕστερα ἀπὸ σύντομο νίψιμο στὰ δροσερὰ καὶ γάργαρα νερὰ τοῦ χείμαρρου, πῆραν ἓνα λιτὸ πρόγευμα, μ' ἐπιδόρπιο τὴν εὐθυμία τους· ἔπειτα, εὐστροφοὶ σὰ νέα ζαρκάδια, ἄρχισαν ν' ἀνεβαίνουν τὸ βουνὸ.

Φαιδροὶ, ἄρχισαν τὰ πρῶτα βήματα, τιτβίζοντας σὰ σπίνιο κι' ἀλληλοὑποστηρικόμενοι στὰ δύσκολα σημεῖα· καὶ μετὰ τ' ἀποφευκτὰ, γιὰ τέτοιου εἴδους ἀναβάσεις ἐπεισόδια—φορέματα πὸ σκίστηκαν, παπούτσια πὸ τρύπησαν, τὰ μακρὰ μαλλιά τῆς Ἄννας, πὸ μπερδεύτηκαν σὲ κᾶ-

ποιο θάμνο—ἔφτασαν στὰ τελευταῖα δροια τοῦ δάσους, ἀπ' ὅπου ἡ ἀνάβαση γινόταν πιὸ δύσκολη κι' ἐπικίνδυνη. Ἰσαμε τότε, τὰ μάτια τους εἶχαν γιὰ προοπτικὴ τὰ δέντρα, πὸ οἱ φυλλωσιές τους, τοὺς εἶχαν ξεκουράσει κι' ἡ σκιά προστατεύσει ἀπὸ τὴν ἔξαιρετικὴ φεγγοβολὴ τῆς μέρας.

Καὶ γι' αὐτὸ, σταμάτησαν ἄρκετὰ ἀποθαρημένοι, καθὼς μετροῦσαν μὲ τὸ μάτι τὴν πλατεῖα περιοχὴ πὸ τοὺς ἀπέμενε νὰ περάσουν, τὴ σὰν ἀγκαθωτὴ ἀπὸ γυμνὲς κορφές, ἐγκαταλειμμένη στὴν ὁρμὴ ὄλων τῶν ἀνέμων, ψηνόμενη ἀπὸ τὶς φλογερὲς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου. Ἐρριξαν ἓνα θλιμμένο βλέμμα στὸ σκιερὸ δρόμο πὸ εἶχαν μόλις διατρέξει, δισταζοντας κι' οἱ δυὸ νὰ προχωρήσουν στὶς θλιβερὲς ἐκεῖνες ἐρημιές, πὸ κανένα μονοπάτι δὲν τὶς χάραζε.

—Θᾶχεις τὸ θάρρος, πές μου, Ἄννα μου, νὰ βαδίσουμε μπρὸς; ρώτησε ὁ Ματθαῖος, σφίγγοντας μὲ τὸ μπράτσο του τὴ μέση της, τόσο γιὰ νὰ τὴν ὑποστηρίξῃ, ὅσο καὶ γιὰ νὰ τῆς ἐμπνεύσῃ θάρρος.

Ὅσο ἀπλοϊκὴ κι' ἂν ἦταν ἡ ἀγρότιδα, ἦταν μ' ὅλα ταῦτα γυναῖκα· δὲ σκεπτόταν λοιπὸν νὰ παραιτηθῇ, ἔτσι, ἀπότομα, ἀπ' τὴν ἀπόκτηση τοῦ πιὸ ὠραίου ἀπ' τὰ πετράδια· τόσο περισσότερο, ὅσο πὸ δὲν παρουσιάζοιαν γι' αὐτὸ, κανένα ἄλλο ἐμπόδιο, ἀπὸ μιὰ κοινὴ ὑλικότητα: τὴν κούραση.

—Δός μου τὸ μπράτσο σου, κι' ἄς ξεκινήσουμε, εἶπε ἀλοφασιστικὰ, ἂν καὶ μὲ κᾶποια τρεμούλα.

Ὁ Ματθαῖος, τὴ στήριξε ὅσο καλλίτερα μπορούσε, κι' ἄρχισαν μαζὶ τὴν ὁδοπορίαν.

Διάσχισαν πρῶτα· πρῶτα μιὰ ἄγωνα ζώνη, ὅπου φύτρωναν μερικὰ μαραμένα πεῖκα, μὲ κορμούς γεμάτους βρύα· πὸ παρατὰ χρόνια πὸ ἦταν σωρευμένα στὶς κορφές τους, δὲν εἶχαν κατορθώσει νὰ ξεπεράσουν σὲ ὕψος τὰ τέσσερα πόδια. Ὑστερα, περιπλανήθηκαν ἀνάμεσα σὲ μιὰ σωρεία ἀπὸ γραντικούς ὀγκόλιθους, σωρευμένους τὸν ἓνα ἀπ' αὐτὸν στὸν ἄλλο, παρόμοια μὲ τὰ ἐπιτάφια ἐκεῖνα μνημεῖα πὸ ὕψωναν οἱ πρωτόγονοι λαοί.

Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶχε γίνει πολὺ ψυχρὴ, καὶ τίποτε τὸ ζωντανὸ δὲν ὑλῆρχε στὴν πε-

ριογή αυτή· σάν πώς ή Φύση, έχοντας κουραστή να συντροφεύη τους δυο δδοιπόρους, είχε τελικά αρνηθῆ να τους κρατήη για πιά πέρα συντροφιά. Έχοντας καταφύγει, ή μητέρα αυτή των ανθρώπινων πραγμάτων, στους τελευταίους θάμνους του δάσους, φαινόταν να στέλη από μακριά στα δυο εκείνα ριψοκίνδυνα παιδιά της, τόν ύστατο αποχαιρετισμό· και πολύ γρήγορα, ύστερα από τους τελευταίους κλώνους ενός ραχιτικού θάμνου, εξαφανίστηκε από τὰ βλέμματά τους.

Οί δυο σύζυγοι, δὲν εἶδαν ἔπειτα, παρά μιάν ἀνάλαφρη ὁμίγλη, πού ἀπλωνόταν ἀπό κάτω τους, ἀνεβαίνοντας σιγά ἀπό τὸ βάθος τῆς κοιλάδας, ὡς πού ζύγωσε, λείγοντας τὰ πόδια τους· στό σημεῖο αὐτό, ἀποσυμπυκνώθηκε, κι' ἀπλώσε, και πῆρε τὴν ὄψη ἑνὸς κινητοῦ ἐδάφους, ἀπάνου στό ὁποῖο τούς φαινόταν ὅτι περπατοῦσαν. Κατόπι, ἐξακολουθώντας ν' ἀνεβαίνη, τούς περιτύλιξε και τούς δυο, τούς ξεπέρασε, κι' ἀφοῦ περιτυλίχθηκε γύρω ἀπό τίς κορφές, ἔκρυψε μονομιᾶς ἀπό τὰ μάτια τους τίς κορυφογραμμές τοῦ βουνοῦ, μαζί και τὸν οὐρανὸ, πρὸς τὸν ὁποῖο μάτια αἰσθάνονταν τὸ βλέμμα για νὰ προσανατολισθοῦν κατὰ τὴν ἀνάβασή τους.

Ἡ Ἄννα, ἄρχισε νὰ γάνη τίς δυνάμεις της· ὄχι ὅμως ἀκόμα και τὸ θάρρος, παρ' ὅλο πού αἰσθάνονταν τὴν ἀναπνοή της νὰ γίνεται, ὅσο πῆγαινε, πιά δύσκολη. Δὲν ἤθελε νὰ τὴν ὑποστηρίξη ὁ ἀντρας της· δυο τρεῖς φορὲς, κλονίστηκε, και κατόρθωσε νὰ μείνη ὄρθια, μόνο με μιὰ προσπάθεια ὑπέροχης ἐνέργειας. Τελικά, νικημένη ἀπὸ τὴν κόπωση, αὐτοεγκαταλείφτηκε, κι' ἔπεσε ἀπάνου σ' ἕνα βράχου.

— Τελείωσε πιά, φίλε μου, εἶπε με θλιβερὸ χαμόγελο — Δὲ θὰ μπορέσω ἀλοίμονο!., νὰ γυρίσω ξανά στήν κοιλάδα, ἐκὶ πού θὰ ζούσαμε εὐτυχισμένοι στή γλυκειά μας καλύβα!

— Καὶ μήπως δὲν εἴμαστε και τώρα, ἀφοῦ εἴμαστε μαζί; και μήπως δὲ θάμιασε πάντα, ψυχὴ μου; — Νο!., κύταξε ἐκεῖ πέρα τὸν ἥλιο πού σκίζει τὴν ὁμίγλη, και πού θὰ θελήση νὰ διευθύνη τὸ δρόμο μας. Ἄς γυρίσουμε πίσω, κι' ἄς μὴ σκεπτόμα-

στε πιά τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι.

— Οἱ Ἴνδοι, τὸ βλέπεις, ἔχουν ἴσως δικιο, εἶπε ἡ Ἄννα, πού ὅσο κι' ἂν ἦταν ἐξουθενωμένη κι' ἀποθαρρυνμένη, καταλάβαινε ὅτι ὁ Ματθαῖος, πρέπει νὰ γελιόταν. — Οἱ θεοὶ τους, λένε ὅτι, τὰ ζηλόνα τους πνεύματα, πλανεύουν τούς θεοσεῖς πού καταπιάνονται με τὴν ἀνακάλυψη τοῦ πολύτιμου πετραδιοῦ. — Ὁχι, ἀγαπημένε μου, ὁ ἥλιος δὲ μπορεῖ νὰ βροῖσκει ἀπέναντί μας, γιατί σίγουρα, ἔχει περάσει, ἐδῶ και λίγο, τὸ μεσημέρι· κι' ἂν ἦταν δυνατό νὰ βλέπαμε τὸν ἥλιο, θὰ τὸν βλέπαμε ἀπὸ πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας.

— Ὅμως, στρέψε ἀπὸ τούτη τὴ μεριά, ἀποκρίθηκε ὁ Ματθαῖος μ' ἀλλοιωμένη φωνή· κύταξε πὸς λάμπει μερικὲς στιγμὲς!.. Τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι, ἂν δὲν εἶν' ὁ ἥλιος;

Ἐνα φέγγος κοκκινωπὸ, ἐντονώτατο, ἀνοῖξε δρόμο σὶζώντας τὴν ὁμίγλη, τὴ στιγμή μὴ ἀκριβῶς πού ἡ κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ἄρχισε νὰ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὰ σύννεφα πού τὴν περτύλιγαν ὅλη· ἔπειτα, σάν ἡ δημιουργία νῆβαινε για δευτέρη φορά ἀπὸ τὸ γῆ· πιά ἀντικείμενο, ἀναδυόμενο σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὸν ὄγκο τῆς ὁμίγλης πού τὸ περικάλυπτε, ἔπαιρνε ἀνεπαίσθητα, σχήματα πιά καθωρισμένα.

Ξαφνικά, σπινθηρισμὸς τούς τρόβηξε τὴν προσοχὴ πρὸς μιὰ μικρὴ λίμνη ἤρεμη και διαυγῆ, πού ἀπλωνόταν στα πόδια τους και τούς ἄφηνε τὴν ἐντύπωση μιᾶς μεγάλης ψαροδεξαμενῆς, σχισμένης στό βράχου ἀπὸ χέρι ἀνθρώπινο· τόσο κανονικὲς ἦταν οἱ ὄχθες της.

Ὁ ἴδιος σπινθηρισμὸς, μεταβλήθηκε σκεδὸν ἀμέσως, σὲ μιὰ ἐκτυφλωτικὴ ἀντανάκλαση, πού, ἐξαναγκάζοντάς τους νὰ σηκώσουν τὸ κεφάλι, τούς ἔδειξε τὴ λαμπρὴ ἀκτινοβολία ἑνὸς μυστηριώδους και φβερροῦ ἀστρου, πού στεκόταν στήν κορυφὴ ἑνὸς στρογγυλοῦ αὐχένου, και πού ὁ καθρεφτης τῶν νερῶν, ἀντανάκλωσε τοῖς παρθενοῦς μετγγοβολισμούς του. Ἦταν τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι, πού ἔτσι, ἀπὸ τύχη, στεκόταν τώρα ἐκτεθειμένο σὸ γοητευμένο θαύμασμά τους.

Ἐνα πρῶτο αἰσθημα τρόμον πού ἔσπρω-

ξε νὰ καταφύγουν ὁ ἕνας στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου, καθὼς ἐνοιῶσαν πολὺ καλὰ ὅτι ἦταν οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ πεπρωμένου· μὰ ταῦτόχρονα, αἰσθανόταν ταρασσόμενη τὴν ἀπλοϊκὴ τους καρδιὰ ἀπὸ τὴν τόση εὐτυχία.

Συγκινημένοι ἀκόμα ὑπέρομετρα, μὴ τολμώντας νὰ προχωρήσουν, κύτταξαν γύρω· τριγύρω τους, καὶ κάποιο καινούργιο ἀντικείμενο, σταμάτησε τώρα τὴν προσοχὴ τους: ἕνας ἄντρας, γονατιστὸς στοὺς πρόποδες τοῦ αὐχένα, μὲ τὰ μπράτσα τεντωμένα κατὰ τὸ μέρος του, σὰ νᾶθελε νὰ τὸ ἀγκαλιάσει, μὲ τὰ μάτια προσηλωμένα πρὸς τὸ φεγγόβολο πετράδι, σὰ νᾶθελε νὰ μεθύσει ἀπ' τὶς ἀχτίδες του, ὅμως ἀκίνητος σὰν ἄγαλμα.

—Εἶν' ἐκεῖνος πού τὸν φώναζαν ὁ Ζητητῆς, μουρμούρισε ἡ Ἄννα, σφίγγοντας ἀθελα τὸ μπράτσο τοῦ σύζυγού της. —Θεέ μου!.. θαρρῶ πὼς εἶναι νεκρὸς!..

—Πεθαμένος ἀπ' τὴ χαρὰ του ἴσως· λὲς κι' ἡ φεγγοβολὴ τοῦ Μεγάλου Ρουμπινοῦ. θανατώνει ὅσους τὸ πλησιάζουν.

—Τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι; ἡ μεγάλη ψευτιά, πέστε καλύτερα! φώναξε πίσω ἀπὸ τὶς πλάτες τους μιὰ σαρκαστικὴ φωνή. —Ἄν τὸ βρήκατε, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ μοῦ τὸ δείξετε.

Ἦταν ἐκεῖνος μὲ τ' ἀξιοθαύματα ματωγιάλια, πού κύτταζε ἀτενῶς τὴ λίμνη, τὸ λόφο κι' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ θαυμαστὸ πετράδι, χωρὶς μῦθα ταῦτα νὰ τὸ βλέπῃ· σὰν πὼς, ὁ πυκνὸς ὄγκος τῆς ὁμίχλης πού λίγο πρὶν περιτύλιγε τὸ κάθε τι, νὰ εἶχε παρεμβληθῆ ἀνάμεσα πετραδιοῦ κι' ἐκεῖνου. Βρισκόταν τώρα μπροστὰ στὸ πασιφανές, κι' κι' ὅμως τὸ ἀρνιόταν μὲ πλήρη καλὴ πίστη.

—Ἔτσι, ἔ; Εἶχα πιστέψει, ἀλήθεια, ὅτι τὸ βρήκατε, τὸ παραμυθένιο σας ρουμπίνι! Ποῦ εἶναι τὸ, λοιπὸν; Σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ τὸ δείξετε!

Πρέπει νὰ ποῦμε, ὅτι θὰ ἦταν τὸ χρῶμα τῶν φακῶν, μὲ τοὺς ὁποίους ἦταν ἐφοδιασμένα τὰ ματωγιάλια του, πού μοιάζαν ἴσως μὲ κείνους μὲ τοὺς ὁποίους κυττᾶνε τὶς ἐκλείψεις, πού τὸν ἐμπόδιζαν ν' ἀντιφθῆ τὸ διαμάντι· φαινόμενο· ἐπειδὴ, σχεδὸν ἀμέσως μὲ τὴν ἀντίστοιχη παρατήρηση πού ἔκανε ὁ Ματθαῖος, ἐκεῖνος, ἔβγαλε τὰ γυαλιά του, κι' ὡς βάλθηκε ν' ἀτενί-

ζη ἀποφασιστικὰ τὶς ἐκτυφλωτικὲς ἀχτίδες τοῦ μεγάλου ρουμπινοῦ, ἔβγαλε ἕνα στεναγμὸ, γεμάτο πόνο. Τὸν εἶδαν, τὴν ἴδια στιγμή, νὰ φέρῃ, γεμάτος ἀγωνία, τὰ χέρια στὰ μάτια, πού εἶχαν οἰκτρὰ ἀπὸ τὴ στιγμή ἐκείνη σβύσει, γιὰ κάθε φῶς. Συνειθισμένος ἀπὸ πολὺν καιρὸ, νὰ μὴ βλέπῃ τ' ἀντικείμενα, παρὰ μόνο μὲ τὸ διάμεσο ἐκείνων τῶν γυαλιῶν, μιὰ μονάχα ἀχτίδα τοῦ περιδοξοῦ φαινόμενου, τοῦ εἶχε, χωρὶς οἶκτο στερῆσει τὴν ὄραση.

—Φίλε μου, σὲ ἱκετεύω! πετάχτηκε ξαφνικὰ ἡ νέα·—ἄς φύγουμε γρήγορα ἀπὸ δῶ!.. Ματθαῖο!.. ἄς φύγουμε!..

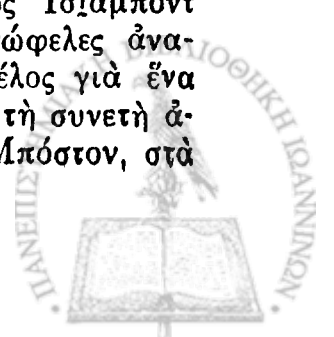
Χρειάστηκε ὅμως νὰ διακόψῃ τὴ φράση της, γιὰ τὴν ἔπιασε λιποψυχία. Ὁ ἄντρας της, τὴν ὑποστήριξε, καὶ γέροντας, τὴν ἀκούμπησε στὰ γόνατά του· ὕστερα μὲ τὸ χέρι, πῆρε λίγο νερὸ ἀπὸ τὴ λίμνη καὶ τὴν ξανάφερε στὶς αἰσθήσεις της, βρέχοντας τὸ πρόσωπό της μὲ τὸ εὐεργετικὸ νερὸ.

—Ἐλα στὸν ἑαυτό σου, ἐσὺ, καλή μου! τῆς ἔλεγε σφίγγοντάς την, ὀλότρεμος, στὸ στῆθος. —Ναί!.. θὰ φύγουμε μακριὰ ἀπὸ δῶ!.. ναί!.. θὰ γυρίσουμε στὴν ταπεινὴ μὰ ἀγαπημένη μας καλύβα!.. «Τὸ εὐλογημένο φῶς τοῦ ἡλίου, τὸ γλυκύκαιτο φέγγος τῆς σελήνης, θὰ εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ μᾶς φωτίζουν, καὶ δὲ θὰ ἐπιθυμήσουμε πιά ἄλλο φῶς, παρὰ μονάχα ἐκεῖνο πού ἀντανεκλάται στὰ γλυκά σου μάτια.»

Ἀφοῦ ξεδίψασαν μὲ παραταμένα ρουφήγματα στὸ κρύσταλλο τῆς σπινθηροβουλούσης λίμνης, κι' ἀπλωσαν τὸ μπράτσο γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸν ἄτυχο σαρκαστή, πού, ὅπως φαινόταν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν τύφλωσι, εἶχε ταυτόχρονα προσβληθῆ κι' ἀπὸ στέρηση τῆς φωνῆς, ἄρχισαν νὰ κατεβαίνουν τὸ βουνὸ, ὄχι ὅμως χωρὶς πρὶν νὰ ρίξουν ἕνα ἀποχαιρετιστήριο βλέμμα στὸ μεγάλο ρουμπίνι, πού ἡ λάμψη του, ἐλαττωνόταν ὅσο πῆγαινε, καθὼς αὐτοὶ ἀπομακρυνόταν.

Ἦταν αὐτοὶ, οἱ μόνοι προσκυνητὲς πού μπόρεσαν νὰ πλησιάσουν τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀπληστίας τους.

Καὶ πραγματικὰ: ὁ ἔντιμος Ἰσλαμπόντ· Πίγκσονοτ, ὕστερα ἀπὸ ἀνώφελες ἀναζητήσεις, ἀπελπισμένος στὸ τέλος γιὰ ἕνα καλὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα, πῆρε τὴ συνετὴ ἀπόφαση νὰ ξαναγυρίσῃ στὴ Μπόστον, στὰ

ἐμπόριά του. Μόνο πού, κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ, γυμνώθηκε ἀπὸ μιὰ συμμορία Ἰνδῶν, πὺν τὸν αἰχμαλώτισαν, καὶ τὸν ἄφησαν ἐλεύθερο, μονάχα ἀφοῦ τοῦ πῆραν γιὰ λύτρα, ἓνα σημαντικό ποσό χρημάτων. Κι' ἐκτός ἀπ' αὐτό, ἡ μακρόχρονη ἀπουσία του, ἀνακάτεψε τόσο τὶς ὑποθέσεις του, ὥστε ἔφτασε σιὸ τέρμα τῆς ζωῆς του, πρὶν κατορθώσει νὰ ἐπαναρθώσῃ τ' ἀποτελέσματα τῆς καταστρεπτικῆς ἀποτυχίας τῆς κερδοσκοπικῆς ἐπιχείρησής με τὴν ὁποία καταπιάστηκε, με τελικὴ ἐπιδίωξη ἰὸ Μεγάλο Ρουμπίνι.

Στὸν ἀριθμὸ ἐκείνων πὺν συνέβηκε νὰ μὴ μεταννοιώσουν ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησή τους, βρισκόταν ὁ Δόκτωρ Κακοφοντέλ, πὺν γύρισε σιὸ ἐργαστήριό του, κυριολεκτικὰ κατὰφορος ἀπὸ ὀρυκτολογικὰ δείγματα, πὺν ἀργότερα τὰ κονιοποίησε, τὰ διέλυσε μέσα σὲ ὀξέα, τάλυωσε μέσα σὲ φούρνους, καὶ τὰ ὑπόβαλε σ' ἠλεκτρικὰ ρεύματα. Κι' ὕστερα, δημοσίευσε τ' ἀποτελέσματα τῶν πειραμάτων του, σ' ἓνα τόμο, βαρύτερο ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόψεις.

Δὲ θᾶκανε τίποτε, οὔτε καλλίτερο οὔτε περισσότερο, ἂν ἐπρόκειτο πραγματικὰ γιὰ τὸ Μεγάλο Ρουμπίνι.

Ὁ πιὸ ἱκανοποιημένος ἀπ' ὅλους, βγήκε ἀναμφισβήτητα ὁ ποιητῆς, πὺν ἔχοντας περιμαζέψει σὲ μιὰ σχισμὴ τοῦ βουνοῦ, ἓνα μεγάλο κομμάτι κρυσταλλικοῦ βράχου, τοῦ ἀπέδωκε ὅλες τὶς τιμὲς τοῦ θαυμαστοῦ πετραδιοῦ· καὶ πιστεύοντας πὺς βρισκόταν στὴν κατοχὴ του, ἦταν ἀληθινὰ εὐτυχισμένος. Τόσο εἶναι ἀλήθεια ὅτι οἱ ποιητῆς, ἀρκοῦνται πάντοτε σιὰ λίγα.

Ὅσο ἀφορᾷ τὸν εὐγενῆ ἀπόγονο τῶν εὐγενέστατων λόρδων ντὲ Βερ, ἔχοντας γυρίσει σιὸν προγονικὸ του πύργο, ἐξακολούθησε, ὅπως καὶ σιὸ παρελθὸν, νὰ τὸν φωτίξῃ με λάδι· κι' ὅταν χτύπησε ἡ μεσιραία ὥρα, ἀνεχώρησε, πάντοτε εὐγενῶς, γιὰ νὰ συναντήσῃ τοὺς πρόγονούς του σιὸν οἰκογενειακό τους τάφο, ὅπου οἱ ἐπιτάφιοι πυρσοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ βγάζουν, περισσότερο καπνὸ, παρὰ φῶς.

Ἐκεῖνος με τὰ μεγάλα ματογιάλια, πὺν τοῦ ἦταν πιὰ ἐντελῶς ἀχρηστα, τὰ πέταξε πέρα· καὶ σκέφτηκε σ' αὐτό, πολὺ ὀρθά. Γύρισε περιπλανώμενος τὸν κόσμο, βασα-

νιζόμενος ἀπὸ τὸν ἀνικανοποίητο πόθο νὰ ξαναἰδῇ τὸ φῶς, κι' ἦταν αὐτὸ ἡ φοβερὴ τιμωρία τῆς ἐθελούσιας τύφλωσής, σιὴν ὁποία εἶχε περάσει τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς μακρόχρονης νύχτας, σιὴν ὁποία ἦταν βυθισμένος, πολλὲς φορὲς ὕψωσε πρὸς τὸν οὐρανὸ τὶς καμμένες του κόρες, στρέφοντας ἀπὸ ἐνστικτο τὸ πρόσωπο, ἀκριβῶς πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἔλαμπε ὁ ἥλιος, σὺν οἱ φωτολάτρες. Τελικὰ, χάρηκε σ' ὁ Λονδίνο σὲ μιὰ πυρκαϊὰ, πὺν σιὴν τεράστια φλεγόμενη ἐστία τῆς οἴχτηκε, πιστεύοντας ὅτι θὰ ξαναποχτοῦσε μέσα σιὶς φλόγες τὴν ὄραση.

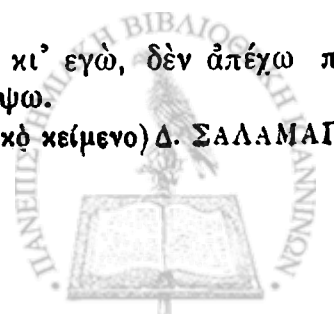
Διηγοῦνται πὺς ὁ Ματθαῖος κι' ἡ γυναῖκα του, ἔζησαν εἰρηνικὰ, ἰόσο, πὺν σχεδὸν προσέγγισαν τὰ ἐκτὸ χρόνια· καὶ μ' εὐχαρίστηση, διηγόταν συχνὰ τὴν ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ρουμπινιοῦ.

Ἄν καὶ, γύρα σιὸ τέλος τῆς ζωῆς τους, κανεὶς πιὰ δὲν πίστευε σ' ἐκεῖνη τὴν ἱστορία, μιὰ πὺν, μόλις ἐκεῖνοι εἶχαν πάρει τὴν ἀπόφαση νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὸ μαγικὸ πετράδι, ἡ λάμψη του, φάνηκε νὰ σβύστηκε γιὰ πάντα. Τέτοιο τοῦλάχιστο ἦταν τὸ συμπέρασμα πὺν ἔπρεπε νὰ βγάλῃ κανένας ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις ἄλλων ἐρευνητῶν, πὺν σπρωχόμενοι ἀπὸ περιέργεια, ταξίδεψαν σιὸ μέρος ἀκριβῶς, ὅπου οἱ δυὸ σύζυγοι τὸ εἶχαν βρεῖ, κι' ὅπου ὁμως, οἱ νέοι τελοδιώχτες, δὲν εἶδαν παρὰ μιὰ κοινὴ πέτρα ἐπενδυμένη, σὲ τμῆμα τῆς μόνο, μὴ ψήγματα μίκας.

Ἔτσι δημιουργήθηκε ἓνας Ἰνδικὸς θρύλος, κατὰ τὸν ὅποιο, μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ νεαροῦ ζευγαριοῦ, τὸ πετράδι ἐποσπιάστηκε ἐκίγυσια ἀπὸ τὸν αὐχένα ὅπου κοιτόταν, κι' ἔπεσε μέσα σιὴ λίμνη, παρὰ σιὸ βάθος τῆς, μπορεῖ κανεὶς ἀκόμα νὰ θαυμάσῃ, ὅταν ὁ ἥλιος ἀφήνει νὰ περτοῦ ἐπάνω του οἱ ἀχτίδες του.

Οἱ πιὸ μυαλωμένοι ἐντούτοις, βεβαίως νουν ὅτι, τὸ ἀνεχτίμητο διαμάντι, λάμπει ἀκόμα σιὴν ἴδια θέσῃ· φωτίζει ὁμως ἀκόμα μόνον τὰ μάτια τῶν ἀπλῶν κ' ἓναρτων ἀνθρώπων.

Πράγμα πὺν κι' ἐγὼ, δὲν ἀλέχω ποῖ ἀπὸ τὸ νὰ πιστέψω. Μετάφ. (ἀπὸ ἰταλικὸ κείμενο) Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΩΡΑ ΜΗΔΕΝ

Χιές τὸ βράδυ
(τὴν ὥρα πὸν οἱ μεγάλοι χαιρέτησαν τοὺς μικροὺς
στὴν γραμμὴ τῆς ἀνάτασης
στὸ σημεῖο τοῦ Τέλους)
τὴν ὥρα μηδέν
Πέρασα ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι σου.
Μὲ συνόδευεν ἡ μοναξιά μου
κι' ὁ ἀφόρητος πόνος
ἀπὸ τὰ ματωμένα μου πέλματα.
Κάτι δυνατὸ μὲ τραβοῦσε
μὲ ἀδυσώπητη ὄρμη
πρὸς τὸν πύργο τῆς σιωπῆς σου.
Πέρασα καὶ σταμάτησα
καὶ τὰ γιασεμιά σου κίτταξα
ἢ εὐωδιά τους μὲ μέθησε
καὶ μὲ μιᾶς
τὸν ἀγέρα ὅλης μου τῆς ζωῆς ἀνέπνευσα
μὲ τὴν τεράστια δύιαμη ἐνὸς γίγαντα·
καὶ τὰ μισόκλειστα ρόδα σου
ποὺ ἀνεμίζαν στὸ φύσημα μιᾶς αὔρας
ὑποκλίθηκαν.
Κι' ὅταν ἀντίκρουσα τὴν πόρτα σου
σιωπηλὴ καὶ μισάνοιχτη
σὰν ἓνα στόμα.
Θὰ μποροῦσα νὰ μπῶ
Μὰ κρατήθηκα
ἀπὸ κάτι γερό, ἀπὸ κάτι ἀθάνατο
ἀπὸ Σένα.

Κώστας Στάμος

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΜΑΤΙΑ

Κάθε τυφλὴ στιμὴ πὸν λέει νὰ περπατήσει
παίρνει τὰ μάτια τοῦ Βὰν Γκόγκ:
Πεῖνα καὶ δίψα ἀνθρώπινη στὸ σκουριασμένο φῶς
τὰ ὄρυχεῖα τοῦ Μπορρινάζ πὸν πλήθυναν στὴ γῆ
ποὺ πλήθυναν στὴ γῆ ὅσο καὶ τὰ παράθυρα τ' οὐρανοῦ
(πολὺ ἀδέξιε, οἱ στιγμὲς τοῦ "Ἐρωτα, σκέφτομαι)
ἐκτυφλω-ικὲς κραυγὲς ἀπὸ τὰ ἡλιοτρόπια τῆς "Ἀρλ
ἓνα φεγγάρι μὲ δυὸ τρομαγμένα μάτια τὰ παιδιά—
τὰ παιδιά πὸν πρέπει νὰ ζήσουν... Αὐτὰ τὰ μάτια,
αὐτὰ τὰ μάτια τοῦ Βὰν Γκόγκ γεμᾶτα ἔξαρση καὶ τρέλλα
[εἶναι ἀδύνατο
νὰ ξεριζώσω ἀπὸ τὴν μνήμη μου ἢ νὰ διατάξει κάποιος
νὰ μὴν γεννιοῦνται μέσα μου κάθε τυφλὴ στιγμὴ...
Μᾶρκος Μέσκος

ΚΙ' ΕΙΜΑΙ ΚΟΝΤΑ ΣΟΥ

Όλα σωπαίνουν μέσα μου και δέν μιλοῦν.
Τυφλώνονται και δέν βλέπουν τὴν ὁμορφη πορεία μου
πρὸς τὸν ὑπερβατὸ κόσμο τῆς εὐτυχίας.

Όλα σωπαίνουν.
Χάνονται μέσα στὴν αἰθάλη τῆς συντριβῆς
γιατὶ θέλω νὰ συρθῶ
μπροστὰ στὴν Πίστη Του,
φερῶντας τῆς ταπείωσης τὴν ἐσθῆτα
καὶ σχίζοντας τὴν ὑπαρξή μου
στ' ἀγκάθια τοῦ σιεφάνου Του
νὰ Τοῦ φωνάξω.

Νᾶμαι...
Πολλὲς φορές μοῦ ξάνοιξες τὰ μάτια στὴν ἀλήθεια!
Τὸ πέρασμά Σου
χαΐδεψε τὴν ὄρασιὰ τῆς σκέψης μου
καὶ νάρκωσε τὸν πόνο τῆς καρδιάς μου
χωρὶς νὰ τὸ προσέξω.

Θέλω νὰ τοῦ πῶ.
Σοῦ δίνουμαι ὀλάκερη,
γιατὶ ματώθηκαν τὰ πόδια μου στὸν Γολγοθᾶ τῆς Ἄρνησης
καὶ φαρμακώθηκαν τὰ σπλάχνα μου
πίονιας τὴν ἀλόη τῆς ἐγκατάλειψης
τῶν συνανθρώπων.

Κι' ἀκόμα νὰ Τοῦ πῶ:
Σὲ βλέπω!
Ἐπάρχεις.
Ζεῖς πίσω ἀπὸ τὸ φῶς,
μέσα στὸ σκοτάδι,
πίσω ἀπ' τ' ἀστέρια,
τὸν ἥλιο,
τὸ χρόνο.

Κι' εἶμαι κοντά Σου!..

ΣΑΠΦΙΚΟ

Νᾶταν ναρχόσουν μιὰ νυχτιὰ
στὸ ἐρημικὸ κελλί μου
καὶ νᾶπινες τὴ γάργαρη
λαχτάρα... στὸ φιλί μου.

Καὶ νᾶτανὲ ναρχόσουνα
ἀπόψε πού λειψὸ
τὸ φεγγαράκι κρύφτηκε
καὶ τόσο σὲ διψῶ.

Ἀνθούλα Α. Ζόλδερ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ Ι. ΜΑΚΡΥΜΙΧΑΛΟΥ

ΤΑ "ΜΙΚΡΑ ΜΥΣΤΙΚΑ," ΤΟΥ ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ

Ξεκαθαρίζοντας, τελευταία, παλαιά ἀρχεῖα, βρέθηκα, ἀπρόοπτα, μπροστὰ σ' ἕνα ξεθωριασμένο—καὶ ξεχασμένο—φυλλαδάκι μὲ τὸν τίτλο «ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΜΟΥ ΜΥΣΤΙΚΑ» καὶ χρονολογία 24 Φεβρουαρίου 1916, γραμμένο ἰδιοχείρως ἀπὸ τὸν Τέλλο Ἄγρα. Γιὰ τὰ πρὸ... τεσσαρακονταετίας διαπλασόπουλα, τὸ φυλλαδάκι αὐτὸ δὲν χρειάζεται καμμιά ἐξήγησι. Γιὰ τοὺς... νεώτερους, ἐξηγῶ ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὰ παιδιὰ ἀντήλλασαν τὶς γνώμες τοὺς ἐπάνω σ' ἕνα ἐντυπο ἐρωτηματολόγιο τοῦ περιοδικοῦ «Διάπλασις τῶν Παίδων», πὸν περιεῖχε 30 ἐρωτήματα καὶ θέσι γιὰ τὶς ἀντίστοιχες ἀπαντήσεις.

Τὸ κείμενο τῶν «Μικρῶν Μυστικῶν» τοῦ Τέλλου Ἄγρα, νομίζω ὅτι εἶναι ἀρκετὰ ἀποκαλυπτικὸ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ 17χρονοῦ ἀγοριοῦ πὸν ἦταν τότε ὁ Ἄγρας, καὶ τὸ παραθέτω παρακάτω, γιατί νομίζω ὅτι εἶναι χρήσιμο γιὰ τοὺς βιογράφους του. Ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα, τὸ κείμενο αὐτὸ, ἀποκαλύπτει τὸν Τέλλο Ἄγρα φανατικὸ γερμανόφιλο τὴν ἐποχὴ τοῦ πρώτου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἦταν χωρισμένη σὲ γερμανόφιλους, ἢ «Κωνσταντινειακοὺς» καὶ σὲ «ἀνταντόφιλους» ἢ βενιζελικοὺς. Θυμοῦμαι ὅτι ἡ ἀποκάλυψίς μου ὡς γερμανοφίλου—ἐγὼ ἤμουν τότε βενιζιλικὸς—μὲ ἐκρύνωσε ἀρκετὰ, καὶ ἀπέφυγα νὰ γνωρισθῶ μαζί του, ὅπως μοῦ ζητοῦσε. Ἀργότερα γνωρισθήκαμε, καὶ κάναμε ἀρκετὴ παρέα μαζί, καθὼς καὶ μὲ τὸν ἄλλο ἀτυχο πειραιώτη ποιητὴ τὸν Μῆτσο Παπανικολάου, καὶ τὸν ἐπίσης νέο τότε ποιητὴ Ρίτσο, πὸν εἶχε μόλις ἐμφανισθῆ σὶς στήλες τοῦ «Νουμᾶ». Ἀργότερα οἱ δρόμοι μας χώρισαν. Ἀλλὰ διατηρῶ πάντα μ' εὐλάβεια στὴ μνήμη του, τὴν παιδικὴ αὐτὴ γνωριμία μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς «ΡΟΕΤΑΣ ΜΙΝΟΡΕΣ» τοῦ νεοελληνικοῦ Περνάσσου.

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

(Ἐξώφυλλο)

ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΜΟΥ ΜΥΣΤΙΚΑ

Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον. *Εὐ. Γ. Ἰωάννου (Τέλλος Ἄγρας)*

Πατρὶς. *Πρώτη ἢ Ἑπειρος. Δευτέρα αἰ Ἀθῆναι.*

Τόπος διαμονῆς καὶ χρονολογία. *Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Φεβρουαρίου 1916.*

(Σημείωση στὸ περιθώριο) *Ἄν μένεται εἰς τὰς Ἀθήνας, θέλω νὰ μάθω, ἂν ἐπιτρέπεται, τὸ ὄνομά σας, ἢ τοῦλάχιστον, τὴν διεύθυνσίν σας. Μετ' ἀγάπης Τ. Ἄγρ.*

(Πρώτη σελίς)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1) Ποῖον χρῶμα προτιμάτε;

1. Ἀγαπῶ τὸ πράσινον τῶν ἀγρῶν, ἀλλὰ λατρεύω τὸ λευκόν, τὸ χρῶμα τῆς παρθενικῆς ἀγνότητος.

2) Ποῖον ἄρωμα σὰς ἀρέσει περισσότερο;

2. Ὅταν πηγαίνουν νὰ κοινωνήσουν αἱ παρθένοι τῶν καθολικῶν. Τὸ ἄρωμα τῆς ἀγνῆς παιδικῆς ψυχῆς.

3) Ποιον άνθος σας είναι προσφιλέστερον;

4) Ποιον ζώνον αγαπάτε περισσότερο;

5) Ποιον χρώμα οφθαλμών και κόμης προτιμάτε;

6. Ποιον είναι κατά την γνώμην σας, τὸ καλλίτερον προτέρημα;

7. Ποιον είναι, κατά την γνώμην σας, τὸ χειρότερον ἐλάττωμα;

8. Εἰς τι σας ἀρέσει νὰ καταγίνεσθε;

9. Ποιον εἶδος ἀναψυχῆς σας ἀρέσει περισσότερο;

10. Ποῖα εἶνε, φρονεῖτε, ἡ μεγαλύτερα εὐτυχία εἰς τὸν κόσμον;

(Δευτέρα σελίς)

11. Ποῖαν τύχην θεωρεῖτε ὡς περισσότερο ἀξιολύπητον;

12. Ἐάν ἐπιτρέπεται ἡ ἐρώτησις, — πόσων ἐτῶν εἰσθε;

13. Ποῖον ὄνομα θὰ ἐλαμβάνετε, ἐάν ἡ ἐκλογή ἀφίνετο εἰς ὑμᾶς;

14. Ποῖα ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχεστέρα στιγμή τοῦ βίου σας;

15. Ποῖα δὲ ἡ δυστυχεστέρα;

16. Ποῖα εἶνε ἡ κυριωτέρα σας ἐλπίς;

3. Τὸ παρθενικὸ δειλινὸ, μ' ἀνοιγμένα τ' ἀπλά φυλλάκια του, στὴ νυκτερινῇ δροσιά, κάτω ἀπὸ τὸ γλυκὺ, γλαυκὸν, ἤρεμον φῶς, ποῦ χύνει τὸ καλοκαιρινὸ φεγγάρι...

4. Ὅλα τ' αγαπῶ, εἰταν εἶναι μικρολάκια: πρὸ πάντων τὴν κόττα, τ' ἀρνάκι, καὶ τὴν φριδολίγι μου (Σημ. Φριδολίγη, πρέπει νὰ ξέρετε, εἶναι ἓνα εὐπετές, χαριτωμένο γατάκι).

5. Φθάνει ν' αγαπῶ.

6. Τὸ θάρρος, ἡ εὐγένεια, ἡ Δικαιωσύνη.

7. Ἀτολμία καὶ ἀπερισκεψία

8. Ἄλλοτε μοῦ ἤρεσαν οἱ περίπατοι, πολὺ. Τώρα, τίποτε σχεδὸν ἐν μ' ἀρέσει. Τὸ σχολεῖον, ἀλλ' ἔχι ἔπως ἄλλοτε.

9. Ν' ἀκούω νὰ γελοῦν καὶ νὰ παίζουσι ῥοδαλά παιδάκια 8—12 ἐτῶν, μ' ἐκεῖνα τὸ γλυκύτατα ματάκια, καὶ μ' ἔλη τὴν χάρκα καὶ τὴ δροσιά τὴν παιδική...

10. Νὰ φαίνεται κανεὶς μικρότερος παρ' ἑσόν εἶναι—εὐτυχία ποῦ γὰ πολλοὺς, περὶ νὰ τόσον γρήγορα...

11. Τὴν ἰδικήν μου, ποῦ κάθε πορεία μου, κάθε βῆμα μου, ἀκολουθεῖ μετάνοια ποῦ εἶναι πολλὲ φορές, πολὺ πικρά.

12. Δεκαπέντε (!). Καὶ αὐτὸ μὲ θλίβει ἀπεριγράπτως, ἡ γοργὴ διέλευσις τῶν ἐβρών μου χρόνων, ἐνῶ γύρω μου βλέπω τὰ σα παιδάκια ἀκόμη...

13. Αἰμίλιος, ἴσως τὸ δικό μου δὲν ἀρέσει καθόλου, μὰ καθόλου!

14. Φεβρ. 1907. Τὸ πρῶτον μου ποίημα! Φεβρ. 1911: ποῦ ἐδημοσιεύθη πρῶτη φοράν ποίημά μου εἰς τὴν «Διάπλασιν».

15. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Φθινοπώρου τοῦ 1911: ποῦ μὲ ἐδηλητηρίασε κατὰβῆθα καὶ μ' ἀπεστέρησε μὲ κατακλυσμὸν ἀδιάκοπον γλυκὺ τέλος μιᾶς ἀβράς φευγούσης ἐπιχῆς. (!)

16. Τίποτε δὲν ἐλπίζω ἀπὸ ποιόν; ἀπὸ τὸν Θεὸν ποῦ μὲ πλήττει τόσον καιρῶς. Ποιὸς μοῦ ξαναφέρνει πίσω τὰ χρόνια;

1. Ὁ Τ. Ἄγγελος γεννήθηκε στὰ 1899, συνεπῶς στὰ 1916 ἦταν 17 ἐτῶν. Συνεπῶς κρῖβει εἰς 860 χρόνια ἀπὸ τὴν πραγματικὴν τοῦ ἡλικία.

2. Ἰσως ἐδῶ ν' ἀναφέρεται στὴν ἐκρηξί τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου (Νοέμβριος 1914).

17. Έχετε φίλους και φίλας ειλικρινεϊς;

17. Δυο παιδάκια ήσαν οι κρυφοί φίλοι μου, οι πολυαγαπημένοι· διετής ιστορία μυστικης άμοιβαλας ώθήσεως, λήγουσα ήδη, με συνδέει μετ' αυτών.

18. Ποια είναι ή πλέον ευχάριστος σιγμή τής ήμέρας σας;

18. Άλλοτε, όταν ελάμβανα την «Διάπλασιν» Τώρα, σχεδόν καμμία. Πολλάκις, όμως, μικρά λεπτομέρειαι, με κάμνουν ευτυχή.

19. Ποιον ιστορικόν πρόσωπον, θαυμάζεται περισσότερον;

19. Τον Κίμωνα, τον Έπαμεινώνδα τον Καραϊσκάκη. Τους νέους ήμιθέους τής Εδρώπης. (°)

20. Ποιον ήρωα μυθιστορίας ή δράματος συμπαθεϊτε περισσότερον;

20. Τον Γιλιάτ του αφθάστου HUGO. (Les TRAVAILLEURS DE LA MER). Την άγέδα και τον Γιόρκ του A. CLARK. (ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΛΩΤ). Τον ήθοποιόν Γκάρρικ του έμωνούμου δράματος. Και άλλους άναριθμήτους.

(Τρίτη σελίς)

21. Είς ποιον μέρος θα έπροτιμάτε να κατοικείται;

21. Σ' ένα μέρος προ να μη χειμωνιάζη ποτέ. Να είναι πάντοτε πάλλευκον, τó στίλβον, τó θάλπον τó θεϊον φώς. Πάντοτε έσθητες λευκαί με τά γλυκύτατα χρώματα τής κοινωνικης άγνότητος. Υπάρχει μέρος ώραιότερον για μένα;

22. Ποιον συγγραφέα προτιμάτε;

22. HUGO HAMSUN (Για τον «Πάνα»), ΔΟΣΤΟΓΕΥΣΚΥ, ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΝ, ΡΟ·Γ·ΔΗΝ Παπαντωνίου (*). Άπό τους λίγους που γνωρίζω. Μα υπάρχουν και τόσο άλλοι άκόμη, (Στό σημείο αυτό παραπέμπει με άστερίσκο στο περιθώριο, όπου προσθέτει). ΣΗΜ. Ώς ποιητήν ιδικόν μας, τον Παλαμά.

23. Ποιον Ζωγράφον;

23. Τον BOKLIN και τον SEGANTINI.

24. Ποιον μουσικόν;

24. Τά BALSE (SIC) και μερικά τραγούδια έπιθεωρήσεως που με συνδέουν σφικτά με τó άλησομόνητο περισυνό καλοκαίρι, την ώραιότεραν έποχήν τής ζής μου ..

25. Έάν δέν είσθε δ,τι έγεννήθητε, τι ήθέλατε να είσθε;

25. Χελιδόνι, για να φεύγω πάντα τον κακό χειμώνα και την συννεφιά...

26. Τι πράγμα θαυμάζεται περισσότερον είς την φύσιν;

26. Την γαλήνην τής ψυχής. Είναι τó θαυμασιώτερον ανθρώπινον καλλιέργημα.

27. Ποια τοποθεσία, σας έκαμε ποτέ την μεγαλλιτέραν έντύπωσιν;

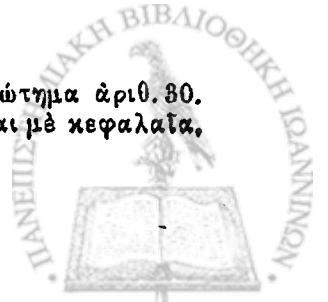
27. Τά άβρα και χαρίεντα τοπία τής Άθηναϊκής έξοχής, κατά την γλυκυτάτην ώραν τής θαυμασίας θερινής έσπέρας.

28. Ποιον φαγητόν σας άρέσει περισσότερον;

28. Κρέας με σέλινα, έως τώρα. Έπιθυμώ πολύ ένα φαί από φρούτα, μόνο φρούτα καλοκαιρινά...

3. Ίσως εδώ να έννοεί τους Γερμανούς. Βλ. και παρακάτω άπάντησιν του στο έρώτημα άριθ. 30.

4. Έτσι τó «Παπαντωνίου» γραμμένο με μικρά γράμματα, ένώ όλα τ' άλλα είναι με κεφαλαία.

29. Προτιμάτε σκληρόν, ἢ μαλακόν στρῶμα;

30. Ποῖον ξένον ἔθνος ἀγαπάτε περισσότερο;

29. Κοιμοῦμαι σὲ σκληρόν, μὰ θὰ προτιμοῦσα τὸ μαλακόν, νὰ μοῦ θυμίζῃ τὴν κούνια μου μὲ τὰ πούπουλα.

30. Τὴν ἀκαταγώνιστον Γερμανίαν, ἀδιστάκτως. Ἀποκαλυφθῆτε πρὸ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τοῦ μαχομένου τιτᾶνος, τοῦ βαλλομένου καὶ ἀγωνιζομένου πανταχόθεν, εἰς δάση λογχῶν κρουνηδὸν χύνοντος τὸ τίμιον αἷμα του. Χειροκροτήσατε. Οὐδὲν θ' ἀμαυρώσῃ τὴν πορφύραν τοῦ ὑπερόχου ἀγωνιστοῦ, οὐδὲν θὰ τὸν κάμψῃ, ἐν μέσῳ τοῦ λυσσαλέου αὐτοῦ συναγερμού. Οὐδὲν θὰ τὸν θραύσῃ! Ἀποκαλύπτομαι καὶ γονυπετῶ! (Τ. Ἄγ.)

(Τετάρτη σελίς)

ΑΥΤΟΓΡΑΦΟΝ

Γράψατε μίαν ιδέαν ιδιικήν σας, ἢ ξένην, τὴν ὁποίαν νὰ ἐπιδοκιμάζετε.

Ἀπὸ τὰ ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΑ μου.

*Βάραθρο μαῦρο ὁ δρόμος μας. Τριγύρω ὁ λεῖος γρανίτης
Καὶ στὰ ὑπερκόσμια βάθη του μᾶς σέρονει ἓνας μαγνήτης,
Ποῦ μ' ἓνα δρόμο ἀφάνταστο πρὸς τ' ἄγνωστο μᾶς φέρει.
Ποῖός, κι' ἀπὸ ποῦ μᾶς ἔστειλαν; Ποῦ πᾶμε; Ποῖός τὸ ξέρει.*

AMOR PRIMUS

Ἀγάπη στὸ σχολεῖο. Τὶ ἔμμορφότερο.

Εὐγενικό, γλυκὺ κι' ἁρμονικό..

Βαθμοί, βιβλία, πίνακες, τετράδια..

Νὰ τῆς χαρᾶς τῆς σχολικῆς τὸ μυστικό.

Τιμὲς παντοῦ. Δρόμοι. Γιορτές, Στολίσματα.

Τὸ χέρι γράφει. Δὲν ῥοζώνει στὴ δουλειά.

Κ' ἦσυχῃ, ὠραία ἢ ἀγάπη, γιγαντώνεται

Σὰν μιὰ λευκὴ καὶ ἀθῶα τριανταφυλλιά.

(1914)

Τ. Ἄγρ. (Ε. Γ. Ἰωάννου)

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις του στὰ ἔντυπα ἐρωτήματα, ὁ Τέλλος Ἄγρας ἔχει γράμμισει τὰ περιθώρια ὄλων τῶν σελίδων τῶν μικρῶν του μυστικῶν μὲ ρητὰ, στίχους καὶ ἀποφθέγματα.

(Σελίς πρώτη)

«Πᾶσιν ἄδειν χαλεπόν»

ΓΑΛΗΝΗ

Εἶναι ἀπλωμένη στὶς κορφοῦλες ἢ γαλήνη...

Στὰ δένδρα μόνο μιὰ πνοὴ ξανοίγω...

Μέσ' στὸ λαγκάδι, τὰ πουλιὰ βουβὰ ἔχουν μείνει

—Περίμενε! Καὶ σὺ θὰ κοιμηθῆς σὲ λίγο!...

(Γκαῖτε)

(Σελίς δευτέρα)

1

Καλύβι μου ἀσάλευνο, καὶ πῶσα δὲν μοῦ λέγει

Τὸ βραδυνὸ σου κάπνισμα, κι' ἡ χαμηλὴ σου στέγη...
3 (6)

Μιὰ μέρα ἐπέρασε ἀπὸ κεῖ, μιὰ μοῖρα ἀνοιχτομάτα
Κι' εἶχε ἀπὸ δῶρα, τὴν ποδιά, τὰ χέρια τῆς γεμάτα,
4

Κι' εἶπε: «Δὲν βλέπω τίποτε καλύβα νὰ σοῦ λείπη:
«Δὲν ἔχεις οὔτ' ἓνα σκαμνὶ γιὰ νὰ καθῆσῃ ἡ λύπη!
(Α. ΦΩΤΙΑΔ.)

(Σελὶς τρίτη)

Ἡ ἐμορφιά εἶναι ἡ μόνη ἀβλαβὴς εἰς τοὺς χρόνους· Φιλοσοφίαι καταρρέουν, ὅπως ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης· αἱ δοξασταὶ καταπίπτουν ἀλληλοδιάδοχοι. Μόνη ἡ ἐμορφιά εἶναι αἰώνιον ἀπόκτημα καὶ ἀγλαΐσμα.

(OSCAR MILD)

ET LE SOLEIL A SES MACULES

(Σελὶς τετάρτη)

ES LEBE DEUTSCHLAND. GLORIA VICTIS (6)
CHAQUE REGLE A SES EXCEPTIONS.

Αὐτὸ εἶναι τὸ κείμενο τῶν «Μικρῶν Μυστικῶν» τοῦ Τέλλου Ἄγρα πὺ βρέθηκε στὰ χαρτιά μου. Οἱ βιογράφοι του καὶ οἱ...ψυχαναλυτὲς θὰ μπορέσουν νὰ βγάλουν πλούσια συμπεράσματα.

5. Ἔτσι. Τὸ δεύτερο τετράστιχο, ἂν ὑπάρχη, παραλείπεται.

6. Σὰν νὰ προδικάζῃ ἐδῶ ὁ Ἄγρας τὴν ἥττα τῆς Γερμανίας, ζητοκραυγάζει ὑπὲρ τῶν ἡττημένων. Τὴν ἐποχὴ πὺ ὁ Ἄγρας ἔγραφε τὴ φράση αὐτή, ἡ μάχη τοῦ Βερντέν δρισοκότανε στὴν ἐξέλιξι τῆς. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, στὸ Βερντέν ὁ Παταίν, ἐσταμάτησε τὴ γερμανικὴ ἐπίθεσι, μὲ τεράστιες ἀπώλειες γιὰ τοὺς Γερμανούς.

Ο ΘΕΡΙΣΜΟΣ

Κάτω στὸ κάμφο τὰν πλατὺ
τὸν ἰδρωποισμένο,
κάτω στὸν κάμφο τὸν πλατὺ
στὰ καρπερὰ χωράφια,
λυγοῦν τὰ σιάχια τὰ μεστὰ
χαρὰ τοῦ ζευγολάτη·
Κι' ὡς τὰ χαϊδεύει δροσερὸ
τᾶγέρι τὸ βουνήσιο
μοιάζουν μὲ χρυσοθάλασσα
σιγανοκυματοῦσα.

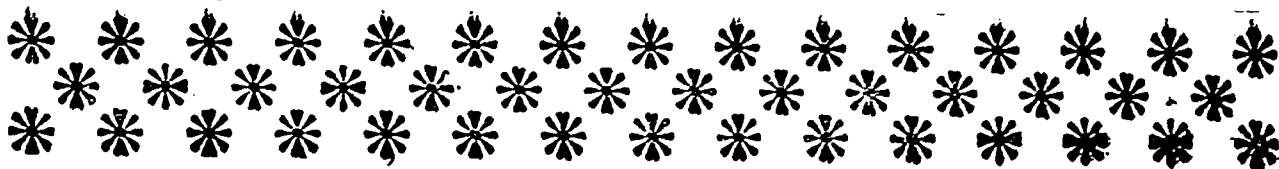
Καὶ φτάνει θέρος πρῶϊμο
καὶ φτάνουν θεριστάδες,
πιάνουν δουλειὰ ὀλημερὶς

κι' ἀστράφτουν τὰ δροπάνια
στοῦ θεριστῆ τὸ πύρωμα,
στοῦ θεριστῆ τὴ λάβρα,
καὶ θημωνιὲς στοιβάζονται
τὰ μεσιωμένα σιάχια,
προσμένοντας τᾶλώνισμα,
τὸ μῦλο καὶ τὸ φοῦρο.

Καὶ ξαποστένει ἡ μάννα γῆ
πὺ λεύτερη καὶ πάλι
θὰ ξαναδώσῃ νέους καρπούς
σὲ μιὰ καινούργια γέννα.

Ἄποστολος Γ. Σπυροπούλος

ΧΟΡΕΥΤΡΙΑ

Ἔλα νὰ μᾶς χορέψεις μὲ τὰ γοργὰ
τὰ πόδια σου
μὲ τὰ σαντάλια σου τὰ φιλντισένια
γυναίκα ἐσὺ πού ἀμύγδαλο ξεφλουδισμένο
εἶναι τὸ λευκό σου σῶμα

Νὰ μᾶς χορέψεις τοὺς χοροὺς μὲ τὶς ὑδροῖες
ὀλόδροσο τὸ σῶμα σου, σῶμα πού ἡ κίνηση
μὲ τὸν λευκὸ χιτώνα
πνεῦμα τοῦ δίνουν μουσική,
ἤχους καὶ σχήματα λαχταριστά.

Μὴν ἀναπαύεσαι ἐπὶ πολὺ στὰ ὀλόχροσα
ὠραία ἀνάκλιτρα,
γεννήθηκε τὸ σῶμα σου γιὰ νὰ χαρίζει τὸ ρυθμὸ
στὴν ἀφή τῶν σκούρων μας ἐκπληκτικῶν
ματιῶν.

Ἔλα νὰ χορέψεις γυναίκα ἐσὺ μὲ τὰ γαλάζια
πέπλα τῶν ὀνείρων
καὶ τὰ σαντάλια σου τὰ φιλντισένια
σὰν μύρο πιά μεθυστικὸ τὸ σῶμα σου
ἢ θεία τέχνη ἀναμένει.

Πάνου Ν. Παναγιωτοῦνη

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΟ

Ἐρχόσουν, ὅσο πού ἔφτασες. Τὶ μάταιη προσμονή!
Κι' εἶν' ἄδεια τώρα ὅσο ποτὲ καὶ πληχτικὴ ἡ ζωὴ μου.
Γιατὶ ὡς κι' ἀπ' τὶς ἐλπίδες τῆς γυμνώθηκε ἡ ψυχὴ
κι' εἶναι σὰ νᾶρθει κεραυνὸς ἀντὶ γιὰ Ἡλιοβροχή...

ΟΙ ΧΑΡΕΣ

Ξανθὲς παιδοῖλες οἱ χαρές, ὅλες μιὰ—μιὰ ξεχωριστὲς
πού ἔχω ἀπολάψει ὡς τώρα,
τώρα, μαχαῖρι στὴν καρδιά πού μὲ ξεσκίζ' ἡ καθεμιὰ,
καθὼς τὶς ζῶ νοσταλγικὰ στῆς θύμησιν τὴν ὥρα...

Θάνος Δύρας

ΛΑΦΟΝΤΑΙΝ

Ο ΛΥΚΟΣ ΚΑΙ Η ΑΛΕΠΟΥ

Ο Μύθος αὐτὸς τοῦ Λαφονταίν, ἴσως ὄχι ἀπὸ τοὺς ωραιότερους ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς τέχνης, ἔχει στὴν εἰσαγωγή του τοῦλάχιστο, μεγάλη ψυχογραφικὴ σημασία, γιὰτὶ μᾶς κατατοπίζει στὰ ἦθη μιᾶς μακρινῆς ἐποχῆς. Εἶναι ἀφιερωμένος στὸν Δούκα τῆς Βουργουνδίας (1682—1712) ἑγγονο καὶ ἐλπίδα τοῦ Λουδοβίκου XIV καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ κείμενο μαθαίνουμε, ὅτι, ὅταν ὁ μικρὸς πρίγκιπας ἐπεξεργάστηκε, λατινικὰ βέβαια, τὸ θέμα: *vulpes penitens*, ἦταν μόνον ὀκτώ ἐτῶν, ὁ μῦθος θὰ γράφτηκε ἀπὸ τὸν ποιητὴ μας γύρω στὰ 1690, ὅταν εἶχε πετύχει τὰ ἑβδομήντα, πραγματοῦ κάνει πῶς ἀνυπόφορη τὴν κολακεία. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι αὐτὸς ὁ ἑγγονο τοῦ μεγάλου βασιλιᾶ ἦταν ἴσως ὁ μόνος ἀπόγονος του, ποῦ ἦταν προικισμένος μὲ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα. Αὐτὸς εἶναι ὁ νέος, ποῦ γιὰ χάρι του ἔγραψε ὁ μεγάλος ἐπίσκοπος καὶ ἀνθρωπιστὴς Φενελὼν τῆς Περιπέτειες τοῦ Τηλεμάχου καὶ ποῦ τὸν σεβάστηκε, σιὰ: Ἀπομνημονεύματα, ἡ φουσκωμένη δηλητήριο πρόζα τοῦ Σαίν - Σιμόν. Αὐτὰ μετριάζουν κάπως τὴν ἀηδία, ποῦ δίκαια μᾶς προκαλεῖ ἡ ὠμὴ κολακεία ἐκ μέρους ἐνὸς τόσο συμπαθητικοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ὁ Λαφονταίν, ἂν καὶ ἡ μεγάλη του ἡλικία θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν εἶχε κιόλα διδάξει κάτι γιὰ τὴν ματαιότητα τῶν ἑγκοσμίων.

Ἔχει ὅμως καὶ ἄλλα ἐλαφρυντικὰ ὁ *bonhomme*:

Ὁ βασιλιᾶς Λουδοβίκος δὲν τὸν συμπάθησε ποτέ. Δὲν τοῦ ἄρεσε πρῶτα— πρῶτα ἡ γλῶσσα του. Σὲ μιὰ ἐποχῇ, ποῦ μὲ ἀγωνιώδη προσπάθεια ἡ γαλλικὴ γλῶσσα ζητοῦσε τὴν κάθαρση, ἔδιναν στὰ νεῦρα τοῦ βασιλιᾶ οἱ ζουμεροὶ ἀρχαῖομοι τοῦ ποιητῆ μας. «*C' est du gaulois*» — αὐτὰ εἶναι γαλατικὰ—, ἔλεγε περιφρονητικὰ μιλώντας γιὰ τὴν γαλλικὴ τοῦ 16ου αἰῶνα.

Ἐπῆρχαν ὅμως καὶ ἄλλοι βασιμότεροι λόγοι γιὰ τὴν βασιλικὴ ἀντιπάθεια. Πρῶτα πρῶτα ἡ παληὰ φιλία τοῦ ποιητῆ μὲ τὸν Φ.υκέ, τὸν ἀνέντιμο ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν, ποῦ, μὲ μοχθηρὸ καὶ ἀσίγαστο πάθος, τὸν κυνήγησε ὁ νέος Λουδοβίκος μέχρι ἐξοντώσεως. Τὴν φιλία αὐτῆ τὴν τόσο πιστῆ δὲν τὴν συγχώρεσαν ποτέ στὸν ποιητὴ μας οὔτε ὁ μονάρχης οὔτε ὁ παντοδύναμος Κολμπέρ.

Ἰσως, τὰ ἦθη τοῦ Λαφονταίν, δὲν συμβιβάζονταν μὲ τὴν σεμνοτυφία τῆς ἐποχῆς. Ὁ Λουδοβίκος ἀπαιτοῦσε ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του ἀμεμπτο βίο, ἂν καὶ ἦταν πολὺ ἐπεικέστερος γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Ὁξεῖς ἀγῶνες γύρω ἀπὸ θρησκευτικὰ θέματα ἀνατάσσαν τὴν τότε κοιωνία, καὶ τὰ αὐστηρὰ ἦθη ἦταν ἡ καλύτερη προθήκη γιὰ ὅποιον θάθελε νὰ εἶναι ἀρεστὸς στὸν Μονάρχη. Τόσο αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, ὥστε ὁ Ἀββᾶς ντε λὰ Σάμπρ, ὑποδεχόμενος τὸν Λαφονταίν στὴν Ἀκαδημία, ἐθεώρησε σκόπιμο νὰ τοῦ κάμη κήρυγμα, καὶ νὰ τοῦ συστήσῃ «εἰς τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ὕφους νὰ προσπαθήσῃ νὰ προσθέσῃ τὴν καθαρότητα τῶν ἠθῶν καὶ τῆς γνώμης, τὴν ἀγνότητα τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ πνεύματος».

Δὲν ἦταν ὅμως μόνο τὰ ἦθη τοῦ συγγραφέα μας ἐπιλήψιμα· ἐπιλήψιμα ἦταν καὶ τὰ ἦθη τῶν ἡρώων του. Ὁ Λαφονταίν, ποῦ σήμερα μπορεῖ νὰ διαδοχῆ ἐλεύθερα σ' ἓνα Σεμινάριο ἢ σ' ἓνα Οἰκοτροφεῖο θηλέων ἦταν γιὰ τὴν ἐποχῆ του, κόκκινο πανί γιὰ τὸν ταῦρο τῆς ἡθικῆς. Τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1675, ὕστερα ἀπὸ τὴν δημοσίευση κάποιων ἑμμετρῶν διηγημάτων, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀστυνομίας Λα Ρενί ἀπα-

γόρευσε τὴν πώληση μὲ τὰ ἐξῆς δικαιολογητικά: «εἶναι γεμάτα μὲ λέξεις πονηρὲς καὶ ὄχι τίμιες, καὶ τὸ διάβασμά τους δὲν μπορεῖ νάχη ἄλλο ἀποτέλεσμα, παρὰ νὰ διαφθείρη τὰ καλά ἦθη καὶ νὰ παρακινήσῃ στὴν ἐκκλυση». Αὐτὰ ἔγραψε ὁ εὐσεβὴς ἀστυνόμος γιὰ τὸν Λαφονταῖν. Τί θάλεγε ἄρα γε σήμερα, δπου τὸ πορνογράφημα, τὸ ὦμό καὶ ἀσύστολο, κοντεύει νὰ γίνῃ ἐγκόλπιο νέων καὶ γέρων;

Ἄλλα αὐτὰ, ποῦ τοῦ καταμαρτυροῦσε ἡ βασιλικὴ καχυποψία ἀνάγκαζαν τὸν ποιητὴ νὰ εἶναι φρόνιμος, ἐλαστικός, καὶ νὰ προσφεύγῃ, ποῦ καὶ ποῦ στὴν τέχνη τοῦ Μακιαδέλη, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ τὰ βγάλῃ πέρα. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀγνός, δρασερός καὶ γνήσιος ποιητὴς, ἔχει τὴν χάρη ἐλέφαντα, δταν μπαίνει στὴν περιοχὴ τῆς αὐλοκολακείας, εἶναι τελείως ἀδέξις. Ἐπειδὴ ὅμως πάντα, στίς ἐξαιρεγμένες κοινωνίες, ἡ ὑπόκριση στάθηκε ἓνα βασικὸ ὄπλο στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἄς συχωρέσουμε τὸν παλαιό, μὰ τόσο νέο Λαφονταῖν, βέβαιοι πὼς ἐμεῖς δὲν εἴμαστε ἀσφαλῶς καλύτεροί του στίς σχέσεις μὲ τοὺς συνανθρώπους μας Αὐτός, τουλάχιστο, μόνο στὰ γεράματα διδάχτηκε τὸ «λάθε βιώσας».

Τώρα ἄς δοῦμε τὸν μῦθο, κι' ἄς προσέξουμε ἰδιαίτερα τὸν πρόλογο, δπου ὁ ποιητὴς, χωρὶς ἴχνος συστολῆς, ταπεινώνεται μπροστὰ στὸν ὀχτάχρονο πρίγκιπα καὶ προφητεύει κατορθώματα ποῦ τὸ δυστυχισμένο παιδί δὲν πρόφτασε νὰ πραγματοποιήσῃ, εἴτε γιὰτὶ πέθανε μόλις τριάντα χρονῶ, εἴτε γιὰτὶ ὁ Λαφονταῖν στάθηκε ψευτοπροφήτης.

A. Γ.

Δὲν ξαίρω τὸ γιὰτὶ, στὴ σφαῖρα αὐτῆ,
γιὰ τὴ ζωὴ ὁ καθένας μουμουρίζει.

Ὁ ἄστος ζηλεύει τὸν πολεμιστή,
κι' ἐκεῖνος τὸν ἄστος καλοτυχίζει.

Κάποια ἀλεποῦ, θέλησε μιὰ φορὰ
νὰ γίνῃ λύκος· τώρα, — θεὸς φυλάξοι, —
μπορεῖ κι' ὁ λύκος νὰ θελήσῃ, μιὰ χαρὰ,
νὰ γίνῃ πρόβατο, τὴ γούνα του ν' ἀλλάξῃ.

Δὲν ἀπορῶ γι' αὐτό· μά, ἀληθινὰ ἀπορῶ,
πὼς ἓνας πρίγκιπας, στὰ ὀχτώ του μόνο χρόνια,
ἔγραψε ἀπόλογο, σὶὸ θέμα ἐπάνω αὐτό,

Κι' ἐγώ, ποῦ σὶὸ κεφάλι μου ἔχω πιά τὰ χιόνια,
μὲ ὑπομονὴ καὶ κόπους στίχους φτιάνω,
ποῦ δὲν ἀξίζουν τὸ πεζό του, ὅ,τι κι' ἂν κάνω.

Οἱ τόσες χάρες, ποῦ στὸν μῦθο του ἔχει βάλει,
δὲ βρίσκονται, ὄχι, σὶὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ,
μὲ ἔκφραση τόσο καθαρὴ καὶ διαλεκτὴ
γιὰ τοῦτο καὶ ἔπαινοι τοῦ πρέπουν πιὸ μεγάλοι.

Ἡ τέχνη μου εἶναι σὲ φλογέρα ἐρωτικὴ
νὰ τὸν ὑμνήσω, μὰ παντέχω ἀκόμα,
πὼς γρήγορα πολὺ, γιὰ τέτοιο νιό, σὶὸ στόμα
τὴ σάλτιγγα θὰ βάλω τὴν ἠρωϊκὴ.

Προφήτη, ἀληθινά, δὲν μ' ἔχει κάμη ἢ φύση,
μὰ φανερά μοῦ τὸ φωνάζουν οἱ οὐρανοί,

πὼς θὰ χρεισσιῆ πολλῶν Ὀμήρων ἢ φωνή,
 τίς ἔνδοξός του πράξεις ἄξια γιὰ νὰ ὑμνήσῃ.
 Μὰ Ὀμήρους ποῦ νὰ βροῦν αὐτοὶ οἱ καιροί;

Καὶ τώρα ἐγὼ τὸ καθεὶ σιτὴν ἄκρη πιά τ' ἀφήνω
 γιὰ νὰ πασκίσω νὰ σᾶς πῶ καλὰ τὸν μῦθο ἐκεῖνο.

Εἶπε στὸν Λύκο ἢ Ἀλεποῦ: «καλέ μου, ἐγὼ συχνὰ
 τρώω ἓνα γέρο πετεινό, κοτόπουλα ἀχαμνά.
 Τέτοιο φαί, στ' ἀλήθεια, μὲ κουράζει.
 Ζωὴ καὶ κότα, ἐσύ μὲ κίντυνα μικρά.
 Χώνομαι ἐγὼ σις κατοικίες· ἐσύ, στέκεις μακριά·
 γιὰ μάθε με τὴν τέχνη σου· γιὰτὶ τῶχω μαράζι
 νὰ βάλω δόντι, πρώτη ἀπ' τὴ δική μου τὴ φυλὴ
 σὲ κάποιο ἄρνι παχὺ πολὺ.

Θὰ στὸ χρωστάω· ὅσο γι' αὐτὸ καθόλου μὴ σὲ γνοιιάζει».

«Καλὰ εἶπε αὐτός. Κάποιον δικό, μούφαγε τὸ σκοτάδι.
 Πᾶμε νὰ βροῦμε τὸ πετσί, νὰ λυκοφορεθῆς».

Πήγαν, κι' ὁ Λύκος δίδαξε: «ἔτσι θὰ φερθῆς,
 ἂν θές νὰ διώξῃς τὰ σκυλιὰ ἀπὸ τὸ κοπάδι».

Καὶ ἢ Ἀλεποῦ στοῦ Λύκου τὸ τομάρι μπαίνει·
 τοῦ δάσκαλου τίς διδαχὲς συχνὰ παναλαβαίνει,
 καὶ λίγο-λίγο τὰ κατάφερε ὅπως πρέπει,
 καὶ μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σῖγμα ὅλα τὰ μαθαίνει.
 Καὶ σὰν μορφώθηκε ὅσο ἢ φύση τὸ ἐπιτρέπει,
 νά, ἓνα κοπάδι· ὁ ψευτολύκος τρέχει ἐκεῖ·
 σπέρνει παντοῦ τὸν τρόμο μανιωμένος.

Ἔτσι, μὲ τοῦ Ἀχιλλέα τὰ ὅπλα ἀρματωμένος,
 προβαίνει ὁ Πάτροκλος, καὶ τρέμει γύρω ἢ γῆ.

Πρὸς τοὺς ναοὺς εὐθύς ὁρμοῦν μανάδες, νύφες γέροι.

Ὁ ὄχλος ποὺ βλιάζει, λείει πὼς βλέπει ἀτόφιο λυκοασκέρι.

Σκυλιὰ, τσομπάνοι, ἄρνιὰ τραβοῦν γιὰ τοῦ χωριοῦ τὴ στράτα·
 καὶ γιὰ ἀμανάτι ἀφήσανε μιὰ ὀλόπαχη προβάτα.

Τὴν ἄρπαξε ὁ νεοφώτιστος· μά, νάσου, πὶδ μακριά,
 ἑνὸς κοκόρου ἀκούστη τὸ κλαρίνο,

κι' ὁ μαθητὴς ποὺ ἀπὸ τὸ λάλημα ζαλιστὴ ἐκεῖνο,
 πετῶντας κατὰ γῆς τὴ σχολικὴ ποδιά,

παράτησε τὴ διδαχὴ, τ' ἄρνιὰ, τὸν δάσκαλό του
 καὶ τρέχει τετρακάπνιστος νὰ βρῆ τὸν πετεινό του.

Ὅποιος θαρρεῖ μασκαρεμένος πὼς θὰ ζήσει,
 μὲ τὴν δική μου γνώμη, θὲ νὰ γελασιῆ.

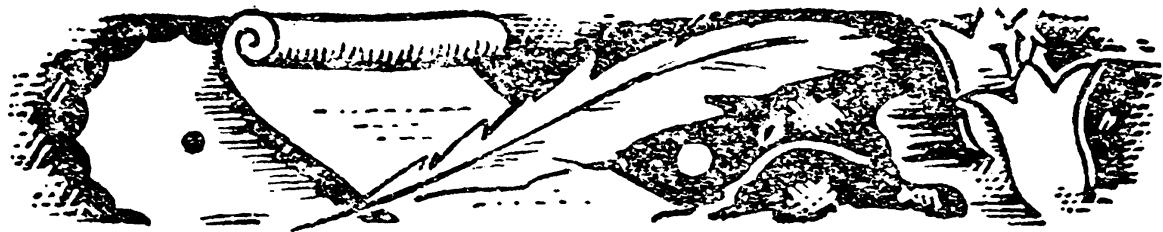
Σ' ὅποια ἀφορμὴ παρουσιασιῆ
 τρεχάτη θὰ γυρίσῃ ἢ ἀληθινὴ του φύση.

Πρίγκιπα, ἀσύγκριτε! ἀπ' τὸ δικό Σου πνέμα
 τράβηξε ἢ μοῦσα μου ἔτοῦιο τὸ γραφτό.

Μοῦ χάρισε ἀληθινά, στὸν μῦθο αὐτὸ
 τὰ πάντα: διάλογο καὶ δίδαγμα καὶ θέμα.

[Μεταφραστής: ΑΡΣΕΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ]

ΓΙΑΝΝΗ ΒΟΥΚΕΛΛΑΤΟΥ

Η ΛΕΥΚΑΔΑ

ΚΙ' Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ(1)

Με τὴν εὐκαιρία τῶν γιορταστικῶν ἐκδηλώσεων πού καί φέτος πάλι θὰ γίνουν στήν Λευκάδα μέ σκοπὸ νὰ τιμήσουν τὸν Ἐθνικὸ ποιητὴ μας Διον. Σολωμό, θάταν ἴσως ὄχι ἄσκοπο κι ἄτοπο, ν' ἀσχοληθοῦμε μ' ὅσο οἱ συνθῆκες μᾶς ἐπιτρέπουν, μέ τὸ τί αὐτὸ τὸ νησί σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ τῆς πνευματικῆς του ζωῆς στήν Ἐφτανησιώτικη διανόηση πρῶτα καί στα Ἑλληνικά γράμματα γενικά ἔπειτα πρόσφερε, καί ποιοὶ εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πού δουλέψανε κι ἀναδειχτήκανε καί γίνανε οἱ πρωτοποριακοὶ δημιουργοὶ πού ἀνάδειξαν καί τὸ ἴδιο, ἔτσι πού αὐτὸ σήμερα αἰσθανόμενο δικαία εὐγνωμοσύνη ἀπέναντί τους, νὰ τοὺς παρέχη τίς πνευματικῆς αὐτῆς τιμητικῆς ἐδωλώσεις. (2)

Γιατί τὰ Ἐφτάνησα, καί φυσικά καί ἡ Λευκάδα, εἶχαν τὴν εὐκαιρία, τὴν «καίη τύχη», ὄχι βέβαια νὰ μείνουν ἐλεύθερα, ἀλλὰ νὰ ζήσουνε κάου ἀπ' τὸ ζυγὸ τῆς Βενετίας, τῆς Γαλλίας, ἢ τῆς Ἀγγλίας, ζυγὸς ὅπως δήποτε πρὸ ὑτοφροὸς ἀπ' τὸν Τουρκικὸ καί σχεδὸν εὐεργητικὸς, ἀν' ἀνατολισθοῦμε ὅτι κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ ζήσανε ἐδῶ καί δημιουργήσανε «ἐλεύθερα», πολ' οἱ ἄνδρες, ἐνῶ ἀντίθετα στήν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα, ἢ σατανική Ὀθωμανική πολιτική, λαβοῦσα «Δρακόνια μέτρα» ἕναν ἴον τῆς ἀπατύξεως τῆς παιδείας, ὄχι μόνον χαλάρωσε τὴν προσδοκίαν, ἀλλὰ τὴν μαρμάτωσε, τὴν ἐξουθενώσε κυροῦ ἐκικὰ, ἔτσι πού κανένα ταλέντο νὰ μὴν ὠριμάσῃ καί καρποφορήσῃ.

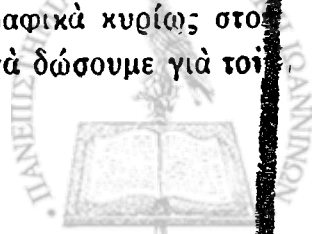
Τὸ γεγονός λοιπὸν ὅτι τὰ Ἐφτάνησα ἔμειναν ἀνέλαφα μέ τὴν Τουρκία καί ἐν

δεχτήκανε διόλου τὴν ὅπως δήποτε «νοσηρὴ τῆς» εἰδίραση, ἀλλὰ τουναντίον δεχτήκανε τὴν ἀναμφισβήτητα εὐεργετικώτερη, ἐπίδραση τῆς «πολιτισμένης» Δύσης, αὐτὸ ἀκριβῶς, καθὼς ἐπίσης ἡ γεωγραφικὴ τῆς θέσης καί τὸ γλυκὺ κλίμα τῆς, ὁ δ αὐγῆς οὐρανόσ τῆς καί ἡ γλαυκὴ θάλασσα, μέ τὴν ἐδαφικὴν ποιότητα, εἶναι ἐκεῖνα τὰ αἷτια πού δημιουργήσανε τίς ἀπαραίτητες προϋποθέσεις κι ἔγιναν οἱ πρῶτοι καί μεγαλύτεροι παράγοντες καί συντελεστῆς στήν πνευματικὴ τῆς ἐξέλιξι κι εὐημερία.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἡ Ἐφτάνησος παρουσίασε μιὰ ἀξιόλογη ἢ καλύτερα σπουδαία δημιουργικὴ ἐξέλιξι καί πνευματικὴ προσφορά στὸν Ἑλληνικὸ Παροιασδ. Ἀρκεῖ νὰ ποῦμε μόνον, ὅτι αὐτὴ γέννησε τὸ Σολωμὸ καί τὸ Βαλαωρίτη.

Ἡ Λευκάδα, ἔχωρ' ἀπ' τὰ ἄλλα νησιά, ἔχει νὰ παρουσιάσῃ σημαντικὴ προσφορά στὴν ἀνάπτυξη τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καί τῆς τέχνης, στήν πνευματικὴ κι ἐκπολιτιστικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους γενικά.

Ἡ συμβολὴ τῆς σ' αὐτοὺς τοὺς δύο τομείς ὑπῆρξε σημαντικωτάτη, δεδομένου ὅτι ἀνάδειξε ἄνδρες διακεκριμένους στήν Τέχνη καί στὴ Φιλοσοφία ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖον ξεχωρίζουν, ἕνας ἔθνικὸς βάρδος κι ἕνθεμος πατριώτης, ὁ Ἀριστ. Βαλαωρίτης, καί ἕνας παγκοσμίου ἀπληξίσεως ποιητῆς καί μεγάλου κίερος πνευματικὸς ἄνθρωπος Ἄγγελος Σακελλίανος, γιὰ τὸν ὁποῖον δὲ λόγια περισσότερα θὰ ποῦμε, ἐνῶ μονάχα σύντομα οὐσιώδη βιογραφικά κυρίως στοχεῖα, περιοριζόμεστε νὰ δώσουμε γιὰ τοῖ

σπουδαιότερους απ' τους άλλους, ακολουθώντας τη χρονολογική σειρά.

* *

Ένας σπουδαίος Λευκαδίτης καλλιτέχνης είναι ο Σπυρ. Βεντούρας που γεννήθηκε στα 1761. Σπούδασε στη Βενετία ζωγραφική, και η δημιουργία του υπήρξε αξιόλογη. Πολλά έργα του βρίσκονται στις εκκλησίες της Λευκάδας 'Αγ. Μηνᾶ, Παντοκράτορα, 'Αγ. Νικόλαο κι άλλου, στην Κεφαλλονιά και την Κέρκυρα. Πέθανε το 1835.

Ο Δημήτριος Περιτσόπουλος γεννήθηκε το 1763 στη Λευκάδα, και στην Πάδοβα, σπούδασε 'Ιατρική, Μαθηματικά και Φιλοσοφία. Πρώτος αυτός ασχολήθηκε με την 'Ιστορία της Λευκάδας και στην 'Ιταλική, έγραψε άρθρα σχετικά, 'Ιστορικά και 'Αρχαιολογικά. Υπήρξε πρόεδρος της 'Ιονίου βουλῆς, και πέθανε το 1833.

Άλλος διακεκομμένος και γνωστός Λευκαδίτης είναι ο 'Ιωάννης Ζαμπέλιος (1787—1856). Τέλειωσε στη Λευκάδα τις εγκύκλιες σπουδές του, και κατόπι σπούδασε στην 'Ιαλία και στο Παρίσι, Φιλοσοφία, Φιλοσοφία και Νομικά. Γνωρίστηκε με το Φώσκολο και τον Κοραῖ. Υπήρξε θερμὸς κι ένθουσιώδης υποστηρικτῆς τῆς επανάστασης στο Ξηρόμερο και τῆ Λευκάδα και γι' αυτό ακριβῶς συνάνησε κι' αντιμετώπιζε ὅμως πάντα τὴν 'Αγγλικὴ ἀντίδραση, παγματοποιῶνας ἀποστλῆς ὄπλων και πολεμοφοδίων στο ἀγωνιζόμενο Ἔθνος. Υπήρξε ἐπίσης ὁ πρῶτος Φιλικὸς Εἰσαγγελεὺς τοῦ ὑπόδολου Ἑλληνισμοῦ, και με σθένος κι ένθουσιασμό ἀτ' τὴ σκοτιᾶ αὐτῆ και τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας τῆς ὁποίας εἶχε γίνει μέλος τὸ 1817, ἀγωνίστηκε και μόχθησε γὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδας.

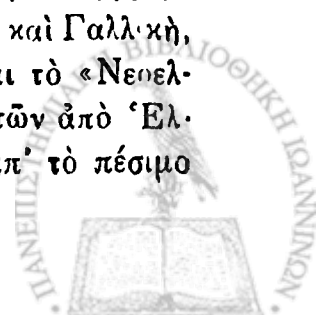
Ἐκτὸς ὅμως τῆς σημαντικῆς αὐτῆς προσφορᾶς του ὁ Ζαμπέλιος, πρόσφερε ἀκόμα και στὴν Ἑλληνικὴ Γραμματολογία. Ἐγραψε πρῶτον ἀναμοιοκατάληκτο 15σύλλαβο και γλῶσσο ἀγλή καθαρεύουσα 12 τραγωδίες, οἱ ὁποῖες ἐκτὸ τῆς καθ' ὁρὰ Φιλολογικῆς, ἔχουν και σπουδαία Λογοτεχνικὴ ἀξία, διότι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο τὰ πρῶτα θεατρικὰ κείμενα που γραφτήκανε στα μετανασιατικὰ χρόνια. Ἀπ' τὶς τραγωδίες αὐτῆς ὁ «Τιμολέων» πρωτοπαίχτηκε τὸ 1818 στο

Βουκουρέστι κι ένθουσίασε τὸν ἐκεῖ Ἑλληνικὸ πληθυσμό. Ἄλλες εἶναι οἱ «Κωνστ. Παλαιολόγος», «Μήδεια», «Διάκος», «Κόδρος», «'Οδ. Ἀνδροῦτσος» κ.λ.π. Αὐτὸς ἦταν ὁ Ζαμπέλιος. Ἐνας ἀπὸ κείνους που κατὰ τὸν Τένυσσον, «μάχονται με τὰ ὄπλα και τὸ πνεῦμα».

Άλλος σπουδαίος Λευκαδίτης εἶναι ὁ Ἀθανάσιος Πολίτης, πάππος τοῦ σημερινοῦ διπλωμάτη Νικολάου Πολίτη που γεννήθηκε στα 1796 και πέθανε τὸ 1864. Εἶναι ὁ πρῶτος εἰσηγητῆς τῆς ἀλλήλοδιδασκτικῆς μεθόδου στὴν Ἑλλάδα. Καθηγητῆς στὴν Ἀκαδημία δίδαξε Φυσικὴ και Χημεία. Αὐτὸν διαδέχτηκε ὁ Ν. Φλογαίτης ὁ ὁποῖος γεννήθηκε στὴν Ὀδησσὸ που ὁ πατέρας του Θεόδωρος απ' τὸ Μαραντοχώρι τῆς Λευκάδας ἦταν ἐγκαταστημένος ἐκεῖ. Μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία και στὴν ἐκρηξη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασης, ἔιρεξε κοντὰ στὸν Ὑψηλάντη που κατατάχθηκε στο στρατό του, τὸν 'Ιούνιο τοῦ 1830. Νωρίτερα, τὸ 1824, ἡ Κυβέρνηση τὸν τίμησε με τὸν βαθμὸ τοῦ Τσᾶ ἀρχου (Ταγματάρχου ὑπὸ τῆς τότε Κυβερνήσεως). Κιτέλαβε πολλές διοικητικὲς θέσεις, διετέλεσε δὲ και Ἀρεοπαγίτης. Πέθανε ιδιώτης στὴ Χαλκίδα τὸ 1867. (ῆ) Ἐγραψε, μετέφρασε κι ἐδημοσίευσε νομικὰ συγγράμματα, Ἱστορικὰ διηγήματα, και θεωρίαν «περὶ Μουσικῆς».

Γνήσιος ἄλλος Λευκαδίτης εἶναι ὁ Ἀνδρέας Παπαδόπουλος (Βρετὸς). Γεννήθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1800 στο Θιάκι που ὁ πατέρας του Ἀιτώνιος, ἐκτελοῦσε ἐκεῖ χρέη γραμματέα στὴ νεοδημιουργηθεῖσα Δημ. Κυβέρνηση «Κουκλάβι», και πέθανε τὸ 1876. Τὸ 1811 ἦρθε στὴ Νεάπολη και με τὴ φροντίδα τῆς μάνας του γράφτηκε στο βασιλικὸν λύκειον (Salvatore) κι ἐσπούδασε ἐδῶ τὴν Ἱταλικὴ, Λατινικὴ και Ἑλληνικὴ Φιλολογία, και συνέχε α, στο Πανεπιστήμιο τῆς ἴδιας πόλης, τὴν Ἱατρικὴ, τιμηθεῖς διὰ τοῦ διπλώματος «τοῦ δόκτορος Ἱατρικῆς και τῆς Φιλοσοφίας».

Ἐγραψε πολλὰ και ἀξιόλογα συγγράμματα στὴν Ἱταλικὴ, Ἑλληνικὴ και Γαλλικὴ, σπουδαιότερο τῶν ὁποίων εἶναι τὸ «Νεοελληνικὴ Φιλολογία» κατάλογος τῶν ἀπὸ Ἑλλήνων τυπωθέντων βιβλίων απ' τὸ πέσιμο

της Πόλης, μέχρι τὴν ἐγκαθίδρυση τῆς Βασιλείας στὴν Ἑλλάδα.

Ἀναφέρουμε ἀκόμα τὸν Ἄνδρέα Βλαντῆ (1811—1885), ἐπίσης γνήσιο καὶ γόνιμο Λευκαδίτη, ὁ ὁποῖος σπούδασε στὴν Ἰταλία Νομικά, κι ἔγραψε πολλὲς μελέτες πὺ βρῖσκονται δημοσιευμένες σ' Ἑφτανησιακὲς ἐφημερίδες τοῦ καιροῦ του, καὶ πὺ μαζί μὲ τὸν Οἰκονομόπουλο ἐξέδωκε τὸ σπουδαῖο ἔργο «Νομοτεχνικὸν Λεξικὸν».

Τὸν Σπυρίδωνα Ζαμπέλιο (1813—1881) γυιὸ τοῦ προαναφερθέντος Ἰωάν Ζαμπέλιου, ὁ ὁποῖος σπούδασε σὴ ἐξωτερικὸ (Ἰταλία) καὶ κατανάλωσε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀξιόλογος ἐρευνητῆς τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας, καὶ ταυτόχρονα αὐτὸς πὺ πρῶτος ἐνοιωσε τὸ ἀληθινὸ νόημα τῆς. Ἐγραψε πολλὰ ἔργα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναφέρουμε τὸ «Κρητικοὶ γάμοι», ἀπ' τὰ καλύτερα τῆς Λογοτεχνίας μας, τὸ «Βυζαντιναὶ μελέται», «Πόθεν ἦ λέξις τραγουδῶν» «Ἱστορικὰ σκηνογραφῆματα», «Ἄσματα Δημ. Ἑλληνικά» σὲ γλῶσσα Βυζαντινίζουσα, καὶ στὰ Ἰταλικά, τὸ «Ἀναμνήσεις Μοναχῆς». Πέθανε στὴν Ἑλβετία.

Τὸν κληρικὸ Κωσταντῖνο Στρατούλη, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε κι αὐτὸς στὴν Λευκάδα τὸ 1814. Φοίτησε στὴν Κερκυραϊκὴ Ἀκαδημία κι ἔλαβε δίπλωμα Φιλοσοφίας καὶ Θεολογίας. Ὑπῆρξε διευθυντῆς τοῦ Λυκείου Λευκάδος καὶ ἐπὶ 20 χρόνια τῆς Ζακύνθου. Χειροτονηθεὶς ἀρχιμανδρίτης ἦρθε σὴ Λιβερπούλη ὅπου ὑπῆρέτησε σὰν Ἱερέας, Ἱεροκήρυκας καὶ δάσκαλος, στὴν ἐκεῖ ἑλληνικὴ κοινότητα, πὺ ἰδιαίτερα μαζί μὲ τοὺς Ἑλληνας τοῦ Λονδίνου ἐκτιμοῦσε. Ἐγραψε «Βιβλίον Αἰσθητικῆς» ἢ Καλλιλογίας, πραγματεῖαν «Περὶ Ὀμήρου» «Ἐκκλησιαστικὸς καὶ ἐπιταφίους λόγους» «Περὶ Ἱεροῦ Ἀγγουσίτου» καὶ «Δαμασκινού» «...ὡς Θεολόγων καὶ Φιλοσόφων ἐξεταζομένων», περὶ μάρτυρος «Θεοφίλου τοῦ ἐν Χίφ» καὶ «πραγματεῖαν Φιλοσοφίας».

Τὸν Ἰωάννη Σταματέλο (1822—1881), ἀπ' τοὺς σπουδαίους λογίους τοῦ 2ου ἡμίσεως τοῦ 19ου αἰῶνα. Φίλος τοῦ Βαλαωρίτη καὶ τοῦ Ζαμπέλιου. Φωτισμένος καὶ σοφὸς ἐπ' στήμονας συνέβαλλε πολὺ στὴν ἀνάπτυξη τῆς φιλολογίας μὲ τὶς ἐργασίες του «Διατριβαὶ περὶ τῆς Ἀρχαίας Λευκάδος»,

«Ρητορικὴ θεωρία καὶ Ἐφαρμογὴ», «Βοήθημα εἰς τὴν Ἑλλην. Τεχνολογίαν», «Ὁρθογραφικὸν τῆς κοινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης», «Γυναικολόγιον, ἤτοι αἱ σοφαὶ γυναικες ὄλων τῶν ἐθνῶν καὶ ὄλων τῶν ἐποχῶν», «Μυρολόγια Λευκάδος», «Βογρ. Ἀριστοτ. Βαλαωρίτου», Συλλογὴ Λευκαδίων Ἐπιγραφῶν», «Φθογγολογίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Νεωτέρας γλωσσολογίας» κ. ἄ.

Ἐκτὸς αὐτῶν πὺ ἀναφέραμε καὶ πὺ ὅπως δῆποτε κατέχουν δευτερεύουσα θέση, ἢ Λευκάδα ἔχει νὰ ἐπιδείξη μιὰ ἄλλη μορφή, τὸν γνωστὸ σ' ὄλους μας Ἀριστ. Βαλαωρίτη, τὸν μεγαλύτερο ὕστερα ἀπ' τὸ Σολωμὸ ἐθνικὸ ποιητῆ, πὺ τὰ ἔργα του χαρακτηρίσθηκαν σὰν Ἐθνικὰ Εὐαγγέλια καὶ «σαλπίσματα ἀνδροπρεπείας καὶ ἠθικῆς ἐξάρσεως». Γραφίτηκανε τόσα πολλὰ γύρω ἀπ' τ' ὄνομά του κι εἶναι τόσο πασίγνωστος πὺ θὰ κνηγούσαμε μιὰ χίμαιρα ἀνπροσπαθούσαμε νὰ ποῦμε κάτι πὺ ἀντάξιο ἀπὸ ὅσα γι' αὐτὸν εἰπώθηκαν. Γεννήθηκε ἀπὸ ἀρμυτωλικὴ οἰκογένεια τὴν 1η Σεπτεμβρίου σὴ Λευκάδα, καὶ πέθανε ὕστερα ἀπὸ 55 χρόνια τὶς 24 Ἰουλίου 1879 σὴ γραφικὸ νησάκι τῆς Μαδουρῆς, «Κοιμώμενος μὲ τὸ χάρο σὴ πλευρὸ του» ὅπως σ' ἓνα τελευταῖο του γράμμα ἔγραψε.

Σπούδασε Νομικά σὴ Παρίσι ἀνακηρυχθεὶς ἀργότερα διδάκτωρ τῆς Νομικῆς. Ἐγραψε σὲ ζωντανὴ Δημοτικὴ γλῶσσα πολλὰ ἔργα ὅπως «Τὰ στιχογραφήματα», «Μνημόσυνα», «Κυρὰ Φροσύνη», «Διάκος», «Ἀσπρὸ πρόπογιαννος» καὶ τὸν «Φωτεινὸ» τὸν ὁποῖο δυστυχῶς, ἀν καὶ τὸ πὺ ὄριμο, ἔμεινε μισοτελειωμένος. Ὁ Βαλαωρίτης ἐργάστηκε καὶ κατανάλωσε «ἀφειδῶς» ὄλες τὶς δυνάμεις του γιὰ τὴν ἔνωση τῆς Ἑφτανήσου. Αὐτῶς μαζί μὲ ἄλλες πολλὲς οἰκογενειακὲς συγκινήσεις νᾶφερε τὸ τέλος του. Ὁ τάφος το βρῖσκειται πίσω ἀπ' τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Παντοκράτορα, κι ἢ προτομὴ του πίσω ἀπ' τὴ παραλιακὴ πλατεῖαν τοῦ Ἀγ. Σακελιανοῦ.

Ὁ Ζωγράφος Σπυρίδων Γαζῆς γεννήθηκε τὸ 1838 καὶ πέθανε τὸ 1920. Σπούδασε σὴ Βενετία. Ἀνθρωπος ἐνθερμὸς καὶ γιομάτος θαλερότητα, σημείωσε σὲ μερικά ἔργα του σπουδαῖς ἐπιτυχίες. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ βρῖσκονται σ' ὄλους τοὺς ναοὺς

τῆς Λευκάδας καὶ τὰ καλύτερά του, στὴν Πρέβεζα, Ἰθάκη καὶ Κασὶό.

Στὴ Λευκάδα ἐπίσης γεννήθηκε στὰ 1811 ἀπὸ πατέρα Ἰρλανδὸ καὶ μητέρα Ἑλληνίδα (Κυθηριώτισσα) καὶ ἔζησε τὰ μικρὰ του χρόνια ὁ διάσημος Ἄγγλο—Ἑλληνας συγγραφέας Λευκάδιος Χέρον.

Τὸ 1850 πῆγε στὴν Ἰαπωνία, καὶ ἐκεῖ διωρίστηκε καθηγητὴς τῆς Ἀγγλικῆς Λογοτεχνίας στὸ πανεπιστήμιον τοῦ Τόκιο. Ἀσπάστηκε τὸ Βουδδισμό, πῆρε τὴν Ἰαπωνικὴ Ἰθαγένεια καὶ τὸ ὄνομα Γιάκουμο Κοϊζούμι. Ἐγραψε σπουδαία Λογοτεχνικά καὶ Φιλολογικά ἔργα στὴν Ἰαπωνικὴ καὶ Ἀγγλικὴ γλῶσσα, ἐμπνεύστηκε δὲ αὐτὰ ἀπὸ τὴ θετὴ του παιρίδα, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά της. Σπουδαιότερα εἶναι τὰ «Βλέμμα στὴν ἄγνωστη Ἰαπωνία». «Ἀπὸ τὴν Ἀνατολή», «Κοκκρὸ», «Συγκομιδὴ εἰς τὶς πεδιάδες τοῦ Βούδδα», «Στὴν Ἰαπωνία τῶν πνευμάτων», «Σκιές», «Ἰαπωνικὰ ἀνάμικτα». Θεωρεῖται ἐθνικὸς συγγραφέας τῶν Ἰαπώνων. Πέθανε τὸ 1904. Ἡ Λευκάδα τιμώντας τὴ μνήμη του δίπλα ἀπ' τὴν προτομὴ τοῦ Βαλαωρίτη, ἔστησε ἀναμνηστικὴ του στήλη.

Ὁ Σπυρίδων Βλανιῆς (1855—1939) παιδὶ τοῦ Ἀν. Βλαντιῆ, ἀνθρώπος γλωσσολογίας, μετὰ πλατεῖα μόρφωση, ἀναδειγμένος λόγιος, καὶ ταυτόχρονα σημαντικὸς μελετητὴς τῆς Λευκαδίτικης ἱστορίας, εἶναι καὶ αὐτὸς γέννημα καὶ θρόμμα τῆς Λευκάδος, μαζί με τὸν λεπταίσθητο λυρικό ποιητὴ καὶ σύγχρονα καυστικὸ σατυρικό Ἀναστάσιο Σκιαδάση (1871—1941). Ὁ πρῶτος ἐκτὸς ἀπὸ ἄρθρα καὶ ἱστορικὲς μονογραφίες ποὺ δημοσίευσε σὲ περιοδικὰ καὶ ἡμερησίους, ἔγραψε καὶ τὰ «Ἡ Λευκὰς ὑπὸ τοὺς Φράγκους, τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἑνετοὺς». «Ἡ νῆσος Λευκὰς καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς ἀπὸ τὰς αἰῶνας», «Οἱ Γάλλοι ἐν Λευκάδι», «Ἡ ἔθνικὴ δράσις τοῦ Ἰωάννου Ζαμπέλου καὶ βιογραφία Ἀθανασίου Ψαλῖδα», «Ἡ δράσις τοῦ Καποδίστρια ἐν Λευκάδι», «Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν» κ.ἄ. καὶ μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς 100ετηρίδος τοῦ Ναπολεοντείου κώδικος τὸ «*Mémoires sur les Modifications induites dans le code Iomem*»

Ἐνῶ ὁ δευτέρως ἐξέδωκε δυὸ μονάχα

ποιητικὰς συλλογὰς τὸ «Πάει πιά» καὶ τὸ «Τραγούδι». Ἀσχοληθεὶς μετὰ τὴν μετάφρασιν ποιημάτων καὶ Ἀρχαίων Ἑλ. Ἐπιγραμμάτων, μετέφρασε τὸν Καρντούτσι (*Odi barbari*) Φώσκολον κ.ἄ. «Ἀριστεύσας μεταξὺ τῶν Νεοελλήνων» κατὰ τὸν Παλαμᾶ.

Ἄλλος γνήσιος ποιητὴς Λευκαδίτης, εἶναι ὁ Δημήτριος Γολέμης (1899—1940) ἀνθρώπος ἰδιόρρυθμος καὶ πολυάσχολος, ἐπιστήμονας, καὶ μαζί ἀθλητῆς καὶ πολιτικὸς. Μετεωρήσεις σπούδασε τὴν Ἰατρικὴν, καὶ πολὺ ἀργὰ Θεολογίαν καὶ Νομικὴν.

Ἡ ποίησις ἀπετέλεσε οὐσιώδη ἀσχολίαν τῆς ζωῆς του, διακρίνεται δὲ σ' αὐτὴ ἡ πρωτοτυπία τῆς σύλληψης, ἡ τόλμη, ἡ αἰσιοδοξία καὶ ἡ στωικότητα. Δυὸ ἀπ' τὶς συλλογὰς του εἶναι ἡ «Γκρεμισμέναι ψυχῆς» καὶ «Πνοῆς».

Ἐπίσης ποιητὴς εἶναι καὶ ὁ Κώστας Γράψας, ποὺ γεννήθηκε τὸ 1880 καὶ πέθανε πρὶν ἀπὸ 9 χρόνια τὸ 1948. Σπούδασε Νομικά. Κατάλαβε καὶ ἐπίσθησε σὲ πολλὰς θέσεις. Ὑπάλληλος τῆς Βουλῆς, Διευθυντὴς τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς, Γραμματεὺς στὸ Ὑπ. Συμβούλιον

Ἀσχολήθηκε μετὰ τὴν ποίησιν καὶ τὴν μετάφρασιν. «Χωρὶς Μάσκα» τιλοφορεῖται ἡ συλλογὴ τῶν ποιημάτων του, ποὺ διαπνέονται ἀπὸ Φιλ. διάθεσιν καὶ εἶναι γιομάτα ἀπὸ λεπτὴ μουσικότητα καὶ πηγαῖο λυρισμὸ. Μετέφρασε καὶ ἐδημοσίευσε στὸ περιοδικὸν «Ἡλιος» τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου». Ἐπίσης καὶ ραψωδίας τῆς Ὀδυσσεΐας.

Μὰ ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο πιότερον ἡ Λευκάδα μπορεῖ ἀνεπιύλαχτα νὰ καυχιέται εἶναι ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς, ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς μαζί καὶ στοχαστὴς τῆς τελευταίας γενιάς. Γεννήθηκε μέσα στὴν πόλιν τῆς Λευκάδας στίς 15 Μαρτίου 1884, ἐπέθανε καὶ ἐτάφηκε στὴν Ἀθήναν, τὶς 18 Ἰουνίου 1951.

Ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς, δὲν ἦταν ἀπλῶς ἀνθρώπος. Ἀνήκει στὴν κατηγορίαν ἐκείνη τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἄν καὶ πεθαιμένοι, ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν. Νὰ ζῆ τὸ πνεῦμα τους, καὶ νὰ γίνεται αὐτὸ ὁδηγητὴς τῶν ἀνθρώπων.

Γιατὶ ὁ Σικελιανὸς, δὲν ὑπῆρξε ἕνας ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν ποιητῆς μονάχα, ἀλλὰ στὸ πρόσωπό του διαφαίνονται ἐκδη-

λα τὰ χαρακτηριστικά ἐνὸς ἡμιθέου. Συνταιριάζονται ἄρμονικὰ στὸ πρόσωπό του, ὁ μεγαλόπνευστος ποιητὴς ποὺ ἀπάνου του σποὺν καὶ διαβαίνουν πρόσκαιρες σχεδὸν ὅλες οἱ ποιητικὲς ἐμφανίσεις, ὁ ἀνθρωπιστὴς καὶ ἐνθερμος πατριώτης, ὁ θαυμάσιος ἀπὸ κάθε ἀποψη ἀνθρώπος, ὁ Οἰκουμενικὸς σύμβουλος ποὺ ἔδωσε «σχῆμα καὶ κῆρος στὸ αἶτημα τῶν ἰδανικῶν ἀπαιτήσεων», καὶ σύγχρονα ἓνας μεγάλος ὁδηγὸς καὶ ἰεροφάντης, ἓνας ἀναζητητὴς τῶν μεγάλων ἠθικῶν ἀξιῶν, ἐνταγμένος νὰ δημιουργήσῃ μιὰ ἀνθρώπινη ἐνότητα. Κι αὐτὸ ἀκριβῶς, ἦταν ὁ σκοπὸς τῶν Δελφικῶν γιορτῶν, τῆς Δελφικῆς ἰδέας.

Προσπάθησε—ἂν καὶ ἀπέτυχε στὸ σύνολο—ἔδω ὁ Σικελιανὸς νὰ σμίξῃ ἄρμονικὰ, τὶς δυὸ ἀξίες, τὴν ἀξία τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, χωρὶς καμμιά ἀπὸ τὶς δύο νὰ μειωθῆ ἄλλὰ τουναντιὸν καὶ οἱ δυὸ νὰ ἀναδημιουργηθοῦν καὶ μαζὶ νὰ πλάσουν τὴν μεγάλη ἀξία ποὺ θ' ἀποτελοῦσε τὸ μόνο στέρεο βᾶθρο πάνου στὸ ὁποῖον θὰ στηριζότανε ἡ ἀνθρωπότητα.

Ἐγραψε πολλὰ ἔργα. Λυρικὰ ποιήματα γιομάτα ρωμαλεότητα καὶ τραγωδίες. «Ὁ Ἀλαφροῖσκιωτος» ποὺ ἔγραψε κοντὰ στὶς ὄχθες τοῦ Νεῖλου, εἶναι τὸ πρῶτο ἔργο του καὶ σ' αὐτὸ «ἀναπαριστᾶται ὁ κόσμος ὑπὸ μορφήν ὄνειρώδους συλλήψεως ὀραματιστοῦ». «Ὅλα τὰ ποιήματά του συγκεντρώθηκαν σὲ τρεῖς τόμους μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Λυρικὸς Βίος».

Ἐγραψε τὶς τραγωδίες ὁ «Δαίδαλος στὴν Κρήτη», ὁ Χριστὸς στὴ Ρώμη», «Ἀσκληπειὸς» καὶ κατὰ τὶς μέρες τῆς κατοχῆς τὸν «Θάνατο τοῦ Διγενῆ» ποὺ μόλις τὸν περασμένο Ἰούλιο πρῶτη αὐτῆ, καὶ γιὰ πρώτη φορὰ, ἀνέβηκε στὴ σκηνὴ ἀπ' τὸν θίασο Ν. Χατζίσκου, στὸν ὁποῖον ὀφείλεται κάθε ἔπαινος γιὰτὶ ἔκαμε ἀληθινὰ μιὰ «νῦξι», ἔδωσε εἰς «κέντρισμα» στὸ νὰ γνωρίσουν τὸ «ἄγνωστο» κολοσιαῖο ἔργο του. Τὸ ἔργο αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸν ὑπέδειξαν γιὰ τὸ Νόμπελ, καὶ ποὺ δὲν εἶχε ἐκλεγῆ κὰν Ἀκαδημαϊκός.

Γι' αὐτὸ σὰν ἀδικημένος ποὺ εἶναι τοῦ ὀφείλουμε πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσα στοὺς ἀληθινούς δημιουργοὺς χρωστᾶμε. Ἡ Ἑλ-

λάδα, πρῶτη καὶ ὁ κόσμος ὅλος ἔπειτα, πρέπει ἔστω καὶ ἀργὰ ν' ἀναγνωρίσουν τὴν σπουδαιότητά του, καὶ ἡ Λευκάδα ποὺ εὐτύχησε νᾶναι γενέτειρά του ἐκδηλώνουσα τὴν εὐγνωμοσύνη της στοὺς «μεγάλους» ὅπως συνηθίζει, νὰ τοῦ στήσῃ τὴν προτομὴν του. Τὸ εὐχόμεσθε!

Κι ἓνας τελευταῖος «ποὺ ἔλειπε πιά» ἀπόγονος τῆς μεγάλης δημιουργικῆς Λευκαδίτικης γενιᾶς, εἶναι ὁ ποιητὴς Δημήτριος Σταμπόγλης ἢ Λευκάτας ὅπως ἤθελε τὸ ψευδώνυμό του, ποὺ πρὶν λίγα χρόνια ὁ χάρος κοίρσεψε τὸ κορμὶ του (πέθανε στὶς 25 Σεπτεμβρίου 1953 στὴν Ἀθήνα καὶ θάφηκε ὁμως στὴ Λευκάδα) καὶ ἔκαμε ὅλο τὸ νησί νὰ τὸν μοιρολογήσῃ. Ὁ Δ. Σταμπόγλης ἦταν ὁ ἀνθρώπος ποὺ στὸ πρόσωπό του συνδυάζονταν ἡ τόλμη, ἡ ἐνεργητικότητα, ἡ λεβεντιά καὶ ἡ λεπτότητα, στοιχεῖα ἀντιπροσωπευτικὰ τοῦ κάθε Λευκαδίτη.

Γεννήθηκε τὸ 1881 καὶ ἀποφοιτῶντας ἀπὸ κάποια μεγάλη τάξη τοῦ Γυμνασίου, ἔφυγε γι' ἄλλοῦ, ὅπου καὶ ἔζησε τὴν περισσότερη ζωὴ του. Γιομάτος ζωντάνια καὶ παλληκαριά, ἐθελοντὴς πρόσφερε τὴν ὑπηρεσίαν του στὴν πατρίδα σὰν ἀντάρτης στὴ Μακεδονία. Ἀγωνίστηκε γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Σάμου καὶ σὰν ἐφεδρὸς ὀξιωματοκὸς πολέμησε στοὺς Βαλκανικοὺς. Σὰν πρῶτος ἐδρὸς τοῦ Συλλόγου Λευκαδίων ἀνάπτυξε δραστηριότητα σπουδαία. Ἀγαπήθηκε ὅπου καὶ ἂν πῆγε. Μὰ καὶ αὐτὸς ἀγάπησε ἀνθρώπους καὶ τόπους καὶ τὴ Λευκάδα του ἰδιαίτερον, Μᾶς τὸ λέει σ' ἓνα 4στίχο :

«Καὶ μὲς τὸ νοῦ μου ὅλο θωρῶ
τὸ Κάστρο καὶ τὴ Γύρα
καὶ μοῦ μυρίζε ὅπου σταθῶ
τῆς Ἀλυκῆς ἢ ἀλμύρα...»

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτο ἔργο του ποὺ μᾶφησε, δημοσίευσε σὲ δυὸ τόμους τὴ συλλογὴ «Δάφνες—ἐλπίδες—ὄνειρα»... «στὶς ἀπλοῖς ἀνεπιτήδευτοι, γιομάτοι ἀγνὸ καὶ πλούσιο αἶσθημα, γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν γάπη του στὸ συνάνθρωπο, τὴ Λευκάδα του...»

* * *

Αὐτοὶ εἶναι οἱ δημιουργικώτεροι Λευκαδίτες ποὺ μόχθησαν καὶ συμβάλανε σὴν πνευματικὴ ἀνάδειξη τῆς Ἑφτανήσου πε-

τα, τῆς Ἑλλάδος γενικά. Αὐτοὶ πλέον ὑποταχτήκανε στὴν ἀνθρώπινη μοῖρα, στὸ θάνατο.

Ὅμως τοὺς ἀκολουθοῦν ἄλλοι ἐμφορούμενοι καὶ ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὰ ἴδια ἰδανικά καὶ τὶς ἴδιες εὐγενικὲς ἐπιδιώξεις, Λευκαδίτες κι αὐτοὶ πὺ ἀκολουθώντας τὴ λαμπρὴ ἑφτανησιώτικη παράδοση τιμοῦν τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους τὴ Λευκάδα, αὐτὸ τὸ «μαγιονῆσι» πὺ λικνίζεται στὴν ἀγκυλιὰ τῆς Ἰόνιας θάλασσας, τὴν Ἑλλάδα ὀλάκαιρη.

Ξεχωρίζουν ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ Ἱστορικὸς κ. Κ. Μαχαιρᾶς πὺ ἀσχολήθηκε ἐντατικά μὲ τὴν ἱστορία τοῦ νησιοῦ. Ἐγραψε τὴν «Πολιτικὴ καὶ Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Λευκάδος» τὸ «Ἡ Λευκάς ἐπὶ Ἐνετοκρατίας», τὸ «ἐν Λευκάδι φρούριον τῆς Ἁγίας Μαύρας» κ. α.

Ὁ ποιητὴς καὶ Λογοτέχνης κ. Τάκης Μπαρᾶς γνωστὸς ἀπὸ πολλὲς ἐργασίες του.

Ἡ Κλεαρῆτη Δίπλα—Μαλάμου, οἱ κύριοι Γεράσιμος, Γρηγόρης καὶ Νίκος Κατηφόρης, πὺ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ἓνα ἀξιόλογο ἔργο (ποίηση—Πεζὸ) γ.ο.μ.α.τὸ ἀληθινὴ ζωνιάνια καὶ δύναμη.

Ὁ καθηγητὴς κ. Πᾶνος Ρονιογιάννης πὺ ἀσχολεῖται συστηματικά μὲ τὴ λαογραφία τοῦ νησιοῦ καὶ τὴν ἱστορία του.

Ὁ ἐκλεκτὸς διανοούμενος καθηγητὴς, κ. Πανιαζῆς Κοντομίχης, φίλος ἐνθερμος καὶ συνεργάτης τῆς Ἡ. Ἐστίας, ὁ ὁποῖος ἐμὶς τῶν πολλῶν ἐνασχολήσεων ὡς ἐκπαιδευτικοῦ ἐργάζεται ἐντατικά καὶ δημιουργεῖ πάντα, καταπ.ανόμενος μὲ διάφορες ἀξιόλογες Ἱστορικὲς μελέτες, ἄρθρα, μὲ θέματα λαογραφικά καὶ Λογοτεχνικά, χωρὶς

αὐτὸ νὰ τὸ ἐμποδίζει νὰ εἶναι κατὰ κάποιον μέρος ὁ «ἰθύνων» κάθε καλλινεχνικῆς ἐκδήλωσης στὴ Λευκάδα.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐπίσης ὁ νέος Λογοτέχνης κ. Σπῦρος Ἀσδραχᾶς τοῦ ὁποῦ ἡ ποικίλη δημιουργία θὰ ἀποκαλύψη μιὰ δόξα στὴ Λευκάδα καὶ ὁ ὁποῖος τελευταία ἔχει καταπιασιεῖ μὲ τ' Ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη (Εἰσαγωγή—Σχόλια) πὺ ἐκδίδονται σὲ 15μερα φύλλα.

Ὁ ἐκλεκτὸς φίλος νέος κ. Κωσιτῆς Φωτεινὸς, ὁ κ. Γιάν. Ἀθηνιώτης, Δημ. Μαλακάσης καὶ Λεωνίδας Σίδερης, ἀριστος αὐτὸς ιεχνίτης τοῦ χρωσιῆρα μαζί μὲ τοὺς δύο προηγούμενους, πὺ δυστυχῶς, ὅμως, πρὸ μηνῶν πέθανε.

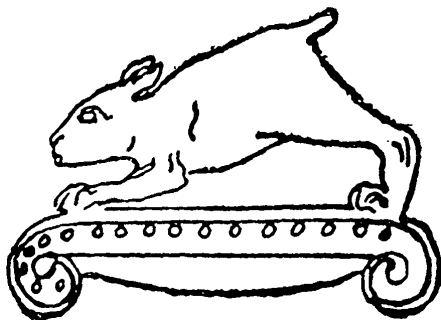
Ὁ συγγραφέας καὶ Δημοσιογράφος κ. Σπῦρος Φίλιππας—Πανάγος.

Ὅλοι γεννημένοι Λευκαδίτες μὲ τὸν νοῦ καὶ τὴ καρδιά Λευκαδίτικη κι ὅλοι (κι ἄλλοι ἀκόμα) φωτεινοὶ κι ἀληθινοὶ πρωτοποριακοὶ δημιουργικοὶ καὶ ὀδηγητὲς τῆς Λευκάδας.

1. Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα βιβλία καὶ περιοδικὰ πὺ μὺ χρησιμέψανε σὰν βοηθήματα, σὰν βασικώτερο μεταχειρίστηκα τὸ Λεύκωμα τοῦ Μουσικοφιλολογικοῦ ὀμίλου «ΟΡΦΕΥΣ» Λευκάδος (Λευκάδα) (Σύντομο Φωτογραφικὸ καὶ Ἱστορικὸ Διάγραμμα τῆς Φυσιογνωμίας τοῦ νησιοῦ) Ἀθήνα 1954.

2. Πέρυσι τίμησαν τὸν Ἰωάν. Ζαμπέλιο στήνοντας τὴν προτομή του στὴν πλατεία τῶν Δικαστηρίων, ἐνῶ πρόπερσι τὸ «Φεστιβάλ» τιμοῦσε τὸν Ἀγγελο Σικελιανὸ. Φέτος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς 100ετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ, οἱ γιορτὲς τιμοῦν τὸν Ζακύνθιο ἔθνικὸ ποιητὴ.

3. Σχετικὴ βιογραφία του στὸ Ἐθνικὸ ἡμερολόγιο τοῦ ἔτους 1866 (Σελὶς 380). Ἀναγράφεται ὡς χρόνος τοῦ θανάτου του τὸ 1862.

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ - ΡΑΨΩΔΙΑ Δ

(Απόσπασμα στ(χ. 1—112)

Φτάσαν στή πολυφάραγγη, τή βαθωτή τή Σπάρτη,
καί στοῦ Μενέλαου κίνησαν τοῦ ξακουστοῦ τοῦ δῶμα·
τὸν βρῆκαν νάχη σὲ πολλοὺς, γαμήλια εὐωχία,
δικοὺς, στὸ σπίτι, γιὰ τὸ γυιὸ καὶ τὴν καλή του κόρη.
Τὴ ξεπροβόδα αὐτὴ στὸ γυιὸ τοῦ μαχητῆ Ἄχιλλέα·
Τὶ μὲς' στήν Τροία τοῦταξε πρῶτα νὰ τοῦ τὴ δώσει
καὶ τώρα οἱ ἀθάνατοι τοὺς τέλειωναν τὸ γάμο.
Κι αὐτὸς τὴν ἔστειλε νὰ πάει μ' ἀλόγοτα κι ἀμάξια
στῶν Μυρμιδόνων τὴ λαμπρὴ τὴ πόλη πέρα, ποῦταν
καὶ βασιλιάς τους. Γιὰ τὸ γυιὸ, τὸν ἄξιο Μεγαπένθη
ἔπῃρε τοῦ Ἀλέκτορα τὴν κόρη, ἀπὸ τὴ Σπάρτη:
Κι αὐτὸν ὀψιμοπαίδι του τὸν ἔκαμε μὲ σκλάβα,
τὶ πλιά οἱ θεοὶ ἄλλο παιδὶ δὲν δώσαν στήν Ἑλένη
ἀπ' τὸν καιρὸ πὺ γέννησε τὴν ὦρια θυγατέρα
τὴν Ἑρμιόνη, στήν εἰδὴ σὰν τὴ χρυσῆ Ἀφροδίτη.
Ἔτσι μὲς' στὸ ψηλόστεγο τὸ δῶμα, εὐωχοῦνταν,
τὸ μέγα τοῦ Μενέλαου τοῦ ξακουστοῦ, οἱ δικοὶ του
[κι οἱ γείτονες κι εὐφραίνονταν. Κι ὁ θεϊκὸς κοντὰ τους
τραγουδιστῆς, τραγοῦδαε παίζοντας τὴν κιθάρα
κι ἀνάμεσα δυὸ χορευτῆς ὀρχιόντανε στή μέση
τὸ ἄσμα ὡς ἀρχίναε.] Κι αὐτοὶ στίς αὐλοπόρτες
τῶν παλατιῶν σταμάτησαν, μὲ τ' ἄτια τους ἀντάμα,
ὁ ἦρωας Τηλέμαχος καὶ τᾶξιο παλληκάρι
τοῦ Νέστορα. Καὶ βγαίνοντας, ὁ μπιστεμένος δοῦλος
τοῦ ξακουστοῦ Μενέλαου, τοὺς εἶδ', ὁ Ἐτιωνέας.
Κινάει στὸν ἄρχο τῶν ἀντρῶν τὸ μήνυμα νὰ φέρει,
κι ὡς στάθη πλάϊ του τοῦπε αὐτὰ τὰ φτερωμένα λόγια·
«Μενέλαε Διόθρεπτε ἐδῶ εἶναι κάποιοι ξένοι,
δυὸ ἄντρες, ὅμοιοι στὴ γενιὰ, τοῦ Δία τοῦ μεγάλου·
Μὰ πὲς, ἂν θὰ ξεζέψουμε τὰ γλήγορ' ἄλογά τους,
ἢ σ' ἄλλου νὰ τοὺς στείλωμε νὰ τοὺς φιλοξενήσει.»
Τότε ὁ ξανθὸς Μενέλαος μυριόγολα τοῦ κραίνει.
«Ἐσὺ δὲν ἦσουν ἄμυαλος στ' ἀλήθεια Ἐτιωνέα,
γιὲ τοῦ Βοηθόου, πρωτύτερα. Μὰ τώρα σὰν παιδάκι
μωρολογᾷς. Κι ἐμεῖς οἱ δυὸ ἦρθαμ' ἐδῶ, στ' ἀλήθεια,
ἀφοῦ πολλὰ γευτήκαμε φιλέματα ἀπ' ἀνθρώπους,
ἂν ἴσως πιά στίς συφορὲς τέλος μᾶς δώσει ὁ Δίας.
Μόν' ἔλα καὶ λευτέρωσε τ' ἀλόγοτα τῶν ξένων
καὶ παρὰ μπρὸς ὀδήγα τους νὰ καλογιοματίσουν.»

Εἶπε· κι αὐτὸς ἐπέταξε ἀπ' τὰ μέγαρα καὶ κρούζει
 νὰ τὸν ἀκολουθήσουνε κι ἄλλοι πιστοὶ ὑπηρέτες.
 Καὶ τοῦτοι, τᾶτια ἀπ' τὸ ζυγὸ ἐλύσαν, τὰ ἰδρωμένα
 καὶ στὰ παχνιά τ' ἀλόγινα τὰ δέσαν, καὶ σιμὰ τους
 βάλανε βρίζα, κι ἔσμιξαν μ' αὐτὴ λευκὸ κριθάρι,
 στὰ φεγγερά τὰ ξώτοιχα ἐγύρανε τ' ἀμάξι,
 κι αὐτοὺς τοὺς μπάσαν στὸ θεϊκὸ τὸ δῶμα, κι ὡς θωρήσαν
 ἐθαύμαζαν τοῦ Διότρεφου τοῦ βασιλιᾶ τὸ σπίτι·
 γιατί σὰ φέγγος φεγγαριοῦ κοὶ τοῦ ἡλιοῦ ἀπλωνόνταν
 στοῦ δοξοστοῦ Μενέλαου τὸ ὑψώφορο παλάτι.
 Κι' ὡς ἔπειτα εὐφρανθήκανε, θωρώντας μὲ τὰ μάτια,
 σ' ἁμορφοστάλιστα λουτρά ἐμπήκαν καὶ λουστῆκαν.
 Κι οἱ δοῦλες σὰν τοὺς ἔλουσαν καὶ τοὺς ἀλεῖψαν λάδι,
 τοὺς ντύσαν μὲ δασύμαλλες χλαῖνες καὶ μὲ χιτῶνες,
 καὶ τοὺς καθίσαν σὲ θροنيὰ σιμὰ στὸ γυιὸ τοῦ Ἄντρεα.
 Νερὸ γιὰ χερονίψιμο, σ' ὄριο χρσὸ λαγήνι,
 ἢ ψυχοκόρη φέρνοτας, μεσ' ἀργυρῆ λεκάνη
 γιὰ νὰ νιφτοῦν, τοὺς ἔρριχνε· στερνὰ σιμὰ τραπέζι
 γυυλιστερὸ τοὺς ἔβαλε. Κι ἡ σεβαστὴ οἰκονόμα
 φέροντας σιταρόψωμο τοὺς ἔβαλε μπροστά τους,
 καὶ μὲ χαρὰ πλήθια φαγιὰ, ἀπ' ὅσα εἶχε στὸ σπίτι.
 Κι ὁ μοιραστὴς κάθε λογῆς κρέας σὲ πιᾶτα φέρνει
 καὶ κύπελλα σιμὰ χρυσᾶ τοὺς ἔβαλε. Καὶ τότες
 λέει ὁ ξανθὸς Μενέλαος καλωσορίζοντάς τους.
 «Γευθῆτε, καλῶς ἤλθατε. Τὸ γιόμα ὡς ἀπολάψτε,
 στερνὰ θὰ σᾶς ρωτήσουμε, ποιοὶ νᾶστε ἀπὸ τοὺς ἄντρες·
 Τὶ τῶν γονιῶν σας ἢ γενιὰ δὲν κρύβεται· θαρρῶ σας
 ἀπὸ γενιὰ πὼς εἶστε ἀντρῶν, Διότρεφων βασιλάδων
 σκηπτροῦχων· τέτοια πλάσματα ὁ καθένας δὲ γεννάει».
 Εἶπε καὶ πλάτες βοδινές, παχειές καλοψημένες,
 παίρνοτας μὲ τὰ χέρια του, τοὺς δίνει, πὸν πρωτεῖο
 σ' αὐτόνε δὰ τίς πρόσφεραν. Κι αὐτοὶ τὰ χέρια ἀπλῶναν
 στὰ ἔτοιμα τὰ φαγητὰ, πὸν βρίσκονταν μπροστά τους.
 Κι ὡς ἀποδιῶξαν τοῦ πιτοῦ καὶ τοῦ φαγιτοῦ τὸν πόθο
 τότε ὁ Τηλέμαχος στὸ γυιὸ τοῦ Νέστορα μιλάει,
 σκύβοντας τὸ κεφάλι του νὰ μὴν ἀκοῦνε οἱ ἄλλοι.
 «Γιὰ κοίτα, γυιέ, τοῦ Νέστορα καὶ φίλε καὶ γκαρδιακέ μου,
 τί λαμπεράδα ἔχει ὁ χαλκὸς, στ' ἀχόλαλα παλάτια,
 τὸ κεχριμπάρι, τὸ χρυσὸ, τὸ φίλτεσι τ' ἀσήμι.
 τέτοιας λογῆς θᾶνα· θαρρῶ τ' Ὀλύμπιου τοῦ Δία
 τὸ δῶμα, μέσα· Πόσα ἐδῶ ἀμέτρητα εἶναι τοῦτα!
 Θάμπος μὲ πιάνει βλέποντας.» Καθῶς κρυφομιλοῦσε
 τὸν ἀγροικαίει ὁ ξανθὸς Μενέλαος καὶ λέει τους,
 μ' ὀλογυράκουστη φωνῆ, τὰ φτερωμένα λόγια.
 «Παιδιά μου, ἀλήθεια, δὲ βολεῖ, ἀπ' τοὺς θνητοὺς κανέναν
 νὰ παραβγῆ τοῦ Ὀλύμπιου· τί πλούτια καὶ παλάτια
 τοῦ Δία εἶν' ἀθάνατα· Στους θησαυροὺς μὲ μένα
 ἢ παραβγαίνει ἄλλος κανεὶς, ἀπ' τοὺς θνητοὺς, ἢ κι ὄχι.
 Τὶ τᾶφερα μυριοπάθος καὶ μυριοπλανεμένος,
 μὲ τὰ καρᾶβια, κι ἀραξα ἀπὰ στὸν ὄγδοο χρόνο,

γυρνώντας στους Αιγύπτιους, στην Κύπρο στην Φοινίκη,
 διάβηκα στους Αιθίοπες και στους Σιδώνες πέρα,
 στους Ξεμβούς και στη Λιβύη, π' εὐθύς τ' ἄρνια γεννιῶνται
 μὲ κέρατα· τὶς τρεῖς φορές τὰ πρόβατα γεννᾶνε
 στὸ χρόνο. Ἐκεῖ τ' ἀφεντικοῦ καὶ πιστικοῦ δὲ λείπουν
 τὰ κρέατα καὶ τὸ τυρὶ καὶ τὸ γλυκὸ τὸ γάλα,
 μὰ πάντα δίνουσι ἄκοπα τὸ γάλα νὰ τ' ἀρμέξουν.
 Κι ἐνῶ τὸ πλούσιο βίος ἐγὼ συνάζοντας πλανιόμουν
 στὰ μέρη αὐτὰ, τὸν ἀδελφὸ κρυφὰ μοῦ σκότωσ' ἄλλος
 κι ἀνόλπιστα, μὲ τῆς κακῆς γυναίκας του τὸ δόλο·
 γιὰ τοῦτ' ἐγὼ τὰ πλούσια αὐτὰ δίχως χαρὰ κατέχω.
 Θαρρῶ, κι ἀπ' τοὺς γονιοὺς αὐτὰ πὼς τᾶχετε ἀκουστά σας,
 ὅποιοι σᾶς λάχαν, τὶ δεινὰ μυριόπαθα, καὶ σπίτι
 τρισεύτυχο μοῦ σβύστηκε, πὺν χώρη μύρια κι ὦρια.
 Κι ἄμποτε στὰ παλάτια μου νᾶμενα μὲ τὸ τρίτο
 κι οἱ ἄντρες νὰ μοῦ γλύτωναν, πὺν τότες μοῦ χαθῆκαν
 στὴν Τροία τὴν πλατύκαμπη, ἀπ' τ' ἀλογότροφ' Ἄργος
 ἀλάργα. Ὡστόσο κλαίοντας γιὰ κείνους καὶ θρηνῶντας
 μέσ' στὰ παλάτια μένοντας ὥρες μ' εὐφραίνει ὁ γόος
 κι ὥρες σωπαίνω· ὁ χωρτασμός τοῦ κρυεροῦ τοῦ γόου
 εἶναι γοργός· μὰ τόσο αὐτοὺς δὲν τοὺς θρηνῶ, ἡ καρδιά μου
 κι ἄς χλίβεται, μόν' ἔνανε, πὺν μισητὸ μοῦ κάνει
 τὸν ὕπνο καὶ τὸ φαγητὸ, ὡς τὸν καλοθυμᾶμαι,
 τὶ Ἄχαιὸς δὲν τρύγησε κανεῖς τόσα φαρμάκια
 ὅσα ὁ Δυσσέας μόχθησε καὶ σήκωσε. Κι ἡ μοῖρα,
 ὡς τὸ θαρρῶ, βουλήθηκε πάθια νὰ τοῦ συντύχουν,
 καὶ νᾶχω γὼ παντοεινὰ ἀβάσταγο τὸν πόνο
 γιὰ κείνον, πὺν στὴ ξενητεῖα χρόνια καὶ χρόνια λείπει
 καὶ τᾶχα πέθανε γιὰ ζῆ κανεῖς δὲν τὸ κατέχει.
 Τώρα τὸν κλαῖν, κι ὀδύρεται ὁ γέροντας Λαέρτης
 κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη μὰ κι ὁ Τηλέμαχος του,
 πὺν σπίτι τὸν παράτησε βυζασταροῦδι ἀκόμα.»

[Μετάφρ. ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ]

ΠΕΖΟΙ ΠΡΩΜΟΙ

ΟΙ ΜΑΝΝΕΣ

Πῶς λυποῦμαι, σὰ φαντάζομαι νέο πόλεμο, τὴ μάνα μου.
 Κι ὅλες τὶς ἄλλες μάνες, ντυμένες μὲ τὸ χρώμα τῆς λύπης!
 τρομαγμένες κατ' ἀπὸ καπνισμένο ραδιενεργὸ οὐρανὸ!
 Νὰ μπήγουνε τὰ νύχια τους στὰ στήθια κλαίοντας...
 (ὄσες γλυτώσουν ἀπ' τὴν τέφρα τῶν πυρῆνων ἀνάμεσα στὰ ἐρίπεια)
 καὶ μάταια νὰ γυρεύουν στὸν ἀφανισμό ἓνα σπλάχνο!
 Κι ἄλλες πολλὲς manádes, μὲ ξέπλεγα μαλλιά οὐρλιάζοντας,
 νὰ ξεπερνᾶν τῆς δυστυχίας τὶς ὄροσειρές...
 Καὶ συλλογιόυμαι πῶς τ' ἀλέτρι βγάζει ἀπ' τὴ γῆ ἀκόμα
 τῶν ἀδερφῶν μου ἄσπρα κόκκαλα!..
 "Αχ! νὰ ξαλείφονταν ὀλότελα ἀπ' τὶς ψυχὲς ὁ ἐφιάλτης
 στὶς μάνες ποῦναι σὰν περιβόλια καρπερὰ,
 εὐλαβικοὶ ναοὶ, κῆποι ὀλάνθιστοι καὶ μοσκοβολημένσι!
 Κι ὦ! πῶς πονῶ πὺν χάνουνε τὸν ἥλιο τὸ ζεστὸ, τὸ γελαστὸ,
 τὴν ἀπαλόδροση τῆς εὐτυχίας ἀνάσα.
 Οἱ θυσίας τῶν manáδων ξεπηδᾶν ἀπὸ τῆς ἱστορίας τὰ βάθη,
 καὶ ἀπηχοῦνε θυρικὰ στὴν τροχιά τῶν γενεῶν.
 Οἱ μάνες, τὶ ἐξαισία ὅταν λάμπουνε διαμάντια στὶς κορφὲς
 τῶν πύργων τοῦ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ μας!
 Κι ὦ! πῶς σκουπίζουν ἀπαλὰ καὶ μεγαλόψυχα
 τὴ σκονισμένη λάμπα τῆς ἀγάπης στὶς καρδιὲς μας.
 "Αχ! πόσο τώρα θλίβομαι! Θέλω νὰ μαλάξω στὴν πικρὴ μας γῆ
 (νὰ τὴν ποτίσω μὲ τὸν ἴδρωτα νὰ μαλακώσῃ νὰ καρπίσῃ)
 καθὼς ἀκούω manádes νὰ βογγοῦν γιὰ τῶν μαστῶντους τό ξερορίζωμα
 Ἄφουγκράζομαι τὸ χτυποκάρδι τους πὺν δυναμώνει καὶ πλαταίνει.
 Πὺν νανουρίζει, σὰν μουσικὴ καθὼς ξεχύνονται γλυκὰ
 γιὰ τὸ γραφεῖο, τὴ φάμπρικα, γιὰ τ' ὄργωμα, τὴ θυμωνιὰ τὸν τρύγο,
 τραγουδιστὰ τῆς ἀρμονίας τὰ στάχνα.

Λάμπρος Μάλαμας

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Στὴ στέγη μας
 οἱ ἀγέρηδες
 σφύριξαν τὴν ἀπουσία σου.

Ἡ νύχτα
 ἦταν μαύρη
 νὰ μὴ δοῦμε τὸ χαμὸ σου.
 ὁμως
 κάτι μᾶς ἔλεγε:

Οἱ ἐλπίδες
 βυθίζονται
 στὰ δειλινὰ τῶν ματιῶν σου.
 τὰ μαλλιά σου
 δὲν σιάζουν στὴ γῆς ἄσπρη ἔννοια
 νὰ πλάσωμ' ἔμεῖς τὰ ὄνειρά μας.

τὸ δάκρυ σου
 δὲν παίρνει τὸ σχῆμα
 τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης μας,
 τὸ βλέμμα σου
 δὲν πίνει χαρὰ
 στὸ δικὸ μας μέγαλωμα.

Ἔτσι
 μεστοὶ ἀπ' τὴ ζωὴ σου
 βουλιάξαμε
 στὸν πόνο

νὰ σκαλίζουμε,
 στὸ μάρμαρο τῶν ἀναμνήσεων
 τὴ μορφὴ σου.

7-8-1957

Γιάννης Καραβίδας

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η "ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,, ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

«Η «Ηπειρωτική Έστια», συνεπής ως αποστολή προς τις υποχρεώσεις της έναντι των επιτευγμάτων της, απεφάσισε την συγκρότησι μεγάλης «Συντονιστικής Επιτροπής» στην Αθήνα, για την ανάπτυξιν εύρύτερας δράσεως. Η σύστασι της «Επιτροπής» ήλθεν ως αποτέλεσμα της καθολικής αναγνωρίσεως του έργου και της προσφορῆς της «Ηπειρωτικής Έστιας» και της διαπιστώσεως της ανάγκης να συσπειρωθῆ, περίξ αυτής ὅλος ὁ ἠπειρωτικὸς πνευματικὸς καὶ καλλιτεχνικὸς κόσμος ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἠπείρου. Διότι, ἀφ' ἧς ἡ «Ηπειρωτική Έστια» καθιερώθη ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἀξιολογιώτερα ἑλληνικὰ περιοδικὰ καὶ κατέκτησε τὸ ἀναντίρρητο κύρος της, ξεπέρασε ἀσφαλῶς τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔτσι, ἡ Ἠπειρος προβάλλεται, δι' αὐτῆς, στὸ παγκόσμιον πνευματικὸν ἔνδιαφέρον, μὴ ὑστεροῦσα ἐναντι τῆς παραδόσεώς της. Τώρα, ἡ νεοσυσταθεῖσα «Συντονιστικὴ Επιτροπὴ», θὰ ἀποτελέσῃ ἓνα «Κέντρο» τῆς «Η. Ε.» στὴν πρωτεύουσα, πού θὰ δυνηθῆ νὰ διευρύνῃ τὴν ἐπαφὴ τῆς Ἠπείρου τόσο μὲ τοὺς Ἠπειρωτῆς ὅσο καὶ μὲ ὅλες τὰς πνευματικὰς, ἐπιστημονικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς κινήσεις στὴν Αθήνα. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ, ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς: 1) Χρ. Καλιάφαν (καθηγητῆς πανεπιστημίου Ἀθηνῶν), 2) Βαβ. Χρήστου (ιατρὸς—ἀκτινολόγος). 3) Νικ. Πατούλην (ιστορικὸς συγγραφεὺς), 4) Κ. Στεργιόπουλον (γυμνασιάρχης). 5) Εὐρ. Σούρλαν (παιδαγωγὸς—συγγραφεὺς), 6) Μιχ. Περάνθην (συγγραφεὺς—δημοσιογράφος). 7) Α. Βρανούσην (φιλόλογος—συγγραφεὺς). 8) Τ. Τσιᾶκον (λογοτέχνης—ποιητῆς). 9) Β. Παπαδόπουλον (καθηγητῆς Φιλολογίας), 10) Ἄγγ. Παπακώσταν (καθηγητῆς Φιλολογίας), 11) Π. Βρέλλην (γλύπτῆς), 12) Δημ. Δαβαλᾶν (ραδιοφ. σταθμοῦ). 13) Ἀλ. Μυλωνᾶν (τ. Δ/ντῆς Τραπέζης), 14) Β. Βογᾶν (στρατηγὸς—πρόεδρος Πανεπειρωτικῆς Συνομοσπονδίας). Ἐκ μέρους τῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Ηπειρωτικῆς Έστιας», στὴ «Συντονιστικὴ Επιτροπὴ» μετέχει ὁ κ. Τάκης Σιωμόπουλος. ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος στὶς σχετικὰς μὲ τὴν συγκροτήσιν της συζητήσεις, καὶ μετέφερεν ὑπεύθυνα τὰς ἀπόψεις τῆς Διοσεως καὶ τῆς «Επιτροπῆς τῆς «Η. Ε.» Ἡ ἐπιτροπὴ, κινουμένη ἐπὶ προγράμματος, θὰ προσπαθῆσῃ, κατ' ἀρχὴν, νὰ φέρῃ σὲ στενὴ πνευματικὴν ἐπαφὴ ὅλους τοὺς Ἠπειρωτῆς καὶ νὰ κινήσῃ, ἐπειτα, ἓνα καθολικὸν ἔνδιαφέρον, γιὰ τὴν Ἠπειρο, διαφόρων ἄλλων πνευματικῶν παραγόντων καὶ νὰ διαδόσῃ, ἀπὸ τῶν στηλῶν της, τὰς ἰδέας καὶ ἀπόψεις σχετικὰς μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου. Εὐνόητον εἶναι ἔτι θὰ ἐνδιαφερθῆ καὶ γιὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυση τῆς «Η. Ε.», ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ φυσικοῦ τῆς ἔνδιαφέροντος γιὰ τὴν ἐν γένει ὑποστήριξιν τῆς ἐκδόσεως τῆς «Η. Ε.».

Ἡ σύστασι τῆς «Συντονιστικῆς Επιτροπῆς» ὀφείλεται, ἀφ' ἑνὸς, στὸ ἀπεριόριστον θερμὸν ἔνδιαφέρον τοῦ ἱατροῦ κ. Β. Χρήστου καὶ στὶς ἐπαφὰς του μὲ τοὺς κ.κ. Α. Κόκκινον καὶ Τ. Σιωμόπουλον καὶ, ἀφ' ἑτέρου, στὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἔνδιαφέρον ὅλων τῶν Μελλῶν τῆς «Επιτροπῆς» γιὰ τὴν «Ηπειρωτικὴν Έστια» καὶ τὸ ἔργον της. Ἡ «Η. Ε.» ἐκφράζουσα τὰς εὐχαριστίας της πρὸς ὅλους αὐτοὺς, χαιρετίζει τὴν σύστασιν τῆς «Επιτροπῆς» στὴν Αθήνα ὡς ἓνα σταθμὸν στὴν ἀνοδικὴ της πορεία.

Η «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ»

ΔΥΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

(Ἡ Α' ὀμαδικὴ Πανεπειρωτικὴ ἔκθεσις Εἰκαστικῶν Τεχνῶν καὶ ἡ «Γκαλερί» τῆς «Ηπειρωτικῆς Έστιας».

Ἡ «Ηπειρωτικὴ Έστια», παρὰ τὴν οἰκονομικὴν της κωχερίαν, ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ, στὶς πλεονεχέστερας ὥρες, τὰ πλεονεχέστερα πράγματα. Χωρὶς νὰ ἐπιμείνῃ στὶς ἀνασταθμίσεις καὶ στὶς «ἄλυτες» ἐνδείξεις τῶν πολλῶν «ὑποχρέων» ἀπέναντι της, ἐπιχειρεῖ νὰ ὀλοκληρῶ-

σῃ τὴν προσφορὰ της καὶ στὸν καθαρῶς καλλιτεχνικὸν τομέα, πού—εἶναι ἀλήθεια—ἡ Ἠπειρος δὲν ἐμφανίστηκε ὅπως θὰ τὸ ἤθελεν ἡ ἱστορία της. Ἔτσι, ξεκινῶντας ἀπ' τὴν ἴδια τὴν ἀποστολὴν καὶ, πρὸ παντός, ἀπ' τὰς ἐπιτελεύσεις τῆς ἐπὶ πνευματικῶν τομέα, ἡ «Ηπειρωτικὴ Έστια» ὀργανώνει, γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου, τὴν Α' ὀμαδικὴν Πανεπειρωτικὴν ἔκθεσιν Εἰκαστικῶν Τεχνῶν, ἐρχόμενη δεύτερη ἀπὸ τὴν Α' ὀμαδικὴν τῆς Θεσσαλονίκης—πού ὁ γὰρ ὠνόμασε ὁ Δῆμος Θεσσαλονίκης—ὡς καλλιτεχνικὴν

κό γεγονός ευρύτερας ἀπηχήσεως, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Στὴν προκειμένη περίπτωσι, ἡ Ἀ' Πανεπειρωτικὴ Ἐκθεσίς ὁργανώνεται ἀτοκλειστικά ἀπ' τὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» καὶ θὰ λάβῃ χώραν ἀπὸ 25ης ἕως 29ης Σεβρίου, στὰ Γιάννενα, στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Μεγάρου πρῶν Ἐθνικῆς, πού τὴν προσφέρει εὐγενῶς ἡ Τράπεζα. Καὶ ὑπάρχουν ὅλες οἱ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις ὥστε, τὸ γεγονός αὐτὸ νὰ πάρῃ πανελληνίου ἐνδιαφέροντος σημασίαν, δεδομένου, ὅτι οἱ Ἡπειρώται καλλιτέχναι—οἱ ὅποιοι ἐκλήθησαν καὶ θὰ λάβουν ὅλοι μέρος—ἐκπροσωποῦν καὶ τίς σοβαρότερες θέσεις τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς ἐποχῆς μας. Ἔτσι, τὰ Γιάννενα, κοντὰ στὴν πνευματικὴ παρουσία τους, θὰ δημιουργήσουν ἀσφαλῶς καὶ τὴν ἀφειρηγία γιὰ μιὰ πανηπειρωτικὴ προσπάθεια, πρὸς κατάκτηση, ἐξ ἴσου, καὶ σιὸν κόσμον τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, ὀλοκληρώνοντας ἔτσι τὴν πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ὑπόστασι τῆς Ἡπείρου.

—Ἐπίσης σημαντικὸ καὶ πῶς πολὺ ἀναγκαῖο γιὰ τὴν Ἡπειρο εἶναι τὸ δευτέρον καλλιτεχνικὸ γεγονός πού ἐγκαινιάζει ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» διὰ τῆς δημιουργίας τμήματος Εἰκαστικῶν Τεχνῶν, πού θὰ λειτουργήσῃ στὰ Γιάννενα ἀπὸ τῆς 18 Ἀυγούστου, ὑπὸ μορφὴν «Γκαλερί» τῆς «Η. Ε». Ἔτσι, παράλληλα μὲ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξη πού ἔχουν τὰ Γιάννενα, ἡ «Γκαλερί» θὰ δυνηθῇ νὰ δημιουργήσῃ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀγωγή «ἐξ ἐπαφῆς», πράγμα πού θὰ συντελέσῃ ὥστε, πολὺ σύντομα, ἡ Ἡπειρος νὰ δημιουργήσῃ καιαἰσθητικὰ ἐνδιαφέροντα τῆς πλέον καλλιεργημένης μορφῆς. Διότι ἡ διαρκὴς αὐτῆ ἐκθεσίς δὲν θὰ εἶναι χῶρος μιᾶς περιορισμένης προσφορᾶς. Θὰ ὑπάρχουν πάντοτε ἔργα τὰ ὅποια θ' ἀντιπροσωπεύουν ὅλες τίς σχολὰς καὶ ὅλους τοὺς καιροὺς ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον. Δηλαδή θὰ εἶναι πράγματι μιὰ καταπληκτικὴ συνάντησις ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἐπιτεύξεων, σιὸν ὁμορφὴ καὶ ἀληθινὴ σφαῖρα τῆς ζωῆς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ παρασχεθῇ καὶ ἡ δυνατότης νὰ ζῆ καὶ νὰ χαίρεται καὶ ἡ ἐπαρχία ὅ,τι ἀπομένει περὶ τῆς συμβατικότητος στὴ ζωὴ μας. Καὶ ἔτσι μὲ τὴν δημιουργία καὶ τοῦ τμήματος αὐτοῦ, ἡ ἀποστολὴ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὀλοκληρώνεται καὶ ἀγγίζει τὴν ἐπιτυχίαν, ἡ ὅποια παίρνει παραχρῆμα τὴν μορφὴν ἀναγενήσεως τῆς Ἡπείρου.

Η «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ» ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ
(Ἐκθεσίς βιβλίου καὶ διαλέξεις στὸ Σικάγο)

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ 10ου Πανεπειρωτικοῦ Συνεδρίου, πού πραγματοποιήθηκεν ἐφέτος τὸν Ἰούλιο (18—23) στὸ Σικάγο, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἐκπροσωπούμενη σ' αὐτὸ ἀπ' τὸν ἐκ τῶν Ἀντιῶν τῆς κ. Μ. Μάνον (Γραμματέα τῆς Ὀργαν. Ἐπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου) ὠργάνωσε Πανεπειρωτικὴν ἐκθεσίαν βιβλίων Ἡπειρωτῶν συγγραφέων, ἡ ὅποια διήρκεσεν ὅσο καὶ τὸ Συνέδριον.

Στὴν ἐκθεσίαν αὐτῆ, πού ὑπῆρξε καὶ ἡ μοναδικὴ ἕως τώρα ὀμαδικὴ προβολὴ τοῦ πνεύματος τῆς Ἡπείρου, ἐξετέθησαν πάνω ἀπὸ ἑκατὸ ἔργα Ἡπειρωτῶν συγγραφέων ὡς καὶ ἰσαριθμὲς ἐκδόσεις Ἡπειρωτικῶν βιβλίων, πού ἐπραγματοποιήσεν ὡς τώρα, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Τὸ δὲ γεγονός τῆς ἐκθέσεως ὑπῆρξε ἀπ' τὰ σημαντικώτερα ἐνδιαφέροντα τῶν πνευματικῶν μας ἐκδηλώσεων στὴν ξένη, καὶ, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ ἀμερικανικοῦ τύπου, ἡ ἀπήχησις του δὲν περιποιεῖ τιμὴν μονάχα στὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ τιμὰ καὶ ὅλως ἰδιαίτερα ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα. Διότι, πέραν τῆς προσφορᾶς πού εἶχεν ἡ ἐκθεσίς διὰ τοὺς ἀποδήμους μας στὴν Ἀμερικὴ, τὸ γεγονός αὐτὸ συνδυαζόμενο καὶ μὲ τὴν παγκόσμιον ἀπήχησιν τοῦ Συνεδρίου, πῆρε παραχρῆμα καὶ τὴν μορφὴν πνευματικοῦ ἐνδιαφέροντος σὲ παγκόσμια κλίμακα.

Ἐπὶ πλέον, ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», κατὰ τὴν πενθήμερον διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου, εἶχε τὴν εὐκαιρίαν ἐπίσης νὰ δώσῃ, διὰ στόματος τοῦ κ. Μ. Μάνου, καὶ μιὰ ἐνδιαφέρουσα ὀμιλία, στὴν ὁποίαν ἀνέπτυξε τὰ πνευματικὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὴν ἐνότηταν τῆς Ἡπείρου στὴν ἐποχὴ μας καὶ πού παράλληλα ἐδημιούργησε τὸ κατάλληλον «κλίμα» καὶ ἔθεσε τίς ἀπαραίτητες βάσεις γιὰ μιὰ πῶς ὀργανωμένη ἐπαφὴ τῶν Ἡπειρωτῶν τῆς Ἀμερικῆς μὲ τὴν ἰδιαίτερα πατρίδα τους.

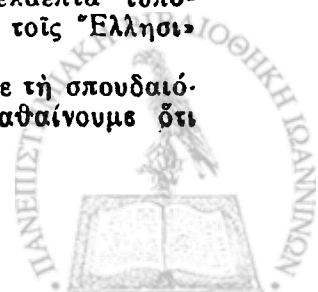
ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΔΗΛΩΣΙΣ

Δὲν ὀνοματίζομε—ὡς ἐξ «ἡλίου» θέσεως—τοὺς ὑποχρέους τῆς πόλεως μας γιὰ τὴν παρουσίαν τῶν Ἰωαννίνων, σις ἐκδηλώσεις τοῦ πανελληνίου. Περιοριζόμεσθε νὰ γνωστοποιήσουμε πρὸς πάντα ἐνδιαφερόμενον καὶ—χυρίως—πρὸς τοὺς «ἀγνοοῦντας τὰ πράγματα» ὀποιασδήποτε ὑποστάσεως καὶ εὐθύνης, ὅτι ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», πέραν τῆς μιᾶς (καὶ ὄχι δύο) συνδρομῆς, δὲν τυγχάνει οὐδεμιᾶς ὑποστηρίξεως οὔτε ἀπὸ Ὀργανισμοὺς θρησκευτικῶν ἢ Ἀυτοδιοικήσεως οὔτε ἀπὸ κανένα ἄλλο Ἰδρυμα στὰ Γιάννενα. Γράφομεν τ' ἀνωτέρω, διότι, πιστεύομεν, ὅτι ἡ ἀπόκρυψις τῆς ἀληθείας αὐτῆς ζημιώνει ποικιλοτρόπως τὴν «Ἡπειρωτικὴν Ἑστίαν» καὶ ἀδικεῖ τοὺς συνδρομητὰς τῆς.

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Ἐπιπλέον ἀπὸ κοπιώδη καὶ μακροχρόνια προπαρασκευή, ἡ εἰς Ἀθήνας ἀντεπιστέλλουσα τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν Ἐπιτροπὴ, ἡ ἀπαριζόμενη ἀπὸ τοὺς κ.κ. Δ. Εὐαγγελίδην, Κ. Δημαρᾶ καὶ Λ. Βρανούση, κάνει ἐναρξὴ τῶν ἐκδόσεων τῆς, μὲ δύο πολυσέλιδες καὶ ἀνέκδοτες ἐργασίαις τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ—ἡ μία ἀπ' αὐτὰς θὰ καταλάβῃ εἴκοσι καὶ ἡ ἄλλη δεκαεπτὰ τυπογραφικὰ φύλλα «Ἡ παιδεία παρὰ τοῖς Ἑλλησι» καὶ «Λόγιοι Ἡπειρώται».

Θεωροῦμε περιττὸ νὰ ἐξάγουμε τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ τοῦ γεγονότος, καὶ μαθαίνουμε ὅτι

προπαρασκευάζεται ἢ ἔκδοσις καὶ ἄλλων ἀνέκδοτων, ἐπίσης Ἑπειρωτικοῦ ἐνδιαφέροντος κειμένων.

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἄ ν τ ρ ε ἄ Ι. Λ ε ο ν τ ἄ ρ η: «*Νέκδουμ*» καὶ «*Νυχτοφρουρά*» (ποιήματα).

Ὁ κ. Λεοντάρης—τὸν ὁποῖο ἤξερα... Λευτέρη Λεοντάρη—εἶναι ὁ ἐντελῶς ὄριμος ποιητὴς μιᾶς ὀλοκληρωμένης ὡς κατάστασις γενεᾶς πού δὲν παρήλασεν ἢ μᾶλλον, πού δὲν ἄρχισεν ἀκόμη τὴν ἐξουσία τῆς στῆν ἐποχῆς μας. Δὲν μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ χαίρεται, νὰ χερετᾶει—ἂν θέλετε—ἐκδήλωσις τῆς κοσμογονικῆς ἰδετίας μας, στῆν τὴν ὠραία μορφή τῶν ποιημάτων τοῦ κ.—... ἀφοῦ τὸ θέλει ἔτσι...—Ἀντρέα Λεοντάρη. Καὶ στίς δύο παραπάνω συλλογές του, ὑπάρχει μὲ ἄκρατο λυρισμὸ (πού φτάνει, ὁμως, ὡς τὴν παθητικότητα τῆς ρομαντικῆς παράδοσης) ἢ ψυχὴ ὄλων μας, καθὼς γυμνώθηκε ἀπ' τὸν πόνο κι' ἀπ' τὴν πικρὴν ἀποτίμησις τῆς κατακτημένης στῆ ματαιότητα κοινῆς μονάδος τῶν πόνων. Ἐν τούτοις, δὲν εἶναι, ὁ κ. Λεοντάρης, ἓνα σπασμένο καλάμι πού θροῖζει πάνω ἀπ' τὰ σταματημένα βαλτόνερα. Ἀντίθετα, οἱ φωνές του, φτιάχνουν ἓνα πρωῖνὸ ἡλιοβασιλεμα, πού ἐκθειάζει σ' ἓνα ἀσύλληπτο πανόραμα ἀποχρώσεων τὴν ταπεινὴ ζωὴ μας στῆν πορεία τῶν ὑποχωρήσεων. Κι' ὁμως, αὐτὸ δὲν εἶναι μοιρολόι, εἶναι ἀνέγερσις, πρὶν ὁ ὕπνος νὰ κυριαρχηθῆ ἀπ' τοὺς ἐφιάλτες τῆς ἡμέρας:

...«Καὶ νά! Τὸ Σύμπαν τὸ κρατῶ στὰ χέρια μου
[κοιτάζει
φρατιὰ μέσα στίς βλέβες μου, μὲ τρῖσβιθον παλμό.
Στὸ νοῦ μου λάμπουν σύμπαντα, γκρεμιοῦνται
[ἄστρα, χαλάει,
κι' ἔχω καρδιά, γιὰ νὰ μετράει τοῦ κόσμου τὸ
[σφυγμὸ...»

«...Δὲν μᾶς προστάζουν σκυθρωπὰ πορτραῖτα,
προγονικά ἀμαρτήματα καὶ κλέη.

Ψυχὴ, γιὰ σὲ γλυκοχαράζει πέτα,...»

Κι' εἶναι, ὁ κ. Λεοντάρης, ὁ ἑαυτὸς μας, ἢ ὑπόστασις τῆς γενεᾶς μας καθὼς διαμορφώθηκεν αὐτῇ, ὕστερ' ἀπ' τὸ θόρυβο καὶ τίς αἱματηρὲς ὀδύνες γιὰ τὴν ἀναζήτησις ἰδανικῶν. Μ' ὅλα ταῦτα, θὰ θέλαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ὠριμὴ ἐμφάνιση τοῦ Λεοντάρη, σημειώνει στὰ χρονικά μας ἓναν σημαντικὸ σταθμὸ καὶ μίαν ὑποτενὴ ἀφετηρία γιὰ τὴν νεώτερη ποίησίν μας.

«Κυνηγημένε αἰτέ, θυελλοδαρμένε,

Ἐδῶ εἶν' ἡ πολιτεία μὲ τοὺς ἀχνούς.»

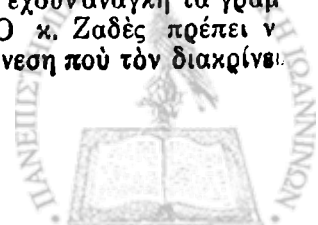
Διότι, πέραν τοῦ εὐγενικοῦ ταλάντου, ὁ κ. Λεοντάρης εἶναι καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ μέτρου, ὃχι ἐκείνων πού χάνονται μὲ τὴν ἐποχὴ τους, ἀλλὰ ἐκείνων πού κατακτοῦν, πού

συγκροτοῦν τὴν ἔκφρασις τῆς ἐποχῆς τους. Κι' αὐτὸ, ἴσια—ἴσια, τὸν ξεχωρίζει γιὰ νὰ τὸν ἐπιβάλλει σὰν ἓνα ἀξιοσημεῖο ὕψος μέσα στίς νέες κατακτήσεις τῆς νεώτερης λογοτεχνίας μας. Χαίρετιζομε ἰδιαίτερα τὴν ἐμφάνισις αὐτοῦ τοῦ «χαλκοῦ ἐφήβου». Τὰ μάτια μας κουράστηκαν νὰ ψάχνουν στοὺς ὀρίζοντες. Κι' ὁ κ. Ἀντρέας—κι' ὄχι, ἔστω, Λευτέρης—εἶναι ἡ καλύτερη παρουσία τῆς ζωῆς πού γεννιέται ἀπ' τὸν ἄνθρωπο. Ἡ ἐποχὴ μας, παρὰ τὸ δυσκίνητο καὶ τὴ νωχέλειά της, πρέπει νὰ τὸν προσέξῃ! Ἀποτελεῖ προσφορά.

*

Δ η μ ο σ θ ἔ ν η Ζ α δ ἔ: «*Ὁ ἄρτιος Λόγος*» (ποιήματα). «*Γιάννης Σκαρίμπα*» (ἀξιολογικὴ μελέτη).

Δημιουργημένος πιά, ὁ κ. Δημοσθ. Ζαδὲς, προσφέρει μὲ βεβαιότητα μᾶλλον ἀμετακίνητα τὰ παραπάνω δύο ἔργα του. Ἡ ποίησίν του πραγματικῶς ἀρτια καὶ—πρὸ παντός—καθ' ἑαυτὴν ἀρτιωμένη, ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα ἀξιολογημένη «ντὲ φάκτο» προσφορά στὰ γράμματα τῆς γενεᾶς μας, κι' εἶναι ὀργιώδικα γόνιμος λόγος, ἐρειδόμενος μὲ κάποια ἀποκλειστικότητα στῆν ἀπεριόριστη δύναμις τῆς πίστεως γιὰ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ ἰδανικά μας σ' αὐτῇ εἶναι φωτεινὴ τροχιά πού ξεχωρίζει χωρὶς συζητήσεις. Καί, γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, ἔρχεται σὰν πλοῦσιος, εὐφοροῦ ἔδαφος, ὅπου ὁ καθένας μας, ἔχει φυτέψει καὶ κάτι πολὺ ἀπ' τὸν ἑαυτό του. Ἐνῶ, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς «τεχνικῆς» θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ποίησις τοῦ κ. Ζαδὲ, εἶναι ἄψογος καὶ προσωπικὴ μέχρι ἐγκεφαλικότητας. Ἴσως νὰ μὴν συγχωρεῖται, μάλιστα, καὶ τόσο πολὺ αἰσθητικὴ ἐνδελέχεια στὸν λυρικὸ του οἶστρου. Ἀλλὰ ὑπάρχει τόση τελειότητα, ὥστε ἀποκλείεται—τοῦλάχιστον ἐδῶ—κάθε συζήτησις τοῦ κ. Ζαδὲ, εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὀλοκληρωμένη ὡς προσωπικὴ δημιουργία καθολικῆς προσφορᾶς. Καί, κοντὰ στ' ἄλλα, αὐτὸ συνιστᾶ ἓνα θησαυρὸ, πού κληροδοτεῖ στῆν ἄχρονη διάρκεια τῶν ἀληθινῶν ἔργων, ὁ κ. Ζαδὲς, καὶ μὲ τὸν «Ἄρτιο Λόγο», ἀποτελεῖ μίαν φωτεινὴ παρουσία στὸν κόσμον τῶν νέων κατακτήσεων τῆς λογοτεχνίας μας. Ἐπίσης μὲ τὴν ἀξιολογικὴ του μελέτη γιὰ τὸ ἀνδροκλεῆς ἔργον τοῦ Γιάννη Σκαρίμπα, ὁ κ. Ζαδὲς κατορθώνει τὴν ἐπιβολὴ τῆς παρρησίας, γιὰ τὴν διακαίωσις ἑνὸς ἀληθινὰ μοναδικοῦ λογοτέχνη μας. Ἡ μελέτη τοῦ κ. Ζαδὲ γιὰ τὸ ἔργον τοῦ Σκαρίμπα, ἐκτὸς τοῦ χαρακτηριστικοῦ τῆς ρωμαλέας ἀποκατάστασις ἐνώπιον τῶν ἐτρωτῶν πολεμίων του, ἀποτελεῖ καὶ κομμοτεχνία μιᾶς τρίτης ἀπολογίας, ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς συγγραφικῆς τῆς συγκροτήσεως. Θάλεγε κανεὶς ὅτι εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο τοῦ Σκαρίμπα. Κι' ἔρχεται στὸνκαιρὸ μας—πού λύθηκαν πολλὲς ἐπιφυλάξεις—σὰν μίαν ἠθικὴν τομὴν, γιὰ τὴν ἐξυγίανση μιᾶς νοσηρᾶς ἐγκαταλήψεως στίς ὑπογραφές τῶν «φτασμένων». Εὐγε, στὸν κ. Ζαδὲ, καὶ γιὰ τὸ ἠθικὸ ἀνάστημα, πού τόσο πολὺ ἔχουν ἀνάγκη τὰ γράμματα στὸν καιρὸν μας. Ὁ κ. Ζαδὲς πρέπει νὰ κοπίασε πολὺ, παρὰ τὴν ἀνεση πού τὸν διακρίνει.

Κι' αυτό είναι ή πιδ καλή επίβράβευση στα έργα του.

*

Τά σ ο υ Ρ ο ύ σ σ ο υ: «'Ο πρώτος πηλός» (ποιήματα).

'Ο σεμνός ποιητής τοῦ «πρώτου πηλοῦ» είναι πράγματι ἀποκαλυπτικός στις συγκινησιακές ἀπαιτήσεις μιᾶς ἐποχῆς πού πάσχει ἀπό δυσαισθητικότητα λόγω τῆς πληγωμένης τῆς εὐδξίας. 'Ο κ. Τάσος Ρούσσοσ είναι ποιητής πού ἀναβλῦζει ἀπό τὸ κοχλασμό τῆς ἀκατάβλητης ζωτικότητάς. Κι' αὐτό, σὲ πολλὰ σημεῖα, τὸν φτάνει μέχρι τὴν αἴσθησι τῶν ἐκδηλώσεων. «Μυστικοὶ λαμπυρισμοί, φωτοσκιάσεις, ψίθυροι, Ἔτσι μελετᾶ τῆ σάρκα μας ή νύχτα.

Νιότη φυλάξου ἀπό τὸ ρίγος...»

Και δὲν είναι ή ἀσυνδοσία τοῦ Μπωντλαίρ πάνω στο ἐκτροχιασμένο βαγόνι τῆς ἡδονικῆς κατάρτησης. Μπορεῖ ή σχεδόν, τὸν καταξεχωρίζει ή ἠθική γνώση, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ και βιολογική ἐπιταγή.

'Αλλά, ἐν πάση περιπτώσει, οὔτε κλείεται στα στατικά περιθώρια τῶν διακριβώσεων και τῶν συμπερασμάτων πού κινουὺν γύρω μας οἱ δάσκαλοι. Ἔστερα, στήν ποίηση τοῦ κ. Ρούσσοσ, ἐνυπάρχει και τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς ἐνός ὕφους προσωπικῆς ἐκφράσεως, πού δένει περιφημα, μαστορικά τῆ συνοχή τῶν ἐνοιῶν και τῶν εἰκόνων, πού συνιστοῦν τα ποιήματά του. Κι' είναι πρότυπος, ὁ ποιητής, στὸν καιρό μας. Δὲν φεύγει οὔτε μιὰ στιγμή ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, για νὰ ζητήσῃ τὸν ἴδιο. Ἀντίθετα τὸν ἐποπτεύει ἀπό παντοῦ, παραμένοντας, ὡστόσο, στὸ ἴδιο του τὸ κορμί. Ἔτσι κι' ὁ «πρῶτος πηλός» είναι πράγματι μιὰ καινούργια ζύμη, για τὴν ἀποκάθαρση και τὴν τελική διαμόρφωση τῆς νεοελληνικῆς μας ποιήσεως. Κι' ἀποτελεῖ εἰσφορὰ πολὺτιμη, γιαὐτὸ και για τὴν ἐπόμενη ὅπως δείχνεται κι' ὅπως κατὰξιώνεται, προσφορά τοῦ κ. Ρούσσοσ

'Η συλλογή του τούτη ἀφήνει και—πρὸ παντός— ἀνοίγει περιθώρια και ὑποχρεώσεις πρὸς τὸν ἴδιο.

*

Κ. Παπαδόγκου: «'Ο ἀσταύρωτος» (ποιήματα). 'Ο Κωστής Παπαδόγκος, είναι μόλις ἕνας ἄντρας, πού ἀκόμα δὲν ἔχει καλά—καλά διατηρήσει τὴν ἡλικία τῆς ἐφηβείας. Κι' είναι ἀξιοσημάντο πὼς, στήν ποίησή του, δὲν κυριαρχεῖται ἀπ' τὴν μελαγχολική θαλπωρή τῆς παθητικῆς ὠραιοπάθειας, πού χαρακτηρίζει αὐτὰ τ' ἀξέχαστα τὰ χρόνια τῶν πρώτων ἀναζητήσεων. Ἀντίθετα, είναι ρωμαλέος, στήν πορεία του, τὴν ὁποία πιστεύει με τῆ φλόγα τῆς πρώτης νεότης. Κι' ἔχει, μπρὸς στήν ὀλόκληρη ἀκόμα ζωή του, ζωηροὺς ὀραματισμοὺς, ὅπου πασχίζει νὰ ὑποτάξῃ τῆ διαδρομῆ τῆς γενειᾶς, πού δὲν τὸν ἀγγίζει παρά ἔμμεσα. Κι' ή ποίησή του, στα χαρακτηριστικότερα σημεῖα τῆς, είναι μιὰ καθαρή προσωπική αἰσθαντικότητα, ἐκφρασμένη σὲ

μιὰν ἐπαναστατικὴν ἀνακατάταξη ἀδημιούργητων καταστάσεων.

Κι' ἀκόμα, ὁ κ. Παπαδόγκος είναι κι' ὁ ἴδιος τραχὺς και αὐθαίρετος ὡς ταλέντο.

'Ἔτσι, στὸν «ἀσταύρωτο» ὁ ποιητής, ἐνῶ ψάχνει ἀκόμη για τὸ χωρο τῶν ἰδανικῶν του, ἐν τούτοις δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιήσῃ κάποια δόγματα, προκειμένου νὰ ἐκφρασθῇ ὁ ἴδιος. Κι' αὐτό περιορισμένο ὡς ἀπαίτηση ἐνός σχεδόν ὑπὸ ἐξέλεξι ὕφους, χωρίς, ὡστόσο, και ν' ἀρνεῖται ἕναν ἀντροπρεπῆ λυρισμό, ὁ ὁποῖος μαρτυρεῖ ἀπροσχημάτιστα τὴν ποιητικὴ καταγωγή τοῦ κ. Παπαδόγκου. Κι' ἐδῶ ἀκριβῶς θὰ θέλαμε νὰ ἐπιμείνουμε, στὸν ποιητή, νὰ ἐξαντλήσει—κατὰ τὸ δυνατόν βέβαια—τὰ ἐξελεκτικά περιθώρια πού διαθέτει ὁ ἴδιος. Δὲν είναι καθόλου εὐκολο, ἄλλωστε, και νὰ σταθῇ ή νὰ δραπετεύσῃ χωρίς και νὰ μὴν συγκροσθῇ ἐφ' ἑαυτοῦ του. Καί, κυρίως, ἴσως είναι ἀνάγκη νὰ μὴν ἐπιμεῖνῃ ἄλλο στήν εὐλάβεια τῶν «φρασμένων» ἐκφραστικῶν μέσων, πού δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ τεκμηριωθῇ στήν προσωπική φυσιογνωμία τῆς ποιήσεώς του. 'Ο ἴδιος είναι κι' αὐταρχική ἰδιοσυγκρασία ἰδεῶν, πού ή προέλευσή τους είναι πιθανὸν ἐντελῶς διάφορη ἀπὸ ἐκείνη, πού ἀποδίνεται ἀπ' τὸν ἴδιο.

Μὲ αὐτὰ ὅλα, νεαρὸς ποιητής είναι ὀπωσδήποτε ἀναγκαῖο νὰ δημιουργήσῃ και προσωπικήν ἐντελῶς ποίηση. Ἐπίσης ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν ὑπὸ κρίσιν συλλογήν τοῦ κ. Παπαδόγκου, θὰ εἶχαμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι, ἐνῶ διαθέτει ἕνα ταλέντο ὅτις ἀνατάσεις του, ζημιώνεται ή, τουλάχιστον, δὲν ἐξαντλεῖται ὁ ἴδιος, λόγω ὠρισμένων ἀκούσιων παραχωρήσεων, για ν' ἀποφυγῃ κάποια ἐπιβαλλόμενη πρωτοπορεία. Τὸ ἴδιο παθαίνει και στα σημεῖα ἐκείνα πού, ἀπὸ μιὰ συγγενική πρὸς ἄλλους κατάφαση—ἀκούσια κι' αὐτή—, δέχεται ἕνα «κοινὸν» κόσμο ἰδεῶν. Ἄς μᾶς συγχωρήσει ἐδῶ, ὁ ποιητής, νὰ ζητήσουμε τὸ αὐστηρῶς προσωπικὸν, ἔστω και ὅταν ἐκφράζει ἰδέες. Γιατί, ἴσως—ἴσως, πιστεύουμε στήν ἐξέλεξι τοῦ κ. Παπαδόγκου.

*

Χρυσάνθησ Ζιτσαίας: «Πεντοβόλο» (ποιήματα)

...«... Δίγα θὰ μᾶσω, ποταμῆ,
παράταιρα και ταίρια.
ὄχι ὄσα πόθησῃ ή ψυχῆ
μὰ ὄσα χωροῦν τὰ χέρια...

... πεντοβολόντας, παίζοντας,
νὰ ἰδῶ ἄν θὰ σὲ νικήσω!...».

'Αναντήρητα, ή ποιήτρια, είναι τὸ ἀσπρο γέλιο στή «βεβηλωμένη» ζωῆ τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς, πού ὄλοι μας νοιῶθουμε τὸ βάρος τῆς. Κι' είναι, ή νέα τῆς συλλογή, ὅτι μπορούμε νὰ χουμμε ἀπὸ καινα τὰ τρυφερά, ἐκείνες τις ἀθῶες χάρες, πασχίζοντας νὰ κερδίσουμε... τὸν καιρό μας! 121 στροφῆς 121 εἰκόνες ἀπ' τῆ ζωῆ κι' ἄλλα τόσα δεινὰ για τὴν γκρίζα ἡλικία τῆς νεότης μας. Κι' οἱ σελίδες ὄλες ἔχουν τὰ φτερά γαλάζια, κόκ-

κινα κι' άσπρα, καθώς οι χαριτωμένες φωνούλες της άρχής στη ζωή. Είναι άπ' τις όμορφότερες συγκινήσεις που χάρισε στα νεοελληνικά γράμματα ή άειθαλής ποιήτρια κ. Χρ. Ζιτσαία.

Δέν θά έπεκταθούμε έδώ, στα περιθώρια της άξιολόγησης. 'Η κ. Ζιτσαία είναι, άφ' έαυτού της, ίεραρχημένη ως ποιήτρια ποιότητας. Κι' έχει μορφωμένη, προσωπική ποίηση και άμετακίνητα εκφραστικά προτερήματα. Γι' αυτό, προτιμούμε ή, μάλλον, θεωρούμε άναγκαίο να σταθούμε στην ώριμη τούτη συλλογή της, άπ' την όποια, όμως, προβάλλει ή ευγενήφωνή της ζωής που δέν ύποτάσσεται στην άρτηριοσκήληρυνση των «περασμένων» ή άπό μίαν συγκινητική, άξέχαστη πορεία της. Όλη σχεδόν ή συλλογή άπαρτίζεται από άυτοτελείς—ίσως—στροφές, οι όποίες πράγματι δένονται παντού για ν' άποτελέσουν μιά ποδιά «πεντόβολα» (πετράδια ποταμίσια, στρογγυλά και κατάλληλα για παιγνίδια), που μέ τις διαφορές τους, φτειάζουν την συμφωνία. 'Κτσι ή προσφορά της κ. Ζιτσαίας, άποβαίνει επιγραμματική—ολοκληρωμένη και ως μιά όμορφη σύνθεση, στημένη στη λευκή τροχιά του ρού των χρόνων—μέ μορφή άπό σύμβολα και εικόνες προσωπικής άπόδοσης. Και για όλους μας,—άκόμη και κείνους που δέν άγγιξεν ο πόλεμος κι' οι τραγωδίες—τά ποιήματα της συλλογής αυτής είναι τό ίδιο πολύτιμα κι' άναγκαία όπως είναι για τά παλαιά τά χαλκία και για τους πονεμένους οι εύτυχησμένες ώρες τους στο παρελθόν. Γιατί, τά επεντόβολα της κ. Ζιτσαίας είναι άπ' όλ' αυτά.

Και ο κάθε άνθρωπος τά γνωρίζει για δικά του. 'Ενώ, και πέραν αυτού, ή ποίηση της κ. Ζιτσαίας, έχει άκόμη και τό προνόμιο της ποιήτριας: Νά είναι πάντα νέα χωρίς ν' αλλάξει ποτέ. 'Ακόμα και στις άσταθμής του βεληνεκούς άπειρήσεις της έποχής μας. Προσφορά και ένδιαφέρον!

*

'Ερ. ηνείας Α. Φωτιάδου: 'Ανθρωποι (διηγήματα).

Στις ήμέρες μας, εκείνο που σπανίζει στις έκδηλώσεις της πνευματικής μας παραγωγής, είναι τό διήγημα. Τό κολοσοϊαίον της μηχανικής κατάκτησης και τό κοσμοπολίτικο του μεταπολεμικού κλίματος, έξώθησαν πολύ έξω άπ' τό δυσκολότατο τούτο είδος τους πιο πολλούς συγγραφείς. 'Ετσι, ή κάθε εμφάνιση του διηγήματος όχι μονάχα είναι άξιοπρόσβικτη, αλλά και ελλεικρινά μιά ευπρόσδεκτη προσφορά. Και ή συλλογή της κ. 'Ερμ. Φωτιάδου, δέν μπορεί παρά να μας γεννάει την ένθάρρυνση, τοσοούτον μάλλον καθ' όσον προέρχεται κι' άπό την 'Ηπειρο. Περιέχει 19 άπλά διηγήματα, δημιουργημένα έξ έπαφής μέ τη θεματογραφία τους. Στα περισσότερα, κυριαρχεί μιά συμφωνία θέματος και διαστάσεων ως προς τη δομή τους. Δηλαδή, όπως οι ήρωές των, τά έπεισόδια ή ο χώρος (αισθητικά) όπου άναπτύσσονται δέν είναι δύσκολα και δημιουργημένα πάνω σ' έπίπεδα άλλων άξιώσεων, έτσι και ο τρόπος της συγκρότησής των, δέν είναι παρά άπλης μορφής και χωρίς καμμιά ένκζήτηση. Δύ-

τό όμως λόγω της περιοχής όπου κινείται ή συγγραφέας. Σ' όλα σχεδόν τά διηγήματά της, ή κ. Φωτιάδου κατορθώνει να έπιτυγχάνει μιά γλώσσα καλλιεργημένη άρκετά, χωρίς, ωστόσο, να φθάνει και μέχρι την ολοκληρωμένη άξιοποίησή της. 'Επίσης, ή συγγραφέας, χαρακτηρίζεται άναντίρρητα κι' άπόνα ύφος προσωπικής άντοχής, πράγμα που έγγυάται τις δυνατότητές της και για δημιουργία επί μεγαλύτερων έπιπέδων. Όμως, ή πραγματικότητα της ζωής είναι, καμμιά φορά, πολύ πιο φτωχή άπ' ό,τι δείχνει ή άπ' ό,τι θά θέλαμε να είναι. Και για να την φτιάξουμε, πρέπει να την παραλαμβάνουμε όπως ακριβώς παρουσιάζεται. 'Ο συγγραφέας ή ο καλλιτέχνης είναι: μορφές ζωής. Κι' οι ίδιοι δέν μπορούν να έξουδετερώνονται. Κι' άκόμη περισσότερο θά είχαμε να έπιμεινουμε έδώ. Διότι, ή συλλογή της κ. Φωτιάδου έχει και συγκίνηση και αίσθημα, ένω δέν της λείπει και ή εύχέρεια χρωματισμού αυτών—άςτω—των δεδομένων σκηνηκών για τη συγκρότηση ενός διηγήματος. Μέ αυτά όλα, θά θέλαμε να τονίσουμε ιδιαίτερα κάποια άνάγκη έπεξεργασίας και—πρό παντός—έξάντλησης των περιθωρίων άναπτύξεως της συγγραφείας.—Τέλος, άξιοσημείωτη είναι κι' ή καλαίσθητη εμφάνιση της συλλογής «'Ανθρωποι», έπιμαλημένη άπ' τον έξαίρετο 'Ηπειρώτη γλύπτη κ. Π. Βρέλλη, τίσοαρα σκίτσα του όποιου ολοκληρώνουν και αισθητικά την προσφορά της κ. Φωτιάδου. Κι' αν ληφθή ύπ' όψη, πως ή συλλογή αυτή είναι ή άρχή της συγγραφείας, δέν θά ήταν άδικαιολόγητο να περιέβουμε πολύ περισσότερα, στη δεύτερη εμφάνιση της κ. Φωτιάδου.

* *

Θ. Δ ο υ κ ά τ α: «Τά πρώτα φύλλα» (ποιήματα).

Στη συλλογή του κ. Δουκάτα, προσφέρονται 12 ποιήματα, που άνήκουν στη ρωμαντική εδαιολογία. 'Ο ποιητής, που παύει να είναι άφηδες στέκεται στο μεταίχμιο της τρυφερής συγκίνησης και της αδιάλλακτης έποχής μας. Κι' ή συλλογή του είναι κι' ή πρώτη εμφάνισή του, ένόπιον των άξιώσεων της δημιουργημένης ποίησης των ήμερών μας. Στην ποίηση του κ. Δουκάτα, κυριαρχεί ή προσωπική συνείπεια. Κι' αυτή την έγγύηση, ο ποιητής δέν την χρησιμοποιεί. 'Αφίνεται στα θέλητρα της έλεγείας του. Κατά τη γνώμη μας, ή «έπανάσταση» στους τρόπους του, θά τό έφερνε παραχρήμα στην κατάκτηση της έξώραιοπαθείας πολύτιμης αυτής άδυναμίας του. Διαθέτει ένα ταλέντο μέ περιθώρια. Είναι άπ' εύθελα συνεπής προς τις συγκινήσεις του (προσωπικές και δονείται άπόνα βαθύ κι' άθύροβο λυρισμό όπτικής όλκής).

«άχορδη μιά κιθάρα παίζει έντός μου, βεία τραγούδια...

πολύβρα κάποιου χαμένου κόσμου...»

Κι' άσφαλώς θά δονηθεί να έπιτύχει, έφ' όσον μάλιστα δέν ύπολείπεται και σε έξελικμένη φραστική ικανότητα. Μονάχα που θά πρέπει άπειραιτήτως να λύσει τις έπιφυλάξεις του ως προς

τήν «πρωτοποριακή» ποίηση τῆς ἐποχῆς μας. Ἀνάγκη νὰ συμφιλωθῆ καὶ ν' ἀποκτήσῃ ἐνεργὸ ἐπαφή μὰζι τῆς, πρὶν ὠρῆς κι' ἀπ' τὴν ἴδιαν ἀδ- τὴν ἀνάγκη. Τὰ «πρῶτα φύλλα» ἔχουν μιὰν ὑπό- σχεση: τὴ σὺντομη ὠρίμανση μιᾶς ἐνδιαφέρουσας προσφορᾶς.

ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

*

Γ. Α. Καλυδόπουλου.—*Ένας φίλος τοῦ ἀγρότη διηγείται...*, Ἀθήναι 1957.

Ὁ Γ. Α. Καλυδόπουλος, εἶναι Γιαννιώτης, τό- σο ἀπὸ γέννηση, ὅσο κι ἀπὸ ἀμετρη γιὰ τὸ γενέ- θλιό του τόπο ἀγάπη καὶ στοργή. Πτυχιούχος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, διετέλεσε κατὰ διαδοχὴ: Ὑπάλληλος τῆς Ἐθν. Τράπεζας στὰ Γιάννινα, Διευθυντῆς τῆς Ἀγροτι- κῆς Τράπεζας στὰ Χανιά καὶ τὸ Ἀργόλιο, καὶ καὶ τελικὰ, ἀξιωματοῦχος τῆς τελευταίας, στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Σὲ δυὸ δεκάδες ἀριθμοῦνται οἱ μέχρι σήμε- ρα ἀπάνω σὲ οικονομικά, κοινωνικά, γεωργικά καὶ ἄλλα θέματα ἐργασίες του, καὶ τὸ ὑπὸ κρίση βι- βλίου του, δὲν εἶναι, βαικὰ, παρὰ τὸ Χρονικὸ μιᾶς πορείας, ὑπηρεσιακῆς πορείας τριανταπέντε χρόνων. Τ' ἀπομνημονεύματα δηλ. κι ἡ ἐξήγηση τῶν λεπτομερειακῶν στοιχείων, τῆς ὑπηρεσιακῆς κυρίως ζωῆς τοῦ συγγραφέα, ποὺ τὴ χαρακτη- ρίζει μιὰ καταπληκτικὰ πολυσχιδῆ, φιλόδοξη καὶ ἀκαταπόνητη δράση, μέσα στὸ περιγραμμά: *Πρωτοβουλία, Δημιουργία, Εὐθύνη*.

Δὲν ὑπάρχει κλάδος τῆς ἀγροτικῆς καὶ κτη- νοτροφικῆς οἰκονομίας, στὸν ὁποῖο νὰ μὴν ἀπλώ- θηκε ἀποδοτικὰ κι ἐδεργετικὰ, ἡ ἀσβεστη ἀγάπη κι ἡ δραστικὴ στοργὴ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φί- λου τοῦ ἀγρότη—μὲ τὴν πλατεῖά τῆς λέξης αὐτῆς σημασία—καὶ σημαντικὴ θὰ εἶναι, γιὰ τὸν καθέ- να ἀπ' αὐτοὺς, ἡ ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ πρὶν ἀπάνω βι- βλίου ὠφέλεια.

Μιὰν ἀκτινοβολία ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ ἰδιότυπο αὐτὸ βιβλίο, καὶ ἐντονη δοκιμάζει ὁ ἀναγνώστης γοητεία στὸ διάβασμά του.

Ὁρθῶνεται ἀπὸ κεῖ μέσα—μολονότι ἀπὸ αὐτο- βιογράφηση—ἡ ἐννοια *ἄ ν θ ρ ω π ο ς* καὶ εἶ- ναι τόσο χαρῆν πρᾶγμα ὁ ἄνθρωπος, ὅ τ α ν ε ἴ- ναι *ἄ ν θ ρ ω π ο ς*.

Στις διακόσιες σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ξε- τυλ'γεται, διδακτικὰ γιὰ τὸν ἀναγνώστη, μιὰ μα- κρὰ ζωὴ δράσης καὶ ἀγάπης, ποὺ πρέπει νὰ τὴ μελετήσῃ ὁ κάθε ἀγρότης, ὁ κάθε φίλος τῆς ἀγρο- τίας.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Νύση Μεταξᾶ Μεσοηνέζη.—*Γεώρ- γιος Σταύρος καὶ Ἐθνικὴ Τράπεζα*, Ἀθή- να 1956.

Ἐπτά ὀμιλλες τοῦ Νύση Μεταξᾶ Μεσοηνέζη, ἀπὸ τίς ὅποιες οἱ τρεῖς, διεργουνοὺν τὰ κατὰ τὸ μεγάλο Ἡπειρώτη, ποὺ ἦταν καὶ παραμένει ἡ μεγαλύτερη τραπεζιτικὴ φοσιολογία τῆς νεώτε- ρης Ἑλλάδας, τὸ Γεώργιο Σταύρου, πρὶν ἀπὸ τὸ εἰκοσιένα, κατὰ τὴ διάρκειά τῆς Ἐπανάστασης

καὶ ἴσαμε τὴν ἀπ' αὐτὸν ἰδρυση τῆς Ἐθν. Τρά- πεζας, συγκεντρωμένες καὶ καταταγμένες μεθο- δικά, ἀπαρτίζουν τὸ μὲ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τίτλο βιβλίο, *Γεώργιος Σταύρου καὶ Ἐθν. Τράπεζα*.

Οἱ ἱστοριοδιφικὲς τοῦ σ. ἔρευνες, ἀρχισαν ἐδῶ καὶ δέκα περίπου χρόνια, ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ του ἀρχεῖο, καὶ εἰδικώτερα, τοῦ πρόσοπαπποῦ του Λέοντος Μεσοηνέζη, ἀγωνιστῆ τοῦ 21, κι ἀπὸ τὴν ἀφορμὴ τους, συστάθηκε στὸ Ἄγιον τοπικὸ ἱστο- ρικὸ ἀρχεῖο, Ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ ἀγάπη πρὸς τὸ γενέθλιο τόπο καὶ τὴ νοσταλγία γιὰ τὰ περασμέ- να του, βγήκε μιὰ ποιητικὴ τοῦ σ. συλλογὴ, τὸ «Δειλινὸ», ἔκφραση αὐτῶν του τῶν συναισθημά- των, ποὺ κατόπι πῆραν ὀριστικὰ τὸ δρόμο τῆς ἱ- στοριοδιφίας.

Ὁ κ. Μεσοηνέζη, ἦταν ὑπάλληλος τῆς Ἐθν. Τράπεζας ἐπὶ τριάντα καὶ πλέον χρόνια καὶ τὴν ἱστοριοδιφικὴν του ἔφραση, αἰσθημα, πάλι ἀγά- πης καὶ καθήκοντος, πρὸς τὸ Ἴδρυμα τώρα, τὴν ὠ- δήγησε πρὸς τὴ διερεύνηση τῶν πρώτων του ἱστο- ρικῶν, καὶ κατὰ συνέπεια καὶ πρὸς τὴν εἰδικὴ βιογραφικὴ ἔρευνα τοῦ πρώτου Ἰδρυτῆ του, Γε- ώργιου Σταύρου τοῦ Ἡπειρώτη, μὲ βάση τὰ ἐγ- γραφα τοῦ Ἀρχεῖου τῆς Τράπεζας, ποὺ εἶχε ἰδρυ- θῆ στὰ 1937, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν προῖστορία τους.

Οἱ ἀρχεῖα αὐτῆς ἔρευνας, ὠδήγησαν ἀπὸ τὰ 1951 τὸ σ. ἴσαμε τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βαυ- αρίας καὶ τὰ μυστικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Βασιλικοῦ Οἴ- κου τῶν Βίττελσμπαχ, καὶ κατὰ συνέπεια στὴ δι- ερεύνηση τῆς Ὀθωνικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἰδιαίτε- ρης—ἀγνωστῆς μέχρι σήμερα κι ἀνερευνήτης—ἀλ- ληλογραφίας τοῦ Ὀθωνα μὲ τὸν πατέρα του καὶ ἄλλους τοῦ στερνοῦ του περιβάλλοντος.

Ἀπολογισμοὺς αὐτῶν του τῶν ἐρευνῶν—ποὺ μὲ συνέπεια καὶ ζῆλο καταπίδραση καὶ συνεχί- ζει ὁ κ. Μεσοηνέζη—ἀποτελοῦν, τὰ κατὰ και- ρὸς, ἀπὸ τὸ 1947 κι' ἔπειτα ἐπὶ μέρους θέματα τοῦ βιβλίου του, ποὺ δὲν εἶναι, παρὰ ἑφτά μέχρι σήμερα σχετικῶς διαλέξεις.

Ἄς τοῦ εὐχηθῶμε, μὲ τὸν ἴδιο πάντοτε ζῆλο καὶ τὴν ἴδια ἀγωνιστικὴ διάθεση, συνέχιση τῆς ἱστο- ριοδιφικῆς του ἔρευνας, ποὺ μᾶς εἰδείξε, καὶ τόσες, ἀγνωστες μέχρι σήμερα πλευρὲς τῆς ζωῆς τοῦ με- γάλου τέκνου τῆς Ἡπείρου, Γεώργιου Σταύρου

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

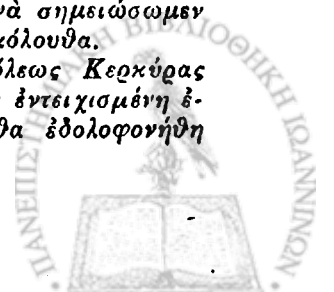
ΠΕΡΙ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΦΩΤΟΥ ΤΖΑΒΕΛΑ

Κύριε Διῆτα,

Δὲν γνωρίζομεν πόθεν προκύπτει εἰς τὸν ὀνηρὸν μελετητὴν τῆς Ἡπειρωτικῆς ἱστορίας καὶ ἐκλεκτὸν συνεργαζώτην μας κ. Νικολ. Παισιῆλην, ὅτι ὁ Φῶ- τος Τζαβέλας ἐδηλητηριάσθη ἐν Κερκύρα παρ' ὀρ- γάνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅπως ἔγραψεν εἰς προηγού- μενον ἐτῶς τῆς Ἡ. Ἐστίας.

Διὰ τοῦτο ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ σημειώσωμεν χάριν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας τὰ ἀκόλουθα.

Εἰς κεντρικὸν σημεῖον τῆς πόλεως Κερκύρας ὑπάρχει ἀναμνηστικὴ τοῦ γεγονότος ἐντειχισμένη ἐ- πιγραφή ἡ ὁποία γράφει: «Ἐνταῦθα ἐδολοφονήθη

τὸ 1813 ὑπὸ Τουρκαλβανῶν ὁ Φώτιος Τζαβέλας καὶ ἐξέπνευσε εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Νότη Μπότσαρη μετὰ τοῦ ὀποίου συνεκάθητο. Ὁ τάφος του εὐρίσκειται εἰς τὴν ἐνταῦθα Μοῦσῃ τῆς Πλαυτέρας».

Ἡ ἐπὶ τοῦ τάφου του ὁμῶς ἐπιγραφή φέρει χρονολογίαν 1804. Ἐρχεται δηλ. εἰς ἀντίφασιν μὲ ἐκείνην τῆς δολοφονίας του.

Σπ. Σ. ΣΤΟΥΠΗΣ

Κριτικὴ Κινηματογράφου

Ο ΚΥΡΙΟΣ ΒΕΡΝΤΟΥ

Ἐπάρχουν πολλοὶ τρόποι γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ κανεὶς ἓνα κινηματογραφικὸ ἔργο.

Σὲ παλαιότερα χρόνια, ὅταν ὁ κινηματογράφος ἔκανε τὰ πρῶτα του βήματα, κριτήριον ἀλάθητο γιὰ τὴν ἀξία μιᾶς ταινίας ἦταν ἡ συγγένειά της, ὡς πρὸς τὴν οἰκονομίαν τὴν ἐσωτερικὴν, μὲ ἔργο τοῦ θεάτρου: ἦταν ἡ μακάρια ἐποχὴ τῆς Φραντζέσκας Μπερτινί. Σήμερον συμβαίνει—αὐτὸ βέβαια δὲν ἰσχύει γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παραγωγὴ—ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο: ὅσο περισσότερο ἡ ὀδὸν θυμίζει ἀκηνή, τόσο λιγώτερον ἐκτιμᾶται τὸ κινηματογραφικὸ ἔργο. Γιὰ ἓνα μεγάλο ὁμῶς μέρος τοῦ κοινοῦ, μὲ ἐξαιρετικὸ ἀμβλὺ καλλιτεχνικὸ ἀλοθητήριον, τὸ ἔργο τὸ καταξιώνει ὁ πρωταγωνιστής. Καὶ ἐπειδὴ συμβαίνει συχνὰ ὁ πρόωγιστος γιὰ νὰ εἶναι πρωταγωνιστρια, μὲ μόνο προοδὸν τὰ σωματικὰ τῆς θέλητρα, πλημμύρισε ἡ ἀγορὰ μὲ ταινίας Χόλυγουντ, πού ἔκαμαν νὰ συχαθοῦν τὸν κινηματογράφο, ὅσοι ἔτυχε νὰ ἔχουν ἴστω καὶ κόκκου καλοῦ γούστου.

Ἐπάρχει καὶ μιὰ σημαντικὴ μερίδα θεατῶν, πού ἀκολουθώντας τὸν σωστὸ δρόμον, δὲν ἐνδιαφέρονται τόσο γιὰ ὀνόματα πρωταγωνιστῶν, ὅσο γιὰ τὸν σκηνοθέτη. Καὶ εἶναι πραγματικὰ ὁ γνήσιος σκηνοθέτης μιὰ γερὴ ἐγγύηση γιὰ τὴν γνησιότητα τοῦ ἔργου.

Τώρα ὁμῶς τελευταῖα, ἓνα νέο κριτήριον ξεφύτρωσε, πού κοντεύει σχεδὸν νὰ παραμερῶσῃ ὅλα τὰ ἄλλα: εἶναι ὁ τόπος τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ κοινωνικὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου. Ὁρατο τὸ ἔργο, ἂν γυρίστηκε στὴν Ἱερουσαλήμ, ἄσχημον ἂν γυρίστηκε στὴν Μέκκα. Καλὸ, ἂν ὑμνεῖ τὴν εἰρήνην, κακὸ ἂν δὲν τὴν ὑμνεῖ. Μὲ ἄλλα λόγια, κριτήριον γιὰ κάθε ἔργο, ἡ προπαγανδιστικὴ του δύναμις. Αὐτὰ βέβαια ὅλα μποροῦν νὰ ἔχουν σχέση μὲ τὴν στρατευόμενὴ τέχνην, μὲ τὴν πραγματικὴ ὁμῶς τέχνην δὲν ἔχουν καμία, ἄσχετα πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν σκοπῶν πού ὑποτίθεται ὅτι θέλουν νὰ ὑπηρετήσουν.

Στὴ σειρά τῶν τελευταίων αὐτῶν ἔργων ἀνήκει δυστυχῶς καὶ ὁ Κύριος Βερντού τοῦ μεγάλου Τσάρλυ Τσάπλιν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, πού, μὲ τὴν σεμνότητα τῆς ἀνθρωπιάς του, ἐδίδαξε ἐπὶ δεκαετηρίδες στὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων τὴν καλωσύνην, μὲ λιτὴ καὶ ἀπέριττη ἀποσκευὴ τὸν καλλιτεχνικὸν του

δυναμισμὸν καὶ κεῖνον τὸν κόκκον τοῦ γνήσιου πόνου, πού συντοφύει σὰν ἀδελφὸς τὴν καλλιτεχνικὴν του ζωὴν, στὸν Κύριον Βερντού παρουσιάζεται δυστυχῶς μὲ τὴν μεγαλοστομίαν ὑπαίθριον ἀγόρευτη, ὑπάρχει ἐκεῖ προφανῆς ἡ πρόθεσις νὰ προυκαλέσῃ μιὰν ἀγγελία μαζικῆς ἀντίδρασης. Βλέπει κανεὶς ὅτι ἡ ταινία γίνεται, γιὰ τὸν μεγάλο αὐτὸ καλλιτέχνην, ὄπλον γιὰ νὰ κανονισθοῦν προσωπικὲς διαφορῆς. Καὶ παρόλο πού πιθανὸν νὰ εἶναι ἀπόλυτα αἰτιολογημέναι οἱ ἀντιπάθειές του, ἐν τούτοις ὁμῶς δὲν ἀφήνουν τὸ ἔργο νὰ ἀναπτυχθῇ ὀργανικὰ, σὰν φυσικὸ νὰ ποῦμε πλάσμα, πού ἔχει δικαίωμα στὴ διάκρισιαν. Τὸ κάνουν αἰχμὴ, κύρηγμα, πολιτικὸν ἔργο. Μὰ καὶ ὁ Κύριος Βερντού ὁ κήρυκας, ὁ ἀγωνιστής, ὁ κοινωνιολόγος, ἀξίζει ἄραγε περισσότερο; τὸ στόμα αὐτοῦ τοῦ χωρὶς καμιά ἠθικὴ ἀνασκοπὴ ἀμοραλιστῆ, εἶναι στόμα κατάλληλον γιὰ τὸ δημευτικὸν κύρηγμα τοῦ τέλους; ὑπάρχει μιὰ βασικὴ ἀντινομία στὸ γεγονός ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος Βερντού σκοτώνει τίς πλούσιαις χῆρας, καὶ ὁ Τσάρλυ Τσάπλιν κεντηριάζει τὸ ἔγκλημα καὶ τὴν κοινωνικὴν τάξην, πάλι ὁμῶς ὡς Κύριος Βερντού. Σκέπτεται κανεὶς χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ τοὺς Ἀθλοῦς. Ἐκεῖ ὁμῶς τὸ θῦμα τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ νόμου, πού δὲν ἔχασε ἀπλῶς τὴ θέσιν του ἀπὸ τὸ ἀμείλικτον κερδοσκοπικὸν παιγνίδι τῶν «ἐμπόρων τοῦ θανάτου», μὰ βασανίστηκε σὶά κάτεργα γιὰ ἓνα καρβέλι ψωμί, δὲν σκοτώνει ἀνεύθυνες χῆρας γιὰ νὰ ἐκδηκηθῇ τὴν κοινωνίαν μὰ ἀφοῦ ληστέψῃ—ὦ, λίγες δεκάρες—ἓνα μικρὸν ἀλητόπαιδον καὶ κλέψῃ τὰ κεντηλιῆρια τοῦ ἐπισκόπου, σὲ μιὰ ἀνάταση ἀνθρωπισμοῦ, ὑπερβολικὰ ἀφελῆ ἴσως ἀπὸ ψυχολογικῆς πλευρᾶς, πόσο συμπαθητικὴ ὁμῶς, γίνεται προστάτης τῶν ἀδύνατων ἀντὶ νὰ τοὺς σφάζει, ὅπως τόσο σεμνά, διακριτικὰ, ἔκανε μὲ τίς χῆρας τοῦ ὁ κύριος Βερντού. Καὶ σκέπτεται κανεὶς: ἂν ὑπῆρχαν πολλοὶ Ἀγιάννηδες στὸν κόσμον αὐτὸ δὲν θὰ εἴχαμε ἀσφαλῶς ζημίαν, ἐνῶ ἂν ἔχον τὴν θέσιν τοὺς πολλοὶ Κύριοι Βερντού, θὰ ἔχον ἀσφαλῶς τὴν ζωὴν ὅλες οἱ ἀσελεγεῖς χῆρας, χωρὶς αὐτὸ βέβαιον νὰ ἐμποδίσῃ νὰ ζοῦν καὶ νὰ προκόβουν οἱ «ἐμποροὶ τοῦ θανάτου», πού εἶναι ἀσφαλῶς ὁ στόχος τοῦ Σαρλῶ στὴν φιλειρηνικὴν του ἐκστρατείαν. Τὸ ἔργον λοιπόν, ἔργο μὲ θέσιν ἐκ τῶν προτέρων γνωστῆ, διδχι ἐμπνευσμένη, χτυπάει στὸ κενόν.

Καὶ αὐτὸ λυπεῖ ὅλους ἐκείνους, πού ἐπὶ δεκαετηρίδες παρακολουθοῦν μὲ ἀγάπην τὸ μεγαλειώδες ἀνθίσμα ἐνός ἀπὸ τοὺς μεγάλτερους καλλιτέχνας πού ἔχει γνωρίσῃ ὁ κόσμος. Γιατὶ κάτου ἀπὸ τὴν μάσκα ἐνός ψυχοπαθοῦς παρανοϊκοῦ, τοῦ κ. Βερντού βλέπουν νὰ χάνῃ σὲ ποιότητα, ἠθελημένα, ἔτσι γιὰ τὸ κέφι νὰ πετάξῃ μυριοφωναγμένα συνθήματα, τὸ πιὸ ὄριμον, τὸ πιὸ πηγαῖον ταλέντον τῆς κινηματογραφίας.

Α. Γερ.

Ι. Κακριδ.—Θεοσ(κη): 'Η «Η. Ε.» δέν ξεχνᾶ τέτοιες φιλίες. Περιμένετε ιδιαίτερα. 'Ηλ. Βασ.—'Αθην. Εὐχαριστοῦμε. 'Η συνεργασία σας εἶναι ὑπὸ ἐξέτασιν. **Γ. Σίν.**—Πάτρ.: 'Ελήφθησαν καὶ ἐστάλησαν. Εὐχαριστοῦμε. 'Αντ. **Μαθιουδ.**—'Αθῆνας: Πρέπει νὰ λάβατε τὸν «Τουριστ. ὁδηγὸ». 'Απ. **Σπυροδ.** Νεοχ. Μεσολογγίου: Εὐχαριστοῦμε. 'Ενεργήσαμε κατὰ τὴν παραγγελία σας. **Κ. Γαβαλοῦ:** Συνεργασία σας ἐλήφθη. Εἰδικεύεται στὴ διάθεση τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμηση καὶ γιὰ τὴ φιλία σας. 'Αγγ. 'Αθανασοῦλ.—'Αθῆνα: 'Ο κ. Μᾶνος εἶναι στὴν Ἀμερικὴ. Τὴ δῶση τῆς «Η.Ε.» ἐδῶ ἔχει ὁ κ. Κόκκινος. 'Οπως βλέπετε, στὴν «Η.Ε.», τὰ δημοσιεύματα δὲν εἶναι προσωπικοῦ ἐνδιαφέροντος. **Κύπρ. Χρυσ.**—Λευκωσία: 'Ελήφθησαν τὰ χρήματα καὶ ταχυδρομοῦνται τὰ ἀνάτυπα. Εὐχαριστοῦμε πολὺ. **Μητροφ. Μισελ.**—Ροβέλις. 'Αρτης: 'Ελήφθησαν. Εὐχαριστοῦμε. Κρατήσαμε ὑπὸ σημεῖωση τὴν παραγγελία σας. **Μάρκ. Μέσκ.**—'Εδεσσα: Πήραμε καὶ δημοσιεύομε τὴν συνεργασία σας. Θὰ σᾶς ἀπαντήσῃ ὁ κ. Κόκκινος. **Μήτσ. Κομποδ.**—Δροσοπηγὴ 'Αρτης: 'Ελάβαμε τὴν συνεργασία σας. 'Εχετε ἀναντίρρητα λυρικοὺς ἐξάρεις ἀνόθευτης ποιότητος, ἀλλὰ, ὅμως, δὲν ἀποφεύγετε τὰ «τυποποιημένα» μοτίβα καὶ τὴν εὐκολία στὸ δεκαπεντασούλλαβο. Θὰ σᾶς γράψουμε καὶ ιδιαίτερα. **Χρυσ. Ζιτσ.**—Θεοσ.: Καλὸ ταξίδι. Εὐχόμαστε ὁλόψυχα. 'Η συνεργασία σας δημοσιεύεται. Εὐχαριστοῦμε. **Παντ. Κομπομίχ.**—Λευκῶδα: 'Ελήφθη καὶ δημοσιεύεται στὸ ἀνά χειρας τεύχος. Σᾶς προτρέπομεν ἀνεπιφύλακτα στὴν λαογραφική σας προσπάθεια. Νὰ εἴστε βέβαιος πὼς θὰ προσφέρεται πολλὰ. Καλὴν ἐπιτυχία καὶ περιμένομε. **Γ. Βουκελ.**—Δημοσιεύεται στὸ παρὸν, ἐπ' ἐδαίρειά, μάλιστα. Εὐχαριστοῦμε. **Κ. Τριαντάφ.**—Κομπότι: 'Αρτης: Περιμένετε ἀπάντησιν ἀπὸ τὸν κ. Κόκκινος. **Σ. Ρ. Γιουμορ.** addis ababa: 'Ελήφθησαν καὶ εὐχαριστοῦμε. Θὰ σᾶς γράψουμε ιδιαίτέρως. **Π. Καραλ.**—Κέρκυρα: 'Ελήφθησαν. Εὐχαριστοῦμε. Σᾶς γράφομε καὶ ιδιαίτέρως.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

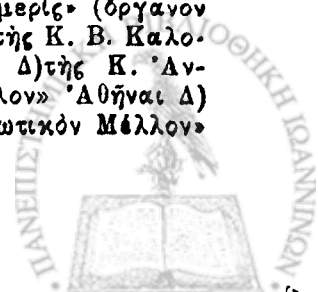
Χρυσ. Ζιτσαίας: «Πεντόβολα» (ποιήματα), Θεοσ(κη), 1957, σχ. 8ον σελ. 32.
Γ. Α. Καλυδοπούλου: «Ένας φίλος τοῦ ἀγρότη διηγείται» 'Αθῆνα. 1956 σχ. 8ον σελ. 204.
Α. Καραντώνη: «Ὁρωσκόμιος» (ποιήματα), 'Αθῆνα, 1957, σχ. 8ον, σελ. 112.
Σ. Δ. Γεωργαντόπουλου: «Σύγνεφα πού πέρασαν — Λυρικοὶ ρυθμοί» (ποιήματα), 'Αθῆνα, 1957 σχ. 8ον σελ. 96.
Κώστα Κοβάνη: «*VAE VICTIS*» (ποιήματα) 'Αθῆνα, 1956 σχ. 8ον, σελ. 32.

Πανελλ. Ὁμοσπ. Ἐνώσ. Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν: «Σχολικοὶ Συνεταιρισμοί». 'Αθῆνα 1957. (No 3), σχ. 8ον, σελ. 192.
Ἐρμην. Α. Φωτιάδου: «Ἀνθρώποι» (διηγήματα), 'Αθῆνα 1957, σχ. 8ον σελ. 64.
Ἐκδοσις περιόδ. «Ἐκλογή»: Ἀνθολογία μικρῶν διηγημάτων (σειρὰ δευτέρα) 1957.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Ἐκλογή» 142ον, 'Αθῆνα. «Ποντιακὴ Ἔστια», 86—91 Θεοσ(κη). «Ἐπιθεώρηση Τέχνης», 28ον—29ον 'Αθῆνα. «Ἀκτίνες» 180—181ον, 'Αθῆνα. «Πυρρός» 82ον Κωνσταντινούπολις. «Ἑλληνικά θέματα» 11—13ον, 'Αθῆνα. «Σκουφᾶς», 7ον Ἄρτα. «Νέα Πορεία» 25—26ον Θεοσ(κη). «Ὁ κόσμος τῆς ἐλληνίδος» 38—39ον, 'Αθῆνα. «Κρίκος», 76—77ον Λονδίνον. «Σχολεῖο καὶ ζωή» 3—4ον 'Αθῆνα. «Κριτικὴ Ἔστια» 66ον Χανιά. «Βιομηχανικὴ Ἐπιθεώρησις» 268—270ον 'Αθῆνα. «Ἐνία» 50—52ον 'Αθῆνα. «Ὁ ἐλλητισμός τοῦ ἐξωτερικοῦ» 68—70ον Θεοσ(κη). «Ὁ ἀγών» 6—7ον 'Αθῆνα. «Σερραϊκὰ γράμματα» 13—15ον Σέρρες. ἐπιθεώρησις Ἑργασίας» (Γ. Σ. Ε.Ε.) 5—9ον 'Αθῆνα. «Ἐπιστημονικὸν Βῆμα τοῦ Διδασκάλου» 5—10ον 'Αθῆνα. «Ἡ Γυναίκα» 189—192 'Αθῆνα. «Φθιώτις» (Τριμην. σύγγραμμα) 9ον Λαμία. «Ὁ Λογοτέχνης» 8—9ον 'Αθῆνα. «Ἐθνικὴ Ἐπιθεώρησις» 117ον 'Αθῆνα. «Πειραϊκὴ—Πατραϊκὴ» 26ον 'Αθῆνα. «Θεολογία» (τριμην. σύγγραμμα) Α' 1957—Β' 1957 'Αθῆνα. «Ἐκκλησία» 9—11ον 'Αθῆνα. «Σκοπιὰ» 8—9ον 'Αθῆνα. «Ἀθηναϊκὰ Γράμματα» 1—2 'Αθῆνα. «Ἀριστοτέλης» 1—2, Φλώρινα (ἐκδοσις «Φιλεκαπαιδευτ. τοῦ Συλλόγου Φλωρίνης ὁ «Ἀριστοτέλης» 1957) 15—16 Μεγαλόπολις.

ΑΝΑΤΥΠΑ: Εἰσαγγ. Μπόγκα (Ἐ' τόμ. περιόδ. «Ἀθηναῖς»): «Περὶ ἐθνικότητος ξένων τιῶν λέξεων ἐν τῇ Νεοελληνικῇ». 'Αθ. Χ. Παπαχάρσις (ἔτος Θ'—Α' τεύχ. 1957 περιόδ. «Πλάτων», «Γλωσσικά».

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Ἡπειρωτικὴ Φωνή», 'Αθῆνα Δ)ταί. Χρ. Δάμπρος—Κ. Νάκος. «Ἡπειρωτικὰ Νέα», 'Αθῆνα. Δ)τῆς Ζήσης Η. Μούλιος. «Βῆμα» Πρέβεζα, Δ)τῆς Νικήτας Ι. Τσουτσάνης. «Ὁ Λαός» Ἀγρίνιον, Δ)τῆς Θεόδ. Α. Διαπίκος. «Πανηπ. Ἀγών» 'Αθῆνα, Δ)ταί Χρ. Μικέλης—Α. Λαζάρης. «Θεσπρωτικὸν Βῆμα» Ἡγουμανίτσα, Δ)τῆς Δημ. Σαλούκας. «Νέα Καλιφρόνια» Ἅγιος Φραγκίσκος (Ἀμερικῆς) Δ)τῆς Ν. Σ. Δέλλας. «Ἀρᾶσις» Δ)τῆς Κ. Καφοτεζάκης. «Φωνὴ τοῦ Διγίου» Δ)τῆς Γ. Ἀνδρικόπουλος. «Ἱατρικὴ ἐφημερίς» (ὄργανον ἱατρῶν καὶ ὑγειονομῶν) Δ)τῆς Κ. Β. Καλογερίδης. «Πρωτὰ Κομοτινῆς» Δ)τῆς Κ. Ἀντωνιάδης. «Θεσσαλικὸν Μέλλον» 'Αθῆνα Δ)τῆς Ἀθ. Ζέριγγας. «Ἡπειρωτικὸν Μέλλον»

Ἀθῆναι Δ)ντῆς Ἀθ. Γκογκώνης. «Χριστιανική Δημοκρατία» Ἀθῆναι, Δ)ντῆς Νικ. Ψαρουδάκης. «Διδασκαλικόν Βῆμα» (Διδασκαλ. Ὁμοσπονδίας) Ἀθῆναι, «Φῶς» Δ)ταί Νομικός—Κανάκης—Μπανάρης Κάϊρον. «Ἐργατικός Ἀγών» (ὄργανον Ἐργ. Κέντρου Θεο)κῆς), Θεο)κῆ. «Βορειοηπειρωτικός Ἀγών» Δ)τῆς Γ. Πολύζος, Ἀθῆναι. «Ἡπειρωτικός ἀγών». «Ἐθνικός ἀγών», «Κῆρυξ» «Βόρ. Ἡπειρος» «Ἡπειρ. Αἶμα» Ἰωάννινα.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Στό «Γιαννιώτικο στιχοπλάκι» κτλ. στή σ. 422, στ. α' στιχ. 20 διόρθωσε σὲ κί, στ. β' στιχ. 15, διόρθ. λείπει τι, στιχ. 22, διόρθ. π ο υ δ ο υ ν ἄ ρ ι α. Στή σελ. 424 στιχ. 32, διάβαζε 1687. Στή σελ. 426, στιχ. 2, διόρθ. Π ρ ὀ β α τ α, στιχ. 16, διόρθ. γ ρ ἄ φ ω, στιχ. 37, διάβαζε κα-

ραγκιοζλίκια τ ο υ. Σελ. 429, στιχ. 23, διόρθ. κ α λ ν τ ε ρ ι μ ε ι α, ὑποσ. 64. διάβ. Κατά τὰ τέλη. Στή σελ. 521, ὑποσ. διάβαζε 422.

Στή μετάφραση τῆς κ. Κ. Βέικου Σαραμέτη «Παραμῦθι τοῦ Ρήνου» ποῦ δημοσιεύθηκε σὸ 60 βίον τεῦχος τῆς «Η. Ε.» σελ. 368, ἐκ παραδρομῆς παρελείφθησαν δύο στίχοι ἀπὸ τῆ δεύτερη στροφή.

Παραθέτουμε ὁλόκληρη τῆ στροφή:

«Μέσ' στή θροσιά, τὴν ὥρα, ποῦ ὁ ἥλιος γέρνει
—κι ἀραιὸ εἶναι τὸ σκοτάδι, λιγροστό—
ἐκεῖ ψηλά στ' ἀκρόβραχο—ὅταν παίρνει
σὸ γιόμα νὰ φαντάζει σπιθωπό—
(χρυσάφι, ὡς τῶν μαλλιῶν τῆς τὸ λυτὸ)
καὶ κάτω τὸ ποτάμι ἀργά, ὡς κυλάει—
ἦταν ἡ κόρη' κάτι ὀνειρευτὸ,
μὲ τὸ τραγοῦδι τῆς, ἡ Δερελάϊ».

Καὶ στὴν τρίτη στροφή ὁ ὅσος στίχος εἶναι:

«...ἀπ' τῆ βάρκα ὁ ναύτης τῆς χαμογελάει».

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» ἀντιπροσωπεύεται ἐν Ἀμερικῇ ἀπὸ τὸν ἐκ τῶν Δ)ντῶν τῆς κ. Μιχαὴλ Μάνου, στὴν κάτωθι διεύθυνσιν:

MICHAEL MANOS
35—24, 105 Street
Corona, 68 L. I., N. York
U. S. A.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: Μιχαὴλ Χαρ. Μάνου—Δημοσθ. Κόκκινος Περὶβολος Ἀρχιμανδρείου 16
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος, Χρηστοδοσίου 15

